

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN FELSEFESİ BİLİM DALI**

ROGER GARAUDY'NİN DİN FELSEFESİ

(DOKTORA TEZİ)

Mehmet SULHAN

BURSA-2022

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN FELSEFESİ BİLİM DALI**

ROGER GARAUDY'NİN DİN FELSEFESİ

(DOKTORA TEZİ)

Mehmet SULHAN

**Danışman:
Prof. Dr. İsmail ÇETİN**

BURSA-2022

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Felsefesi Bilim Dalı'nda 711721013 numaralı Mehmet SULHAN'ın hazırladığı "Roger Garaudy'nin Din Felsefesi" başlıklı doktora tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 25/11/2022 Cuma günü 10:00-13:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı
Prof. Dr. İsmail ÇETİN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Aytekin ÖZEL
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Orhan Şener KOLOĞLU
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU
İstanbul Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Ergin ÖGCEM
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

25/11/ 2022

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 01/11/2022

Tez Başlığı / Konusu: **Roger Garaudy'nin Din Felsefesi**

Bu tezin konusu Fransız asıllı Müslüman Filozof Roger Garaudy'nin din felsefesi bağlamında hayatı, eserleri, felsefe ve din konusundaki düşüncesi incelenmiştir. Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 297 sayfalık kısmına ilişkin, 01/11/2022 tarihinde şahsım tarafından TURNİTİN adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 1'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

01.11.2022

Adı Soyadı: Mehmet SULHAN
Öğrenci No: 711721013
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı: Din Felsefesi
Statüsü: DOKTORA

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Roger Garaudy’nin Din Felsefesi**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraf bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Adı Soyadı: Mehmet SULHAN
Öğrenci No: 711721013
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı: Din Felsefesi
Tezin Türü: Doktora

ÖZET

Yazar adı soyadı	Mehmet Sulhan
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim dalı	Din Felsefesi
Tezin niteliği	Doktora
Mezuniyet tarihi/...../2022
Tez danışmanı	Prof. Dr. İsmail Çetin

Roger Garaudy'nin Din Felsefesi

Bu çalışmamızda Roger Garaudy'nin din felsefesi tasavvuru ele alınmıştır. Tez giriş bölümü, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte Garaudy'nin hayatı, eserleri, hakkında yapılan akademik çalışmalar, düşünce dünyası, ona yöneltilen bazı eleştiriler ve düşünürün İslam dünyasına eleştirileri gibi konular ele alınmıştır. Yazarın hayat hikâyesini anlatırken onun düşünce serencamı ile bağlantılı bir şekilde konuyu ele almaya gayret ettik. Ayrıca tezin yazımında dikkate alınan yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Garaudy'nin bazı kavramlara bakışı ele alınmıştır. Bu konuda özellikle Marksizm, sosyalizm, kapitalizm ve medeniyetler diyalogu başta olmak üzere yazarın önem verdiği bazı kavramlar tahlil edilmiştir. İkinci bölümde çalışmamızın ana teması olan Garaudy'nin din felsefesi ve bu bağlamdaki düşünceleri etraflıca işlenmiştir. Din, felsefe, Tanrı ve benzeri olgular üzerine detaylı bir araştırma yapılmıştır. Üçüncü bölümde, Garaudy'nin din tanımı ile beraber İslamiyet, Yahudilik, Hristiyanlık ve diğer dinlere yaklaşımı incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmamızda vardığımız sonuçları belirttik. Biz de son yüzyılın şahidi kabul edilen, dava adamı ve Müslüman bir filozof olan düşünürün, ülkemiz akademi çevreleri tarafından yeterince tanınmadığı ve hakkında yapılan çalışmaların yetersiz olduğu kanaati oluşmuştur. Onun hakkında ülkemizde yüksek lisans düzeyinde birkaç çalışma yapılmış; fakat Garaudy gibi bir fikir adamı için bu çalışmaların yeterli olmadığını düşündük. Bu düşünce doğrultusunda, doktora seviyesinde bir çalışma yapmayı uygun gördük.

Anahtar kelimeler: *Roger Garaudy, Din Felsefesi, Tanrı, Sosyalizm, Marksizm.*

ABSTRACT

Name & surname	Mehmet Sulhan
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Philosophy and Religious Sciences
Subfield	Philosophy of Religion
Degree awarded	PhD.
Date of degree awarded/...../2022
Supervisor	Prof. Dr. İsmail Çetin

Roger Garaudy's Philosophy of Religion

In this study, Roger Garaudy's conception of philosophy of religion is examined. The thesis consists of an introduction, three chapters and a conclusion. The introduction includes Garaudy's life, works, academic studies about him, his thought, criticisms of his work, and his criticisms of the Islamic world discussing his biography, I deal with the subject in connection with his thought. In this chapter, I also discuss the methods in writing this thesis. In the first chapter, I examine some concepts that are important to Garaudy, especially Marxism, socialism, capitalism and the dialogue of civilizations, In the second part, I investigate Garaudy's philosophy of religion, which is the main theme of our study, and his thoughts in this context, especially on religion, philosophy, God and similar phenomena. In the third chapter, I examine Garaudy's approach to Islam, Judaism, Christianity and other religions along with his definition of religion. In the conclusion part, I conclude that the thinker, who is accepted as a witness of the last century, a litigator and a Muslim philosopher, is not sufficiently known by the academic circles in Turkey. There are a few graduate level studies on his work in our country, but an intellectual like Garaudy deserves more attention. This is why, I conducted this study.

Keywords: *Roger Garaudy, Philosophy of Religion, God, Socialism, Marxism.*

TEŞEKKÜR

Akademik hayatın en önemli ve zorlu aşamalarından birisi olan doktora sürecinde, tezi yazanın emeği kadar tezin yazım sürecinde bu işin gizli kahramanı olan birçok kişinin de emeği vardır. Çalışmamızın her aşamasında, yaşadığım zorluklar karşısında hiçbir zaman yardımını benden esirgemeyen, fikri darlığa düştüğüm noktalarda bana sabırla yol gösteren, Hocam Prof. Dr. İsmail ÇETİN'e bu nazik tutum ve davranışından dolayı çok teşekkür ederim.

Tez izleme jürimde bulunan ve tez yazım sürecinde bana rehberlik yaparak önemli katkıları olan Prof. Dr. Orhan Şener KOLOĞLU ve Prof. Dr. Aytekin ÖZEL hocalarıma güler yüzlü yaklaşımları ve akademik katkıları için çok teşekkür ederim. Ayrıca savunma jürimde olan Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU ve Doç. Dr. Ergin ÖGCEM hocalarıma katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Doktora ders dönemimde kendisinden ders alma şansı bulduğum, kanımca Türkiye'nin önemli dil felsefesi hocalarından ve ilk tez danışmanım olan kibarlığı ve samimiyetini unutamayacağım, Prof. Dr. Zeki ÖZCAN hocama üzerimdeki emekleri için müteşekkirim.

Yüksek lisans tez danışmanım ve bu konuyu seçme sürecinde bana yol gösteren, rehberliğine ihtiyaç duyduğum her zaman yanımda olan Prof. Dr. Erdal BAYKAN Hocama sonsuz saygı ve hürmetlerimi sunarım.

Tezimin son okumalarında emeği geçen; Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR, Dr. Sait POLAT, Dr. Zafer ÇAYLI, Dr. Ahmet Gündüz AKINCI, Edebiyat Öğretmeni Ziver İLHAN, Tahir ASLAN hocalarıma ve ismini zikretmediğim halde emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Devamlı yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen başta eşim Ayten Sultan olmak üzere, tezle birlikte büyüyen ve onlara ayırmam gereken zamanı tezime ayırma fedakarlığına katlandıkları için çocuklarım Hasan, Helin ve Erdem'e ve hayatım boyunca en büyük destekçim olan anneme sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Mehmet SULHAN

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
ROGER GARAUDY’NİN HAYATI	1
1. Garaudy’nin Bazı Eserleri ve Onunla İlgili Yapılan Akademik Çalışmalar.	10
2. Roger Garaudy’nin Düşünce Dünyası	11
2.1. Garaudy’nin Eski Çevresinin Ona Yönelttiği Bazı Eleştiriler	19
2.2. Müslümanların Garaudy’ye Yönelttiği Bazı Eleştiriler	22

BİRİNCİ BÖLÜM

ROGER GARAUDY’DE BAZI KAVRAMSAL ANALİZLER

1.1. Kapitalizm ve Eleştirisi	28
1.2. Sosyalizm	31
1.2.1. Sosyalizmin Bazı Değişik Biçimleri	36
1.2.2. Sosyalizm ve İslam.....	39
1.3. Komünizm	44
1.4. Marksizm.....	46
1.5. Medeniyetler Diyalogu	50
1.6. Sanat ve Edebiyat.....	62

İKİNCİ BÖLÜM

ROGER GARAUDY’DE DİN FELSEFESİ

2.1. İman	79
-----------------	----

2.2. Aşknlık.....	82
2.3. Ateizm	84
2.4. Ahlak	87
2.5. Dua	90
2.6. Özgürlük.....	92
2.7. Akıl-İman ve Akıl-Vahiy İlişkisi.....	96
2.8. Felsefe-Din İlişkisi.....	100
2.9. Din-Bilim İlişkisi	102
2.9.1. İslam Bilim Tekniği ile Din-Bilim İlişkisi ve Çatışması Sorunu.....	104
2.9.2. Batı Bilim ve Tekniği	110
2.10. Garaudy'ye Göre Felsefenin Bazı Problemleri	111
2.11. Garaudy'nin Metafizik Anlayışı Bağlamında; Peygamberlik, Mucize ve İsrâ Miraç Olayına Bakışı.....	114
2.12. Garaudy'ye Göre Din Dili Bağlamında Kur'ân Nasıl Bir Kitaptır?	118
2.13. Kötülük, Ölüm ve Ölümsüzlük.....	124
2.2. GARAUDY'NİN DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TANRI.....	128
2.2.1. Dinlerin Tanrı Anlayışı	132
2.2.2. Garaudy'nin Uluhiyet Anlayışı.....	134
2.3. GARAUDY'YE GÖRE FELSEFE	139
2.3.1. Nebevi Felsefe	142
2.3.2. Eylem Felsefesi	148
2.3.3. İslam Felsefesi ve Problemleri	151
2.3.4. Hristiyan Batı Düşünce ve Felsefesi	156
2.3.5. Varoluşçuluk	166
2.3.6. Pragmatizm	169
2.3.7. Pozitivizm Bağlamında 20.Yüzyılda Yaşanan Değişimler	171
2.3.8. Entegrizm, Bağnazlık (Yobazlık) ve Çeşitleri	181

2.3.8.1. Vatikan Bağnazlığı.....	184
2.3.8.2. Yahudilik ve Siyonist Bağnazlık.....	185
2.3.8.3. İslamî Bağnazlıklar	186
2.3.8.4. Bağnazlıkla M¼cadele	188

¼Ç¼NC¼ B¼L¼M

ROGER GARAUDY'DE DİN ve DİNLER

3.1. Yahudilik, Siyonizm ve Holocaust.....	195
3.2. Hristiyanlık.....	201
3.3. İslam.....	204
SONUÇ	208
KAYNAKÇA.....	214
¼ZGEÇMİŞ	224

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
b.	Bin
c.	Cilt
çev.	Çeviren
d.	Doğum
ed.	Editör
M.	Miladi
M.S.	Milattan sonra
M.Ö.	Milattan önce
Öl.	Ölüm
S.	Sayı
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

ROGER GARAUDY'NİN HAYATI

Roger Garaudy, 17 Temmuz 1913'te Fransa'nın Marsilya şehrinde dünyaya gelmiştir. Baba tarafı Vizigot (Frank), anneanne tarafı Mağrip (Arap) asıllıdır.¹ Garaudy ateist bir ailede doğmuş olmasına rağmen gençlik yıllarında yaşadığı çevre inanç olarak Protestan ve Marksisttir. O daha bir yaşında iken 1. Dünya Savaşı başlayınca babası askere gitmiş; fakat 4 yıl sonra tek bacağına kaybetmiş bir gazi olarak eve dönmüştür. Babasının çalışamayacak durumda olmasından dolayı, ekonomik zorluklar içinde yaşamlarını sürdüren ailede, sadece Garaudy'nin okula gitme şansı olmuştur.²

Garaudy, devasa evrende insanın bir görevi olması gerektiğini düşünmüştür. O, bu düşüncelerinden hareketle daha on dört yaşında iken hayatında bir anlam arayışına başlamıştır. Bu arayış sonucunda, ailedeki ateizm anlayışı aradığı boşluğu doldurmayınca, o manevî huzuru ve kafasındaki sorulara daha uygun cevaplar bulduğu Hristiyanlığı kabul etmiştir. Hayatının gençlik yıllarında kısa süreliğine de olsa bir müddet Protestan Gençlik Teşkilatı Başkanlığı yapmıştır. Fakat Hristiyanların eylem ve söylemlerinin uyuşmadığını fark ettiğinde, aradığı hakikatin burada olmadığı kanısı, onu yeni arayışlara sevk etmiştir. Öğrencilik yıllarına tesadüf eden bu yeni arayışlar sonucu komünizm ile karşılaşmıştır. Komünist sistemin yoksullara daha çok sahip çıktığını görünce, arayışta olduğu hayat hakikatlerine komünizmin Hristiyanlıktan daha çok uygun olduğu kanaatine varmıştır. Bunun üzerine 1933 yılında Fransız Komünist Partisinin gençlik kollarına sıradan bir üye olarak katılmıştır. Bu girişten sonra tam otuz yedi yıl boyunca bu partinin en alt kademesinden en üst kademesine kadar çalışmıştır.³ Hem ruhen hem bedenen bu parti için elinden gelen bütün gayreti göstermiştir. Onun kıvrak zekâsı ve dinamik yapısı gereği düşünceleriyle desteklediği bu harekette yeri geldiğinde bir militan olarak eylem yapmış,

¹ Roger Garaudy, *Hatıralar Yüzyılımızda Yalnız Yolculuğum*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019c), 28-29.

² Cemal Aydın, "Garaudy, Roger", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020).

³ Aydın, "Roger Garaudy", 2020, EK-1/463-466.

yerine göre partinin en üst organlarında parti sözcülüğü görevini yerine getirmiştir. İslam'ı kabul edinceye dek Marksist felsefenin en büyük savunucularından birisi olmuştur.

Fransa'nın da dâhil olduğu 2. Dünya Savaşı yıllarına tekabül eden 1937 senesinde vatandaşlık görevini yerine getirmek için askere gitmiştir. Askerde gösterdiği kahramanlık ve üstün başarısından ötürü Fransa hükümeti Garaudy'ye şükran madalyası takdim etmiştir. Savaş sırasında Fransız Komünist Partisinin önemli bir yazarı ve aynı zamanda liderlerinden birisi iken, 1940 yılında Fransız hükümetinin Hitler ile bir mutabakata varıp anlaşmasına karşı çıkan Garaudy, bulunduğu askeri kışlada bu durumu protesto eden bildiriler hazırlayıp dağıtmıştır. Bu faaliyetinin arkadaşlarını isyana teşvik ettiği düşüncesi ile Fransa'daki Vichy hükümetinin Kuzey Afrika'daki Fransız sömürgesi olan Cezayir'in güneyindeki Gardaya sürgün kampına gönderilmiştir.⁴ Bu sürgün hayatı kampta hapis şeklinde otuz üç ay olarak devam etmiştir. Bir düşünce ve eylem adamı olan Garaudy, burada da boş durmamış, kampa yeni gelen devrimcileri marşlarla karşılama, kamptaki subayların emirlerine karşı hapishanede gizli örgüt kurmak ve isyana liderlik etmekle suçlanması sebebiyle yargılanmış ve kamptaki Fransız komutanın emriyle idama mahkûm edilmiştir. Ancak komutanın tüm tehditlerine rağmen idam mangasında bulunan askerleri verilen emri yerine getirmemiştir.⁵ Böylece Garaudy'nin hayatı kurtulmuştur.

Söz konusu olayın asıl nedeni infaz sırasında onu kampta kurşuna dizecek askerlerin Mizaplı Müslümanlar olmasıdır ve onların inancımıza göre suçu sabit olmayan silâhsız birisine ateş edilmez, diyerek komutana karşı çıkmalarıdır. Bu olayın sonucunda Garaudy hayatta kalmıştır. Daha sonra o, Allah'ın eğilip bükülmeyen bu şerefli Müslümanların aşkınlığı ve kutsal kitapları olan Kur'ânî anlayışları sayesinde hayatta kaldığını belirtmiştir. Ayrıca o, Müslümanlarla ilk karşılaşması olan bu olayın 1940 yılında yaşandığını hatıralarında yazmıştır.⁶ Bu Müslüman askerler Cezayir'de bulunan İbâziyye mezhebine mensuptur. İbâziyye⁷ kelimesi anlamını kurucusu Abdullah b. İbâd'dan (Öl.

⁴ Roger Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi Garaudy'nin Felsefi Vasiyeti*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2017d), 275.

⁵ Esra Karataş, "Endülüs'te Tatlı Bir Huzur", *K Sanat ve Edebiyat Dergisi* 185 (23 Nisan 2010), 8.

⁶ Garaudy, *Hatıralar*, 67; Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 276.

⁷ Bunlar kendilerine, "Şurat" (kendilerini Tanrı'ya satanlar) ve "Ehlu'l-Adl ve'l-İstikamet" (adalet ve doğruluk ehli) manasına gelen isimler de vermişlerdir. İbâziyye mezhebi ilk başlarda Basra şehrinde kurulmuş ve burada taraftar bulmuştur. Söz konusu mezhep daha sonraları Kuzey Afrika'ya açılmıştır.

M.748) almaktadır.⁸ Bu olay, Garaudy'nin hayatta kalmasını sağlamıştır ve İslam'a ilgi duymasına vesile olmuştur. 1943 yılında özgür kalan Garaudy, hemen memleketine dönmemiş ve bir süre Radio-France'de programlar yapmıştır. Bu radyo çalışması onun Cezayir'de tanınmasını sağlamıştır. Kaçak yollardan Fransa'ya tekrar dönüşü 1944 yılını bulmuştur. Yine Cezayir sürgünü sırasında tanıştığı Müslüman din adamı Şeyh Beşir El-İbrahim'in (1889-1965) düşüncelerinin etkisinde kalmıştır. Bu sürgün sırasında etkilendiği diğer bir Müslüman şahsiyet de orada kahraman kabul edilen Emir Abdulkadir (1808-1883) dir. Onun hikâyelerini dinledikçe İslam'a ilgisinin gittikçe arttığını söylemiştir. Garaudy, Cezayir'deki Müslümanlarla ilk karşılaşmadan tam 42 yıl sonra, 1982 yılında Cenevre'de Müslüman olduğunu tüm dünyaya ilan etmiştir.

Siyaset sahnesine erken yaşlarda çıkan Garaudy, Fransız Komünist Partisi'ne üye olduktan sonra gençlik kollarına katılmıştır. Daha sonra parti merkezi komite üyeliğine seçilerek bu partideki ilk görevini almıştır. Bir dönem Marksizm'in önemli kurumlarından olan Marksist İnceleme ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevinde de bulunmuştur. Garaudy, Fransız Komünist Partisi Paris ve Tarn milletvekilliği yapmıştır. O, milletvekilliği görevinin yanında Fransız Parlamentosu meclis başkan yardımcılığı, Seine senatörlüğü, milli eğitim komisyonu başkanlığı ve meclis başkan yardımcılığı dâhil on dört yıl boyunca parlamentoda siyasî görevlerde bulunmuştur.⁹ Onun son siyasî faaliyeti de 1979 yılında Fransa Cumhurbaşkanlığı adaylığı olmasıdır. Bilgi birikimi, konferansları, kitapları ve yazıları büyük yankı uyandıran Garaudy, bu süre zarfında sadece partisinin değil, aynı zamanda Fransa'nın dünya çapında temsilcisi olmuştur. O, komünizmin önemli fikir babası ve ideologlarından biri olarak gösterilmiştir. Hatta onun yaşadığı dönemde birçok kimseye göre Karl Marx'ın (1818-1883) bütün eserleri yok edilse bu eserleri yazacak tek kişi Garaudy'dir. Onun komünizme olan inancının sarsılması ve Komünist Partisi ile arasının bozulmasının ilk kıvılcımı 1962 yılında Maurice Thorez'in (1900-1964) başkanlık yaptığı, "*Stalin'in Felsefi Yanlışları*" isimli makalesiyle başlamıştır. Komünizmden tam anlamı ile kopuş ise hayat kumaşının yırtılması gibi acı ve yavaş olmuştur. Fakat ona göre ilk ayrılığın derinleşme nedeni, 1964'ün Mart ayında Sovyetler Birliği Komünist Partisi yöneticileriyle dinî konularda farklı düşünceye sahip olmasıdır. O dönemdeki Sovyetler Birliği Komünist Partisi sekreteri komünizmin hâkimiyeti için dinin ortadan kaldırılması

⁸ Ethem Ruhi Fırlı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri* (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1999), 97; Ahmet Özdemir, *İbâdiyye'nin Ana Hadis Kitabı el-Câmius's-Sahih Müsnedu'r-Rebi'b.Habib* (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018), 37.

⁹ Garaudy, *Hatıralar*, 93.

gerektiğini söylemiştir. Garaudy ise buna karşı dinin bir hattı hareket (hareket tarzı) şekli olduğunu; bir ideoloji veya dünyevi bir düşünme tarzı olmadığını belirtmiştir. Bu farklı düşünme şekillerinden dolayı ilk ayrılık kıvılcımı ateşlenmiştir.¹⁰

Garaudy'nin komünizmden ayrılmasına sebep olan ikinci önemli kırılma noktası ise 1968'de Çekoslovakya'nın kendileri gibi sosyalist olan Sovyetler Birliği'nin işgale uğramasıdır. Garaudy, bu işgale büyük bir tepki göstermiş ve işgale karşı sert yazılar yazmıştır. Bunun da ötesinde Fransız Komünist Partisinin körü körüne Rusya'yı desteklemesine ve işgali meşrulaştırmasına karşı çıkması partisiyle iplerin tamamen kopmasına neden olmuştur. Garaudy, 1968'deki Çekoslovakya işgalinden sonra "Sovyetler Birliği sosyalist bir ülke değildir."¹¹ demeye başlamıştır. Ona göre komünizmin çöküşü açık ve net olarak 1968'deki söz konusu işgal ile başlamıştır. O, Sovyetler Birliği'nin Prag'ı işgal etmesini asla kabullenememiştir. Çünkü ona göre bağımsız bir ülke başka bağımsız bir ülkeyi işgal edemez, üstelik her ikisi de sosyalizm iddiası taşıyorsa, diyerek sert bir şekilde partisini eleştirmiştir. Bu süreç, 1970 yılında onun Fransız Komünist Partisinden ihraç edilmesiyle sonuçlanmıştır. Partisinden ihraç edilmesi konusunda asla adli bir hatadan kaynaklanan bir durum değildir, diyen Garaudy, meselenin izlediği yeni yolun iç mantığından kaynaklandığını belirtmiştir. Ona göre Fransız Komünist Partisinin en büyük hatası, gerçeği algılamakta güçlük çekmesi ve yeni sorunlara kesin ve kararlı çözümler bulamamış olmasıdır. Bu sebepler partinin evrensel çapta bir bakış açısına sahip olmasına engel teşkil etmiştir.¹² Ayrıca bunu yapacak kapasite ve vizyonu olan bir kadrosunun olmadığını ifade etmiştir. Onun açısından bütün bu olumsuzluklar bir araya gelince Komünist Partide çöküş kaçınılmaz bir hâl almıştır.

Garaudy, partisinden atılınca 1973 yılında Afrika, Çin, Japonya ve Hindistan'ı kapsayan bir seyahate çıkmıştır. Onun deyişi ile "Üçüncü Dünya'yı iyice tanıma imkânını bu yolculukta bulmuştur. O, hayatında yarım asra yakın bir zaman gönül verdiği partisinden ihraç edilmesinin, hayatında yeni bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Bütün bu olan biten hadiselerden sonra, onun bu anlam arayışı 69 yaşında iken yeni bir rota bularak, 2 Temmuz 1982'de Müslüman olmasıyla son bulmuştur. Müslüman olduktan sonraki duygularını şu şekilde açıklamıştır: O gün, hem iç tedirginlik veren bir kopuş hem de

¹⁰ Roger Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi Garaudy'nin Felsefi Vasiyeti*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2017d), 252-253.

¹¹ Roger Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Pınar Yayınları, 2017e), 10.

¹² Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 256-260.

sükûnet içeren bir bağlılık duygusu yaşadığını belirtmiştir. Batı dünyasından ayrılıyor olmasının ona bir yalnızlık duygusu vermediğini belirtmiş, buna sebep olarak da Müslüman olduğu İslam dünyasında İbnü'l-Arabî (1165-1240) ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (1207-1273) gibi İslam'ın manevî liderlerinin olmasını göstermiştir.¹³ Müslüman olduktan sonra, İtalya Cenova'daki bir konferans sırasında ilginç sorularıyla etkilendiği Filistin asıllı Selma Nureddin adındaki bir hanımla evlenmiştir.¹⁴ Düşünür bir köşe yazısında İslam'ın dinî hayatın tüm sorunlarına çözüm bulduğunu ve yirmi yaşındaki düşünüyü yetmiş yaşında gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Ancak büyük umutlar beslediği hâlde kilise bunu başaramadığı için Hristiyanlıktan vazgeçtiğini söylemiştir. Sovyetler Birliği'nin de komünist olmadığından dolayı komünizmden vazgeçerek Müslüman olduğunu ifade etmiştir.¹⁵ Garaudy'nin Müslüman olması, çok uzun bir süre mensubu olduğu ve fikir babalığı yaptığı Marksizm ve materyalizm çevrelerine mensup kişilerde hayal kırıklığı yaratmış; bu durumu kabullenmekte uzun süre zorlanmışlardır. Garaudy, her zaman yaptığı gibi Müslüman olduktan sonra da egemenlerin ideolojisine karşı Müslümanların yanında yer almıştır.¹⁶ Kısaca Garaudy, çıktığı umut yolculuğunda umduğunu Hristiyanlık ve komünizmde bulmamış bu yüzden İslam'a yönelmiş, aslında aradığı tüm şeylerin burada bulunduğunu fark ettiği anda da İslam'ı seçmiştir. Kendisi de İslam'a geçişin bir ayrılık olmadığını, bir tamamlanış olduğunu zaman zaman ifade etmiştir.

Batı dünyasının yetiştirmiş olduğu aydınlar içerisinde onun yanlışlarını yüzüne vurabilecek çok az aydın olmuştur. Garaudy, bunlardan birisidir. O Filistin halkına yapılan haksızlıkları her platformda dile getirmiştir. Garaudy, 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgal ettiği zaman, "Le Monde" gazetesinde bu olayı eleştiren tam sayfa ve içeriği sert bir açıklama ile saldırıyı kınamıştır. O, "İki tane Yahudi öldürüldü diye 20 bin Filistinliyi nasıl öldürürsünüz?"¹⁷ diye itiraz etmiştir.

O, Filistin halkının haklarını savunan açıklamalar yapınca da o güne kadar peşinden koşan başta Amerika ve Avrupa basını artık tek kelime ondan bahsetmeden ona, her alanda ambargo uygulamıştır. Bu ambargo karşısında İslam dünyası harekete geçerek İran, Ürdün,

¹³ Garaudy, *Hatıralar*, 339-340.

¹⁴ Karataş, "Endülüs'te Tatlı Bir Huzur", 10.

¹⁵ Yusuf Yazar, *İslamı Seçen Ünlülerle Röportajlar* (İstanbul: Akabe Yayınları, 1984), 165.

¹⁶ Roger Garaudy, *Batı Terörizmi*, çev. Ayşe Meral (İstanbul: Pınar Yayınları, 2015b), 21.

¹⁷ Roger Garaudy, *Amerikan Efsanesi*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018f), 110.

Suriye, Libya, Suudi Arabistan ve daha birçok İslam ülkesinin lideri ve Müslüman fikir adamları Garaudy'yi değişik barış ve kültür ödülleri ile ödüllendirerek onu destekleyen açıklamalar yapmıştır. Müslüman olduktan hemen sonra 1983 yılında ülkemize de davet edilmiş ve Türkiye'de değişik platformlarda konferanslar vermiştir. Ayrıca Garaudy'nin eserleri Türkçeye çevrilmiştir. Bu noktadaki ilk teşebbüs ise sosyalist teorisyen Doğan Avcıoğlu'na aittir.

Garaudy, Marksizmi neden seçtiğini ve Marksizm ile ilgili serüvenini şu şekilde açıklamıştır: Dünya çapındaki vurgunculuğu ve sömürüyü bilimsel olarak ispatlamanın zorluğuna rağmen Marx, örgütlü ve mücadeleci bir işçi hareketinin doğuşunu sağlamıştır. Böylece bugüne kadar görülmemiş bir umut ve mücadeleye tüm dünyanın şahit olmasını sağlamıştır. O, insanlığın bu onur mücadelesine yüzyılın üçte birinden fazla bir zaman bu harekete katkı vermiştir. Uzun bir zaman boyunca bu harekette yaptığı hiçbir şeyden pişman olmadığını ifade etmiştir. Çünkü son yüzyılda hiçbir insanî hareket, komünizm dışında, özellikle insanların en yoksullarının yanında durmamıştır.¹⁸ Garaudy gerçek bir Marksist olarak yaptıklarının doğru olduğunu düşündüğü için bunları, Müslüman olduktan sonra da bunları söylemeye devam etmiştir. O, İslam'a gelişini bir yön değişimi olarak değil, sadece bir cemaat değişimi olarak isimlendirmiştir.¹⁹ Kendi durumunu şu şekilde belirtmiştir: “Bir kolumun altında Kitabı-ı Mukaddes, diğer kolumun altında Marx'ın ‘*Kapital*’i’ ile geldim.”²⁰ Garaudy, yürüyüşünde bir makas değişikliği olmadığını, hedefe gitmek için sadece bindiği vasıtanın kompartmanını değiştirdiğini söylemiştir. Fakat onun savunduğu bu düşüncenin sorunlu olduğunu düşünüyoruz. Zira birbirinden farklı üç düşünce yapısının bir kişide bulunmasının çelişki olduğu kanaatindeyiz. Söz konusu hareketlerin benzer yönleri olsa bile birbirine benzemeyen yönlerinin çok daha fazla olduğunu biliyoruz.

Evrensel bir fikir ve inanç insanı olan Garaudy, Müslüman oluncaya kadar Batı dünyasının gözdesi, gazetecilerin röportaj yapmak için peşinden koştuğu sayılı kişilerden birisi olmuştur. O, önemli konularda öncelikli olarak düşüncesi alınan bir fikir adamı iken, onun Müslüman olması ve akabinde yazdığı bazı eserleri eski dostlarının öfkelenmelerine ve ondan yüz çevirmesine sebep olmuştur. Ancak hiçbir gücün onu yolundan ve kararlı

¹⁸ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 247.

¹⁹ Mehmet Kurtoğlu, “Düşüncenin Zabitası Roger Garaudy”, *İstanbul Birnokta Aylık Edebiyat Dergisi* 118 (Kasım 2011), 28.

²⁰ Garaudy, *Hatıralar*, 325.

duruşundan çeviremeyeceğini, her zaman açık yüreklilikle söylemiştir. Tepki çeken yayınlarından başı çeken; “Çöküşün Öncüsü ABD”, “İslam ve İnsanlığın Geleceği”,²¹ özellikle “İsrail: Terör ve Mitler” isimli eserleri yayınlanınca dünyada çok büyük ses getirmiştir. En başta da İsrail’in zulmünü ifşa eden söz konusu eseri başta İsrail lobisi ve onların Batılı fikir babalarının baskıları sonucunda Fransa’da önce bu kitabı yasaklanmış,²² daha sonra tüm eserlerine sansür uygulanmıştır.

Kitaplarını basmak için peşinden koşan yayınevleri, bu eserinden sonra kitaplarını basmama kararı almıştır. Dilimize de çevrilen ve yazarı Holocaust’u²³ inkâr eden durumuna düşüren “İsrail: Terör ve Mitler” isimli eserin içeriğinde gerçekten ne vardı da bu kadar tepki çekmişti? Garaudy ne bu eserinde ne de başka bir eser ve söyleminde Yahudi katliamını asla inkâr etmemiştir. O, haksız olarak tek bir Yahudi’nin öldürülmesinin dahi bir insanlık suçu olduğunu ve bu suçu işleyenin cani sayılması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat Garaudy, 60 milyon insanın öldürüldüğü bir savaşta onlar kadar hatta onlardan daha fazla diğer milletlerden de milyonlarca insanın katliamlara maruz kaldığını belirtmiştir. Roman ve Slavlardan onların üç beş katı insan öldürüldüğü halde sadece Yahudiler öldürülmüş propagandası yapmanın yanlış olduğunu, İsrail’in Filistin’de işlediği zulümleri örtmek için bu konuyu propaganda malzemesi yaptığını ifade etmiştir.²⁴ Yine bu eserde Siyonist Yahudilerin önemli iddialarından gaz odaları efsanesinin şüpheli olduğunu savunmuştur. Onun bu kitabı yayınlanınca insanlık suçlarını inkâr ettiği için, 1998 yılında yargılanmış ve Fransa’da mahkeme tarafından para cezasına çarptırılmıştır.²⁵ Lakin bu ceza onu yolundan çevirmediği gibi o, inandığı bu yolda fikirlerini kararlılık ve cesaretle savunmaya devam etmiştir.

Garaudy, inandığı değerlerden taviz vermezken, düşmanları da onunla mücadeleden vazgeçmemiştir. O, Tunus’ta bir konferans sırasında Fransa tarihini eleştiren bir konuşma yaptığı için Tunus’u yöneten sömürgeci Fransız komutan tarafından sınır dışı edilmiştir. Ayrıca O, “Pedagogik Dosya” adlı kitabında Cezayir’i işgal eden sömürgeci Fransızların

²¹ Roger Garaudy, *Don Kişot Yaşanmış Şiir*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2016), 13.

²² Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, 14.

²³ Holocaust Eski Yunan geleneğinde bir veya birkaç hayvanın yakılarak Tanrılara kurban edilmesidir. Ancak günümüzde anlamı, Nazi Almanyası ve taraftarlarının Yahudilere karşı sistematik bir şekilde uygulanan soykırımını ifade eden bir kavramdır.

²⁴ Aydın, “Roger Garaudy”, 2020, EK-1/463-466.

²⁵ Ali Uğur, *Ünlü Davalar Ağca Dreyfus ve Diğerleri* (İstanbul: Burak Yayınları, 2006), 162.

yaptıkları vahşetleri tek tek anlatmıştır.²⁶ Garaudy, dünyada nerede bir mazlum varsa onu savunmaya çalışmış ve nerede zulüm yapan varsa, kim olduğu fark etmeksizin onun karşısında durmayı kendisine prensip edinmiştir.

Garaudy, akademik hayatına Fransız filozof ve yazar Gaston Bachelard'ın (1884-1962) yanında tez hazırlayarak başlamıştır. Garaudy, 1952 yılında Sorbonne Üniversitesinde Felsefe bölümünü okumuş, üniversiteden sonra lisede bir süre felsefe öğretmeni olarak çalışmıştır. Daha sonra 1953 yılında bir gazete çalışanı olarak gittiği Sovyetler Birliği'nde yaklaşık iki yıl bu işi yapmıştır. Sovyetler Birliği'nde bulunduğu 1954 yılında hem gazetecilik yapmış hem de Sovyetler Birliği Bilimler Akademisinde “*Maddecı Bilgi Kuramı*” konulu doktora tezini hazırlamıştır. Daha sonraki akademik hayatında ise felsefe ve estetik profesörü olmuştur. Dil becerisi alanında ana dili Fransızcanın yanında Almanca, İngilizce, Rusça ve Müslümanlığı benimsedikten sonra da Arapça öğrenmiştir.²⁷

Garaudy, bu fırtınalı hayatta geçitleri ve çıkmazları yaşadığını söylerken, boynunda ve gözlerinin altındaki buruşukluğu ve kıvrımları, seferini tamamlayıp limana dönen geminin direklerinde asılı kalan halatlara benzetmiştir.²⁸ Garaudy, bu iniş çıkışlı yıllarda, Josef Stalin (1878-1953), Pablo Picasso (1881-1973), François Mauriac (1885-1970), Louis Aragon (1897-1982), Jean-Paul Sartre (1905-1980), Claude Lévi-Strauss (1908-2009), Michel Foucault (1926-1984), Fidel Castro (1926-2016), Gaston Bachelard, Maurice Béjart (1927-2007) ve Yaser Arafat (1929-2004) gibi birçok devlet adamı, filozof, sanatçı, yazar ve bilginle tanışmıştır. Yüzyılın tanığı olarak isimlendirilen Garaudy, düşünce hayatına birbirine zıt olan Soren Kierkegaard'ı (1813-1855), Marx'ı, Hz. İsa'yı ve Hz. Muhammed'i sığdırmıştır.²⁹ O, hayatının kırılmalardan ibaret olduğunu, hiçbirinden pişmanlık duymadığını belirtmiştir. Çünkü ona göre bunların hiçbirisi diğerinin inkârı değil, tam tersine bunların her birisi başlı başına bir eşiğin aşılmasıdır.³⁰ Bu zorlu yolda insanlık için önemli çalışmalar yapan Garaudy, insanlığın mutluluk, huzur ve barış içinde yaşaması adına çok büyük bedeller ödemiş olsa da asla umutsuzluğa kapılmamış ve hep bir umut içinde yoluna devam etmiştir.

²⁶ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 164.

²⁷ Garaudy, *Don Kişot*, 13.

²⁸ Garaudy, *Hatıralar*, 11-12.

²⁹ Karataş, “Endülüs'te Tatlı Bir Huzur”, 11.

³⁰ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 19.

Garaudy, 13 Haziran 2012 tarihinde 99 yaşında Paris'te vefat etmiştir. Ailesi tarafından Garaudy'nin cesedinin yakılması vasiyeti olduğu gerekçesiyle naaşı tartışmalı bir şekilde yakılarak külleri Marsilya sahillerinde denize serpilmiştir. ABD ve Batılı ülkelerin yayın organları önce haberi görmezden gelerek, Garaudy'nin ölümü ile ilgili haber yapmamış, daha sonra Türkiye ve İslam ülkeleri haberi verince, onlar iki gün sonra adeta haberi vermek zorunda kalmıştır. Batı medyasının haber başlıkları da şu şekilde çok manidardır: "Eski komünist ve Yahudi soykırım inkârcısı Garaudy öldü", diyerek adeta bir intikam duygusu ile manşetlerini atmışlardır. Bu da bazı Batılıların ne kadar demokrat olduğunu ve insan haklarına nasıl baktığını bütün çıplaklığıyla bizlere göstermiştir!

Çalışmamız; önemi, amacı, kapsamı, yöntemi ve araştırmada yararlanılan kaynaklar bakımından kapsamlı bir çalışmadır. Konumuzun önemi, din ve felsefe gibi insan hayatının iki temel unsurunu içermesinden ileri gelmektedir. Çünkü din ile felsefenin ilk insanın varlığından bu yana insanlık tarihine yön veren iki ana/temel disiplin olduğu tartışılmaktadır. Bu da beraberinde felsefî ve teolojik bazı sorunlar oluşturmaktadır. Bu sorunlar, insan düşüncesi ve ahlakî yapısına ilişkin değerlendirmeleri beraberinde getirmektedir. Söz konusu sorunların çözümü için öncelikli olarak din felsefesinin kavram ve tanımlarının sağlıklı bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Çalışmamızın amacı, din felsefesinin mahiyeti ve buna ilişkin olarak ileri sürülen teorileri rasyonel ve teolojik bir değerlendirme ile anlamamıza vesile olmasıdır. Zira felsefe sadece bu dünya ile sınırlı olmak kaydıyla hayatı anlama ve yorumlama amacı taşımaktadır. Din ise hem dünya hem de ahireti anlama ve anlamlandırma gayesi taşımaktadır. Bu bağlamda din felsefesinin ana konuları olan Tanrı, din, felsefe, iman ve ahiret benzeri konuların mahiyetinin anlaşılması amaçlanmaktadır.

Tezimizin konu ve kapsamı, "Roger Garaudy'nin Din Felsefesi" başlığını ele alıp incelemektir. Çalışmamız, bütün olarak bir din felsefesi çalışması değildir. Daha çok Garaudy'nin din felsefesinin temel argümanları hakkındaki düşüncelerini ele almak, şeklinde tespit edilmiştir. Onun bakış açısı ile felsefe ve teoloji ile bağlantılı konu ve kavramları değerlendirdik.

Çalışmamızın yöntemi ve yararlandığımız kaynaklar noktasında geniş bir alan araştırması yapılmıştır. Her çalışmanın kendine ait bazı özelliklerinin olması doğaldır. Biz de bu çalışmayı yaparken çok geniş bir kaynak taraması yapmaya gayret ettik. Kullandığımız

kaynakçanın ana unsurunu Garaudy'nin eserleri oluşturmaktadır. Ancak din felsefesinin temel kaynaklarından da kapsamlı bir şekilde istifade edilmiştir. Yazarın eserlerinin önemli bir bölümü Türkçeye çevrilmiştir; ancak çevirisi yapılmayan eserleri de bulunmaktadır.

1. Garaudy'nin Bazı Eserleri ve Onunla İlgili Yapılan Akademik Çalışmalar.

Garaudy'nin "*Hatıralar: Yüzyılımızda Yalnız Yolculuğum*", "*20. Yüzyılın Biyografisi*" ve "*İnsanlığın Medeniyet Destanı*" başta olmak üzere 40'a yakın kitabı Türkçeye tercüme edilmiştir. Garaudy, üniversiteden emekli olduktan sonra telif çalışmalarını hızlandırarak, çok çeşitli alanlarda eserler yazmaya başlamıştır. Başta felsefe, politika ve Marksizm olmak üzere birçok alanda 80 kitap, yüzlerce makale, panel, söyleşi, röportaj, köşe yazısı ve tebliğ yayımlamıştır. Çalışmaları dünyada birçok dile çevrilmiştir. Önemli eserleri kırktan fazla dile tercüme edilmiştir. Yazar bir vakıf, iki enstitü ve üniversite kurmuştur. Konusu Afrika kültürü olan ve yönetmenliğini kendisinin yaptığı uzun metrajlı bir sinema filmi (Siyah Diyonizos), yine konusu İslam sanatı olan bir televizyon dizisi yapmıştır. Ayrıca dünyanın değişik ülkelerinde yüzlerce konferans, panel ve söyleşiye katılmıştır.³¹ Yazarın ilk romanı, "*Yaratılışın Sekizinci Günü / Le Huitième Jour de la Création*" dır. İkinci Roman'ı, "*Antée*"dir. Üçüncü romanı ise "*Sizce Ben Kimim? / Qui dites-vous que je suis?*" isimli eseridir. Bir de "*Geceye Karşı / À Contre-Nuit*" isimli bir şiir kitabı yazmıştır.

Garaudy hakkında dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bazı akademik çalışmalar yapılmış ve hâlâ da yapılmaya devam edilmektedir. Dünyada Garaudy hakkında kırkı aşkın tez yazılmış, lehinde veya aleyhinde yirmiye aşkın kitap kaleme alınmıştır; ancak verdiğimiz bilgilerin aksine sayı sürekli değiştiği için günümüzde bu sayı daha fazladır. Yapılan çalışmalardan yüksek lisans ve doktora tezi şeklinde olanlar olduğu gibi, makale, seminer, konferans ve kongre konusu olanlar da vardır; ancak adı geçen çalışmalar ile ilgili bir kayıt bulunmamaktadır. Ülkemizde çalışmamız dışında, Garaudy ile ilgili sekiz tane yüksek lisans tezi yapılmıştır.³²

³¹ Aydın, "Roger Garaudy", 2020, EK-1/463-466.

³² **Türkiye'de Garaudy hakkında yapılan akademik tez çalışmaları:**

1. Erkan Görgöz: *Roger Garaudy'nin Din ve Felsefe Anlayışı*, Elâzığ Fırat Üniversitesi, 2004. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).
2. Nermin Hanay: *Roger Garaudy'de İslam Algısı*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 2015. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).
3. Halil Koçakoğlu: *Roger Garaudy'ye Göre İslam Düşüncesinin Temel Meseleleri*, Şanlıurfa Harran Üniversitesi, 2016. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).
4. Fırat Karadağ: *Roger Garaudy'de Din ve Medeniyet*, Atatürk Üniversitesi, 2019. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).

Dünyanın değişik ülkelerinde Garaudy ile ilgili akademik araştırmalar yapılmakla birlikte çoğunlukla; İtalya, Almanya, Fransa, İspanya, Belçika, ABD, Mısır, Hollanda, Rusya, Portekiz ve Yugoslavya’da bu çalışmalar çok daha yoğundur. Tez konusu olan çalışmalar bu ülkeler ve konularla sınırlı olmamakla birlikte, bazı konu başlıkları şu şekildedir: Felsefi Araştırmalar; Komünizm, Sosyalizm ve Felsefi Temelleri, Hristiyanlar ve Marksistler, Din Meselesi, Medeniyetler Diyaloğu, Entegrizm, Laiklik ve Dinî Çoğulculuk, İnsan Hürriyeti, Öznellik ve Aşkınlık, Tanrı, Marx ve Gelecek, Dinî Yabancılaşma ve Manevî Neticeleri.³³ Bu konu başlıklarının dışında da birçok çalışma yapılmıştır.

2. Roger Garaudy’nin Düşünce Dünyası

Garaudy, hakikatin peşinde koşan coşkun bir bilge, hakikat uğrunda her şeyi göze alan bir savaşçı, 20. yüzyılın devrimci filozofu kabul edilmiştir. O, hayatında çok fazla değişik fikir akımı, din ve inanç çevresinin içinde bulunmuştur. Bu hareketlerin bazıları paralel olmakla birlikte, bazıları da tamamen zıt düşünce hareketleri olmuştur. Ancak o kararlı, realist, entelektüel ve samimi duruşunu sürekli korumuştur. Düşünürün İslamiyet’i kabul etmeden önceki ve kabul ettikten sonraki fikirlerinden bazılarını birbirinden ayırmak zordur, ama kendisi bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “En büyük övücüm, yirmi yaşındaki hayallerime seksen dört yaşında da sadık kalmamdır.”³⁴ Garaudy, bir kişinin Müslüman ve aynı zamanda Marksist olabileceğinin mümkün olduğunu söylemiştir.³⁵ Onun için çağımızın en ünlü Marksist teorisyeni sıfatı kullanılırken, o ise kendisini gönlü Hz. İsa ile dolu bir Marksist olarak tarif etmiştir.³⁶ Birbiriyle pek bağdaşmayan Marksizm ve Hristiyanlığın birbirinin tamamlayıcısı olduğunu da iddia etmiştir.³⁷ Bu durumu: Kendisi için esas olanın teori değıl pratik eylem olduğunu ifade etmiştir. Garaudy, bir olayın ya da dünyanın sadece düşünceyle değıştirilemeyeceğini belirtmiştir. Ona göre olayların dışında

5. Ali Işık: *Din ve İdeoloji bağlamında Nurettin Topçu ile Roger Garaudy’nin Sosyalizm ve İslam Algısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2019. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).

6. Büşra şahin: *Roger Garaudy’nin İslam’a ve Diğer Dinlere Bakışı*, Ankara Üniversitesi, 2021. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).

7. Elif Ayşe Hacıfazlıoğlu: *Kutsaldan Uzaklaşma Bağlamında Hümanizm Eleştirisi: Roger Garaudy ve René Guénon üzerinden*, Marmara Üniversitesi, 2021. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).

8. Yusuf Okumuş: *Roger Garaudy’nin Bazı Kur’ani Meseleleri Yorumlaması*, Bayburt Üniversitesi, 2022. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans).

³³ Roger Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020), 216-221.

³⁴ Roger Garaudy, *şahitlerim*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2015a), 11.

³⁵ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 195.

³⁶ Garaudy, *Hatıralar*, 455.

³⁷ Cemal Aydın - Serkan Yorgancılar, “Roger Garaudy Üzerine Söyleşi”, *Áyine Edebiyat ve Sinema Dergisi* 3 (Aralık 2012), 80.

kalmaktansa, burada aza kanaat eden fakirlerin yanında fiili olarak durmanın doğru davranış olduğunu açıklamıştır.³⁸ Garaudy, her zaman eylemi merkeze aldığı için düşünceye önem vermiş ama eylemi esas almıştır.

Garaudy, felsefe profesörü oluncaya kadar meslek hayatında sadece Batı kültürü ve düşüncesi ile yettiğini; bu düşünce dünyası dışında Çin, Hint, İslam felsefeleri veya Afrika ve Amerika yerlilerine ait herhangi bir düşünceyi bilmediğini itiraf etmiştir. Örneğin bugün Afrika kültürü vesilesiyle dansın bir var olma tarzı ya da yaşam felsefesi olduğunu öğrendiğini söylemiştir. Garaudy, Amerika'nın tek felsefecilerinin dansçılar olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca o, hayatın anlamı sorusunu soranların, pozitivist veya fenomenolojik sapmalarına rağmen, dansçılar olduğunu fark ettiğini belirtmiştir.³⁹ Özellikle İslam felsefesi konusunda eksikliğini fark edince, üniversite rektörünün karşısına çıkıp, Batı'yı Orta Çağ karanlığından kurtaranın İslam felsefesi olduğunu, bunun hakkıyla bilinmeden, üniversitede verilen felsefe derslerinin eksik kalacağını söyleyerek, bu sorun giderilinceye kadar diğer branşı olan estetik derslerine devam edeceğini söylemiştir.⁴⁰ Felsefe derslerine girmeyi bırakan Garaudy, sanat ve estetik ile ilgilenmiş ve bu alanda eserler vermiştir.

Garaudy hem Müslüman olmadan önce hem de Müslüman olduktan sonra fikir noktasında çok çile çekmiştir. İnsanlığın karşı karşıya kaldığı bütün zulümlere, işkencelere, baskılara ve adaletsizliklere karşı tek başına kaldığı zaman dahi mücadeleyi sürdürmüştür. Ancak son olarak mücadelesini sürdüreceği bir mecra aramış ve burasının İslam olduğu kanaatine varmıştır. Bu konuda çare olarak neden İslam'ı görüp seçtiğini şu kitaplarında detaylı bir şekilde açıklamıştır: “*Geleceğimizde İslam Var*”, “*İnsanlığın Medeniyet Destanı*”, “*İslam ve İnsanlığın Geleceği*”, “*İslam'ın Vadettikleri*”, “*İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı.*” İnsanı insan yapan hakikatleri kökten bozan inançların, sistemlerin ve ideolojilerin analizlerini yapan Garaudy, insanlığa yakışan ideal bir düzenin, bir sistemin kurulması için hayatı boyunca mücadele etmiştir. O, bu idealinden hiç vazgeçmemiş bir dava adamı olarak tarihe adını yazdırmıştır.⁴¹ Garaudy, mücadelesinde rol model olarak

³⁸ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 26.

³⁹ Garaudy, *Hatıralar*, 254-260.

⁴⁰ Roger Garaudy, *Batı Resminin Yedi Yüzyılı Geleceği Müjdeleyen 60 Tablo*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Kopernik Kitap, 2022), 9; Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 19.

⁴¹ Belkis İbrahimhakkıoğlu, “Bozuk Düzeni Silkeleyen Kitap: Yobazlıklar”, *Yeni Şafak Gazetesi* (12 Kasım 2016).

Sisifos⁴² olmaksızın Don Kişot olmayı tercih etmiştir. Garaudy, hayatta tek başına da kalsa gerçekleri haykırıp belirteceğini söyleyerek, mücadelesinde Don Kişotluk yapmaya devam etmiştir. Yirmi yaşından itibaren onu kendi kahramanı ve rehberi olarak görmüştür. Garaudy'ye göre o sadece bir roman kahramanı değildir, tüm insanlık için bir vicdan ve rehberdir. Garaudy, mücadelecilik duruşunu şu şekilde formüle etmiştir: Eğer inandığınız dava hak davası ise bedeli ne olursa olsun sonucu nereye giderse gitsin sonuna kadar bu haklı mücadeleyi sürdürmelisiniz. Bu arada karşılaşacağınız her zorluğu da göğüslemelisiniz. Böyle durumlarda yeniden düşünme ve cesaretsizliğe yer olmadığını ifade etmiştir.⁴³ O böyle durumlarda yeniden düşünme ve cesaretsizliğe yer olmadığını ifade etmiştir. Düşününün bu kahramanı kendi hayatı ve karakterine uygun olduğu ve mücadelesini takdir ettiği için rol model olarak aldığını düşünüyoruz.

Dünyayı değiştirmek isteyen Garaudy, daha İslam'ı seçmeden önce de insanî değerlere büyük anlam yükleyen ve insanı yücelten İslam dinî ile bu dinin peygamberî Hz. Muhammed'i bir noktada takılıp kalmayan mütevazı ve insancıl yaklaşımını fark edince ona bir devrimci olarak büyük bir anlam yüklemiştir. Yazarın etkilendiği başka bir olay Hz. Ömer ile kölesi bir yolculuk sırasında deveye dönüşümlü binmesidir. Bir komünist için halifenin, bir yolculukta kölesiyle deveye dönüşümlü binmesi büyük bir devrimdir.⁴⁴

Garaudy'nin İslam'ı seçmesinin bazı sebepleri şunlardır: İslam'ın madde ve manaya değer vermesi, dünya ve ahiret dengesini gözetmesi, ilim ve bilime verdiği güçlü destek, insanî ölçüleri esas alarak imanlı bir toplumu teşvik etmesi, Medine'de kurduğu devletin vatandaşlarını ilkel bağlar ile değil evrensel bağlar ile birbirine bağlaması. Kurulan bu devletin her yönü ile şeffaf olması, güçlü ve haksızdan değil güçsüz dahi olsa haklıdan yana adalet dengesini gözetmesi; renk, ırk, dil ve cinsiyet ayrımı yapmadan herkese eşit davranması. İslam'ın kadına verdiği hakları Batı dünyasının 20. yüzyılda yeni yeni tanımaya başlaması, israf, gösteriş ve haramı yasaklaması buna mukabil dengeyi hak ile hukuku esas alması ve insan olarak devlet başkanı ile köleye aynı hakları vermesi⁴⁵ vb. Burada Garaudy'nin işini kolaylaştıran bir diğer faktör Marksizm ile İslam'ın bazı insanî

⁴² Yunan Mitolojisine göre yeraltı dünyasında sonsuza kadar büyük bir kayayı bir tepenin en yüksek noktasına dek yuvarlamaya mahkûm edilmiş kahraman bir kraldır. Sisifos zirveye her yaklaştığında taş geri yuvarlanır ve o tekrar taşı yukarı çıkarır bu döngü sonsuza kadar devam eder.

⁴³ Garaudy, *Don Kişot*, 13.

⁴⁴ Aydın - Yorgancılar, "Roger Garaudy Üzerine Söyleşi", 15.

⁴⁵ İbrahim Dağılma, "Marksizm'den İslam'a Doğru Yalnız Bir Yolcu: Roger Garaudy", *Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi*, (Eylül 2019), 13-14.

yanlarının benzer olmasıdır. Bundan ötürü o, İslam'ı kabul etmede zorlanmadığı gibi aksine bu inanç yolculuğunu düşünce dünyasında kendisi açısından bir başarı hikâyesinin devamı gibi görür.

Garaudy, 21. yüzyılda dünyanın bir kaosa, düzensizliğe ve savaşa sürüklendiğini ifade etmiştir. Zira ona göre dünya savaşı diye isimlendirilen iki savaş da dünya savaşı değildi. Bu savaşlar Avrupa devletlerinin kendi aralarında yaptıkları iki savaş olmuştur.⁴⁶ Ancak, değişik yollarla tüm dünya bir kaosa sürüklenmiştir. Garaudy, bu konuda ABD'de 11 Eylül 2001 tarihindeki terör saldırısının derin anlamı olduğunu söylemiştir. Söz konusu durumu sömürgeci ve kapitalist Batı sisteminin iflas ettiğinin kanıtı olduğunu belirtmiştir. Bu olayın sistemin varlığını sürdürme ve hayatta kalabilmesi için elverişli metotlar bulma peşindeki düzenin iç çelişkilerinin patlaması⁴⁷ ve değişik arayışların habercisi olduğunu savunmuştur. Doğru bildiklerini söylemekten hiç geri durmayan Garaudy, 11 Eylül saldırılarının bir kurgu olduğunu, amacın Irak ve Afganistan'ın işgaline kılıf olduğunu söylemiş ve bu işgalleri de açıkça kınamıştır. Garaudy, Batı dünyası dışındaki evrensel ve gerçek dünya değerleriyle tanışınca, bu durum onu Batı'nın hegemonyasından çıkmaya sevk etmiştir.⁴⁸ Ona göre şayet dünya siyasetini dizayn eden başta ABD ve Avrupa olmak üzere, sürdürdükleri politik sapmalardan geri dönmezlerse, 21. yüzyılda yapılacak hataların sonucu olarak dünya çapında gelecek nesillere her yönü ile çökmüş bir dünya bırakmış olacaktır.⁴⁹ Garaudy, bu tespitleri yaparken bütün bu kaos ve kargaşanın birinci failinin ABD ve Avrupa olduğunu da açıkça dile getirmiştir. Bu konuyla ilgili "*Çöküşün Öncüsü ABD*" adlı bir de eser yazmıştır.

Bu kötü gidişe karşı çıkan Garaudy'ye göre dinî, dili, inancı ne olursa olsun kadın erkek herkes, geleceklerini düşünüyorlarsa, bilsinler ki, Batı medeniyeti iflas etmiştir ve bu medeniyet bizi toplu intihara götürmektedir.⁵⁰ Garaudy, Batı Rönesansı'nın bütün insanlığı kuşatmadığını savunan ve bu değişimi yeterince insanî bulmadığını ifade etmiştir. İnsanın sadece Batılı değerlere saplanıp kalınmaması gerektiğini ısrarla haykırmıştır. O, doğru bildiklerini eyleme dönüştürmekten geri durmayan, kimden ve nereden gelirse gelsin adaletsizliğe, haksızlığa ve zulme karşı duran bir aydındır. İnsanın refahı, huzuru ve

⁴⁶ Roger Garaudy, *Çöküşün Öncüsü ABD 21. Yüzyılı Nasıl Hazırlamalı*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018), 13.

⁴⁷ Garaudy, *Amerikan Efsanesi*, 108.

⁴⁸ Yacob Mahi, "Yürüyen 'Medeniyet Tasavvuru' Roger Garaudy", *Kırmızılar* (05 Eylül 2018).

⁴⁹ Garaudy, *Çöküşün Öncüsü ABD*, 11.

⁵⁰ Roger Garaudy, *İslam ve İnsanın Geleceği*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019a), 37.

saadeti için zorluklarla mücadele eden, bedel ödeyen ve bu yolda her şeyi göze alabilen ender düşünürlerden biridir.⁵¹

Garaudy, kapitalizmi, emperyalizmi, Batı sömürgeciliğini, milliyetçiliği ve bağınazlığı karşısına almıştır. Ona göre zaten bu sistemlerin sonunun yakın olduğu kanaati hâkim olmuştur. Garaudy işte tam da bu noktada medeni insanlığın bu iflas etmiş düşünce sisteminin karşısında durarak, insanlığın kendi geleceklerini kendilerinin belirleyeceği, kendi imanlarını koruyacağı eğitim, siyaset, ekonomi ve her türlü sistemlerini yeniden kurması gerektiğini vurgulamıştır.⁵² Ayrıca şöyle bir soru sormuştur: İnsanın her yönüyle, Allah, toplum ve tabiatla ilişkisi bağlamında bu iflas etmiş ve insanlığı intihara sürükleyen sisteme karşı İslam bir alternatif olabilir mi?⁵³ Bu sorunun cevabı onu İslam'a götürmüştür. Çünkü o, hakikate susamış bir düşünürdür ve her zaman olayların arka planını sorgulayan rasyonel düşünceye önem vermiştir.

Garaudy, komünizm ve sosyalizm için kendine bir misyon biçmiştir. Marx'tan Thomas Müntzer'e (1489-1525), Mao Zedong'tan (1893-1976) Che Guevara'a (1928-1967) kadar, komünizm ve sosyalizm bu kişiler sayesinde insanlığa bir umut sunmuştur. Bir komünist olarak kendi görevinin de kaybolan bu umudu insanlığa tekrar vermek olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴ Şu noktayı gözden kaçırmamamız gerekir: Garaudy, komünist olduğunu her platformda dile getirmiştir; ancak hiçbir zaman bağınaz bir komünist olmamıştır. Onun hayatı bunun en güzel örneğidir. Onun en büyük düşmanı körü körüne bir şeye inanmak ve bağınazlık yapmaktır. O, bu durumu çok tehlikeli görmüş ve buna karşı çıkmıştır.

Garaudy'ye göre bu çağın asıl ve en önemli davası insanı intihara sürükleyen Batı tarzı büyüme modelinin sorgulanması ve tartışılması davası olmuştur. Çünkü bu monolog sonucu insanlık bir sürü tarihî fırsat kaçırmıştır.⁵⁵ Bize düşen görev ise Doğu ve Batı medeniyeti arasında yeni köprüler kurmak ve medeniyetler diyalogunu tüm insanlığa mal etmektir. Garaudy'nin düşünceleri konusunda birçok eseri bulunan Garaudy uzmanı Belçikalı Luc Colles, onun fikirlerinin tarihî maddeciliği noktasında Marx ve Vladimir

⁵¹ Yıldız Ramazanoğlu, "Derin Sularda Yalnız Bir Mümin: Garaudy", <https://www.dunyabizim.com/> (13 Nisan 2019).

⁵² Yıldız Ramazanoğlu, "Garaudy'nin Endülüs Rüyası", *Ayraç Aylık Kitap Tahlili ve Eleştiri Dergisi* 92 (Haziran 2017), 37.

⁵³ Roger Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, çev. Cemal Aydın - Nuri Aydoğmuş (İstanbul: Pınar Yayınları, 2011), 371.

⁵⁴ Garaudy, *Hatıralar*, 326.

⁵⁵ Roger Garaudy, *Geleceğimizde İslam Var*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018a), 22.

Lenin'in (1870-1924) basit bir açıklamasının çok daha ilerisinde olduğunu söylemiştir. Ayrıca onun bilimsel, teknik ve sibernetiğin önemi noktasında söz konusu düşünürlerden bu alanlara çok daha fazla değer vermiştir.⁵⁶

Garaudy, yönetilmesi ve çözülmesi gereken asrın problemlerini üç ana başlık altında toplamıştır. Bunlar: 1. Bilim ve tekniğe hâkim olmak. 2. Derin ve etkili bir kültür devrimini gerçekleştirmek. 3. Ekonomik büyümeyi yönlendirmektir.⁵⁷ Bir filozof olarak Garaudy, hümanist, inançlı, evrensel ve bağımsız bir düşünce insanıdır. Mana keşfi yolunda bilgi ve inanç alanında da devrim yapmış ve bunu kitaplarında temellendirmiştir. Karmaşık dünyanın realitesini ortaya koyarken gözlem, deney ve bilimsel verilerden yola çıkarak kitaplarını yazmıştır.⁵⁸ Garaudy, insanlık tarihinin üç bin yıllık bir destan olduğunu; fakat yirminci yüzyılın ilmi ve teknik devriminin insanlığın karşısına devasa ahlakî problemler çıkardığını söylemiştir. Bunun sonucu olarak da hayatın, insanların ve tabiatın yok olmayla karşı karşıya kaldığını, bu işin çözümü için de “Fransa Rönesans’ı Ansiklopedisi” projesini tasarlamıştır. Bu projesinin amacını şu şekilde açıklamıştır: En büyük ve derin altüstlerin yaşandığı bu zamanda bilginin yalnızca sentezini yaparak insanların kaderiyle temellendirmek ve zararına değil yararı ile gelişmesine hizmet ettirmek yeterli değildir.⁵⁹ Bu bilginin yanına maneviyat ve ahlak gibi başka faktörlerin de eklenmesi gerekmektedir. Buradan çıkarmamız gereken ders şuydu: Eğer insan Allah’ı saf dışı bırakıp insanın aşkın boyutunu göz ardı ederse, hiçbir bilim, teknik ve siyaset insanlığın kurtuluşunu sağlayamaz. Kanaatimce kurtuluş için Allah’ın gönderdiği peygamberlerin getirdiği vahiylerin ışığında çalışmamız neticesinde bir ömür bile yetmeyecek demistir.⁶⁰

Garaudy, Avrupa’da ilk Rönesans’ın Batı dünyasının bize anlattığı gibi 13. yüzyılda İspanya’da, 16. yüzyılda İtalya’da olmadığını belirtmiştir. Aksine bundan çok daha önce Rönesans’ın başladığını iddialı bir şekilde dile getirmiştir.⁶¹ Ona göre İspanya’daki medeniyet kuzeyden gelmemiştir. Çünkü kuzeyden gelenleri barbar olarak nitelemiştir. Bunun tam aksine medeniyetin güneyden gelen Müslümanlar (Araplar) tarafından getirildiğini; çünkü bunun fetih değil bir medenileşme hareketi olduğunu, bu harekete

⁵⁶ Sümeyye Sel, “Roger Garaudy Kimdir?”, *Roger Garaudy Kimdir?* (13 Temmuz 2019).

⁵⁷ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 118.

⁵⁸ Mahi, “Medeniyet Tasavvuru” (05 Eylül 2018).

⁵⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 67.

⁶⁰ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 422.

⁶¹ Roger Garaudy, *Düşüncenin Başkenti Kurtuba Endülüs’te İslam*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018e), 13.

İslam Peygamberi'nin himmeti, Yahudiliğin iyi yanları, Bizans, Çin, Hint ve İran'dan miras alınan ilmi birikimlerin katkısı olmuştur. Bu sentez ile Doğu medeniyeti Batı'yı etkisine almış ve İslam medeniyetinin yetiştirdiği büyük fikir adamları yetişmiştir. Onlardan bazıları şunlardır: İbn Messere (883-931), İbn Hazm (994-1064), İbn Cebriol (1021-1058), İbn Bâcce (1085-1138), İbn Tufeyl (1110-1185), İbn Rüşd (1126-1198), İbn Meymûn (1138-1204) ve İbn Arabî'dir.⁶² Bu medeniyet burada adını yazamadığımız daha yüzlerce ilim adamı, sanatçı ve filozof yetiştirmiştir.

Garaudy, iman ile hiçlik arasında tercih yapılmalı derken aslında o, "Varoluşçu" kuramları reddetmiştir. Bunun yerine İslamî "olmak" kavramını koymuştur. Çünkü İslam dininin hem manaya hem maddeye önem verdiğini belirtmiştir. Garaudy, "Ben 'İnsan ölmüştür.' diyenlerden de değilim." derken, sadece maddeci teorilerin insanı yok ettiğini, aslında insanı var kılmasının madde ve mananın bir arada olduğu bir düşünceyle mümkün olduğunu belirtmiştir.⁶³ Tabiatıta mevcut bütün varlıklar içinde zorunluluk dışında insan, özgür irade sahibi olan itaat edip etmeme veya karşı çıkma hürriyet ve sorumluluğu bulunan yegâne varlıktır. Ona göre insanı ayrıcalıklı kılan bir diğer yön de vahyin kılavuzluğudur. İnsanın aşkın boyutu burada devreye girmiştir. İslam'ın kendisine öğrettiği en değerli öğretinin bu olduğunu söyleyen Garaudy, "Şayet ben Allah'ı duymuyorsam bu hayat çok anlamsız bir hayat olacaktır." demiştir.⁶⁴

Garaudy, hayatın gerçek gayesini siyasî eylemin, sanatsal yaratılışın ve inanç fiilinin aynı bütünü oluşturduğu noktayı bulmak olarak açıklamıştır. O, İslamiyet'in akılcı yorumlarını öncelerken, durağan değil dinamik bir din tasavvurunu savunmuştur. Bunu felsefede "Eylem Felsefesi" olarak tanımlamış, "Ben İslam'ı seçerken hem bir eylem ahlakı hem bir güzelliğin dinî olduğu için seçtim." demiştir. Bunun yanında ben İslam'a gelirken Hz. İsa'nın hayatıma kattıklarından hiçbirisini atmadan geldim, diyen Garaudy bu tezini Kur'an'a dayandırmaktadır; çünkü Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. İsa da İslam peygamberidir. Yine İslam'a gelirken Marksizm'in bana öğrettiği toplumu tahlil etme ve toplum üzerinde etkili olma konusunu inkâr etmeden geldim, demiştir. Garaudy'ye göre bütün bunların sebebi İslam'ın bilim ve teknikleri dışlamamasıdır. Ayrıca İslam bilim ve tekniği

⁶² Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 199-200.

⁶³ Ramazanoğlu, "Garaudy'nin Endülüs Rüyası", 37.

⁶⁴ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 423.

özümsediği gibi Allah yolunda onlardan istifade etmeyi de önermiştir. Kısaca İslam'a gelişinin bir kopuş olmadığını, aksine bir tamamlama olduğunu belirtmiştir.⁶⁵

Garaudy, kitaplarında İslam dininin peygamberinden bahsederken şu ayeti esas almaktadır: Yine de ki: “Ben, peygamberler arasında benzeri gelip geçmemiş biri değilim, bana ve size ne yapılacağını da bilemem; ancak bana vahyedilene uyarım. Ben yalnızca açık bir uyarıcıyım.”⁶⁶ Bu gerekçelerle İncil'den İslam'a geçişin zor olmadığını bunun normal olduğunu çünkü bütün vahiylerin kaynağının bir olduğunu ve bu kaynaktan gelen yeni bir vahye de inanmanın doğal olduğunu ifade etmiştir. Garaudy'nin daha da iddialı tezi ise Gilgamiş Destanı dâhil diğer tüm milletlerin sahip oldukları inanışların da ilâhî bir mesaj taşıdığı tezi olmuştur. Marx'ı bir “metot” olarak kabul ederken, komünizmi hiçbir zaman din olarak değil bir metodoloji olarak benimsemiştir.⁶⁷ 1964 yılında ikinci Vatikan konsiline bir kitap sunan Garaudy, Hristiyanlar ile komünistler arasında diyalog kurulmasını teklif etmiştir. Hristiyanlığın gayeler ile ilgilendiğini, Marksizm'in ise sonuçlar ile ilgilenen bir metot olduğunu söylerken, onun bir dünya görüşü olmadığını savunmuştur. Bu konuyla ilgili yazdığı “*Karl Marks'ı Anlamak İçin Anahtar*” adlı kitabını referans göstermiştir.⁶⁸ Garaudy'ye göre şayet Hristiyanlar ile komünistler bir diyalog geliştirebilirlerse aslında bir bütünlük sağlanmış olur. Bu iki hareketten biri hedefler ile diğeri de sonuçlarla ilgilenmektedir.

Garaudy'ye göre Doğu'da ve Batı'da gerilemenin sebepleri farklıdır. İslam'daki gerilemenin sebebi akılcı araştırmanın reddedilmesi, eski tarihlerde verilmiş olan hükümlere körü körüne bağlı kalınması ve içtihad kapısının kapanmasıdır. Bu yenilikçi fikirlerinden dolayı onu İslam'ın Luther'i olarak isimlendirilenler de olmuştur. Batı'da ise gerilemenin sebebi Hristiyanlık dinî ile Hristiyan toplumunun karıştırılmasıdır. Çünkü Hristiyanlık dinî skolastik Grek felsefesi ve dogmatik Roma hiyerarşisine dönüşmüştür.⁶⁹ Garaudy, Batı'daki gerilemenin bir diğer nedeninin bireyciliğin esas alınması olduğunu belirtmiştir. Bu bireyciliği insanî değerlere aykırı bulmaktadır ve bu konuyu eleştirisinin merkezine almıştır.⁷⁰ O, bu sorunlara kendi çözüm önerilerini sunmuştur. Batı'daki

⁶⁵ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 263.

⁶⁶ Ahkaf,46/9.

⁶⁷ Ramazanoğlu, “Derin Sularda Yalnız Bir Mümin” (13 Nisan 2019).

⁶⁸ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 179.

⁶⁹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 375.

⁷⁰ Elif Aysel Hacıfazlıoğlu, *Kutsaldan Uzaklaşma Bağlamında Hümanizm Eleştirisi: Roger Garaudy ve René Guénun Örneği Üzerinden* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021), 79.

devrimin şartı olarak Hristiyanlığın aşkınlık boyutu olursa bunun devrimci din olmasının mümkün olduğunu söylemiştir. Marksizm için ise sosyal, tarihî ve militan tüm özellikler bir araya gelip bütünleşirse; ancak o zaman Marksizm'in din denmeye layık olacağını düşünmüştür.⁷¹

Kısaca bu kısmı özetleyecek olursak: Garaudy, Batı uygarlığının içine düştüğü bunalım ve çıkmazdan tek kurtuluş yolunun İslam'dan geçtiğini fakat Batı'nın buna tolerans göstermediğini söylemiştir. Diğer taraftan Müslümanlar tarafından dahi bu durum tam anlaşılammıştır. Garaudy'ye ait felsefî ve mistik bazı argümanlar yanlış yorumlanmış hatta Müslüman olup olmadığı bazı çevreler tarafından tartışılmıştır. O bir filozof olmasından dolayı hiçbir zaman eleştiriden kaçmamıştır. Ancak ona karşı kullanılan argümanlar eleştiri sınırlarını aşan ve bir kısmı hakarete varan davranışlara dönmüştür. Bu noktada onun düşünce serüveni açısından geriye sadece doğru bildiği şeyleri söylemesi ve inandığı yolda yürümeye devam etmesi kalmış, o da bunu yapmıştır.

2.1. Garaudy'nin Eski Çevresinin Ona Yönelttiği Bazı Eleştiriler

Garaudy'ye en fazla eleştiri 37 yıl boyunca birlikte aynı yolda yürüdüğü Marksist olan eski dava arkadaşlarından gelmiştir. Onun fikirlerine karşı makale ve kitaplar yazılmıştır. Bu konuda ona en sert eleştirileri yönelten eskiden yakın arkadaşı olan “*Marksizm ve Dönek Garaudy*” isimli bir kitabın yazarı ve Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi profesörü H. Mumcuyan tarafından yapılmıştır.⁷² Mumcuyan'a göre eskiden seçkin bir Marksist olan Garaudy şimdi dünya çapında komünist harekete karşı çıkan, özellikle Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkeleri küçük düşürücü hareketlere katılmıştır. Bu şekilde Marksist-Leninist fikirleri saptırmakla uğraşmıştır. Bundan ötürü o, Fransız Komünist Partisinden ihraç edilmiştir. Ayrıca Garaudy, Marksist doğruları bile bile çarpıtan, Marksizm ile bağdaşmayan hareketlere devam etmiştir. Söz konusu yazarın Garaudy'ye yöneltilen eleştirilerden birisi de onun öznel teorilere fazla önem veren, nesnel yasaları neredeyse hiç ciddiye almayan yaklaşımı iddiası olmuştur.⁷³

Mumcuyan'a göre Garaudy Marksizm'i kullanarak Immanuel Kant (1724-1804), Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) ve Friedrich Hegel'in (1770-1831) felsefesi arasında var olan

⁷¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 509.

⁷² Garaudy, *Hatıralar*, 168.

⁷³ H. Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, çev. Hüsnü Yılmaz (İstanbul: Bilim Yayınları, 1976), 7-13.

ilişkiyi bilinçli bir şekilde bulandırmıştır. Garaudy'nin Kant ve Fichte öznelciliğine özlem duyduğu, öznel olarak istediği her şeyi yazdığı, kafasına uymayan nesnel yargıları ve ilkeleri reddettiği, diyalektiği kaldırıp yerine ilkel göreceliliği ve eklektizmi koyduğu eleştirisi almıştır. Mumcuyan, Garaudy'nin son kitaplarında Marksist teoriyi “zenginleştirmek”, “modernleştirmek” ve “sağlıklı” bir şekilde insanlığa sunmak, yirminci yüzyılın şartlarına göre uyarlamak ve modern hâle getirmek çabasında olduğunu belirtmiştir.⁷⁴ Ayrıca onun, Marksizm'den sapması önce diyalektik, sonra tarihî maddecilik, estetik, ahlak ve en son olarak ise din anlayışı şeklinde olmuştur. “Garaudy'nin çoğulcu teorisi en çelişik ve en aykırı olguları uzlaştırmak için bir araçtır. Bu durum, Marksizm'i dinle “uzlaştırma” çabalarında çok açık bir biçimde görülür.”⁷⁵

Mumcuyan, Garaudy'nin Marksist felsefeyi karikatürleştirdiğini söylemiş, bu felsefeyi katı, tutucu, gerici olarak tanımlamış dogmatik bir felsefe olarak tanıttığını iddia etmiştir. Yine Garaudy, sosyalizmin kuruluş dönemindeki hataları abartılarak son yıllarda, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerde Marksist felsefenin çöktüğünü söylemiştir. Ayrıca, Garaudy ve diğer negasyonistler karşı oldukları ideolojiler ile mücadele etmektense, onlar ile barış içinde yaşamının her türlü maddî manevî zenginlik getireceği teorisini savunmuştur. Mumcuyan'a göre buradaki temel yanlış, idealizm ile maddecilik veya ateizm ile din arasındaki farkları gizlemektir. Garaudy'nin tatmin edici bir açıklama yapmadan, Marksizm'in Alman idealizmini desteklediğini, bu idealizmin dogmatizme karşı olmasını eylemci ve eleştirel özüne bağlamış olduğunu belirtmiştir. Garaudy, kendince doğru bulduğu ve idealist kaynaklardan aldıkları ya da uydurduğu bilgileri Marx'a mal etmiştir. Onun, birçok bilgi, tanım ve değerlendirmesi yansıma teorisine terstir. O, bu teoriyi eski bir bilgi biçimi olarak kabul etmiştir.⁷⁶

Mumcuyan, teoride olduğu kadar pratikte de karşıt olan Marksist felsefe ile Kantçı ve Fichteci teorileri birbirine yaklaştırmaya çalışan Garaudy, Kant ve Fichte ile Marksizm'in felsefî öğretilerinin ortak özelliğinin varlık felsefesi değil, eylem felsefesi olduğunu iddia etmiştir.⁷⁷ Kant ile Fichte'nin eylem felsefesi, varlık felsefesine karşı oluşturulmuş bir teoridir, diyen Mumcuyan, Garaudy'nin bu teoriye gereğinden fazla önem verdiğini savunmuştur. Diğer taraftan onun bu idealist yanlışlar ile tarihsel maddeciliği çarpıtması,

⁷⁴ Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 14-25.

⁷⁵ Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 219.

⁷⁶ Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 15-65.

⁷⁷ Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 64.

Kant ve Fichte'nin çarpık öznelci fikirlerini gerçekçi temelleri olmadan, Marksist toplum teorisine uygulamaya çalışması eleştirilmiştir. Söz konusu yazara göre bütün bu eleştirilerin asıl sebebi ise Garaudy'nin "Marksist fikirler çağını doldurmuştur." tezini ileri sürmesidir. Bu da Marx'ın her şeyin pazar için üretilmesi fikrine dayanan "meta teorisi" dir; fakat yeni kapitalist sistemde pazar için meta üretimi artık yapılmayacaktır. Garaudy, Marx'ı ve Marksist açıklamalarında kapitalizmin çelişkili konuları ve sosyalist devrim gibi önemli konuları, çağın şartlarına uymamak ve eskimiş olarak göstermekle suçlanmıştır.⁷⁸

Mumcuyan, Garaudy'nin eski fikirlerinden dönmesinden dolayı, ABD'deki bilimsel ve teknolojik devrimle ilgili yorumlarından sonra daha belirgin olarak, küçük burjuva fikirlerine, kapitalizmin esnek yollarla değişen ve dönüşen sosyalizm ideolojisine veya Marksizm'in ütopyik/hayali ideolojilere dönüşmesine boyun eğmiştir. Diğer taraftan Garaudy, işçi sınıfıyla köylüler yerine, işçiler ile aydınlar arasında bir ittifak kurmaya gayret etmiştir. Ona göre sınıf hareketlerinin dönemi bitmiştir, bunun yerine ulusal hareketler ön plana çıkacaktır.⁷⁹

Mumcuyan, Garaudy'nin sosyalizm konusunda da yanlış yaptığını söylemiştir. Mumcuyan'a göre onun sosyalizmi komünizmden ayırarak, sosyalizmi kapitalizm ile komünizm arasında farklı bir noktada konumlandırmaya çalışarak Marksist-Leninist fikirlerin sosyalizm konusundaki yargılarını yıkma gayretindedir. Özellikle Garaudy'nin, Marksizm'in dinle ilgili teorilerini saptırdığı, eserlerinde net olarak görülmektedir. Söz konusu yazara göre Garaudy, açıkça Marx'a ait olduğu bilinen "Din afyondur." tezinin Marx'a ait olamayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca, Marksizm ile dinin bir araya gelmesi için Garaudy büyük bir gayret göstermiş, bunun sağlanması için de din ile bilim arasındaki can alıcı nokta olarak temel ayrımı kaldırmıştır. O, Tanrı düşüncesini yeniden yorumlayarak kendi istediği şekilde kullanmıştır. Mumcuyan'a göre Garaudy sözde bir Marksist olduğu için, dogmatizmi kullanarak buna karşı mücadele adı altında Marksist hümanizmi ortadan kaldırmak istemiştir. Garaudy, papaz kıyafeti ve bir elinde İncil ile karşımıza çıkmaktadır. Her işin bir kuralı vardır; fakat o geri dönüşü olmayan bir yola girmiştir. Din değiştirmek isteyen insanların da uymak zorunda olduğu kurallar bellidir.⁸⁰ O da bu kurallara uyararak ve

⁷⁸ Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 81.

⁷⁹ Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 83-116.

⁸⁰ Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 129-215.

gereğini yaparak hayatını sürdürmüştür. Garaudy, Mumcuyan'ın eleştirilerinin hiç birisinin doğru olmadığını ifade etmiştir.⁸¹

Mumcuyan'a göre onun baştan sona kadar çarpıtmaya çalıştığı teorik ve politik kurgularının odak noktası sosyalizmin özü ve bunu gerçekleştirme yollarıdır. Garaudy ister teorik ister pratik olsun sosyalizm veya bilimsel sosyalizmin Marksist yorumuna karşı yeni bir sosyalizm çeşidini yani ihtiyacına uygun gördüğü bir şeklini ortaya koyarak meydan okumuştur. Garaudy, sosyalist mücadelenin önemini ve gerçek bir sosyalizmin gerekliliğini sürekli vurgulamıştır. Ancak bütün umudunu bilimsel ve teknolojik devrim yoluyla kapitalizmden sosyalizme geçiş şeklindeki reforma bağlamıştır.⁸²

Gerek vardığımız kanaate göre gerekse Garaudy'nin Mumcuyan hakkındaki yazdıklarını incelediğimiz zaman onun eleştirilerinin akademik bir dil ve nezaketten uzak olduğuna şahit oluyoruz. Onun tutumunun daha çok siyasî olduğu kanaatindeyiz. Zira Mumcuyan, Garaudy'nin Sovyetler ile ilgili düşüncelerine duygusal yaklaştığı, ayrıca bir cevap verme ve bir intikam duygusu ile hareket ettiğini görmekteyiz. Mumcuyan kitabında eski dostu Garaudy'nin komünist çizginin dışına çıkmasını pek kabullenememiş bir tavır takınmaktadır. O bu tutumunu en açık şekilde Garaudy'yi "döneklik" ile itham ederek tavrını ortaya koymaktadır.

2.2. Müslümanların Garaudy'ye Yönelttiği Bazı Eleştiriler

Düşünce tarihi içerisinde Garaudy hakkında objektif düşünerek öncelikle şöyle bir tespitte bulunmamız gerekir: Garaudy, Batı dünyasının Orta Çağ karanlığından çıkış meşalesi kabul edilen Rönesans ve Reform hareketleri düşüncesine önemli katkıları bulunan ülke olan Fransa vatandaşıdır. Bu bağlamda yazarın Batı'da almış olduğu eğitim, yetiştiği çevre, kültür veya oryantalistlerin bazı fikirlerinden etkilenmiş olması da mümkündür. Ayrıca filozof olması olaylara eleştirel bir gözle ve felsefe penceresinden bakması da göz ardı edilmemesi gereken bir noktadır. Tam bu noktada İslam ile alakalı yaptığı akılcı ve seküler yorumlarla yanlış olma ihtimali yüksektir. Bu ekseninde Garaudy'nin İslam anlayışı ve olayları okuma biçimi ve yaklaşımını iyi analiz etmemiz gerekir.⁸³

⁸¹ Garaudy, *Hatıralar*, 168.

⁸² Momjan, *Marksizm ve Dönek Garaudy*, 216-218.

⁸³ Kurtoğlu, "Düşüncenin Zabıtası Roger Garaudy", 35.

Garaudy'nin hayata bakışından kaynaklı bulunduğu düşünce ortamlarında her zaman muhalif bir kesim tarafından eleştirilmiştir. Söz konusu düşüncelerinden bazıları şunlardır: Garaudy, Müslüman olmadan önce sosyalizm ile Hristiyanlık arasında diyalog kurmak için büyük bir mücadele içine girmiştir. O, bu yolda eserler kaleme almış, dinler ve medeniyetler arası diyaloga bir ömür adamıştır. Ancak bu konuda pek başarılı olduğu söylenemez. Dünyadaki bütün dinlerin kaynağının aynı olduğu kanaatiyle dinler ile medeniyetler arasındaki diyalogun insanlık için zorunlu ve hayati olduğunu, modern çağın insanların başka çaresinin olmadığını söylemiştir. Onun İslamiyet ile ilgili bazı eleştirilerini bu yönden bakarak değerlendirmeliyiz. Aksi takdirde Garaudy hakkındaki yorumlarımız yetersiz kalır ve isabetli olmaz. O, sürekli bir şekilde medeniyetler diyalogu çağrısı yapmıştır; ancak bu düşünceleri de pek kabul görmediği gibi devamlı bir tenkide tabi tutulmuştur.

Garaudy'ye eleştiriler sadece eski komünizm çevresinden değil, yeni çevresi olan İslam dünyasından da gelmiştir. Müslümanların ona yönelttiği bazı eleştiriler şu şekildedir: Marksizm ile Hristiyanlık arasında bir diyalog kurmaya çalışması, komünist çevreler tarafından yanlış kabul edilip ihracına giden yolda sebeplerden birisi olmuştur. Müslüman olduktan sonra da aynı diyalogu Marksizm ile İslam arasında kurmaya çalışmıştır. Türkiye ziyaretinde Marx ve Lenin'e hayran olduğunu açıklamış ve Marx'ı Yahudilerin insanlığa kazandırdığı bir değer olduğuna vurgu yapmıştır. İslamiyet kadar Marksizm ve Hristiyanlığın da militanı olduğunu belirtmiştir.⁸⁴ Bu üç farklı yapıyı dinî çoğulcu bir yaklaşımla değerlendirmiştir.

Kur'an'daki evrensel hukuk sisteminin İslam'ın geleceği için tehlikeli bir yorum olduğunu ifade etmiştir. Garaudy, mezheplerle uğraşmanın zamanı olmadığı gibi bu gayretin zaman kaybı olduğunu söylemiş, bunun için harcanan çabanın yeni içtihatlarla harcanması gerektiği çağrısı yapmıştır. Tesettür konusunun çok önemli olmadığını, bundan daha önemli olan konunun ise kültür modelleri ve büyüme olduğunu söylemiştir. Garaudy'nin İslam dünyasında referans gösterdiği kişiler ise İslamî sosyalizm çizgisine yakın olan ve ülkelerinde despot ve diktatör olan Kaddafi, Bumedyen ve Nâsır gibi şahsiyetlerdir. Osmanlı ve Türklerin İslam'a hizmetlerini göz ardı ederken, Türklerin beş yüz sene boyunca Arap kültürünü sömürdüğünü ve baskı altında tuttuğunu iddia etmiştir. Yapılan en

⁸⁴ Roger Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2015c).

genel eleştirisi ise Garaudy'nin ne yaptığını pek bilmeyen, doğrularının arasına az da olsa yanlış karıştıran bir kişilik olduğu yönündeki eleştiridir. Bütün bu eleştirilerin üzerinden, onun ölümüne kadar 28 yıl geçmiş ve Garaudy herhangi bir düzeltme yapmadığı gibi cenazesinin İslam inanç ve geleneklerine aykırı olarak yakılmasını vasiyet ettiği iddia edilmiştir. “Beni komünist yapan ne ise Müslüman yapan da odur.”⁸⁵ sözü İslam dünyasında en çok tartışılan düşüncesi olmuştur.

Garaudy, İslam geleneği eleştirisi ile ilgili düşüncelerini Türkiye’den tanıdığı ender şahsiyetlerden birisi olan Ahmet Taner Kışlalı’ya bir sohbet sırasında şöyle açıklamıştır:

“İslam’ın özü ile o özden yola çıkarak o günün koşullarına göre üretilmiş çözümleri birbirine karıştırmamak gerekir. Ben 1400 yıl öncesinin koşulları içinde konulmuş kurallara uymak için dinimi değiştirmedim. O özü beğendiğim için Müslüman oldum. 1400 yıl öncesinin koşullarına getirilmiş olan çözümleri dâhiyane buluyorum.”⁸⁶

Garaudy, birçok Batılı aydın, yazar ve sanatçı gibi İslam’ı tasavvuf yoluyla içselleştirip seçmiştir. Bunu İncil’deki mistisizmin bir devamı veya bu aşkınlık boyutunun İslam’da daha fazla olmasına bağlayanlar da vardır.⁸⁷ Türkiye’de Türkçe ezan tartışmalarının sorulması üzerine şu cevabı vermiştir: Bana herhangi bir dilin kutsal sayılması saçma gelmektedir. Arapça bilip anlıyorsanız, elbette Kur’ân-ı Kerim’i bu dille okumak daha iyidir. Bunun aksi Arapçanın kutsal bir dil olduğu tezi, İslam’ın evrenselliğine engel olacaktır. Kur’ân’ın evrenselliğini istiyorsak, burada hayati ve önemli olan Kur’ânî mesajın anlaşılmasıdır. Yine bir mülakat sırasında, Garaudy’ye İslam dininin ibadet kurallarına uyup uymadığı sorusu sorulmuş o da şöyle cevap vermiştir: “Örneğin oruç tutuyorum. Ama günde beş kez namaz kılmıyorum.”⁸⁸ Onun bu cevabı İslamî çevrelerde itikadî eksiklik kabul edilip, dinî emirlere tam olarak uymadığı eleştirisi getirmiştir.

Garaudy’nin iklim koşulları ve o ülkelerin kültürüne bağlı olarak yorum yapması da eleştirilen bir diğer konu olmuştur. O, bunu Kur’ân’daki “İstisnasız her peygamberî kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara açık açık anlatsın; bundan sonra Allah dilediğini sapkınlık içerisinde bırakır, dilediğini de doğru yola iletir. O, güçlüdür, hikmet sahibidir.”⁸⁹ ayetine dayandırmakla birlikte Hz. Peygamber’in yaptıkları ile söylediklerini birbirinden

⁸⁵ Kazım Güleçyüz, “Garaudy Muamması”, *Yeni Asya Gazetesi* (24 Haziran 2012).

⁸⁶ “Roger Garaudy”, *Biyografya* (10 Şubat 2019).

⁸⁷ Kurtoğlu, “Düşüncenin Zabitası Roger Garaudy”, 31.

⁸⁸ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 191-193.

⁸⁹ İbrahim, 14/4.

ayırmanın gerektiğini de iddia etmiştir. Bu konuda birkaç aykırı örnek vermiştir: Kur'ân'da kadın erkekten eksik ve fazla değil, erkeğin ikizi ve ortağı kabul edilmiştir.⁹⁰ Ayrıca ona sosyal, ekonomik ve özel haklar tanımıştır. Bu eşitliği giyim konusunda da ileri sürerek, Afrika'daki tarlalarda çalışan zenci bazı kadınların çıplak göğüsle çalışmasını normal karşılamış; bunu iklimin bir gerekliliği olarak açıklamıştır. Garaudy, başka bir örnekte de Polonya'ya gidip oradaki insanlara "Müslüman ol ama domuz eti yeme." demenin yanlış olduğunu, bu durumda kimsenin Müslüman olmayacağını çünkü Polonya'da et ihtiyacının üçte ikisinin domuz etinden sağlandığını söylemiştir.⁹¹ Yazara yöneltilen temel eleştiri İslam'ın inanç ve ibadet konusundaki emir ve yasakları açık olduğu halde, onun özellikle yiyecek ve giyecek gibi konularda istisna ve normal durumları karıştırdığı şeklindedir.

Garaudy'nin İslamî çevrelerden yoğun eleştiri aldığı önemli konulardan birisi de Yahudi ve Hristiyan kaynaklarını esas alarak, geniş bilgi paylaşımı yapmasıdır. Zira yazarın Hz. Davut ve Hz. Süleyman ile ilgili kitaplarında verdiği ayrıntılı bilgiler, Yahudi tarihi kaynaklıdır.⁹² Örneğin:

"Hz. İbrahim, aşiretleriyle birlikte bin yılının başına doğru Mezopotamya'dan ayrıldığında, daha önceki Sümer mitolojisinin belli başlı konularını beraberinde götürür. Yaratılış, Gılgamış destanında tasvir edildiği şekliyle Tufan, Babil Zigguratlarından biri olan Babil kulesi konusu gibi."⁹³

Yine Garaudy, Hz. İbrahim'in Allah'ın iradesine kayıtsız şartsız teslimiyeti ve oğlunu kurban etmeye karar vermesi sonucu, Allah'ın da Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'ı bu itaate ödül olarak bağışladığını yazmaktadır. Fakat, İslam inancına göre bu kıssada adı geçen peygamber Hz. İbrahim'in diğer oğlu olan Hz. İsmail'dir.⁹⁴

Garaudy, Yahudilik, Hristiyanlık veya İslamiyet dâhil tüm dinlerin, en son ve hakiki din biziz söyleminin yanlış ve sorunlu olduğunu söylemiştir. Bu tür iddiaların, Tanrı'yı tekellerinde bulduran bazı milli devletler tarafından siyasî amaçlar ile yapıldığını söylemiştir. Örneğin, Hitlerci Alman birliğinin, Tanrı bizimledir söylemi ile Fransızların,

⁹⁰ Abdulaziz Hatip, *Onların Gözüyle İslâm'da Kadın* (İstanbul: Sebat Basın Yayın Dağıtım, 2005), 37.

⁹¹ Yazar, *İslamî Seçen Ünlüler*, 192.

⁹² Roger Garaudy, *İlahi Mesajlar Toprağı Filistin*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018g), 82.

⁹³ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 183.

⁹⁴ Garaudy, *Filistin*, 66.

Tanrı'nın kararlarını yerine getirme iddiaları saçma ve gülünçtür, demektir.⁹⁵ Kanaatimize göre Garaudy'nin tek tanrılı dinler ile despotik ve milli ideolojileri bir bütün olarak değerlendirmesi, ayrıca son din olma iddiasındaki İslam'ı seçip ve hakikat kabul ettikten sonra, eski dinî Hristiyanlık ile yeni inancını aynı hakikat derecesine koyması Müslüman çevreler tarafından eleştirilmiş ve bu düşünceleri çelişki kabul edilmiştir.

Garaudy, Müslümanların, Hz. İbrahim'in soyundan gelen ve ehl-i kitap kabul edilen Yahudi ve Hristiyanlara karşı "Cihad" yapmaması gerektiğini düşündüğünü söylemiştir. Bir diğer ilginç iddiası da: "Bence her İslam toplumunun-ki Kur'ân ayetleri bu toplumun bir demokrasi ve bir sosyalizm olmasını ister- ortak özelliğini belirlemeden önce onun değişik biçimlerinden bazılarını zikretmek gerekir."⁹⁶ Kanaatimize göre Garaudy'nin bu düşüncesi kendi kişisel yorumudur; çünkü bu konuda herhangi bir kaynak belirtmemiştir. Zira İslamî kaynaklara göre "Cihad" durumunda muhatapların durumu bellidir. Diğer iddiası konusunda ise demokrasi ve sosyalizmin bazı değerleri ile İslam'ın bazı hükümlerinin örtüşmesi böyle bir kuralın konmasını haklı çıkarmaz düşüncesindeyiz. Dünyadaki birçok dinin, ideolojinin ve fikir akımının ortak değerleri olabilir bu da gayet doğaldır. Ancak bundan İslam ve sosyalizmin özdeş olduğu anlamını çıkaramayız.

Garaudy'ye göre Mezopotamya din önderleri ile Mısır'da yaşamış peygamberler hakkında örneğin, Firavun ve Hz. Musa'nın mücadelesi ve diğer peygamberlerin hikâyeleri ile ilgili yapılan arkeolojik kazılarda hiçbir iz bulunmamıştır.⁹⁷ Bu durum onun, Kur'ân-ı Kerim dışında referans aradığı eleştirisini beraberinde getirmiştir. Çünkü Hz. Musa ve Firavun hakkında Kur'ân'da birçok kıssa anlatılmıştır. Örneğin, "Firavun, 'Sizin rabbiniz de kimmiş ey Musa?' dedi."⁹⁸ Yazarın, İslam'ın birinci kaynağı olan bu ayetlerin dışında delil araması seküler bir düşünce yapısına göre uygun olabilir; fakat bu, dindar bir Müslüman için ciddi bir çelişki olarak kabul edilmiştir.

Garaudy, 1979 yılında yapılan İran devriminden etkilendiğini açıkça ifade etmiştir. İran devrimini tanımlarken, "Allah'u ekber'in atom bombasından güçlü olduğunu bu halk devrimi göstermiştir."⁹⁹ söylemini radikal dincilik olarak kabul eden kesimler de olmuştur. İlk defa sosyal ve ekonomik olmayan, yalnızca bir medeniyete karşı yapılan ilk devrimin

⁹⁵ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 191.

⁹⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 367.

⁹⁷ Garaudy, *Filistin*, 90.

⁹⁸ Ta-ha,20/49.

⁹⁹ Kurtoglu, "Düşüncenin Zabıtası Roger Garaudy", 31.

İran devrimi olduğunu söylerken bu medeniyetin de Batı medeniyeti olduğunu özellikle vurgulamıştır.¹⁰⁰ Garaudy'nin İran devrimi ile ilgili düşünceleri eleştiri konusu yapılmış, söz konusu düşünceleri radikalizm olarak ele alınmıştır. Ancak bu tenkitlerin isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Herkesten önce Garaudy radikal ve bağnaz fikirler konusunda eleştirel yazılar yazmıştır.

Bize göre Garaudy hakkında yapılan eleştirilerin üç temel niteliği vardır: Birincisi, yapılan bir kısım eleştiriler anlam eksikliği ve filozofun düşünce dünyasının sınırlarının çok geniş olmasından yani yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. İkincisi, yazara karşı tenkitlerin bazıları da yerinde ve haklı tarafları olan eleştirilerdir. Özellikle bazı konularda yaptığı açıklama ve yorumlarda kaynak belirtmeden, subjektif bir tutum takındığını görüyoruz, bazen de eski düşüncelerinin etkisi ile İslam kültür ve medeniyetini göz ardı ettiğine şahit oluyoruz. Üçüncüsü ise haksız itham ve ön yargılara dayanmaktadır. Bunu, konuyla ilgili kişi, grup, cemaat ve sınıfların olaylara kendi zaviyelerinden bakmaları ya da işlerine öyle geldiği için karşı bir tutum takınmaları olarak değerlendiriyoruz. Düşünürü yapılan birçok eleştiriden bazılarını bu son iki başlık altında ele aldık. Buradaki amacımız düşünürü övmek ya da yermek değildir. Tek gayemiz yazar hakkında yapılan olumlu ve olumsuz düşünceleri inceleyerek onun din felsefesini daha iyi anlamamıza katkı sağlamaktır.

¹⁰⁰ Roger Garaudy, *Entegrizm Kültürel İntihar*, çev. Kamil Bilgin Çileçöp (İstanbul: Pınar Yayınları, 1993), 67.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROGER GARAUDY’DE BAZI KAVRAMSAL ANALİZLER

1.1. Kapitalizm ve Eleştirisi

Kapitalizm, sermayenin en temel üretim aygıtı olarak kabul edildiği ekonomik bir sistemdir. Bu sistemin temel üretim araçları şahıslara ait olup kâr amacı güdülen arz ve talebin toplumun ihtiyacına göre belirlendiği ekonomik bir modeldir.¹⁰¹ Garaudy’ye göre kapitalizm, bir ruh ve dünya halidir.¹⁰² Ayrıca toplumsal ve ekonomik bir sistemdir. Bu sistemde pazar çok önemlidir. Bu sisteme göre her şey alınıp satılır hatta insanın iş gücü de buna dâhildir. O, kapitalist sistemdeki insanın çalışma gücünü satın almak demek araç gereç dâhil tüm üretim araçlarının sahibi olduğu gibi bu süreçte üretilen tüm malların sahibi oldukları iddiasında bulunmak demektir. Kapitalistlerin insanlığın bütün mirası dâhil her şeyin sahibi olduğu düşüncesi yanlıştır; çünkü üretilen ürün tarih boyunca tüm insanî düşüncenin, tüm bilim ve tekniklerin bilgi birikimi sonucu oluşmuştur.¹⁰³ Garaudy’ye göre kapitalizm ilk ortaya çıktığında bu kavramı en iyi açıklayan İngiliz filozof Thomas Hobbes’un (1588-1679) “İnsan insanın kurdudur.”¹⁰⁴ ifadesidir.

Garaudy’ye göre günümüzde sömürgecilik ile kapitalizm birbirinin içine tamamen geçmiş bir haldedir. Her iki düşünce hareketine göre kültür planında, bireyin güç gösterisi yüceltilerek Allah’a karşı kayıtsız bir tavır sergilenmiştir. Yine her iki harekete göre bilim hikmetten koparılarak, insan ve tabiat üzerinde gaddar ve zalimane bir hâkimiyetin kurulması için vasıta kılınmıştır.¹⁰⁵ Kapitalist dünyanın ne insancıl bir dünya görüşü vardır, ne de felsefî bir doktrini vardır. Bu da ahlakçı ve eğitimcileri en çok kaygılandıran durum olmuştur.¹⁰⁶ Bugün ABD’de başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde, kapitalizmin meydana getirdiği en büyük problemlerden birisi onun amaçsız bir toplum yaratmış olmasıdır.¹⁰⁷ Garaudy’ye göre; “Batılılaşma” ve “Modernleşme” kavramları sürekli biçimde birbirine karıştırılmıştır. Bu da beraberinde imtiyazlı bazı kesimleri Batı kapitalizminin yaşam

¹⁰¹ Ahmet Cevzici, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2005), 974.

¹⁰² Roger Garaudy, *Kafka*, çev. Mehmet Sert (İstanbul: Yirmidört Yayınları, 2007), 19.

¹⁰³ Roger Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019b), 201.

¹⁰⁴ Roger Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, çev. Selahattin Hilav (İstanbul: Gerçek Yayınları, 1965), 26.

¹⁰⁵ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 153.

¹⁰⁶ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 55.

¹⁰⁷ Roger Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1970), 39.

biçimi ile ekonomik sistemiyle bir bütünleşmeye itmiştir.¹⁰⁸ Kapitalist sistemde üretimin bir sınırı yoktur, gerçek sınır sermayenin bizzat kendisidir.¹⁰⁹ Kapitalist ülkelerin tamamında önemli kararlar sürekli olarak ticaret hayatı, ordu, hükümet ve değişik baskı kurum ve kuruluşların etkisiyle alınmıştır.¹¹⁰ Kanaatimize göre kapitalizmin en büyük handikapı gayesiz ve sınırsız bir şekilde büyümesi ile birlikte, tüketim konusunda da bir amaç ve hedefin konmamasının yanında hiçbir güç ve kurum tarafından denetlenmeye de tabi tutulmamasıdır.

Garaudy'ye göre kapitalizmin hâkimiyet kurduğu tüm ülkelerde, Rus Ekim Devrimi onlara bir alternatif biçiminde sunulmuştur. Bu devrim sonucu sosyalizmin verdiği umut, kapitalist ülkelerdeki devrimci işçi hareketleri ve sömürge ülkelerindeki baskı ve zulüm altında ezilen kitlelere büyük bir moral kaynağı olmuştur. Bu sevinç ve moral Sovyetlerin Nazi barbarlığına karşı kazandığı savaşta önemli bir rol oynamış, ayrıca bu mutluluk İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki zamana kadar birçok yeri sarmıştır.¹¹¹ Ancak Garaudy daha sonra Sovyetler Birliği ve onların sosyalizm düşünceleri ile ilgili bir hayal kırıklığı yaşadığını ifade etmiştir.

Garaudy'ye göre sosyalizm ile kapitalizm her ikisi de Batı dünyasının verimli topraklarında doğdukları gibi birbirlerini birçok bakımdan etkilemektedir. Yine her ikisi de birbirini dönüştürüp yozlaştırmaktadır. İnsanlığın ekseriyeti şunu gayet iyi biliyor: Dünyaya bu sömürge sistemi getirilmeden önce insanlık ne sosyalizmi ne feodalizmi ne de kapitalizmi biliyordu; çünkü bu düşünce hareketleri ortaya çıkmadan önce farklı bir toplumsal hayat vardı. Bugün insanlığının yapması gereken onları eski hayatlarına tekrar geri götürmek değildir. Onların önleri sömürgeci güçler tarafından kesilmeseydi, bugün onların nasıl bir hayat yaşıyor olacakları konusunda kafa yormak gerekir.¹¹² Garaudy'ye göre bu asrın çıkmaz ve çözümsüz ortamında, kavram ve kelimeler bile bir parçalanmışlığı yansıtmaktadır. Ona göre bu çarpık sistemi savunanlar, yaptıkları zulme düzen, acımasız rekabete liberalizm, Sovyetlerdeki hapishanelerin adına sosyalizm, savaşa büyüme ve tüm bu kötü uygulamalarına ilerleme adını koymuşlar.¹¹³ Yazarın da belirtmiş olduğu gibi,

¹⁰⁸ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 156.

¹⁰⁹ Roger Garaudy, *Karl Marx'ın Fikir Dünyası*, çev. Adnan Cemgil (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1969), 263.

¹¹⁰ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 33.

¹¹¹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 186.

¹¹² Garaudy, *Hatıralar*, 418-419.

¹¹³ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 9.

egemen güçler her kavrama istedikleri anlamı yüklemektedirler. Bu da insanlığın geleceği için büyük bir kargaşaya zemin hazırlamaktadır.

Bu kavramlardan birisi de kapitalizmdir. Garaudy'nin bazı konularda kendisine rehber edindiği Marx, kapitalizm tanımlamasına sermayenin tahliliyle başlamıştır. Mal üretimi ekonomisinin tarihi kapitalizmden çok öncedir, ayrıca kapitalizmin sosyal ve ekonomik oluşumunda ana hareket noktasını mal üretimi oluşturur ve bu insanlar arası ilişkilerin temel dinamiğidir. Marx, malı mülkü çok olanın benliğini o derece kaybettiğini ifade etmiştir.¹¹⁴ Garaudy'ye göre Marx'ın yüzyıl önce tanımladığı kapitalizm ile 1970 yılındaki Amerikan kapitalizmi birbirlerinden çok farklıdır. Çünkü "*Kapital*'in" analiz ve tanımlamalarının tamamı mal teorisi eksenine üzerine kurulmuştur. Pazar için mal üretimi teorisi, artık değer teorisi, toplumdaki bunalımlar kapitalist pazarın içindeki sınırlamalardan kaynaklanmıştır. Ayrıca işçi kesiminin bağıntılı yoksulluk kanunu söz konusu teoriden çıkmaktadır. "*Kapital*'in" tanımlamaları çok fazla değişiklikler olmadan, bu yüzyılın ilk çeyreğine kadar geçerliliğini korumuştur.¹¹⁵

Charles Darwin'in (1809-1882) vahşi hayvanların ormanını tasvir ettiği gibi, Marx da kapitalist toplumu öyle tasvir etmiştir.¹¹⁶ Çünkü kapitalizm, hâkimiyetini sürdürmek için din dahil tüm enstrümanları kullanmıştır: "Marksizm'e göre kapitalist sistemde hâkim sınıf, ezilmiş sınıfları gönüllü bir kölelikte tutmak için, dinî yalandan yararlanır."¹¹⁷ Kapitalist, işçinin iş gücünü satın aldığı zaman ona özel bir ayrıcalık tanımadan sıradan bir meta muamelesi yapar, işçinin iş gücü çok kâr sağladığı için mümkün mertebe bunu sömürmeye çalışır. Ayrıca işçinin hayatına da hiçbir önem vermez.¹¹⁸

Marx, Rönesans'tan bu yana dünyada geçerli sistem olan kapitalizmin eleştirisini yapmıştır. Bu sistemin büyüme ve gelişme kanunu 19. yüzyıl İngiliz kapitalizmi bağlamında açıklanmıştır. Ortaya çıkan tabloda insanî boyutlar göz ardı edilmiş, emekçinin emeği sömürülmüş, ortaya çıkan ürün azınlık bir kesim tarafından yönetilmiştir. Marx bunu emeğin "yabancılaşması" şeklinde isimlendirmiştir. Ayrıca bu yabancılaşmanın kökeni olarak, paranın değerinin sadece sembol olmaktan çıkarılıp meta yerine konması,

¹¹⁴ Roger Garaudy, *Gerçeklik Açısından Saint-John Perse*, çev. Mehmet Doğan (İstanbul: Uğrak Kitapevi Yayınları, 1967), 12.

¹¹⁵ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 48.

¹¹⁶ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 325.

¹¹⁷ Georges Gusdorf, *İnsan ve Tanrı*, çev. Zeki Özcan (Bursa: Emin Yayınları, 2012), 79.

¹¹⁸ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 53.

meta fetişizmi sorununu ortaya çıkarmıştır.¹¹⁹ Marx'ın bu tahlillerinden çıkardığımız sonuç şudur: Kapitalizm bir ekonomik modeldir; ancak bu model bazı kesimleri çok fazla zenginleştirdiği gibi o kadar da fakirlik doğurmuştur.

Garaudy'nin amacı kapitalist sistem ile ipleri koparmak, bu sistemin içinden gelişen bilim, teknik ve eleştiri zihniyetini reddetmek değildir. Bu karşı duruş, kapitalizmin meydana getirdiği rekabet kültürü sonucunu oluşan, şiddet, paranın hâkimiyeti ve fiili ateizme karşı vaziyet almaktır.¹²⁰ Kapitalist sistemin bozulması, beraberinde burjuva ahlakının da bozulması sonucunu doğurmuştur. Her varlığa kr peşinde koşma zorunluluğu getirmesi, insanlara ait duyguların yozlaşması ve yok olmasına sebep olmuştur. Bu rme sonucunda aile hayatı düzeni bozulur. Bunun yerini miras düzeni, vatanseverlik yerine şovenizm ve sömürgecilik; özgürlük, yerine bencilik; hümanizm, yerine sömürgeci sistem ve kölelik bağlantılarını koruyan yalancılık ortaya çıkar.¹²¹ Bizim vardığımız kanaate göre Garaudy kapitalist sistemin menfi yönlerini hiçbir şekilde tasvip etmediği gibi, bu düşünce ve savunucuları ile hayatı boyunca mücadele etmiştir. Ayrıca onun savunduğu dünya görüşü ile kapitalist dünya görüşü büyük oranda birbirine zıttır. Çünkü o, söz konusu sistemi sömürgeciliğin dayanağı ve devamı olarak grmştir. Zira günümüzde neredeyse tüm dünyaya hâkim olan bu model gün geçtikçe diğer sistemleri tek tek yutmaktadır.

1.2. Sosyalizm

Sosyalizm, Fransız ihtilali sonrası oluşan aydınlanmacı düşüncenin sonucu olarak, egemen, kapitalist zümrelere karşı herkesin insanca, liberal ve eşit bir şekilde kimsenin kimseyi sömürmediği, karşılıklı iş birliğine dayanan, özel mülkiyetin olmadığı ve üretim araçlarının ise ortak bir mülkiyet sistemi ile çalıştırıldığı, adil ve eşitliği savunan bir ideolojidir.¹²² Ayrıca sosyalizm, kültür ve sanatların muazzam bir şekilde gelişip büyümesi için zemin hazırlamaktadır. Tarihte kabul edilen ilk sosyalist, Fransız sosyalizminin kurucusu ve sosyolojinin fikir babası kabul edilen Saint-Simon (1760-1825) dur.¹²³

Garaudy'ye göre sosyalizm, sınıf mücadelesi ve savaşlardan meydana gelen bir tarih değil, doğrudan insanlık tarihinin bir başlangıcıdır. Çünkü, sosyalizm insanî olmayan iktisadî

¹¹⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 246.

¹²⁰ Garaudy, *Hatıralar*, 457.

¹²¹ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 54.

¹²² Cevizci, *Felsefe Szliğ*, 1533.

¹²³ Cemil Meriç, *Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1999), 37.

sitelere bir başkaldırı olarak ortaya çıkmaktadır. İnsani ve evrensel bir kurtuluş reçetesi olan sosyalizm, yalnızca emekçi ve işçi sınıflar için değil tüm sınıfların insanî bir hayat kurması için mücadele etmektedir. Garaudy'ye göre sosyalizmin ortaya çıkması, insanlık tarihinin en önemli politik olayı olduğu gibi, aynı zamanda tarihin en önemli ahlakî ve manevî olayıdır.¹²⁴ Başka bir deyişle, sosyalizm, sadece siyasî ve ekonomik bir devrim değildir. Aksine toplumun temel yapısını, imtiyazlarını, egemenliklerini, düalizme ve yabancılaşmaya dayanan kültür ve sosyal münasebetlerini şekilsel olarak tartışmaya açmaktadır. Sosyalizm kelimesi doğru bir tanımla insana ruhî derinlik kazandıran, devrimci hareketleri yönlendiren bir ütopyadır.¹²⁵

Garaudy'ye göre sosyalizm kaynağını tek başına Batı kültür ve medeniyetinden almaz. Doğu ülkelerinin çok çeşitli kültür ve medeniyetleri sosyalizmi zenginleştirerek gerçek anlamda bir hümanizm haline getirecektir. Ancak sosyalizm hâlâ dünyanın hiçbir yerinde tam anlamıyla gerçekleşmediği gibi, Sovyetler Birliği de asla sosyalist bir ülke değildir.¹²⁶ Garaudy'ye göre sosyalizm özel mülkiyetin aşılmasıdır. Çünkü özel mülkiyet insan benliğini esir alan bir sistemdir. Sosyalizm ise özel mülkiyetin üstünde, insanî öze ait karakteri öne çıkaran bu özün sahiplenilmesidir.¹²⁷ Bunun yanında sosyalizm, üretim araçlarının da belli bir iradeye bağlı özel mülkiyetine son vermektedir, bu da sosyalizmin ortaya çıkış noktası olarak kabul edilmektedir. Sovyetler Birliği sosyalizm örneğinin de gösterdiği gibi, gereklidir; ancak yeterli değildir. Bu bağlamda, Sovyet modelinin hatası, üretim araçlarında devlet mülkiyeti ile kolektif mülkiyeti karıştırmasıdır.¹²⁸

Garaudy'nin sosyalist düzen tanımlamasına göre: Sosyalizm, değişik kişisel güçlerini kullanırken birbirine danışarak bir plan ve program hazırlayan insanların kullandıkları üretim araçlarını ortaklaşa çalıştıran, özgür insan topluluğu düzenidir.¹²⁹ Garaudy: “Biz, sosyalizmin ekonomik problemleri çözmeye ve insana bir gelecek sunma olanağına güveniyoruz,”¹³⁰ demektedir. Sosyalizm, kapitalist sisteme ait ve tüm köleliklerin esasını oluşturan baskıcı, kısıtlayıcı, rekabetçi ve kör rastlantıya dayalı zemine sahip kanunu kaldırır, bunun yerine insanî temelli, ekonomik gerçeklere göre hazırlanan bir ekonomik

¹²⁴ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 81.

¹²⁵ Garaudy, *Hatıralar*, 162.

¹²⁶ Karataş, “Endülüs'te Tatlı Bir Huzur”, 9.

¹²⁷ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 32.

¹²⁸ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 124.

¹²⁹ Roger Garaudy, *Karl Marx Entelektüel Bir Biyografi*, çev. Adnan Cemgil (Ankara: Fol, 2020), 136.

¹³⁰ Roger Garaudy vd., *İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor*, çev. Zaven Biberyan (İstanbul: Payel Yayınları, 1966b), 182.

modeli koymaktadır.¹³¹ Sosyalizm, kapitalist sistemdeki bireyin çıkarına dayalı, üretim ve tüketim modelini kabul etmez, aksine herkesin ekonomik koşullarını düzenlemeyi hedeflemektedir.¹³²

Garaudy'ye göre sosyalizmin esas görevi, her insana, insan olma imkânı vermek diğer bir deyişle, toplumsal varlığın politik, ekonomik ve kültürel tüm aşamalarında bireyin yaratıcı olmasını sağlamaktır.¹³³ Zira amaç bakımından sosyalizm aslında bir inanıştır yani bir tercihtir, araçları bakımından ise bilimsel bir yoldur.¹³⁴ Garaudy'ye göre sosyalizmin bilimselliği, yüzeysel bir şekilde idealizmden materyalizme geçen bir sistem değildir, aksine spekülasyondan ütopyadan ve eleştiriden deneysel metoda geçiş yaparak bilimsel sosyalizm olur.¹³⁵ Ayrıca kapitalizme bir tepki olarak da değerlendirilen sosyalizmin asıl amacı kapitalizmin amacı ile asla kıyas kabul etmez. Garaudy'ye göre kapitalist sistemde basit niceliğe dayanan daha fazla üretmek ve daha fazla satmak başarıları esas alınırken, sosyalizmin amacı, daha fazla televizyon ve buzdolabı üretmek ve satmak ile ölçülemez. Garaudy, sosyalizmin hedefini ise insanî niteliği geliştirirken yeni bir uygarlık yaratmak şeklinde tanımlamaktadır.¹³⁶ Düşmanlık teorilerinin tersine, sosyalizmin gayesi bir dostluk ve kardeşlik iklimi yaratmaktır. Bir diğer deyişle, insanların birbirini sömürmesine son vermek, bir hakikat olarak kişilerin birbirini sevmesi imkânının yaratılması ile mümkündür.

Garaudy'ye göre sosyalizm; devlet ve sınıf kaygısı taşımadan bir toplum yaratma amacıyla, tarihte bir ilk olarak insana insan olma hürriyeti tanıyan, kişiye “birey” olma imkânı sunan bir sistemdir.¹³⁷ Sosyalist anlayış her bir bireyin düşünce ve davranışını tasarlarırken, onun bir devlet adamı gibi hareket etmesini hedeflemiştir. Kısaca her bir kişinin devlet işlerinde ehil bir biçimde çalışacak şekilde yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeptendir ki, sosyalist ülkelerde yapılan en önemli çalışmalardan biri okuma yazma ile ilgili olmuştur.¹³⁸

¹³¹ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 52.

¹³² Roger Garaudy, *Prag1968 Doğmayan Hürriyet*, çev. Aydil Balta (İstanbul: E yayınları, 1968), 15.

¹³³ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 40.

¹³⁴ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 183.

¹³⁵ Roger Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, çev. Galip Üstün (İstanbul: Habora Kitapevi Yayınları, 1968), 51.

¹³⁶ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 97.

¹³⁷ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 86.

¹³⁸ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 24.

Garaudy, sosyalizmin tepeden inme bir şekilde kurulamayacağını, tam tersine halkın kendi kendini yönetmesi ile kurulabileceğini söylemektedir. Bu da bir kültür devrimi ile kökten bir zihniyet değişimi olursa mümkündür. Ancak, bunun gerçekleşebilmesi için inanç ve manevî boyut da koşul olarak gereklidir.¹³⁹ Ona göre tam anlamıyla gerçek bir demokrasi olsa olsa sosyalizm tarafından gerçekleştirilebilir. Çünkü, gerçek demokrasi kadın, erkek ve çocuk fark etmez özlerinde taşıdıkları yetenek imkân ve becerileri tam olarak uygulayan sistemin adıdır. Garaudy'ye göre sosyalist sistem, sürekli bir şekilde kitlelerin eleştiri ve yaratıcı zekâsına müracaat etmektedir. Bu sebeple sosyalizmde eğitim öncelikli hedefler arasında yer alırken, okuma-yazma bilmeme oranlarının sıfıra indirilmesi birincil amaçlar arasındadır.¹⁴⁰ Yazarın bu tezine göre kültür düzeyi yüksek olacak bu toplum sosyalist demokrasiyi benimseyecektir. Zira bu yöntem diğer demokrasi çeşitlerinden üstündür, özellikle onu burjuva demokrasiden ayıran özelliği sömürü düzenine son vererek sınıf tahakkümünü bitirecek olmasıdır.¹⁴¹ Sosyalizmi büyük bir değişime götürecek olan bu sistem, işçi emekçi partileri değiştirmek veya harp ile mümkün değildir. Bunun yolu söz konusu ülkelerin gerekli değişimi yaşamaları için onlara gerekli yardımın sağlanması ile mümkündür.¹⁴²

Garaudy, sosyalizme dinî bir boyut kazandırmak için de büyük bir mücadele vermiştir.¹⁴³ Sosyalizmin iman değerleriyle örtüştüğünü; ancak kapitalizmin bu insanî değişimde yer almadığını söylemiştir. Tenkitçi bir imanın Rönesans'ının eşiğinde değil miyiz? diye soran Garaudy, bu çağda doğabilecek en yüce projenin, sosyalizmin müteal/aşkın ve ilahî mesajla canlanması projesi olduğunu açıklamıştır.¹⁴⁴ Sosyalizm, maddî ve tekniğe dayalı başarıların yanında, manevî zenginliği de getirmiştir. Bunun sebebi sosyalizm insanın bütün gücünü yine insanın hak ettiği şekilde ve onun yararı için kullanmayı hedeflemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyalist hayatta, bilim ve tekniğin yarattığı güzellikler, birkaç kişi için kullanılmaz, bu yaratımla, onu yaratan işçi, emekçi ve diğer kitlelerin hayat şartlarını maddî ve manevî olarak iyileştirmek için kullanmak amaçlanmıştır.¹⁴⁵

¹³⁹ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 15.

¹⁴⁰ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 78.

¹⁴¹ Roger Garaudy, *la liberté en sursis Prague* (Paris: Librairie Arthème Fayard, 1968), 19.

¹⁴² Roger Garaudy, *le grand tournant du socialisme* (Paris: Gallimard, 1969), 314.

¹⁴³ Garaudy, *Şahitlerim*, 156.

¹⁴⁴ Garaudy, *Hatıralar*, 438.

¹⁴⁵ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 78.

Garaudy, sosyalizmin komünizmin birinci evresi olmadığını, kapitalizmden komünizme bir geçiş evresi olduğunu belirtmiştir. Ancak bu kapitalist düzendeki feodal ve köleci, sosyoekonomik düzene benzemediğini de açıkça ifade etmiştir. Garaudy'nin ilham kaynakları “Marx ve Friedrich Engels’e (1820-1895) göre sosyalizm, kapitalizmle komünizm arasında bir geçiş biçimidir.”¹⁴⁶ Garaudy’ye göre sosyalizm, 1917 Sovyetler Birliği’nin fazla gelişmemiş kapitalizminin biraz aşılması olamazdı. Aksine sosyalizm, bütün boyutlarıyla gelişmiş olan kapitalizmin var olan ve herkes tarafından görülen, çelişkilerinden yola çıkarak doğmuştur.¹⁴⁷

Garaudy’ye göre Sovyetler Birliği tipi sosyalizm ile Amerikan tipi kapitalizm, benzer sebeplerden dolayı iflas etmiştir. Birincisi, her iki sistemde ilahî boyut yoktur. Dolayısıyla ister birey ve grup çıkarları isterse de parti ve devlet çıkarları söz konusu olsun, insan her şeyin merkez ve ölçüsü yapılarak insanın çok fazla yüceltilmesi ve yeterliliğine fazla güvenildiği için her iki modelin sistemleri çökmüştür. Zira ona göre Allah’ın olmadığı kabulüne dayanan bu anlayışta, sosyal ilişkilerde kişi, kurum ve grupların rekabetinden başka seçenek kalmamaktadır, bu da beraberinde şiddet ortamını getirmiştir. İkincisi, yine her iki sistem de büyüme sonucu elde edilen gelirin dağılım sistemleri miktar (nicelik) merkezli oldukları düşüncesi hâkimdir.¹⁴⁸ Dışlanmış kitlelerin yegâne umudu olan sosyalizmin geçici de olsa iflas etmiş olması, aşkınlığa ihtiyacı anlamamış olan Marx’ın düşüncesine ihanet sonucu olmuştur.¹⁴⁹ Fransa özelinde Komünist Partinin çöküş problemi, toplumsal tabanlı bir çöküştür. Bu bağlamda, Fransa’da sosyalizmin tekrar dirilişi toplumsal köklü ciddi bir değişim talebi ile ancak mümkün olabilir. Fakat Garaudy bu şartlarda bunun pek mümkün olmadığını da ifade etmiştir.

Bir devrimci olan Garaudy, sosyalist devrimin gerçekleşmesi için bazı şartların yerine getirilmesi ve bazı sistemlerin terk edilmesi gerektiğini şöyle sıralamıştır: İnsana kıyasla Tanrı’nın yüceliğinin ve tabiata kıyasla insanın üstünlüğünün kabul edilmesi, Batı’nın ortaya koyduğu bireyin merkeze alındığı sistemin terk edilmesi. Batı büyüme modeli merkezli, üretim ve tüketimin sürekli bir şekilde arttığı şartlarda hiçbir sosyalist devrim gerçekleşemez.¹⁵⁰ Şartları olgunlaşmayan bir devrimin de olması mümkün değildir.

¹⁴⁶ Momjan, *Marksizm ve Dönem Garaudy*, 128.

¹⁴⁷ Roger Garaudy, *Yobazlıklar*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018d), 46.

¹⁴⁸ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 169.

¹⁴⁹ Garaudy, *Hatıralar*, 456.

¹⁵⁰ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 386.

Zamanı gelmiş olan sosyalist devrim yalnızca kapitalizmin sömürüsüne değil, bütün insanî sömürülere son verecek bir devrim potansiyeli taşımaktadır.

Garaudy'ye göre 19. yüzyıla geldiğimizde insanî değerlerle pek bağdaşmayan, rekabete ve çılgın bir şekilde üretime dayanan kapitalist pazar ekonomisi hâkim düşünce idi. İşçinin emeğini sömüren bu kapitalist sisteme karşı, Marx tarafından tek alternatif sistem olarak sosyalizm sunuldu. Sosyalizmin insanlığa sunduğu hedefi de şu şekilde açıkladı: “Kendisinde Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) dehası taşıyan her insanın Mozart olabilmesi için ekonomik, siyasî ve kültürel şartları oluşturmak. O, sosyalizmi araçlarından hareketle de tarif etti: Üretim araçlarının özel mülkiyetine son vermek.”¹⁵¹

Garaudy, Marx'ın daha “*Kapital*” isimli eserini yazmadan yirmi yıl önce yani 1843'ten beri sosyalist olduğunu ifade etmiştir. Çünkü o, sosyalizmin bir teorem sonucu meydana geldiğini asla iddia etmemiştir. Bilimsel analizlere girişmeden önce bu fikir akımının bütün önemli konularında kendi açıklamalarını yapmıştır. Garaudy, bunu manevî bir tercih ve bir iman hareketi olarak isimlendirmiştir.¹⁵² Başka bir yerde Marx şöyle örnek vermiştir: Topluma çok iyi bir şekilde siyasî, kültürel ve ekonomik ortam hazırlamalıdır, öyle ki sıradan herhangi bir birey İtalyan ressam Raffaello Sanzio (1483-1520) yeteneği taşıyorsa bu yeteneği gerçekleştirebilmelidir. Şayet dünyanın herhangi bir yerinde yetenekli bir çocuk yeteneğini imkânlar noktasında icra edemez ise bundan hepimiz sorumluyuz. Marx'ın düşüncesi eleştirel bir felsefe barındırmakla birlikte tenkitçi bir yapıya da sahiptir, onun düşüncesi bağınaz dogmatizme karşıdır.¹⁵³ Garaudy, bağınaz ve dogmatik fikirlere karşıtlık ile yetinmez, aynı zamanda bunlara karşı mücadele edilmesi gerektiğini de düşünmektedir.

1.2.1. Sosyalizmin Bazı Değişik Biçimleri

Garaudy, Batı kökenli bir sosyalizm olduğunu, kendisinin de bu düşünceyle yetiştiğini belirtir. Fakat diğer dünya ülkelerindeki eğitim, kültür inanç gibi bazı faktörlerden kaynaklı, değişik sosyalizm biçimlerini tarif etmiştir. Bu çeşitli sosyalizm modellerinin ortak noktası olarak hem Batı büyüme modelini hem devrimlerini reddettiklerini de iddia etmektedir.¹⁵⁴ Kapitalist dünyanın bir parçası kabul edilen Asya, Afrika ve Latin Amerika

¹⁵¹ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 201.

¹⁵² Garaudy, *Entegrizm*, 25.

¹⁵³ Garaudy, *Yobazlıklar*, 32.

¹⁵⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 296.

günümüzde de az gelişmiş olma özelliklerini sürdürmeye devam etmektedir. Fakat bunların bazı istisnaları vardır. Bu ülkeler Çin, Küba ve Vietnam'dır. Çünkü bu ülkeler Avrupa'dan farklı olarak, sosyal ilişkilerinde çok radikal kararlar alarak kendi sosyalist modellerini kurdular.¹⁵⁵ Bunların dışında Garaudy zaman zaman Sovyet modeli, Çekoslovakya modeli veya sosyalizm ve İslam modeli gibi daha başka modellerden de söz etmektedir. Örnek olarak biz de bu çalışmamızda bunlardan sadece Çin, Afrika ve İslam modellerini kısaca inceleyeceğiz.

Garaudy, Çin tipi sosyalizmin son elli yılda büyük bir değişim gösterdiğini, ideal sosyalizm hedeflerinden saptığını, bunu bizzat Çin sosyalizminin kurucu babalarının ifade ve uygulamalarına dayandırarak söylemiştir. Çin sosyalizminin kurucusu kabul edilen kişi Mao yarım asır siyasetini yaptığı, Batı tipi büyüme modelini reddetmiş, Çin'e özgü bir davranış modeli geliştirmiştir, hatta Mao, örnek aldığı Sovyetler Birliği modelini de kısa bir süreliğine (1950-1956) inkâr etmiştir. Aslında 1948'den itibaren, tarım ile ilgili problemlere öncelik veren Mao, o tarihten itibaren Sovyet modeliyle de arasına mesafe koymuştur. Çin hükümeti, 1950'de ilan ettiği Toprak Reformu Kanunu ile durumu resmi hale getirmiştir. Çin'in bu büyük devriminden önce yaşanan kıtlıkta 3 ile 6 milyon vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Bu reform ile tüm vatandaşların başta eğitim, konut, yiyecek, giyecek, sağlık ile birlikte törelere uygun bir cenaze töreni güvence altına alınmıştır.¹⁵⁶ Çin tipi sosyalizmin farklı bir özelliği de kapitalist sistem özelliği olan feodal bir tarım toplumundan, aşamasız bir şekilde direkt olarak, sosyalizme geçerek bunun mümkün olduğunu tüm dünyaya göstermesidir.¹⁵⁷ Bu değişimin mimarı Mao, 1938 yılındaki Merkez Komitesinin altıncı kongresine şöyle sesleniyordu:

“Marksizmi “Çinlileştirmek” yani ona Çin'in özelliklerinin damgasını vurmak tüm Partinin anlamak ve hemen çözüm bulmak zorunda olduğu bir sorun haline gelmiştir. Yabancıların basmakalıp formüllerine karşı kesin bir tavır almalıyız. Boş ve soyut nakaratları biraz daha az tekrarlamalıyız. Dogmatizmi bir yana bırakmalı ve onun yerini yeni ve canlı bir şeyle, Çin'in sıradan insanların kulağına ve gözüne hoş gelen bir Çin üslubu, bir Çin tarzıyla doldurmalıyız.”¹⁵⁸

Marksist Çin modelinin üç temel özelliğe sahip olduğu görülmektedir: İlki, bu model, bilimci değil Konfüçyüz'ten ilham alan iradeci bir özelliği dikkate alır. İkincisi, Batı

¹⁵⁵ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 215.

¹⁵⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 297-299.

¹⁵⁷ Garaudy, *le grand tournant du socialisme*, 311.

¹⁵⁸ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 303; Mao Çe Tung, *Oeuvres Choisies* (Paris: Editions Sociales, 1955).

bireyciliğine karşı Çin hümanizmasını esas alır. Üçüncüsü, dogmatik Hegelci diyalektiğe karşı Taocu diyalektiği merkeze alır.¹⁵⁹

Garaudy'ye göre sosyalist ülkelerin iki süper gücü Çin ile Sovyetler Birliği; günümüzde diğer Komünist Partilerine ve topluma kendi sosyalist modellerini dayatan yöneticiler tarafından idare edilmektedir. Bu yanlış tutumun sonucu olarak sosyalist hareket bölündü ve bu, ideolojinin dünyada zayıflamasına da sebep oldu.¹⁶⁰

Bir diğer model Afrika sosyalizmidir. Garaudy'ye göre bir Afrika sosyalizminden söz etmek ve bunu anlamaya çalışmak istiyorsak, öncelikle Afrika halklarını, inançlarını, yaşam tarzlarını, siyasî yapılarını, ekonomik modellerini ve kültürel kodlarını bilmemiz gerekiyor, bu sosyalist fikirlerin Afrika halklarının tarih, kültür ve geleneklerindeki anlamı, önemi ve köklerini önce bulup ortaya çıkarmamız gerekir.¹⁶¹ Zira bir topluma bir yönetim sistemi uygulanacaksa söz konusu toplumun tüm yönleri ile tanınması gerekir. Aksi takdirde bu yöntemin uygulanabilirliği ve geçerliliği sorgulanır.

Garaudy'ye göre Avrupa'da sosyalizmin ortaya çıkması iki devrimden sonra olmuştur: Birincisi, tarım devrimidir. Bu devrimle toprak sahipleri ve topraksızlar karşı karşıya gelmiştir. İkincisi, sanayi devrimidir. Bu devrimle de sermaye sahipleri ve emekçiler karşı karşıya gelmiştir. İşte bu iki devrim ve çok ciddi çatışmalardan sonra, atası kapitalizm olan Avrupa'da sosyalizm doğdu. Bunun aksine Afrika sömürgecilerin istilasına uğramadan önceki dönemlerde, Afrika'da toprağın kamuya ait olması tarihî bir gelenektir. Garaudy, özel mülkiyet ile toprağın bir meta olarak alınıp satılmasının sömürgeciler tarafından Afrika'ya sokulduğunu ifade etmiştir. Bu coğrafyanın halkları tarafından aslında benimsenmeyen zoraki kapitalist bütünleşme, Afrika halkına bir şey kazandırmayan fakat Batılıların isteklerine uygun vahşi büyüme, çarpık bir sanayileşme ve iktisat oluşturmuştur.¹⁶²

Garaudy'ye göre Afrikalı, tabiatla insanı bir bütünün iki parçası gibi görür, onlara göre bunlar birbirinden ayrılamazlar. Avrupalı ise gerçeğe aykırı bir şekilde bunu canlılık (animizm) olarak isimlendirmiştir. Aslında insan varlık olarak uluhiyetin bir kıvılcımıdır. Avrupalılar bunu da çoktanrıçılık/Politeizm ile karıştırmışlar. Afrika kıtası inanç yönünden

¹⁵⁹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 303.

¹⁶⁰ Garaudy, *le grand tournant du socialisme*, 313.

¹⁶¹ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 219.

¹⁶² Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 242.

Hristiyanlık, İslamiyet ve geleneksel dinî inanışlar bakımından dünyanın en zengin mirasına sahiptir.¹⁶³ Kanaatimize göre Avrupalılar bu bölgeye kendi değer yargıları ile müdahale ederek aslını bozmuşlardır. Çünkü onlar ne bu bölgenin kültürünü tanıyorlardı ne de böyle bir düşünceleri vardı. Tek yapmak istedikleri buralara kendi hegemonyalarını dayatmaktı.

Rönesans'tan itibaren Batı insanı kısır bir döngü içine girmiştir. Bu süreçte tabiat-insan ilişkisi bağlamında fetheden kimseler için fethettikleri yerlerin bir anlamı ve saygınlığı yoktu; çünkü girdikleri yerleri yakıp yıkarak alıyorlardı. Başka bir tanımla ancak efendi-köle iletişimine benzer ilişkiler kurulmuştur. Bunun tam aksine Afrika insanı, kültürlerindeki renkliliğin de ilerisinde evren ile insanın bir bütünlük arz ettiğini, tüm doğayı kendi vücutları gibi gördüklerini; yani tabiatı, nesnelere, hayvanları, insanları ve diğer tüm canlıları bir bütün olarak, bir birlik ve ahenk içinde evrensel bir perspektif içinde hareket etmekte olduğunu söylemiştir. Afrikalının dünyası, diri, canlı, anlamlı ve asla düalist anlayışlara yer vermeyen bir dünyadır.¹⁶⁴

Tanzanya'da Julius Nyerere¹⁶⁵ kendi ülkesinin iç dinamikleri ile büyük bir kalkınma sağladı. Afrika sosyalizmi bu modele göre iç dinamiklerle bir kalkınma sağlayabilir. Dıştan gelen yardımlar ile kalkınma gerçekleşmez. Bu yardımın bağış, ödünç para, şirket yatırımı veya başka bir isimle gelmesi fark etmez, temel yanılğı her ne olursa olsun kalkınmanın temel dinamiği olarak sanayileşmenin başlangıç kabul edilmesidir.¹⁶⁶

Yukarıda gördüğümüz birkaç sosyalizm çeşidini kısaca özetledik ve şu neticeye vardık: Her bölgenin, milletin, kültürün kendine ait farklı dinamikleri ve farklı inançları vardır. Bu da bize aynı sistemin her yerde birebir uygulanamayacağını ancak benzer özelliklere sahip olabileceğini gösterir.

1.2.2. Sosyalizm ve İslam

İslam'ın sosyalist modelini diğerlerinden biraz daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağız; çünkü Garaudy'nin bu modeli savunduğunu iddia edenler de vardır. İslam ve sosyalizmin tarihi

¹⁶³ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 347.

¹⁶⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 91.

¹⁶⁵ Julius Nyerere, (1922-1999) Tanzanyalı siyasetçi, bağımsızlık sonrası ülkesinin ilk başbakanı, Afrika Birliği Örgütü'nün de önde gelen kurucularından biri. Roger Garaudy, kitaplarından Nyerere'den sürekli övgüyle söz ederek yaptıklarını örnek verir.

¹⁶⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 348.

Hız. Osman dönemindeki bazı uygulamalarına sahabelerden Ebû Zer el-Gıfârî'nin karşı duruşuna dayandıranlar olduğu gibi, sekizinci yüzyılda Basra'da ortaya çıkan Hasan-ı Basrî'nin (641-728) ders halkasından ayrılan Vâsıl b. Atâ'nın (700-748) kurduğu Mu'tezile mezhebine¹⁶⁷ götürülenler de bulunmaktadır. İslam felsefecileri ve tasavvufçularını da bu işin çıkış noktasına koyanlar bulunmakla birlikte, Fransız ihtilalinden sonra ortaya çıktığını savunanlar da vardır. Ancak İslam ve sosyalizm kavramının sistematik bir şekilde ele alındığı tarih 1940'lı yıllara dayanmaktadır.¹⁶⁸ Bu konuda ilk yazılan eser Faik Bercavi'nin (d.1916) 1945'te kaleme aldığı "*İslam ve Sosyalizm*" isimli eserdir.

Garaudy, İslamî sosyalizm kavramının ilk olarak nasıl ortaya çıktığını şu şekilde açıklamıştır: 18. yüzyılda Arap İslam İmparatorluğu da Fransız medeniyetine benzer şekilde, kendi döneminin medeniyet merkezi olmasından dolayı, ütöpik İslamî sosyalizmin ilk belirtilerinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Nitekim Platon'un (M.Ö. 427-347) *Devlet*'inden ilham ile yazılmış olsa bile Fârâbî'nin (872-950) "*İdeal Devlet*"i (*El-Medinetü'l-Fazıla*) özgün bir eser olarak bilinir. Bu ve buna benzer çalışmalar Platon veya Pisagor'un komünizminin sonucu değildir. İslamî sosyalizm çeşitleri, başta Kur'ân-ı Kerim'in insan emeğini önemseyen meşru bir mülkiyet anlayışı ile zekât kurumundan doğmuşlardır. Örneğin, Aşırı Şii İsmailiye mezhebinden ayrılarak Küfeli Hâmdan Karmat'i (ö.899) liderliğinde¹⁶⁹ 9. yüzyılda zekât farzından ilham alarak bir tarikat kurmuştur. Tarikat, ilk başlarda zekâtı olarak beşte bir oranda toplar, daha sonra insanların bütün malını toplayarak insanlar arasında eşit bir şekilde paylaşım yapmıştır.¹⁷⁰

Garaudy, sosyalizmin Avrupa'dan ithal edildiğini; fakat İslam'ın kapitalizm ve sosyalizm benzeri yapılara hiç ihtiyaç duymadığını; çünkü bu yapıların arayışında olduğu sosyal ve beşerî ilişkilerin İslam'ın temel değerlerinde zaten var olduğunu belirtmiştir. Bir örnek verecek olursak: İslam'daki vakıf ve zekât kurumu tarihî süreçte bazı suistimallere uğramış olsa bile Kur'ân müesseseleri gerçek manasıyla İslamî bir sosyalizmin altyapısını oluşturmak için yeterlidir.¹⁷¹ Garaudy'ye göre İslam ile sosyalizmin bir arada olmasına herhangi bir engel olmadığı gibi, sosyalizmin temel ilkelerinde din düşmanlığı ya da dinsizlik yoktur, esas olarak bu mevzu ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi, bir

¹⁶⁷ Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 386.

¹⁶⁸ Abdulaziz Kıransal, "İslam-Sol Sentezinin Tarihsel Arka Planı" 50 (2014), 106.

¹⁶⁹ Sabri Hizmetli, "Karmatiler" (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001).

¹⁷⁰ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 92.

¹⁷¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 380.

dine bağlanma veya bağlanmama da yoktur.¹⁷² Kısaca dünya ile ilgili ilkeler var iken ahiret ile ilgili sosyalizmde herhangi bir prensip yoktur. Ancak İslamiyet hem bu dünya hem ahiret ile ilgili ilkeler belirlemiştir. Bize göre bütün düşünce sistemleri için dünya ve ahiret dengesi gereklidir, aksi takdirde o sistem yürümez. Çünkü içinde bulunduğumuz evreni sadece madde ile açıklayamıyoruz.

Garaudy'ye göre sosyalizm ile İslamiyet'in aynı kabul edilmesi de çok sığ ve baştan savma bir fikirdir, ona göre bununla Marksizm'e İslamî bir kılıf giydirilmek istenmektedir. Bunu yapanların amacı ABD ile kapitalist Batı ülkelerin etkisine karşı İslam ile direnmek, yani Sovyetler Birliği'ne bu mücadelede bir müttefik bulmak amaçlanmıştır.¹⁷³ Garaudy, İslamî sosyalizme benzerlik gösteren tarihî kişi ve dönemleri şu şekilde özetlemiştir:

“Hz. Peygamber veya Hz. Ali'nin halifeliği dönemindeki Medine topluluğundan, Emevî, Abbasî, Osmanlı imparatorluklarından tutun Cemaleddini Efgani'den Sultan Galiyev'e ve Şeyh Bin Badis'e, Emir Abdulkadir adlı o büyük mutasavvıfın mücahit devletine dek uzanan XIX. ve XX. yüzyıllardaki büyük uyanış devirlerine, Mişel Eflak'ın veya Cemal Abdünnasır'ın sosyalizm modellerine, bağımsızlığına kavuşmuş Cezayir'in veya Libya'nın İslam sosyalizmine kadar, İslam toplumunun tarihte gerçekleştirdiklerine serinkanlı bir nazarla bakabiliriz.”¹⁷⁴

Garaudy, yine İslamî sosyalizmin kurucu liderleri olarak kabul ettiği kişileri yakından tanıdığını da ifade etmektedir: Cezayir'de Şeyh İbrahimî, Fas'ta Allal el Fassi'yi, Libya'da Kaddafi, Suriye'de Mişel Eflak'ı, Mısır'da Cemal Abdül Nasır ile tanışma şansı bulduğu¹⁷⁵ ve bu kişilerle zaman zaman istişareler yaptığını hatıralarında anlatmaktadır. Bu kişilerin dışında İslamî sosyalizmin önde gelen şahsiyetleri: Cemâleddin Afganî (1838-1897), Muhammed Abduh (1849-1905), Mushir Hosain Kidwai (1878-1937), Faik Bercavi, Seyyid Kutup (1906-1966), Muhammed Tâhâ (1909-1985), Nurettin Topçu (1909-1975), Mustafa es-Sibâî (1915-1964) ve Ali Şerîatî (1933-1977) gibi isimler başı çekmektedir.

Garaudy, İslamî sosyalizmin Orta Asya'daki önemli şahsiyeti Sultan Galiyev¹⁷⁶'den de eserlerinde sık sık söz etmektedir: Galiyev, sosyalist bir dünyada, İslam dininin de tıpkı diğer dinler gibi eninde sonunda ortadan kalkacağını iddia etmektedir. Galiyev'e göre

¹⁷² Roger Garaudy - Faik Bercavi, *İslamiyet ve Sosyalizm*, çev. Hasan Erdem (İstanbul: Rebeze Kitaplığı, 2017c), 145.

¹⁷³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 166.

¹⁷⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 360.

¹⁷⁵ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 370.

¹⁷⁶ Mir Said Sultan Galiyev (1892-1940), Rusya Federasyonu'na bağlı Özerk Başkurdistan'ın Ufa şehri Kırimsakalı kasabasında dünyaya gelmiştir. Milli komünizm akımının kurucusu kabul edilmektedir. Orta Asya'daki Türk halklarını birleştirerek sosyalist bir Türk devleti kurmak istemiştir.

Müslümanların dinî tutuculuğu onların manevî ve kültürel gericiiliğinin asıl sebebidir. Galiyev'e göre Orta Asya Müslüman devletlerinde gelişmiş bir sanayi olmadığından dolayı bir proleterya sınıfı oluşmadı. Bu sebeple kapitalist ve işçi sınıfı arasında bir çatışma da söz konusu değildir. Ancak bu toplumların tamamı kapitalizmin zulmüne uğramışlar dolayısıyla bu kitlelerin hepsi de emekçi adını almayı hak etmişlerdir. Müslüman halkların emekçi (proleter) halklar olduğunu belirtmektedir. Galiyev, bu düşünceden hareketle ezilen ve sömürülen Müslümanların devrimin en önemli faktörü durumuna geldiğini ifade etmektedir. Galiyev'in uluslararası sosyalist devrimi yalnızca Batı toplumlarına yönelik düşünmesi büyük bir yanlışlıktır. Garaudy'ye göre İslam'ın sosyalizm anlayışı, din ile sosyalizmin çatışması bir yana, şayet sosyalizm kurulursa bu İslamî değerleri geliştirir. Çünkü İslam inancı türlü türlü zorbalığa karşı devrimci ruhu veren ilkeleri savunur. Bugün darmadağın olmuş bir dünyada kapitalist ve sosyalist sistemler, iktidar olmak ve daha fazla büyümek için insanlığa karşı her türlü zalimane enstrümanlar kullanırken, İslamî sosyalizm çıkış yolu olarak insanlığa birlik, beraberlik ve aşkınlık imkânı sunan yegâne alternatiftir. Cezayir'deki İslamî sosyalizm ithal edilmiş bir sistem değildir. Bir anlamda yerli ve milliydi, bu model kaynağını İslam inancının derinliklerinden ve onun hakiki ilkelerinden almak istiyordu.¹⁷⁷ Garaudy, İslamî sosyalizmi Cezayir özelinde değerlendirmektedir. Bu noktada onun yazdıklarından ötürü vardığımız neticeye göre sosyalizm İslam'a dışarıdan gelmedi, aksine bu dinin öz kaynaklarından meydana geldi.

Cezayir devletinin ilk sosyalist başbakanı Muhammed Ahmed Bin Bella (1916-2012), Kur'ânî değerler ile sosyalizmin değerlerinin birbirine aykırı olmadığını, aksine bu değerlerin örtüşüğünü söylemiştir. Bu konuda kendi halkları da sosyalizmi seçtikleri zaman yabancı değerlerin etkisinin aksine kendi kültürel ve ruhî derinliklerinden ilham aldıklarını ifade etmiştir. Bin Bella:

“Din kelimesinin altında yatan ruhu yeniden kavramak şartıyla, sosyalizmde Kur'ân'ın ruhuna aykırı bir şey bulunmamaktadır. Din kelimesinin altında yatan ruhu yeniden kavramak demek, dinlerin getirdikleri tarihî bakımdan göreceli cevapların ötesinde hayatın ve ölümün anlamı, insanın başlangıcı ve sonu gibi, insanların temel meselelerini keşfedebilmek demektir.”¹⁷⁸

1976 Cezayir sözleşmesine göre sosyalizm ile İslam geleceğin inşasında birbirini tamamlayıcı bir özellik gösteriyor. Zira sosyalizmin kurulması, İslam inancına ait

¹⁷⁷ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 362-371.

¹⁷⁸ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 83.

değerlerin yüceltilmesiyle mümkündür.¹⁷⁹ Cezayir ordusuna ait bir yayın organında onları komünistlerden ayıran özelliği şu şekilde açıklanmıştır: “Bizi komünizmden ayıran şey, bizim sosyalizmi Tanrı ile birlikte kurma isteğimizdir: Bir yandan toplumsal ve maddî ilerleme, öte yandan ruhsal değerlerin gelişmesidir.”¹⁸⁰ Garaudy’ye göre bilimsel sosyalizmin Avrupa’da kuruluşu nasıl İngiliz Ekonomisi, Alman Felsefesi ve Fransız Sosyalizminin tarihi birikim ve katkılarından doğmuş ise Cezayir’in ütöpik sosyalizmi de İslam’ın yetiştirdiği büyük şahsiyetler tarafından meydana getirilmiştir. Böylece İbn Haldûn (1332-1406) sosyolojisi ve İbn Rüşd akılcılığının oluşturduğu bilgi birikimi ile Batı’da Saint-Simon ve Hegel gibi onlar da bilimsel sosyalizme katkı sunabilirler. Bu da bize şunu göstermektedir: Her halkın kültür ve bilgi birikimi kendi bilimsel sosyalizmini olması gerektiği gibi doğurabilir.¹⁸¹ Garaudy ile birlikte Cezayir’de ortaya çıkan İslamî sosyalizmin temsilcileri de bunu sürekli bir şekilde vurgulamışlar; onların savunduğu sosyalizm asla Batı kökenli bir sosyalizm olmadığı aksine Arap kültürünün tarihi köklerinden geldiğini ifade etmişler.

Garaudy’ye göre sosyalizmin asıl gayesi insanın başkaları tarafından sömürülmeden, tüm insanların maddî, kültürel ve düşünsel bağlamda çok ileri bir üretim düzeyine erişmelerini sağlamaktır.¹⁸² Marx, sosyalizmin amacını belirtirken, bireyin bütün yeteneklerini kullanabilmesi için gerekli olan kültürel, politik ve ekonomik bütün şartların uygun olmasını şart koşmuştur. Bu fikir “Allah’ın her varlığa kendisini tam olarak gösterme gücü verdiğini belirten”¹⁸³ mesaj ile tam olarak uyuşmaktadır. Nasıl ki Marksizm, Marx’ın 19. yüzyıldaki İngiliz kapitalizmini incelemek için bulduğu yasaların 20. yüzyılın sonunda hâlâ tüm dünyada bir tekrarı meselesi değilse, İslam sosyalizmi de bin yıl önceki İslam dünyasının içinde bulunduğu hâl ve durumun körü körüne bir tekrarı olamaz.¹⁸⁴

Kısaca İslam ile sosyalizm arasındaki ilişkinin tarihî daha önceki dönemlere dayandırılabilir, özellikle son iki asırdır İslam düşünürleri arasında bu mesele yoğunlukla tartışılmaktadır. Bu iki düşüncenin örtüştüğünü söyleyenler olduğu gibi ayrıştıklarını söyleyenler de az değildir. Ancak bazı noktalarda benzer özellikler göstererek kesiştiği doğrudur. Şunu unutmamamız gerekir ki İslam ilahî vahye dayanan bir din iken, sosyalizm

¹⁷⁹ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 188.

¹⁸⁰ Garaudy - Bercavi, *İslamiyet ve Sosyalizm*, 84.

¹⁸¹ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 91.

¹⁸² Garaudy, *la liberté en sursis Prague*, 15.

¹⁸³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 173.

¹⁸⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 381.

kaynağı itibari ile insana dayanan daha çok seküler bir yaşam biçimini savunmaktadır. Sosyalizm ile İslamiyet'in arasında bazı farklılıklar olmasına rağmen, en çok örtüştükleri nokta aslında adalet ve mülkiyet meselesidir. Sosyalizmde özel mülkiyet yoktur; fakat İslamiyet'te ise bazı şartlar dâhilinde özel mülkiyet olmakla birlikte asıl mülkün sahibi Allah'tır ilkesi esastır. Bu anlayış Batı medeniyeti ve burjuva sınıfına ait mülkiyet düşüncesinin tam tersidir. Garaudy'nin birçok yerde vurguladığı İslamiyet'teki mülkiyet anlayışı İslam'ın ana kaynağı Kur'an'a dayanmaktadır; fakat bu demek değildir ki Kur'an, özel mülkiyete önem vermez, aksine helal-haram ve bazı özel kriterler dâhilinde izin vermektedir, İslam dinî özelindeki ilk dönem uygulamalara baktığımızda Hz. Muhammed ve dört halife döneminde ihtiyaç fazlası mallar ya devlet hazinesine aktarılmış ya da ihtiyacı olan insanlara dağıtılmıştır.

1.3. Komünizm

Garaudy, Marx'ın "Komünizm insanın tam ve şuurlu olarak yeniden fethidir." şeklindeki tarifini benimsemiştir. Zira ona göre insan evrensel olarak her şeyi sahiplenen dayanışmacı ve paylaşımcı bir varlıktır. Komünizm insanın bütün zengin vasıflarını inkâr etmeden sürdürmektedir.¹⁸⁵ Marx, komünizmi ideal hayatın kendisine göre ayarlanması gereken bir durum olarak görmemekte, onun mevcut düzeni yıkan ve onun yerine ikame edilen daha gerçekçi bir sistem olduğunu söylemektedir.¹⁸⁶ Garaudy de Marx'ın komünizm ile ilgili bu bakış açısını benimsemekte ve komünizmi ideal bir sistem olarak görmektedir. Komünizmin en önemli ideologlarından biri kabul edilen Garaudy, hayatındaki anlam arayışında Hristiyan inancında umduğunu bulamamış olacak ki, komünizmi tercih etmiş ve 37 yıl boyunca bu uğurda mücadele vermiştir. O, komünizmi tercih etme gerekçesini de "Şahsım için değil hayatı ve dünyayı değiştirmek için"¹⁸⁷ şeklinde belirtmiştir. Garaudy'ye göre komünizm, tarihe anlam verdiği gibi insanlığın ümitlerine de şekil ve biçim kazandırmaktadır.¹⁸⁸ Zira ona göre komünistlerin mücadele etmelerinin sebebi de insanları en büyük ümit ve rüyalarına kavuşturmadır.¹⁸⁹ Garaudy'nin gayesi sadece bir grubun değil komünizm ile tüm insanlığın sosyal ve iktisadî sorunlarını çözmektir.

¹⁸⁵ Garaudy, *Yobazlıklar*, 36.

¹⁸⁶ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 117.

¹⁸⁷ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 17.

¹⁸⁸ Roger Garaudy, *Afaroza'dan Diyaloga*, çev. Sadık Kılıç (Erzurum: Birey Yayıncılık, 1996), 16.

¹⁸⁹ Garaudy, *Afaroza'dan Diyaloga*, 60.

Garaudy'ye göre insanın hayvani bir tarihî vardır, o komünizmi içtimai hayattaki tekamülün sonu olarak değil, bütün sınıflı toplumlardaki kanun ve düzen tanımayan hayvani tarih öncesinin/préhistorie sonu olarak görmüştür. O, komünizmi insanî kültürden ekonomiye tüm alanlarda üretim merkezi konumuna getirmiş ve bütün inisiyatifleri onun eline veren bir tarih başlangıcı olarak görmüş¹⁹⁰ ve komünist olma serüvenini de şöyle anlatmıştır:

“1929'da Amerika'da patlak veren büyük krizin Avrupa üzerine korkunç bir sel gibi boşandığı ve Hitler'in iktidara geldiği o dönemde 1933'te, Komünist Parti'de beni büyüleyen nokta, bizi kaosa götüren bir kapitalizme ve bizi teröre sevk eden bir faşizme karşı, o sırada, o partide en kararlı ve en iyi örgütlü bir rakibi bulmuş olmamdı.”¹⁹¹

Garaudy, Marx'ın, “Din halkın afyonudur.”¹⁹² söyleminin tamamen saptırıldığını ve bağlamı dışında kullanıldığını iddia etmiştir. Marx'ın bu ifadeyi din için değil, aksine dinî sömürü aracı olarak kullananlara karşı kullandığını ve yoksul kesimlerin hakkını savunmak için bu sloganı tercih ettiğini söylemiştir. Garaudy'ye göre Marx, bu söylemini yaşanan bir tecrübenin neticesinde sınırlı bir alan, belli bir tarih, coğrafya ve dönem için kullanmıştır. Çünkü Marx bu tezi ileri sürdüğü 1843 tarihinde daha 25 yaşlarında olup genç sayılmaktadır. En yakın arkadaşı Engels de o dönem herkesin Feuerbachçı olduğunu söylemiştir. Garaudy'ye göre Marx'ın bu teorisi aslında Ludwig Feuerbach'ın (1804-1872) söylemlerinden birisinin tekrarından ibarettir. Peki dinin afyon rolü oynadığı durumlar yok mudur? sorusuna Garaudy şu cevabı vermiştir: Amerika ve Avrupalı misyoner teşkilatlar, emperyal amaçlarını gerçekleştirmek ve nüfuz kurmak için Hristiyanlık dinini kullanmışlar.¹⁹³ Dolayısıyla emperyal güçler sömürdükleri coğrafyalarda dinî kendi çıkarları istikametinde suistimal etmiştir.

Garaudy, Fransız Komünist Partisine üye iken parti başkanı olan Maurice Thorez ve İtalya Komünist Partisi başkanı Palmiro Togliatti'ye (1893-1964) komünist bir sistemin ayakta kalıp varlığını sürdürebilmesi için mutlaka bir Tanrı ve ahiret inancı olması gerektiği noktasında onlara telkinlerde bulunmuştur.¹⁹⁴ Garaudy'ye göre ideolojilerin varlığını sürdürebilmeleri için mutlaka aşkın bir yönlerinin olması gerektiğini belirtmiştir. Bu

¹⁹⁰ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 172.

¹⁹¹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 46.

¹⁹² Karl Marx - Friedrich Engels, *Din Üzerine*, çev. Kaya Güvenç (Ankara: Sol Yayınları, 2008), 35.

¹⁹³ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 76-78.

¹⁹⁴ Aydın, “Roger Garaudy”, 2020, EK-1/463-466.

düşüncesini mensubu olduğu Komünist Parti için de uygulamak istemiş; ancak söz konusu dönemde parti yöneticilerini ikna edememiştir.

Bir komünist neden dinî kurumlardan nefret eder, sorusuna Garaudy şu cevabı vermektedir: Çünkü komünistlere göre genellikle din karşı devrim ile iş birliği yapmaktadır.¹⁹⁵ O, komünist iken Müslümanlığa geçtiğini fakat her iki durumda da bir ortak düşman olan kapitalizm ile savaştığını belirtmiştir. Ayrıca, İslamiyet ile komünizmin benzer yanları olduğunu söyleyen Garaudy, İslam'daki cennet ile komünizmdeki komünleşme veya sınıfsız toplum düşünceleri benzerdir, demektedir.¹⁹⁶ Garaudy, hiçbir zaman komünizm ideali olduğunu inkâr etmemiştir. Ancak ona göre komünizm hiçbir zaman gerçek anlamda yaşanmamıştır. Bunun asıl nedeni doğu ülkelerindeki rejimlerin ihaneti olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁷ Yazarın burada işaret ettiği devletlerin başında gelenlerin Rusya ve Çin bloğu olduğunu düşünüyoruz.

Kanaatimize göre Garaudy'nin komünizme ait düşünceleri benimsemesi, daha gençlik yıllarında başladığı hakikat arayışına dayanmaktadır. O, genç yaşlarda insanlığın kurtuluşunun komünizm ile mümkün olduğunu düşünmüş ve uzun yıllar bu düşüncesinin hâkim olması için mücadele etmiştir. Fakat, bunun mümkün olmadığına kanaat getirdiği zaman da bu düşünceyi savunanların safını terk etmiştir. Bu süreçte babasının onun komünizme geçişini garipsediğini ve ona deli muamelesi yaptığını söylemiştir. O, komünizmle ilgili asıl kaynakları orijinal dillerinden okumuş, onu toplumun sorunlarına çözüm olacak şekilde dar kalıplarından kurtarıp siyasal bir sistem halinde insanlığın istifadesine sunmaya gayret göstermiştir.

1.4. Marksizm

Garaudy, Marksizmi, bilimsel bir dünya görüşü ve bir araştırma aracı olarak tanımlamıştır. Ayrıca ona göre Marksizm, çağımızın bir çalışması ile devrim felsefesi ve onun yabancılaşmalarına karşı bir mücadelesidir.¹⁹⁸ Garaudy'ye göre tarihte felsefenin bazen insanların arasına inerek onların sorunlarını çözdüğü olmuştur. Ancak, düşünce tarihine baktığımız zaman ilk olarak Marksizm; ekonomi, felsefe, dünya görüşü ve siyaset şeklinde köle veya efendi sınıf fark etmeksizin birçok kadın ile erkeğin kafasına ve gönlüne girmeyi

¹⁹⁵ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 180.

¹⁹⁶ Garaudy - Bercavi, *İslamiyet ve Sosyalizm*, 13-14.

¹⁹⁷ Sel, "Roger Garaudy Kimdir?" (13 Temmuz 2019).

¹⁹⁸ Roger Garaudy, *Vers une guerre de religion?* (Paris: Desclée De Brouwer, 1995), 57.

başarmıştır. Çünkü Marksist felsefenin amacı düşünceyi değil dünyayı değiştirmektir.¹⁹⁹ Ona göre Marksizm bir ideoloji ve dünya görüşü değil, sadece bir yöntem bilimidir. Şayet insanlığın tarihî serüvenini yani tabiata ait evrensel diyalektiğini bırakır, dogmatik bir şekilde diyalektik materyalizme dönüştürürse, orijinalliğini kaybedip tanrısız bir ilahiyat durumuna düşmekten kurtulamayacağını belirtmiştir.²⁰⁰ Marksistlerin mücadelesini Garaudy, bir bireyin, zümrenin veya sınıfın değil, bütün bir insanlık tarihinin mücadelesi olarak nitelendirmiştir. Onun bu tanımlamasından hareketle Marksizm, çağımızın büyük problem ve dönüşümlerini bütünsellik dairesinde anlamamıza aracılık etmiştir. Bunun yanında sanat ve estetik konusunda da bize yeni bakış açıları kazandırmıştır.²⁰¹

Marksizm ile materyalizm arasındaki yakın ilişkiden dolayı materyalizmi de bu başlık altında inceledik, bununla bağlantılı diyalektik materyalizm ile tarihsel materyalizme de bu bölümde değineceğiz. Tek hakikatin madde olduğunu, onun dışında bir varlığın olmadığını, maddenin ezeli ve ebedi olduğunu savunan materyalistler, varlığı başka bir güce bağlı değil kendiliğinden olduğu için de yok edilemeyeceğini savunmuşlar, dolayısıyla da bunlara göre Tanrı'ya da ihtiyaç yoktur.²⁰² Materyalizmin tarihi Antik Yunan'da Demokritos'a kadar dayansa bile sistematik materyalizm 19. yüzyılda Marx ve Engels'in çalışmaları ile önce bilimsel çalışmaların etkisi ile diyalektik materyalizmi sonra da toplumsal dinamiklerin etkisi ile tarihsel materyalizmi sistemleştirdiler.²⁰³ Garaudy'nin Marksist felsefe tanımlaması ise şu şekildedir:

“Marksist felsefe, eylemi düşünceye saydam kılmak ve onu aşarken devindirmek, yükseltmek çabasıdır. Özlemi, isteği, nesnelere hareketiyle onları değişimden geçiren insan eylemini bir tek şey durumuna getirmek olduğu için materyalisttir ve diyalektiktir. Marksizm'in bütün diğer felsefelere ilkesel üstünlüğü işte buradadır.”²⁰⁴

Marksizm; felsefi olan prensipler ile politik ve sosyal sorunları ayrı ayrı değerlendirmez, konuyu bir bütünlük içinde değerlendirir,²⁰⁵ diyen Garaudy, Marksizm'in dogmatizmden ve eleştiriden bağımsız olmadığını tam tersine bir eleştiri felsefesi olduğunu söyler. Ona göre Marksizm, basit bir felsefe olmadığı gibi tarihin derinliklerindeki durumun farkına vararak hayat sürecini bilinçli bir şekilde kurma yöntemidir. Bu süreçte her Marksist kişisel

¹⁹⁹ Roger Garaudy, *Marks için Anahtar*, çev. A. Taner Kışlalı (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1975), 7.

²⁰⁰ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 71.

²⁰¹ Garaudy, *Entelektüel Bir Biyografi*, 179.

²⁰² Caner Taslaman, *Big Bang ve Tanrı* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2013), 12.

²⁰³ Georges Politzer, *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, çev. Ersin Cengiz (İstanbul: Olympia Yayınları, 2020), 31.

²⁰⁴ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 39.

²⁰⁵ Garaudy, *Afarozdan Diyaloğa*, 20.

olarak sorumluluk sahibidir. Garaudy, dinamik Marksist felsefe hücum hareketiyle tarihî yolculuğuna başlamaktadır. Ancak, bu işe rehberlik eden Marx ve Engels, Marksizm'in insanlığa bu süreçte parlak bir bilinç ve emekçi sınıfının yeteneklerini geliştirici, bir toplum kurulması amacıyla, bir mücadele ve bir yöntem bıraktığını söylemektedir.²⁰⁶

Garaudy, Marksistlerin arzusunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Biz Marksistlerin candan isteği, bütün çağların, bütün milletlerin en iyi katkılarını tek bir bütün içinde bilimsel bir doktrin, eksiksiz bir hümanizm içinde birleştirmektir. Marksizm, binlerce yıldan beri bütün insanların çabasıyla, hayal edilmiş, düşünülmüş, yaratılmış en iyi ne varsa onun mirasçısıdır.”²⁰⁷

Garaudy, Marksizm'i belli bir zaman dilimindeki toplumsal çelişkileri bulup ortaya çıkarma aynı zamanda bu problemleri aşma ilmi ve sanatı olarak da tanımlamıştır.²⁰⁸ O, bir tartışma sırasında, Marksistlerin silah ve şiddete başvurmadan da başarıya ulaşacağına emin olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca insanların ekonomik sorunlarını çözerek insanlara güzel bir gelecek sunmak için kendilerine²⁰⁹ güvenlerinin tam olduğunu; zira Marksizm ile materyalizm arasındaki en keskin ayrımın, Marksizm'in, çıkış merkezi olarak bireyin etkin fiilini odak haline getirmesidir demiştir.²¹⁰

Garaudy'ye göre Marksizm ile İslam arasında ise temel bazı yaklaşım farkları vardır: Birincisi, Marksizm insanı bütün doğaya hükmeden bir yerde yetkin ve ekonomik bir aygıt konumuna yerleştirirken, İslam'da ise tüm canlıların haklarını koruyarak, insanı diğer canlılar ile eşitleyen bir kamusal hukuktan söz edilebilir.²¹¹ İkincisi, Marksistler yüceliği Tanrı'dan alıp insana vererek, bunu insanın insancıl yanı ve diyalektiği aşma şeklinde tanımlarken,²¹² İslam'daki anlayışa göre ise yücelik Tanrı'nın bir sıfatıdır.

Marksist teorisyen Engels'e göre din ideolojik ve devrimci mücadele noktasında esas altyapıyı oluşturur. Ayrıca, din olgusunun kişileri daima iş, eylem ve sorunlarla mücadele noktasında her zaman ve mekânda olumsuz etkileyip uzaklaştırdığı teorisi de yanlıştır; zira bu teori Marksist bir teori değildir.²¹³ Garaudy, Marksizm'in tüm halkların kültüründe yer almak düşüncesinin evrensel bir özellik olduğunu belirtmiştir. O, bu konuya şu örneği

²⁰⁶ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 6.

²⁰⁷ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 119.

²⁰⁸ Aydın, “Roger Garaudy”, 2020, EK-1/463-466.

²⁰⁹ Garaudy vd., *İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor*, 182.

²¹⁰ Garaudy, *Afaroza'dan Diyaloğa*, 47.

²¹¹ Garaudy - Bercavi, *İslamiyet ve Sosyalizm*, 13.

²¹² Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 42.

²¹³ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 77.

vermektedir; Cezayirli bir Müslüman bilimsel sosyalizme gitmek istiyorsa, ille de Saint-Simon, Hegel veya Ricardo sisteminden geçmeleri gerekmiyor, onların kendi kültürlerinde yetişen İbn Haldûn'dan tarihi materyalizmi, İbn Rüşd'ten, diyalektik ve rasyonalist felsefeyi öğrenerek, bilimsel sosyalizme ulaşabilecektir.²¹⁴

Garaudy, Marksizm'in bir varlık felsefesi değil bir eylem felsefesi olduğunu iddia etmiştir. Eylem felsefesi ise bilinç ile insanî pratiği eski realitelerden de faydalanarak yaratıcı bir hareketle gerçek bir realite olarak tanımlamıştır.²¹⁵ Yazara göre Marksizm, burjuva hümanizminin ve özellikle büyük Alman idealistlerinin klasik felsefesinin mirasını devralmıştır. Bu gelenekte Kant, Hegel, Fichte ve Engels gibi filozoflar olmadan asla bilimsel sosyalizmin var olamayacağını söylemiştir.²¹⁶

Garaudy, Marx'ın düşünce dünyasının kendi dönemi dışında değerlendirilemeyeceğini; çünkü o dönemin getirdiği şartlar ve çevrenin bugünden çok farklı olduğunu ifade etmiştir. Ancak, bu şekilde davranırsak sağlıklı bir okumayla sınırları belirler ve tehlikeleri bertaraf ederiz demiştir. Bu dönemin özellikleri şunlardır: Birincisi, kapitalizmin yükseliş dönemi olması, ikincisi, Marksizm'in Batı'da doğmuş bir akım olması, üçüncüsü ise 19. yüzyılda doğmuş, işçi sınıfının kapitalist Batı sisteminde muazzam bir şekilde aktif olduğu bir dönem olmasıdır.²¹⁷

Garaudy'ye göre Marx, en yüksek randıman ile büyüme hedeflerine ulaşmak amacıyla "Kapital" isimli eserinde, üretim vasıtalarının üretmesi ile tüketim mahsullerinin üretilmesi arasında cebirsel bir bağlantı kurmuştur. Bu bağlantı sonucu Marx'ın teorisinden on dokuzuncu yüzyıl İngiliz kapitalizmi ile yirminci yüzyıl sosyalizm teorisi çıkmıştır.²¹⁸ Fakat Marx'ı Marksizm'e götüren son aşama, Marx'ın özel mülkiyetin ortadan kaldırılması dâhil, yabancılaşmanın yok edilmesinin proleterya sınıfının yapacağı devrim ile mümkün olduğuna kanaat getirmiş olması ile başlamıştır.²¹⁹

Kapitalist sistem ile ilgili Garaudy, ilham kaynağı olan Marx'ın bakışını şöyle özetlemiştir: Kapitalist bir cemiyetin belirgin özelliğinin iktisat anlayışı olduğunu ifade etmiş; aynı zamanda bu kitlenin ateist ve materyalist bir karakter taşıdığını belirtmiştir. Bu tanım ve

²¹⁴ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 35.

²¹⁵ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 96.

²¹⁶ Roger Garaudy, *pour un modèle français du socialisme* (Fransa: Bernard Grasset, 1968), 85.

²¹⁷ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 167.

²¹⁸ Garaudy, *Hatıralar*, 144.

²¹⁹ Garaudy, *Marks için Anahtar*, 35.

açıklamadan sonra o, olayları daha geniş bir pencereden analiz ederek, tüm sınıf merkezli sistemlerin derebeylik gibi buna örnek teşkil ettiğini söylemiştir. Kapitalizmin idealist tarih teorisine Marx, farklı bir yaklaşım olan organik bir tarih teorisi ile cevap vermiştir. Marx'a göre kapitalist sistemin savunduğu tezde idealizm ile kamufle edilmiş bir maddecilik hâkim iken, Marksizm'in savunduğu ise madde ile mana, ruh ile beden ayrı ayrı düşünülemez bir bütünlük oluşturmuştur. Garaudy, Marx'ın "*Komünist Manifesto*" adlı eserinde bu durumu açık bir şekilde belirttiğini açıklamış, bunun delili olarak o güne kadar geçen zamanda yapılan tarihin sınıf mücadelelerini örnek veren Marx'ın hedefini, "sınıfsız bir toplum" yaratma olarak belirlemiştir. Garaudy, Marx'ın bu amaçla işçi hareketlerini organize ederek var olan sınıf kavgasını bitirmek istediğini belirtmiştir.²²⁰ Ancak Marx'ın, hiçbir sınıfı sosyal düzeyine, yaşam biçimine göre tanımlamadığını ifade etmiştir.²²¹

Garaudy hakkında vardığımız neticeye göre onun gerçek Marksizm'i benimsediğini ve onun arayışında olduğunu anlıyoruz. Ayrıca Marksist felsefeyi de diğer felsefe disiplinlerine üstün tutmaktadır. Ancak yazarın savunduğu bu felsefe varlık değil bir eylem felsefesidir. Garaudy'nin kapitalizme bakış açısında Marx'ın önemli bir etkisi olduğunu görüyoruz. Hatta Marx'ın verdiği örneklerle tamamen katıldığından dolayı, sürekli bir şekilde eserlerinde onun verdiği örnekleri kullanmaktadır. Onun kapitalizm eleştirisi aslında bir Marksist bakış açısını yansıtmaktadır.

1.5. Medeniyetler Diyalogu

Medeniyetler diyalogu Garaudy'nin bir hayalidir. O, hayatı boyunca bunun için mücadele etmiştir. Ona göre tarihte bu diyalogu ilk başlatan kişi İbn Arabî'dir. Garaudy, Komünist Parti üye veya yöneticisi olduğu yıllarda Marksistler ile Hristiyanlar arasında bir diyalog kurmaya çalışmış, bunun için de "*Aforozdan Diyaloga*" isimli Vatikan'a seslenen bir eser yazmıştır. Daha sonra Doğu-Batı arasında köklü bir diyalogun kurulması için ayrıca çok büyük çabalar sarf etmiştir. İlk milletlerarası toplantıyı da Kellner isimli bir papazın yardımıyla 1963 yılında Salzburg'da düzenlemiştir.²²² O, bu diyalog çabasına en iyi bildiği iki kesim olan Hristiyan ve komünistler arasında bir köprü kurarak başlamıştır. Daha sonra bu diyalogun tüm insanlık için hayati olduğunu belirtmiştir.

²²⁰ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 163-165.

²²¹ Garaudy, *pour un modèle français du socialisme*, 19.

²²² Garaudy, *Hatıralar*, 201.

Kanaatimize göre Garaudy'nin diyalog konusundaki en önemli eseri ise daha İslam'a girmeden beş yıl öncesinde yazdığı “*Medeniyetler Diyalogu*” isimli eseridir. Garaudy, bu eserinde dünyayı çok gezen birisi olduğundan dolayı edindiği izlenimlerini yazmaktadır. Garaudy'ye göre insanlığın mutlu bir gelecek hayali varsa ve bunun gerçekleştirilmesi isteniyorsa, Batı kültürü dışındaki diğer kültürlerin her açıdan geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu bu kitabı incelediğimiz zaman, Garaudy'nin bu eseri hazırlarken yalnızca İslam kültür ve medeniyetini değil, bütün Doğu medeniyetlerini göz önünde bulundurarak yazdığını müşahade ediyoruz. Garaudy bu eserde akademik bir bilgi vermekten ziyade, daha çok diyalog ile ilgili bir plan ve proje sunmaktadır. Fukuyama ve Huntington'un ister medeniyetler çatışması isterse de medeniyetler diyalogu benzeri görüşleri yoğun bir şekilde tartışılırken, Garaudy'nin bu konulardaki çok daha kapsayıcı düşüncelerinin hiç dikkate alınmaması manidardır. Garaudy diyalog ve evrensel insan hakları konularında İslam dünyasının yetiştirdiği kişilerden etkilendiğini şu satırlarda anlatmaktadır:

“İran'da imparatoriçe Farah Pehlevi'ye “medeniyetler diyalogu” projemi izah ettim ve bunun gerçekleştirilmesine yardım etmek isteyen ilk kişi o oldu. 21.yy. İran sûfîlerinin lirizmini, Mevlânâ'yı, Attar'ı, Nizami'nin Hüsref ile Şirin veya Cürcani'nin Veys ile Ramin aşkının hikâyelerini bana tanıtan ise şair ve düşünür Daryüs Şayegan'dır. İran'ın kültürel devamlılığını bana yaşatan sensin Meryem Rehnüma! Fransızcaya aktarmam için Türkçe yazdığım barış şiirini bana Helsinki'de kelime kelime tercüme eden de sensin Nazım Hikmet.”²²³

Yeni bir medeniyetin inşa ve doğuşu için gerekli olan şey, her birey ve grubun yaratıcı ve eleştirel bir katkı sunmasıdır,²²⁴ diyen Garaudy, ilk şubeleri Tahran, Paris, Kurtuba ve Cenevre'de olmak üzere Medeniyetler Diyalogu Enstitüsünü kurmuştur. Ona göre medeniyetler diyalogu ile temel dünya görüşlerimizden mevcut farklılıklar ortadan kalkmasa bile; bu diyalog ile ortak hedeflerimizin farkına varılması ve insanlık medeniyetinin yükselmesi gereken seviyeye ulaşması için ortak bir yol bulmamız mümkündür.²²⁵ Garaudy'ye göre insanlığın güzel bir gelecek inşası, insanlığın kaybolan bütün boyutlarının tekrar gün yüzüne çıkarılması ve gelecekte karşımıza çıkacak fırsatların bir daha kaçırılmaması için gerçek bir medeniyetler diyalogu şarttır.²²⁶ O, bu düşüncesini her platformda dile getirmiş, sadece dile getirmekle de kalmamış bunun için büyük mücadeleler vermiştir.

²²³ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 15.

²²⁴ Roger Garaudy, *Le projet espérance* (Paris: Robert Laffont, 1976), 217.

²²⁵ Garaudy, *Hatıralar*, 195-212.

²²⁶ Garaudy, *Batı Resminin Yedi Yüzyılı*, 14.

İnsanlık tarihinde farklı medeniyetler gelip gitmiştir, bunlar zaman zaman birbiriyle çatışmış zaman zaman da barış içinde yaşamıştır. Bu konuda önemli olan bu işe kafa yorarak yeni bir birliktelik kurmanın imkân ve şartları ile birlikte, bu birlikteliği daha aktif ve verimli hâle getirmek için insanî alternatifleri artırmaktır. Şu temel hakikati de unutmamız gerekir, diğer medeniyetlerden kopuk yalnız başına bağımsız bir medeniyet varlığını sürdüremez.

Garaudy, bazı Arap ile Afrika devletlerinin çağlar boyu Batı ülkelerinin sömürgeci yönetimleri tarafından idare edildikleri için kendi kültür ve tarihlerini yaşatmaları noktasında bloke edilmişlerdir. Ayrıca söz konusu devletler teknoloji ve benzeri ürünlerin üretimi noktasında Batı'ya yetişemedikleri gibi yeni teknolojileri geliştirmeleri de engellenmiştir. Garaudy'ye göre asıl insanlık için korkunç olan hata ise bu halkların tarihte oluşturduğu yüksek kültür ve değerlerinin hâlâ araştırılmamasıdır.²²⁷ Garaudy; Batı'nın tek geçerli değer ve medeniyeti biziz, tutumunu kabul edilemez bulmaktadır. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinin kültür ve medeniyet bakımından çok zengin olduğunu ve bu değerlerin Batı tarafından kabul görmesi gerektiğini gittiği her platformda ifade etmiştir.

Batı toplumunun kafasında bugünkü medeniyeti oluşturan yegâne kaynak ve kabul ettiği tek hakikat Yunan medeniyetidir, diyen Garaudy, İslam medeniyeti diye bir şeyi en kültürlü olanları dahi kabul etmediği gibi bunun iddiasını bile şaşkınlık ile karşılıyorlar, demektedir. Çünkü İslam deyince onlara öğretilen zulüm, işkence, vahşet ve ölümdür.²²⁸ Hele hele İslam medeniyeti tabirinin onlara ilginç geldiğini söyleyen Garaudy, buna kendi hayatından örnek veriyor: Fransa gibi Rönesans ve Reform hareketlerinin öncülüğünü yapan bir ülkede bile bir felsefe profesörü İslam felsefesinden habersizdir. Garaudy, bunun affedilemeyecek kadar büyük bir körlük ve es geçilemeyecek kadar önemli bir akademik hata olduğunu dile getirmektedir.²²⁹

Günümüzde insanlığın teknik bakımdan ulaştığı noktayı çok tehlikeli bulan Garaudy, bazı ülkelerin bu teknik olanaklar ile tüm insanlığı yok edebileceği bir seviyeye ulaştığını belirtmiştir. O, bunun büyük bir problem olduğunu ve bunun tek çıkış yolunun diyalog olduğunu başka çaremizin olmadığını ısrarla vurgulamıştır. Peki diyalog nedir? Yazar buna şu şekilde cevap veriyor: Herkesin kendi dışındaki farklılıkları bir zenginlik olarak görüp

²²⁷ Garaudy - Bercavi, *İslamiyet ve Sosyalizm*, 84.

²²⁸ Yusuf İslam vd., *İslam Üzerine Konuşmalar* (İstanbul: İslam Mecmuası Yayınları, 1986), 62.

²²⁹ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 165.

kendisinde olmayan taraflarından bir şeyler almasıdır.²³⁰ Ayrıca Garaudy göre diyalog, üç dünyanın bilgeliklerinden bir sentez yapıp bireysel ve toplumsal alanlarda kültürel, siyasî, ekonomik ve dinî konularda yeni bir toplum yaratma projesidir. Bu üç dünyanın ve onların vahiylerinin bize öğrettiği önemli bir konuda kâmil bir insan olmak için kendi benliğimizi aşan bir yüce gücün varlığını kabul ettiğimiz zaman bu hedefe ulaşırız. Bir de bu vesileyle ilahî olan ile insanî olanın bir bütün olduğunun farkına varırız, demektedir.²³¹

Garaudy, tarihin daima galipler tarafından yazıldığını; ancak güçlü orduların zaferinin mutlaka en üstün kültürlerin zaferi olduğu anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda diyalogun önemli bir kavramı da barıştır. Barışın, iki farklı gruptan birisinin diğerine bir şeyi dayatması veya bir tarafın bazı şeyleri uzlaşma ile kabullenmesi değil, tarafların sorunlarını silah ve şiddete başvurmadan çözmesi ve birlikte herkesin farklılıklarını koruyarak huzur içinde yaşaması olduğunu belirtmiştir.²³² Bu bağlamda düşüncemize göre dünyada sadece medeniyetler diyalogu değil, bunun kadar medeniyetler çatışması söylemi de önemlidir. Samuel Huntington'un (1927-2008) Medeniyetler çatışması konusunda Batı dünyasının iki çeşit rolü olduğunu, bunların kimisi için bir cazibe olduğunu kimisi için ise bu cazibenin bir direniş olduğunu ifade etmiştir. Garaudy, bu noktada Batı medeniyeti ile diğerleri arasında çıkabilecek çatışmanın asıl nedeninin artan milliyetçilik olduğunu ifade etmiştir.²³³ Huntington'a göre herhangi bir çatışma durumunda diğer ülkeler Batıya karşı üç farklı şekilde davranacaktır:

1. Bazı devletler kendi toplumlarını, Batı'nın etkisine karşı bir izolasyon ile koruyabilir.
2. Bir kısmı Batı'nın bütün değer yargılarını kabul yoluna gidebilir.
3. Bazıları da direniş yolunu seçebilir.²³⁴

Garaudy, Batı'ya karşı dünyanın iki güçlü medeniyeti olan Çin ve İslam'ın birleşerek, yanlarına da diğer Doğu medeniyetlerini alırlarsa Batıya meydan okuyabileceklerini söylemektedir. Ona göre insanlık için yeni bir medeniyet inşa edeceğimiz zaman Batı'nın bir felaket olduğunu unutmamamız gerekir; çünkü bu tehdit karşısında dünyamız yok olma tehlikesi altındadır.

²³⁰ Garaudy, *Entegrizm*, 138.

²³¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 275-289.

²³² Garaudy vd., *İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor*, 180.

²³³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 192.

²³⁴ Samuel P. Huntington, "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs* 72/3 (1993), 22-49.

Garaudy, Batılıların en büyük teorisi olan “efsane kültürü” teorisini de çok abartılı ve hatalı bulduğunu ifade etmektedir. Örneğin: Büyük İskender, Pers İmparatorluğu ile girdiği büyük savaşta bu devleti kuran Akamanişlar hanedanını ortadan kaldırarak günümüzde Pakistan’ın Sind sınırları içerisinde öldüğünde, hemen yanı başındaki Çin ve Hint gibi dünyanın iki büyük millet ve medeniyetinden habersizdir. Batı medeniyetinin kendisini tüm dünyaya efsane olarak dayatması büyük bir yanıltır, diyen Garaudy, kendi dünyasında bazen hayaller kurmaktadır. Onun hayalinde dünya çapında sergiler kurmak, Afrika, Çin, Japon, Avrupa ve diğer dünya milletlerine ait kültürlere özgü sanat eserlerinin sergileneceği sanat galerileri hayali kurmaktadır. Bu galerilerde müzik, şiir, resim sanatları ile ilgili sesli bilgilerin yüklü olduğu ansiklopediler çıkarmak, insanlık destanı ile ilgili bir film yapmak ve yine insanlık tarihinin romanını yazarak, yeni bir kültür ve medeniyet inşasını hayal etmektedir.²³⁵ Kısaca, yazara göre efsane bir millet düşüncesi tamamen kurgudur. Dünyada tek bir medeniyet vardır o da insanlık medeniyetidir.

Garaudy’ye göre gerçek bir tarih hayali kuruyorsak bu projede Batı merkezli olmayan, tüm dünya kültür ve medeniyetinin dâhil olduğu bir konsensüs ile böyle bir proje yapılabilir. Burada esas olan şey diğer medeniyetlerin arkeolojik araştırmalarını yapmak değil, amacın onların sahip olduğu ruhî ve manevî zenginlikleri gün yüzüne çıkarmaktır. Zira Batı medeniyeti üç milyon yıllık insanlık tarihinin sadece kısa bir bölümünü oluşturmaktadır, esas olan geriye kalan kısmı da gün yüzüne çıkarmaktır. Garaudy, farklı topluluklar arasında diyalog kurmak için konunun dünya çapında ele alınmasını şart koşmuştur. Tarih boyunca medeniyetlerin gelişmesi bir diğerinin mirasından faydalanarak olmuştur. Garaudy’ye göre insanlık tarihine baktığımızda bütün medeniyetlerin hemen hemen hepsi ilahî kaynaklıdır. Bunun tek istisnası Batı medeniyetidir, bu medeniyet Rönesans’tan beri kurduğu hâkimiyetle insanlığı çok ağır bir bunalım ve intihara sürüklemiştir. Bu korkunç felaketten çıkmak için gerekli olan şey, diğer kültürlerin bilgelikleri ve dinî tecrübelerinden faydalanmak, özellikle İslam dinî ve getirdiği mesajdan istifade etmektir. İnsanların birbiriyle, doğa ve tanrıyla ilişkisi yeniden ele alınarak yeni bir sistem kurulmalıdır.²³⁶ Bu proje de akıl, bilim ve vahiy gibi bütün enstrümanların bir arada kullanıldığı bir evrende başarılı olabilir.

²³⁵ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 167.

²³⁶ Aydın, “Roger Garaudy”, 2020, EK-1/463-466.

Garaudy, insanlık tarihinin gerçeğine uygun olarak İslam, Asya, Afrika ve Latin Amerika dâhil olmak üzere cihanşümul bir diyalog ve medeniyet kurmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ona göre mutlu ve huzurlu bir gelecek için yegâne şart Batı dışındaki medeniyetlerin tüm yönleriyle geliştirilmesi ve bunların tanınmasıdır.²³⁷ Bu bağlamda medeniyetler diyalogunun bir şartı da Batı'nın baskıcı dogmatik fikrini reddetmektir. Zira dünyadaki tüm medeniyet değerlerine önem vermeden çoğulcu bir diyalog kurulamaz, bunun insanlık için bir hayal değil zorunluluk olduğunu ifade etmektedir. Garaudy'ye göre diğer kültürler ile bağ kurmak bizim tabiat, diğer insanlar ve güzel bir gelecek ile tanışmamıza vesile olacaktır.²³⁸ Kanaatimize göre diyalogdan kasıt uzlaşma değildir; çünkü uzlaşma karşılıklı birbirlerine taviz verme, çatışma durumunda ortamı yumuşatma ve orta yolu bulma hâlidir. Garaudy'nin hayal ettiği ise herkesin birbirinin farklılıklarını tam bir kabullenme ile tanınmasıdır.

Batı'nın, kendisine ait fikriyatı diğer toplumlara zorla kabul ettirmeye çalışmasını, şiddet olarak kabul eden Garaudy, bunu eleştirmiştir. Ayrıca bu zorbalığa karşı koymak için insanlığı bu konuda bilgilenmeye, duyarlı olmaya ve karşı çıkmaya sürekli davet etmiştir. Onun tasavvur ettiği iklimin oluşması için gerekli olan değerler; adalet, huzur, paylaşım ve insan şerefidir. Yazarın gönlündeki medeniyet tasavvuru bilim merkezli bir anlayış ile kimsenin kimseye dayatmada bulunmadığı özgür bir ortamdır. Onun anlayışına göre insan tek başına kendisine yeterli bir varlık değildir. Mutlaka diğerlerine ihtiyaç duyacak şekilde yaratılmıştır.²³⁹ Tek kutuplu Batı dönemi bitmiştir, diyor Garaudy, insanlığın üçüncü eşiği geçmek istiyorsa medeniyetler diyalogunun önemini kavraması gerektiğini belirtmiştir. Birinci eşiğin aletlerin doğuşu, ikinci eşiğin tarım ile medeniyetin ortaya çıkması, üçüncü eşiğin ise atom ve genlerle oynama eşiği olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁰ Bu konuda biz de yazarın kaygısını paylaşıyoruz. Şayet bu eşik aşılmaz ise insanlık ilkel döneme geri gitmek zorunda kalabilir, bunun için başka şansımız yoktur, bütün insanlık olarak acilen bir diyalog süreci başlatmamız gerekir. Aksi takdirde günümüzde insanların elinde bulunan teknolojik imkân ve silahlar ile tüm gezegeni yok edebilecek bir sonuç ile karşılaşabiliriz.

Garaudy, otuz yıla yakın Marksist-Hristiyan diyalogu için çabaladığını bundan da bir pişmanlık duymadığını ifade etmiştir. Diyalog konusunda asıl hedef nedir sorusuna;

²³⁷ Sel, "Roger Garaudy Kimdir?" (13 Temmuz 2019).

²³⁸ Mahi, "Medeniyet Tasavvuru" (05 Eylül 2018).

²³⁹ Mahi, "Medeniyet Tasavvuru" (05 Eylül 2018).

²⁴⁰ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 203.

“Medeniyetler diyalogunu insanî bir gelecek amacıyla ne gerekiyorsa aramızda militanca davranmak gerektiğine inanmaktır.”²⁴¹ şeklinde cevap vermiştir. Ona göre yeni bir medeniyet tasavvuru artık zorunludur, Batı medeniyeti yetersiz kalarak sorunlara cevap veremediği gibi, Batı’nın tek hâkim biziz teorisi de çökmüştür. Ayrıca Rönesans’ın insana vadettiği bilim ve teknikle siz doğanın ve geleceğin yöneticisisiniz, tezinin iflas ettiği ortaya çıkmıştır.²⁴² Son yüzyılda seküler bir dünyanın inşası ile dinin ortadan kalkacağı düşüncesinin yavaş yavaş anlamını kaybettiğini düşünüyoruz.

Medeniyetler diyalogu bağlamında Batı sömürgeciliğini birlikte değerlendiren Garaudy’ye göre Batılı dünya şeklinde isimlendirilen medeniyet düşüncesinin tarihi M.Ö. 3000 yılından daha eski bir tarihte başlamıştır. Batı medeniyetinin temelleri Avrupa coğrafyasının dışındaki Mezopotamya ile Mısır bölgelerinde atılmıştır. Bu bölgelerde Batılı karakter taşıyan bir fikir çizgisine rastlamak mümkündür. İnsan egemenlik kurmak istediği doğaya meydan okur, diyen Garaudy, Batı medeniyeti sahip olduğu doğu kaynaklarını yitirince insanlar medeniyet bakımından fakirleştiler, demektedir. Başka bir açıdan Doğu ile Batı medeniyetleri kıyaslandığında, Doğu dünyasının bireyciliği reddeden merhamete dayalı tabiat sevgisini merkeze alan bakış açısı incelendiğinde, kopuşun büyüklüğü ve hoyratlığı daha net görülmektedir.²⁴³ Düşünürün bu düşüncesine katılıyoruz, ayrıca başta Mısır ve Mezopotamya olmak üzere Doğu dünyası olarak ifade ettiği medeniyetin asıl kaynağının din olduğunu düşünüyoruz.

Batı medeniyeti tarihini incelediğimiz zaman onların doğu kaynaklı miraslarını hiçbir zaman kabul etmediklerine şahit oluyoruz. Kendi medeniyet kaynaklarının Grek kaynaklı olduğunu belirterek, bu mirası ikili Grek-Romen ve Yahudi-Hristiyan şeklinde tarif ettiklerini görüyoruz. İnkâr edilen kısmı Mezopotamya, Mısır ve Anadolu kaynaklı olan kısım, diyen Garaudy, bu mirası şu şekilde açıklamaktadır:

“Batı, Anadolu’daki İyonya medeniyetinin mirasçısıdır. Pers İmparatorluğu’nun o (Anadolu) eyaletinde Miletli Thales’ten Kolophonlu Ksenofanes’ten, Sisamlı Pisagor’dan Efesli Heraklit’e kadar en büyük dâhiler yetişti. Onların zihinlerinde ise Zerdüş İnan’ının ve onun da ötesinde Vedaların ve Eflatun’un fikirlerine çok esrarengiz bir şekilde yakın görünen Upanişadların Hindistan’ın ilham ve etkisi vardı. Bir diğer reddedilen de Pisagor ile Eflatun’u büyülemiş olan binlerce yıllık

²⁴¹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 326.

²⁴² Garaudy, *Batı Resminin Yedi Yüzyılı*, 13.

²⁴³ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 23-24.

bilimleri, düşünüş ve görüşleriyle Mısır'ın mirasıdır.”²⁴⁴

Garaudy'ye göre Batı medeniyetinde bazı değer yargıları birey ve toplum adına inkâr edilmiştir. Çünkü Batı, medeniyete giden yolun yüce yaratıcının inkârı ile başladığını düşünmektedir. Garaudy, onların medeniyet vasıtaları, semaya uzanan gökdelenler, makine gürültüleri ve bir işaret ile tüm insanlığı ortadan kaldıracabilecek silahlarıdır. Kısaca onların medeniyet mefkûresinde insanî değerlerin yer olmadığını belirtmiştir.²⁴⁵ Onlar için tek değer kendi egemenliklerini sürdürmektir. Fakat söz konusu sistemin yürütülmesi için de dünyanın değişik bölgelerindeki yeraltı ve yerüstü kaynakların sömürülmesi gerekir.

Olayın başka bir trajikomik tarafı daha var o da Dünyadaki “Milletlerarası Hukuk” bu sömürgeci devletlerin tekelinde olmasıdır. Dolayısı ile Kuveyt için gösterilen hassasiyet maalesef Kudüs için gösterilemiyor. Garaudy, ironik bir şekilde Kudüs'ün kutsal bir medeniyet şehri olduğunu; fakat Kuveyt'in sahip olduğu petrol kuyularının Kudüs'ten kat kat daha kutsal olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁶ Garaudy, yıllar öncesinde işgal sırasının Irak'tan sonra petrol zengini olan Libya ve İran'a geleceğini öngörmüştür. Bu durum onun ne kadar ileri görüşlü olduğunu göstermektedir.

Garaudy'ye göre medeniyetler diyalogu yalnızca devletler için değil bazen insanların bireysel sorunlarına da çözüm sunabilir; çünkü gurur ve kibir ile doldurulan bireyci yaklaşımlar da toplumdan kopuktur. Bu diyalog bireyin bencilliğini aşarak diğer bireyler başta olmak üzere tüm varlık ile iletişimini sağlamaktadır, diyen Garaudy; Batı medeniyetinin iki değişmez ilkesini açıklamıştır. Ayrıca bu ilkelerin birey önceliği ve kavram hâkimiyeti olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁷ Özellikle bireysel merkezli bu öncelik zaman zaman sorun yaratmıştır.

Garaudy, Batılı olmayan medeniyetlerin dünya görüşü, Batı'nın felaket boyutundaki sapmasını düzeltebilir mi? sorusuna şu cevabı vermiştir: Kısmen de olsa siyaset, ekonomi, kültür ve inanç benzeri konulardaki ön yargılarını ortaya çıkarmamıza ve izlerini yok etmemize vesile olacağını beyan etmiştir. Garaudy, Batı'nın sömürgeci yapısını medeniyet perdesinin arkasına sakladığını söylemiştir. O, Batı'da söylenen 3. dünyaya yardım sözünü çok gaddar bir kavram olarak kabul etmiştir. Çünkü, 3. dünyanın diğer medeniyetlere katkı

²⁴⁴ Roger Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018b), 18.

²⁴⁵ İslam vd., *İslam Üzerine Konuşmalar*, 61.

²⁴⁶ Garaudy, *Çöküşün Öncüsü ABD*, 122.

²⁴⁷ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 25.

sunacağı çok alan bulunduğunu söylemektedir. Ekonomik veriler, gayrisafi milli hâsıla ve benzeri sınırlı bir alanla Batı büyüdüğünü zannetmektedir. Garaudy, Batı bu büyümeyi çok önemseydiğinden dolayı o, bunu Batı toplumunun gizli ilahı şeklinde isimlendirmiştir. Reklam sektörünü örnek veren Garaudy, bunu benzeri insanın aklına durgunluk verecek kadar zalimane ve insandan kurbanlar isteyen gerçek olmayan bir ilah tavrı kabul etmiştir. Batı'nın tek yönlü bakış açısının çok fazla sürdüğünü ifade eden Garaudy'ye göre Batı tüm kültür ve medeniyetlere kendi penceresinden bakmıştır. Ancak bunun kabul edilemeyeceğini, şayet onlara inanıp bu tezi kabul edersek, onlardan öncekilerin ilkel oldukları, ayrıca yegâne değer Batı'nın yörüngesi olduğu tezini onaylamış olacağımızı ifade etmiştir. Batılı anlayışa göre: Batı'nın değer yargılarını kabul etmeyip buna bağlanmayan kişiler ilkel, art niyetli ve hasta insanlardır. Bundan dolayı bizim de görevimiz onları baskı altında tutarak şifaya kavuşturaktır,²⁴⁸ diyen Batı anlayışını Garaudy hiçbir zaman kabul etmemiştir.

Salzburg'da yapılan bir toplantıda Garaudy, Hristiyanlığın tarih sahnesine çıkması ile birlikte ilk defa herkesi içine alacak sınırsız bir toplum oluşturulması amacıyla bir çağrı yapılmıştır. Bu çağrının içinde sevgi düşüncesinin yüceltilmesi esas alınmıştır. Zira bu çağrının verdiği mesaj insan kendi başına bazı şeylerin farkına varamaz; ancak başkalarının yardımını ile kendi varlığını gerçekleştirir ve farkına varır, demiştir. Ona göre bu düşünce insanın kendisi ve hayatın anlamı ile ilgili yapabileceği en ulvi tasvir olmuştur.²⁴⁹ Düşünür bireyciliği merkeze almayan toplumcu bir bakış açısını savunmuştur.

Garaudy'ye göre Batı dünyasının medeniyetler diyalogu konusunda temel yanlışlarından birisi de Çin medeniyetine karşı ortaya konulan hatalı tutumları olmuştur. Bu durumu kaçırılmış bir fırsat olarak değerlendiren Garaudy, bunun sebebinin Çin biliminin ciddiye alınmayarak küçümsenmesi olduğunu belirtmiştir. Zira insanlığın gelişim evrelerine önemli katkıları olan teknik icatlardan büyük bir kısmı Çin'e aittir. Çin, matbaanın icadı Rönesans, Reform ile birlikte kapitalizmin Avrupa'da yayılmasında çok büyük bir role sahiptir. Ayrıca, kâğıt imalatı ve matbaanın Avrupa'dan beş yüz yıl öncesinde Çin'de daha İlk Song hanedanı zamanında bilindiğini ifade etmiştir.²⁵⁰ Garaudy'ye göre Çinliler tarihte demir çelik gibi madenlerin üretimi, top ve barut imalatı, su ile çalışan değirmen, denizcilik ve daha birçok konuda dünyaya öncülük etmiştir. Diğer taraftan Müslümanlar,

²⁴⁸ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 110-111.

²⁴⁹ Aliya İzzetbegović, *Doğu Batı Arasında İslam*, çev. Salih Şaban (İstanbul: Klasik, 2018), 352.

²⁵⁰ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 96-99.

Çinlilerden öğrendikleri kâğıt imalatı için Bağdat'ta 800 yılında bir fabrika kurdular, bu tarihten sonra Avrupalılar bu işi Müslümanlardan öğrendiler.²⁵¹ Bu verilerden de gördüğümüz gibi Çinliler ve Müslümanlar Avrupa'ya birçok alanda öncülük etmiştir.

Garaudy'ye göre medeniyetler diyalogu sadece bir iki alanla ilgili değil, birçok alanda ilerleme sağlanırsa başarılı olur. Bu açıdan günümüz dünyasına baktığımız zaman din, siyaset ve iktisat alanlarında yaratıcı örnekler Batı dışındaki 3. Dünya devletlerinin kültüründen ilham ile doğmuştur. Buna en güzel örnek, Çin'de meydana gelen kültür devrimidir. Garaudy, bu devrimi temel özelliğini öncül ve ilhamını Batı kaynaklı bireyci burjuva devrimlerinden almayan tek sosyalist devrim şeklinde açıklamıştır.²⁵² Kanaatimize göre günümüz dünyasının yükselen süper güçlerinden birisi Çin'dir. Çin bugün teknik ve teknolojik alanlar başta olmak üzere birçok alanda çok büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Garaudy'ye bu konuda katılıyoruz, şayet yeni bir dünya düzeni kurulacaksa mutlaka Çin ve Hindistan gibi hem köklü bir kültür ve medeniyete sahip hem de büyük ve güçlü devletlerin bu düzene dâhil edilmesi gerekir.

Garaudy'nin Batı eleştirisine baktığımız zaman, Batı'nın medeniyet köklerini doğudan aldığı söyleminin yanında, Yunan medeniyetini de göz ardı etmediğine şahit oluyoruz. Ona göre insanlığın medeniyet serüveninde Eski Yunan medeniyeti büyük bir role sahiptir. Bu medeniyetin ilk meyvesi de Anaksimandros (d. M.Ö. 610), Thales (M.Ö. 624-548), Miletli Anaksimenes (M.Ö. 585-525), Ksenofanes (M.Ö. 570-480), Heraklitos (M.Ö. 535-475) ve Demokritos (M.Ö. 460-370) ile birlikte Anadolu coğrafyasında ortaya çıkmış eski felsefe olduğunu ifade etmiştir. Garaudy'ye göre Sokrates öncesi tüm bu filozoflar Asya ve Mısır tarafından gelen derin bir etki altında kaldılar, bundan dolayı yaşadığımız çağa ait medeniyetin dalları Fenike ile Girit'te bir araya gelip kaynaşmıştır.²⁵³ Düşününün bu açıklamalarından şu neticeye varıyoruz: Yunan medeniyetinin özellikle Batı dünyasını etkilediği bir gerçektir; ancak bu medeniyet Mezopotamya ve Mısır'ın yanında Anadolu'dan da esinlenerek gelişmiştir.

Garaudy'ye göre tam anlamı ile bir diyalogun sağlanabilmesi için insanın kendisinde eksik gördüğü değerleri başka insan ve medeniyetten alarak bu durumu özümsemesi gerekir. Bu

²⁵¹ Roger Garaudy, *İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018c), 52.

²⁵² Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 218.

²⁵³ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 21-30.

bağlamda bütün dünyadaki insanların kendilerini bu problemler karşısında sorumlu gördüğü bir sistem inşa etmeliyiz. Yalnızca bu şekilde zengin, farklı ve faydalı bir medeniyetler arası diyalog kurabiliriz. Garaudy, bu amaçla 1976'da Milletlerarası Medeniyetler Diyalogu Enstitüsü'nü kurarak, üç tane de faaliyet alanı belirlemiştir:

- 1- Batı dışındaki kültür ve medeniyetler de en az Batı kadar incelenecektir.
- 2- Bilim ve teknik alanında verilen eğitim kadar, Estetik eğitimi de verilecektir.
- 3- Prospektif, gelecek ve gayeler üzerine düşünmeye tarih kadar değer atfedilecektir.²⁵⁴

İkbal'e göre İslam medeniyeti, insana ait olan farklılıkları dilleri ve renkleri bir zenginlik olarak ele almaktadır.²⁵⁵ Bu konuya Doğu kültür ve medeniyetinin bir değeri olan Gandhi ise şöyle bir örnek vermektedir: "Ben sadece vedaların ilahlarına iman etmiyorum. Eski ve yeni Ahit'in, Kur'ân'ın ve Zend Avesta'nın da Vedalar gibi ilâhi ilhamlar olduğuna inanıyorum"²⁵⁶ demiştir. Gandhi medeniyet konusunda şöyle diyordu: Medeniyet insanların ihtiyaçlarını artırmak değil aksine, bilerek ve isteyerek sınırlandırmasıdır. Zira sınırsız sayıda ihtiyaç yaratıp onları gidermeye çalışmak, rüzgârı kovalamaktan farksızdır. Garaudy'ye göre iktisat ile etik arasına kesin bir sınır konulamayacağını; zira Batı iktisadî olarak gelişmiş olsa da etik açıdan Batı'nın doğu bilgeliğinden öğreneceği birçok şey vardır. Buna karşılık, Asya'nın, Afrika'nın ve Latin Amerika milletlerinin de Batı'nın bilim ve tekniğinden faydalı yönlerini alıp benimsemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Garaudy'ye göre hakiki bir medeniyetler diyaloguna giden yolda bazı konularda alışverişler mümkündür. Fakat medeniyetlerin eksiklerini görüp, diğerlerinden alması gerekenler olduğuna öncelikle inanması gerekir.²⁵⁷ Aksi takdirde herkes kendi değerlerini diğerlerine dayatır ve bundan bir diyalog çıkmaz kanaatindeyiz. Bir dayatmadan çıksa çıksa bir diyalog değil, bir çatışma ortamı ortaya çıkar düşüncesindeyiz.

Garaudy'nin devamlı bir şekilde evrensel bir medeniyetler diyalogu ile Batı ve üçüncü dünya ülkeleri arasındaki ilişkiyi bir temenni ve hümanist bir bakış açısı ile değerlendirdiğini görüyoruz. Fakat gerçekte bu iki farklı dünyanın durumu nedir bakalım. Garaudy'ye göre başta ABD ve Avrupa dünyanın geri kalanını özellikle üçüncü dünya

²⁵⁴ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 160-165.

²⁵⁵ Muhammed İkbal, *İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden İnşası*, çev. Rahim Acar (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 165.

²⁵⁶ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 191.

²⁵⁷ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 108-109.

ülkelerinin yer altı ve yer üstü bütün kaynaklarını yağmaladıklarını söylemiştir. Ayrıca Batılılar vardıkları her yerde bulunan yerli halkları yok etmiştir; Aztekler, İnkalar, Mayalar ve Kızılderililer gibi. Fransa'nın eski başbakanlarından Jules Ferry (1832-1893) bir konuşmasında, doğrudur bir sistem dâhilinde bizim yayılmacı bir sömürgeci politika anlayışımız mevcuttur, bunun üç temel unsuru vardır: İnsanî, iktisadî ve siyasî. Peki, sömürgeciliğin insanî tarafı nedir, diye sorduğumuz zaman da biz oraya medeniyet götürüyoruz cevabını vermektedir. Ferry ayrıca şunu da eklemektedir: “Açık ve net olarak demeliyiz ki gerçekte üstün ırklar aşağı ırklar karşısında bir hakka sahiptirler.”²⁵⁸ Söz konusu açıklamalarda görüldüğü gibi Batılılar sömürgeci tavırlarını kendileri de itiraf etmektedirler.

Garaudy'ye göre dünyadaki medeniyetlerin tahribata uğrayıp yok edilmesi 16. yüzyılda Amerika ile başladı. Bunun en açık delili İspanya asıllı sömürgeci asker kökenli gezgin Hernân Cortés (1485-1547) Meksika'ya vardığında ilk iş olarak Aztek kültürünü ortadan kaldırmak için mayalar kültürünü imhaya başlamıştır. Mayalara ait ne kadar yazılı eser varsa onları da imha etmiştir.²⁵⁹ Bize göre işte bu sömürgeci anlayışın sonucu olarak dünyanın mevcut kaynaklarının çoğuna küçük bir azınlık sahiptir ve bu kaynaklar onlar tarafından kontrol edilmektedir. Bu mutlu azınlık insanlığın sahip olduğu tüm imkânları sınırsız bir şekilde tüketerek, dünyanın geleceğini de belirsizliğe ve karanlığa sevk etmektedir.

Kanaatimize göre gerçek bir medeniyetler diyaloguna zemin oluşturan çok önemli bir kültürel hareket de Müslümanlar İspanya'ya geldiklerinde olmuştur. Garaudy, bu fethi bir devrim olarak nitелеmekte ve bunu Mao'nun gerçekleştirdiği büyük devrime benzetmektedir. Ona göre Araplar İspanya'daki kurulu düzenden çok daha ileri bir kültürel ve sosyal düzen getirdiler. Bundan dolayı da kısa sürede bu coğrafyada kurtarıcılar şeklinde algılanarak büyük bir kabul gördüler. Ayrıca buradaki değişimin hızlı olmasında, Müslümanlardan önce İspanya'daki mevcut zalimane düzenin büyük etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Garaudy'ye göre medeniyetleri oluşturan temel unsur kültürdür. Fakat, günümüz dünyasında kültürün esas problemi Batı medeniyetinin egemenliğidir. Diğer taraftan bu sorunun çözümü için de öneride bulunan Garaudy, Batı'nın bu sakat anlayışına son vererek Batı dışındaki tüm dünyanın bilgelik ve hikmetlerini araştırarak yeni ve

²⁵⁸ Mustafa Kaya, “Batı'daki Yobazlıklar”, *Milli Gazete* (30 Ocak 2018).

²⁵⁹ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 81.

senfonik bir kültür oluşturma'nın gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde de kültürel sorunlara küresel olarak ele alınarak evrensel bir şekilde çözüm bulunacağını önermektedir. Bunun da tüm medeniyetlerin birbirini tanıyarak diyalog başlatması ile mümkün olacağını düşünmektedir.²⁶⁰ Sonuç olarak daha önce nasıl İspanya da oluşan kültür ile Doğu-Batı arasında bir medeniyet köprüsü kurulduysa, bugün de birçok kültürün iş birliği yapacağı medeniyetler diyalogu köprüleri kurulabilir. Ancak Garaudy, Batıda da işin ehli olanların dışında kendisi dâhil, Batı dışındaki kültür ve medeniyetler konusunda büyük bir cehalet içinde olduklarını itiraf etmiştir.

Garaudy ile Vatikan tarafından organize edilen bir dinler arası diyalog girişimi olmuştur. Bu girişim medyada geniş yer bulmakla birlikte, alanda pek karşılık bulmamıştır. Garaudy'nin hayat serüvenini incelediğimiz zaman özetle şunu diyebiliriz: O, bir istikamet üzere düşüncelerinde her zaman evrensel ilkelere riayet etmiştir. Bu doğrultuda o tüm insanlar için diyalog ve adalet talebinde bulunmuştur. Her ne kadar sonuç almasa da hayatı boyunca ayırım yapmadan bütün insanlığın kurtuluşu için dünya çapında bir medeniyetler diyalogu çabası içinde olmuştur.

1.6. Sanat ve Edebiyat

Garaudy, diğer çalışmalarının yanında aynı zamanda bir sanat tarihi ve estetik profesörüdür. O, 1962 ile 1965 yıllarında Sanat Fakültesinde estetik ve sanat dersleri vermiştir.²⁶¹ Fransız Filozof Michel Foucault ile bazı konularda ters düşmüş ve bundan ötürü fakülteden ayrılmıştır. Bu süreçte yazdığı “*Batı Resminin Yedi Yüzyılı Geleceği Müjdeleyen 60 Tablo*” isimli eseri Prof. Dr. Luc Collés'in deyimi ile benzeri olmayan bir şaheserdir. Bu eseri Batı dünyasında sanatı bir yaşayış tarzı olarak değerlendirirken yaşayışı ise yaratma ve yansıması olarak açıklamıştır.²⁶² Garaudy, kapsamı çok geniş olan bu kitapta Batı dünyasının büyük dönüşümlerini ele almıştır. Yedi yüzyıl boyunca sanat yolu ile insanların inançtan inançsızlığa evrilişini ve ressamların felsefe ile resim sanatı arasındaki ustalıklarını işlemiştir.²⁶³ Ona göre ressamlar aslında geleceği inşa eden toplum liderleridir. Gelecekte nasıl bir toplum hayal ediyorlarsa önceden onun alt yapısını resim

²⁶⁰ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 87.

²⁶¹ Firdevs Çağlar, “Beni Komünist Yapan Ne ise Müslüman Yapan da Odur!”, *Mecra Dergisi* (23 Nisan 2022).

²⁶² Roger Garaudy, *Gerçeklik Açısından Picasso*, çev. Mehmet Doğan (İstanbul: Hür Yayınevi, 1966a), 24.

²⁶³ Garaudy, *Batı Resminin Yedi Yüzyılı*, 10.

ile çizerler, sonra toplum adım adım bunun altını doldurur derken konuyu şu şekilde izah etmektedir:

“Demek ki sanat eseri, sadece bir dönemin insanı ile yaşadığı dünya arasındaki ilişkilerin bir modeli değildir, aynı zamanda henüz mevcut olmayan bir dünyanın, doğmakta olan bir dünyanın projesi veya ileriye dönük bir projeksiyonudur. Öyleyse hakiki sanatçı, şu “kahinvari” işleve sahiptir: Sanatçı, çağdaşlarının geleceği oluşturmalarına en üstün derecede yardım eden kişidir.”²⁶⁴

Edebiyat konusunda da çalışmaları olan Garaudy, Sorbonne Üniversitesinde Edebiyat okumuş; konuyla ilgili de üç roman ve bir şiir kitabı yazmıştır. Garaudy, sanatı şu şekilde tanımlamaktadır:

“Sanat, medeniyetlerde her zaman önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Çünkü, sanat hem gerçeğe sıkı sıkıya bağlıdır hem de gerçek üzerinde bir motor rolü oynar, tıpkı sahil (otantik) olduğunda imanın oynadığı rol gibi. Sanat, bizzat kendisinin veya dünyanın, alışık olduğu bakış açısının algılatmadığı, veçhelerini insana açıp gösterir.”²⁶⁵

Garaudy’ye göre sanatçının görevi tarihçi ve filozofunkine benzemez onun görevi ve icrası farklıdır derken şu örneği vermektedir: Sanatçı, bir eser yaparken eserine gerçeğin tümünü yansıtmak zorunda değildir. Bir eserde veya sanat yapıtında tüm gerçekliği yansıtmak, bir halkın geleceği ile ilgili perspektif ifade etmek veya bir sınıfın tarihsel olarak yürüngesini çizmesini istemek estetiğin değil, filozofun ve felsefenin işidir.²⁶⁶ Yazarın sanat anlayışına göre sanat sıradan bir ritüel olmadığı gibi bir dans etmek, yazmak, karalamak veya çizmek şeklindeki bir tarz da değildir, bir var olma kendini gerçekleştirme biçimidir.²⁶⁷ Sanat, kişide bir değişiklik yaratmıyorsa amacına ulaşmamış demektir; çünkü sanatın insan üzerinde yaratmak istediği bir değişiklik vardır.

Garaudy, sanat beni ben olmaktan alıp değiştirdiği vakit, insanı yüce ve ulvi bir makama götürdüğü zaman kutsallık kazanır, demektir.²⁶⁸ Ayrıca o, sanat için sanat tezini reddetmektedir. Başta “Yaşanmış Şiir: Don Kişot ve İslam’ın Aynası Camiler” isimli eserlerinde konuyla ilgili geniş açıklamalarda bulunmuştur. Garaudy’ye göre sanat insanlar arası iletişimin en kestirme yoludur. Sanat, insanlar için kendini bulma ve aşma noktasında ciddi bir rehberdir, bu kılavuz da hedefe ulaşmak için sürekli kişiye çağrıda bulunur.

²⁶⁴ Garaudy, *Batı Resminin Yedi Yüzyılı*, 555.

²⁶⁵ Garaudy, *Çöküşün Öncüsü ABD*, 99.

²⁶⁶ Roger Garaudy, *Picasso Saint-John Perse Kafka*, çev. Mehmet H. Doğan (İstanbul: Payel Yayınları, 1991), 178.

²⁶⁷ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 343.

²⁶⁸ Cemal Aydın, “Kültür Gerçekte İnsandır Roger Garaudy”, *Türk Edebiyatı Aylık Dergisi* 350 (Aralık 2002), 44.

Ayrıca sanatın bir diğer önemli yönü de bize insancıl olanı öğretmesidir, demektir.²⁶⁹ Estetik, insan hayatını yüceltmek ve o hayatı aşmak için kullanılan bir yöntemdir, diyor Garaudy'ye göre şiirin de hayatı tanıma ve keşfetme yollarını bize gösteren bir yöntemdir. Bunu yaparken kopya etmek ve anlatmak için değil, gerçek bir dünya yaratmak ve onun yüceliğini göstermek için aracılık etmektedir.²⁷⁰ Garaudy'nin bu açıklamalarından anladığımız kadarıyla şu çıkarımda bulunabiliriz: Genel anlamda bütün bu sanat dalları, bize insanın hayatta takıldığı konuları aşarak yüce bir varlık olmasına vesile olmaktadır. Bu, bizi insanın sanatın emrinde değil, sanatın insan için olduğu tezine götürmektedir:

“Sanatın, doğaya eklenmiş insan demek olduğunu söylemek gerekir. Bununla birlikte, estetikteki bütün dar anlayışları ortadan kaldırmak için bu formülü açıklamak, yeter: Sanat, ancak ve ancak tamamen insanî olan şeydir: yani yalnızca doğa olmayıp, doğadan kesinlikle kopmuş olan şeydir: ateş, alet ve onlardan sonra ve onlarla birlikte sanatlar. Sanat asla doğanın kopyası değil, salt insana özgü bir yasaya göre yaratıştır.”²⁷¹

Garaudy'ye göre sanat eserinin amacının, insanların özlem duyduğu konuları dile getirmek, bu duygu ile dünyadan kaçmak veya kurtulmak olabileceği gibi içinde yaşadığı dünyayı değiştirmek gayesiyle de sanat yapılabileceğini ifade etmektedir. Bu duygular ile yapılan sanata kaçış ve devrimci sanat da denebilir.²⁷² Garaudy'ye göre kültürler ayırım yapmadan tüm insanları sivilleştirici bir fonksiyon icra edebilirler. Bu bakımdan bireyin felsefî ve manevî yönü, sanat ve estetik yönüne zarar getirmez. Bu sanat ister resim veya heykel olsun isterse de şiir olsun fark etmez, sanatlar kalbin deruni anlamını ifade etmektedir. Bu anlamda sanat, insanın kahramanlık, dua ve sevgi gibi duygularını uyandırarak harekete geçirmektedir.²⁷³

Garaudy'ye göre ne Bizans ne Rönesans sanatı sadece estetik kaygılar ile yapılmamıştır. Diğer insanlar ve Tanrı karşısındaki tutum ve tavırlarının ifadesi ile meydana gelmiştir. Örneğin: Gotik tarzıyla yapılan resim ile heykeller insan hayatındaki büyük ve anlamlı değişimden meydana gelmiştir. Ayrıca, Gotik tarzı ile ilahî olanın insanileşmesi amaçlanırken Tanrı'nın insana daha fazla yakın görüldüğünü ifade etmiştir.²⁷⁴ Garaudy'ye göre Roma ve Bizans sanatı bu dünyayı diğer dünyanın sahte bir yansıması olarak tasvir ederken resim sanatı ile sadece diğer dünyayı, Tanrı'nın dünyası, ölmeyen ruhların ve

²⁶⁹ Aydın, “Roger Garaudy”, 2020, EK-1/463-466.

²⁷⁰ Garaudy, *Saint-John Perse*, 15.

²⁷¹ Garaudy, *Picasso Saint-John Perse Kafka*, 46.

²⁷² Garaudy, *Picasso Saint-John Perse Kafka*, 47.

²⁷³ Garaudy - Bercavi, *İslamiyet ve Sosyalizm*, 134.

²⁷⁴ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 182-184.

İsa'nın dramını hatırlatan bir vasıta saymıştır. Garaudy'nin Rönesans resmi tasviri, varlıkların taşıdığı ruhu ilahî bir simge olarak göstermek amacıyla değildir, vücutları olduğu gibi kusursuz bir şekilde çizerek gözleri aldatarak sadece dış görünüşü ön plana çıkarmaktır. Ona göre bu gizemcilik ve aşkınlık ile dolu dünyada, gerçekliğin bu büyük etkisi yaklaşık altı yüzyıl devam etmiştir.²⁷⁵ Bizans sanatında süreç din merkezli iken Rönesans'ta sanat insan merkezli olarak yapılırdı, diyen Garaudy'ye göre bu dönemin temel özelliği her şeyin ölçüsü insandır, her şey insandan hareketle anlamlandırılmıştır. Ancak bu perspektif, ilahî olanın insan ile yozlaşması sonucu, insanın tanrılaştırılması sonucunu doğurmuştur.²⁷⁶

Garaudy'nin bir eleştirisi de insanın kutsallaştırılması ile Batı'da sadece sanatta değil birçok alanda büyük bir çöküş yaşanmasınadır. Bu çöküşte edebiyat ve felsefenin de nasibini aldığını söyleyen Garaudy, "Temsilcisi Bernard-Henri Lévy (d. 1948) olan bir felsefeden ne beklersiniz?"²⁷⁷ demektedir. Bu çöküşü anlamak, ondan çıkış yolu bulmak ve ona çözüm üretebilmek adına bizim manaya ve Tanrı'ya ciddi bir şekilde ihtiyacımız olduğunu ifade etmektedir.²⁷⁸ 20. Yüzyıl sanatının temel özelliği sanatın özerk bir yapı ve kanuna kavuşmuş olmasıdır, diyen Garaudy'ye göre bu dönem sanatı din merkezli ve tabii düzen merkezli sanat özelliğini geride bırakarak dönemin şartları neyse onu müjdeleyen bir anlayışa sahiptir.²⁷⁹ Garaudy, Marksizm'in sanatta hem hareket hem varış noktası olarak kişinin yaratıcı eylemini temel aldığını ayrıca, her bireyi yaratıcı bir ozan yapmak estetik anlayışının da Marksizm'in temel hedeflerinden birisi olduğunu ifade etmiştir.²⁸⁰ Garaudy, sanat anlayışını şu şekilde özetlemiştir: "Sanat, gerçek anlamda sanat olduğunda, bu evrenin birliğine, anlamına ve kaynağına şahitlik eder."²⁸¹ Sanat, peygamberlere uygun bir iştir, demektedir. Sebebi de sanatın, insanları yücelere götüren, birlik, beraberlik ve dayanışmaya vesile olan bir uğraş olmasıdır. Ona göre sanat bireyin kendisini tanımasına ve iç âlemini keşfetmesine vesile olmaktadır. Şayet sanattan bu bilinci, duygu ve düşüncüyü alıp bugünküne benzer bağı koparırsanız, sanatın aslını kaybedeceğini ve sanat olmaktan

²⁷⁵ Garaudy, *Picasso Saint-John Perse Kafka*, 33.

²⁷⁶ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 184-185.

²⁷⁷ Aydın, "Roger Garaudy", Aralık 2002, 44.

²⁷⁸ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 339.

²⁷⁹ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 188.

²⁸⁰ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 209.

²⁸¹ Roger Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2017b), 138.

çıkacağını belirtmektedir.²⁸² Sanat, insan hayatının vazgeçilemez yönlerinden birisini oluşturmaktadır. Bundan ötürü sanat her dönem toplumun önemli bir kitlesi tarafından işlenmektedir.

Garaudy'ye göre İslam'ın sanat anlayışındaki ruhaniyet merkezi Allah ile insan arasında herhangi bir vasıtaya ihtiyaç duymadan merkezlessiz bir mekân tasavvuru ve sonsuzluk anlayışına dayanmıştır.²⁸³ Ayrıca, İslam'ın sanat eserleri de Batı'nın değer yargıları ve estetik anlayışıyla tam olarak anlaşılabilir. Çünkü Batı'da güzellik anlayışı Hristiyan ve Grek sanatları esas alınarak anlamlandırılmıştır. Grek ile Hristiyan sanatının Tanrı anlayışını açıklayan Garaudy'ye göre Grek sanatında insan merkezli düşünceden hareketle tanrılar insan biçimli (antropomorfik) bir anlayışla düşünülür ve onlar için kralların saraylarına benzer tapınaklar inşa edilmiştir. Hristiyanlarda ise Hz. İsa Tanrı'nın ete kemiğe bürünmüş hâli olarak düşünülür, bu anlayış doğrultusunda onların resimlerinde Hz. İsa Tanrı'nın yansıması şeklinde tasvir edilmiştir.²⁸⁴ Garaudy, şairler ve ressamların sırtlarını dönüp reddettikleri gerçeklere aslında farkında olmadan yüce yasa gereği boyun eğdiğini ifade etmiştir.²⁸⁵ Ona göre resim yalnız çizimlerden ibaret değildir. Onun evrensel bazı nitelikleri vardır:

“Resim sadece bir dil değildir. Her tabloda, işletilmiş işaretler sisteminin anlaşılması, bizim ikinci bir analiz düzeyine erişmemizi sağlar, yani bizi ressamın mahremiyetine ve döneminin havasına dâhil edip, imajdan ve yapısından yola çıkıp bir insanın ve bir toplumun varlığını keşfetmemize imkân verir.”²⁸⁶

Garaudy'ye göre Picasso sadece resim sanatını değiştirmekle kalmamış, gözlerimiz ve ellerimizin hareketi ile yeni resim tarzımızın da değişmesini sağlamıştır. O, 1907'de yaptığı yağlı boya “Avignonlu Kızlar” resmi ile kübizm ve modern sanatın doğuşuna yol açmıştır.²⁸⁷ Garaudy'ye göre fotoğraf geliştikçe resim sanatı ve anlamlandırılması da daha hızlı olmuş, artık eski tarz resim anlamını yitirmiştir. Zira Picasso bir tablo çizdiği vakit bilinen ile görüleni birleştirmiştir. Ona göre Picasso'nun, sanat alanında yaptığı eserler daima zamanın ilerisini ifade etmiştir, karakteristik olarak sinema çağının resmini tam olarak yansıtmıştır. Çünkü sinema sürekli bir çizgide ilerlemez, zaman noktasında değişik yönlerde hareket edebilir. Ona göre bugünkü sinemanın zaman anlayışında yaptığı

²⁸² Aydın, “Roger Garaudy”, Aralık 2002, 44.

²⁸³ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 17.

²⁸⁴ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 241.

²⁸⁵ Garaudy, *Saint-John Perse*, 16.

²⁸⁶ Garaudy, *Batı Resminin Yedi Yüzyılı*, 25.

²⁸⁷ Garaudy, *Picasso*, 26.

değişikliği, Picasso Rönesans'ın resim sanatı anlayışında gerekli değişikliği yaparak yeni bir çığır açmıştır.²⁸⁸ Garaudy, Picasso ve sanatına büyük bir değer vermiştir. Onun sanatının yeni bir dönem başlattığını vurgulamıştır.

Garaudy, çağımızın anlam arayışı ve imkânları noktasında gerekli çözümü ve ne yapılması gerektiği²⁸⁹ noktasına varıncaya kadar tüm detayları sanat anlayışına yansıtmaktadır. O, Picasso'yu bir sihirbaz olarak nitelendirir; bir bisiklet selesi ve zincir ile bir boğa gösterisi yaptığını, bir parça pamuğu kuşa çevirdiğini söylerken aslında bizi gündelik dilin dışındaki dünya ile tanıştırmaktadır.²⁹⁰ Onun hiçbir sanat eseri belli bir tarihte takılıp kalmaz, altmış yıl boyunca yaptığı her bir eseri öncekinin kopyası ve benzeri değildir, aksine her biriyle öncekilerden çok farklı olarak yeni bir aşamaya geçerek farklı bir eserin doğuşuna yol açmıştır.²⁹¹

“Picasso'nun bu resimsel hümanizmasını nitelendiren şey, onun evrenselliğidir: Resim sanatının kendine özgü anlamı ve gücünü bütünüyle yeniden ele almak için, bütün geçmiş yüzyıllardaki insanın yaratıcı eyleminin kaynaklarına yeniden uzanmıştır...Resim sanatı, Picasso ile birlikte, güzelliğin geleneksel normları karşısında olduğu kadar dış dünya karşısında da özerkliğinin bilincine ulaşmıştır.”²⁹²

Garaudy, İslam sanatı ve özellikle İslam sanatlarında cami için ayrı bir başlık altında değerlendirmeler yapmıştır. İslam sanatlarını bir estetik ve felsefe profesörü olarak mimari, estetik, felsefi, dinî ve tarihî olarak değerlendirmiş, İslam sanat tarihinin eserlerini tek tek inceleyerek, “*İslam'ın Aynası Camiler*” isimli eserinde değerlendirmiştir. İslam sanatında her ne kadar Sasani ve Bizans etkisi olsa da çok kısa zamanda kendine has bağımsız bir disiplin olmayı başardığını ifade etmiştir.²⁹³ Diğer medeniyetlerden bağımsız olarak İslam sanatı, kendine ait özel bir dünya görüş ve anlayışı oluşturmuştur, diyen Garaudy; bu anlayıştan hareketle hedefler belirleyerek ilkeler ortaya koymuştur. Aynı zamanda oluşturduğu dil ve teknik ile bağımsız bir disiplin oluşturmuştur.²⁹⁴ Çin, Japon ve Afrika sanatları ile Müslüman sanatının benzerlik gösterdiği noktalar vardır. Bununla birlikte bu farklı kültürlerin ayrıştıkları birçok nokta da bulunmaktadır. Özellikle sanatı da direkt etkileyen inanç, kültür ve coğrafyanın bu farklılıktaki payı büyük olduğunu düşünüyoruz.

²⁸⁸ Garaudy, *Picasso Saint-John Perse Kafka*, 39.

²⁸⁹ Garaudy, *Picasso*, 142.

²⁹⁰ Aydın, “Roger Garaudy”, Aralık 2002, 47.

²⁹¹ Garaudy, *Picasso*, 131.

²⁹² Garaudy, *Picasso Saint-John Perse Kafka*, 82.

²⁹³ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 121.

²⁹⁴ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 55.

Sanat insanlar arası iletişimde en kestirme yoldur. Bundan dolayı bazı manevî değer yargılarını izah etmek için en kısa yöntemdir. Garaudy'nin, bu konuyla ilgili en güzel örnek kabul ettiği Süleymaniye ve Ayasofya'ya bakalım. Söz konusu bu eserlerin banisi olan Mimar Sinan İslam ile Hristiyan mekânlarının farklı özelliklerini dâhiyane bir şekilde eserlerine yansıtmıştır. Dış görünüşe bakılırsa her iki eserde de aynı mimari özelliğin bulunduğunu söylemiştir. Ancak bu mekânların estetiği, ustalığı ve güzelliği daha kral kapısından mekâna giriş yapar yapmaz, kilisenin mihrabına giden yolda mihraba varmadan sizi yutacağını ifade etmiştir. Yani, Hristiyan inancının manevî atmosferini hissedersiniz, Pascal'ın deyiimiyle hiç olduğunuzu anlarsınız, demiştir. Garaudy'ye göre Süleymaniye'de İslam sanatının etkisi görülmüştür. Ayasofya'nın tersine insan hiçlik duygusuna kapılmadığını, bu eserde Sinan'ın yalnızca kubbeler ile değil de onun alt tarafındaki küpler ile de size şeffaf bir küre içerisinde olma duygusu verdiğini ifade etmiştir.²⁹⁵

Garaudy'ye göre Mimar Sinan, Süleymaniye ile Ayasofya'ya sanatsal olarak meydan okumuştur.²⁹⁶ Fakat Ayasofya'da her ne kadar tarihî süreç boyunca, bazı bölümlerin asılları zarar görmüş olsa da sanki kubbe göğe asılmış ve taştan yapılan duvarların kayb olduğu hissi verdiğini ifade etmiştir. Ona göre kubbeye yukarıdan aşağıya inen ışıklar ile hafifleme, gotik tarzı katedraldeki gibi bir yükselme duygusu verirken, gölgeler gittikçe kaybolmuştur. Ancak Garaudy'ye göre Süleymaniye'de uygulanan sanatsal etki ile sonsuzluk duygusu uyanmakta, yapıtın tedirginlik ve güvensizliğin tersine, aklın ritmik mekânı olduğunu söylemiştir.²⁹⁷

Garaudy'ye göre Avrupa'da sanatın önemli bir figürü olan saraylı aşkı isimli şiir sanatının çıkış yeri Endülüs'tür ve mimarı da ünlü filozof Kurtubalı İbn Hazm'dır. Yine Batı dünyasının gönül tellerini titreten ve etkisi hâlâ devam eden müzik sanatı Endülüs kökenlidir. Ayrıca, taşların dile geldiği mimari sanatının en güzel örnekleri yine Endülüs'te inşa edilmiştir. Bu şaheserlerden bazılarının Gırnatadaki Elhamra Sarayı veya Kurtuba Ulu Cami olduğunu söyleyen Garaudy, Saragosa'dan Sevilla'ya kadar birçok yerde hâlâ varlıklarını bugün de sürdürdüğünü ifade etmiştir.²⁹⁸

²⁹⁵ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 186.

²⁹⁶ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 201.

²⁹⁷ Garaudy, *Hatıralar*, 361.

²⁹⁸ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 13.

Garaudy'ye göre İslam sanatının kendine ait benzersizliğini sağlayan iki etken bulunmaktadır. Birincisi, göçebe bir kültürden gelen sanatkar insanların kurduğu şehir ve buralarda inşa edilen kervansarayların oluşturduğu gelenek, ikincisi İslam düşüncesinin kendine ait özellikleridir.²⁹⁹ Garaudy, İslam sanatının kaynağını direkt olarak Kur'ân-ı Kerim'den aldığını belirtmektedir. Dolayısıyla İslam sanatının insana Allah'ı yeniden hatırlatmak, bize hakikati bildirmek, yüce yaratıcının yarattığı ve bir gün tekrar yok edeceği ve maddî gözlerle görülmeyen o manevî duyguyu her daima yaşamamıza aracılık edeceğini belirtmektedir. Ona göre bir Müslüman için bu âlem tesadüfen oluşmuş ve kendiliğinden kör bir sistem olarak kurulmuş değildir. Aksine Allah'tan sudur eden, Allah'ın yaratmasının sürekli bir şekilde devam ettiği, en ince ayrıntısının bile bizi ona götürdüğü bir kozmos ve düzenden ibarettir. Garaudy, aslında görebilen kişiye âlemdeki her zerrecik sürekli bir şekilde Allah, diye seslenir, demektedir.³⁰⁰ Burada İslam sanatının özgünlüğü ve kaynağı ile birlikte insanlığa nasıl mesaj verdiğinin önem arz ettiğini düşünüyoruz.

Garaudy, İslam sanatlarının üç temel özelliği olduğunu belirtir: Mimarlık, soyut ile müzikal ve dinî olan ile dinî olmayı ayırma özelliğidir.³⁰¹ İslam sanatlarının temel özelliği, fonksiyonalizm (işlevcilik) dir. Tüm bu sanatlarda birleşme noktası ise "Cami"dir. Garaudy'nin deyişiyle: "Bütün İslam sanatları camiye ve cami de insanı ibadete götürür."³⁰² Dolayısıyla İslam sanatında cami büyük bir sembolizm içermektedir. Örneğin, caminin yönü ümmetin birliği ve evrenin merkezi olmasını sembolize etmektedir. Garaudy'ye göre İslam toplumu her nasıl aşkınlıktan sudur etmişse, İslam şehirleri de cami çevresinde maddî ve manevî olarak gelişip yaygınlaşmıştır.³⁰³ Garaudy, İslam sanatlarında "boşluk" kavramının önemini vurgular ve bu kavramın felsefi olarak Allah'ın yer ve zamandan beri olarak, her yer ve zamanda olduğundan ötürü, Allah'ın bütün boşlukları dolduracağını vurgulamaktadır.³⁰⁴ Garaudy, camilerde resim ve heykel benzeri nesnelere olmamasının sebebinin bu olduğunu ifade etmektedir. Bu değerlendirmeleri incelediğimiz zaman, İslam sanatlarının cami çevresinde şekillendiğini görmekteyiz.

²⁹⁹ Nermin Hanay, *Roger Garaudy'de İslam Algısı* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015), 46.

³⁰⁰ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 11-12.

³⁰¹ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 61.

³⁰² Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 58.

³⁰³ Garaudy, *Geleceğimizde İslam Var*, 182-186.

³⁰⁴ Halil Koçakoğlu, "Garaudy'nin Allah ve Tevhid İnancında Eylem Kavramının Önemi" 286 (Haziran 2018), 69-73.

Garaudy, Kur'ân'ın sanat anlayışındaki temel özelliğinin, ister mesajı ile isterse şiir, musiki veya hat sanatlarının her türü ile halıdan mimariye, bakırdan çiniye kadar tüm sanat alanlarında, örnekler konusunda bir hâkimiyeti olduğunu belirtmektedir.³⁰⁵ Ona göre sanattaki yaratma, ilmi buluş, aşk veya devrim bütün bu alanlardaki yaratıcılık Allah'ın aşkınlığının insana yansımasıdır. Zira bir sanat eseri veren herhangi bir kimse söylemezse bile, Allah'ın varlığını inkâr edemez, aksine onun varlığını hisseder. Çünkü Allah oradadır, devrimlerin sanat benzeri gerçeklikten daha fazla aşkınlığa ihtiyacı olduğunu belirtmektedir.³⁰⁶ Platon'un kendi kurduğu akademinin kapısına “Geometri bilmeyen kimse buraya giremez.”³⁰⁷ diye yazdığı söylenir. Bu konunun ontolojik bir değer veya ilahî vahiy benzeri bir şeymiş gibi düşünülmesi meseleye verilen önemi belirtir. Tanrı, âlemi yaratırken bir geometri tasarımı ile yaratmıştır.³⁰⁸ Yani âlemin mükemmel bir tasarım ve olağanüstü bir estetik ile yaratıldığını göstermektedir.

Garaudy'ye göre Osmanlı sanatında cami, mimari ve ruhî bakış açısından birçok yönden Fars Cami mimarisinden ayrılmaktadır, bu farklılık Arap Cami'sinde daha fazla farklılık göstermektedir.³⁰⁹ Garaudy, İslam sanatının ilk şaheserinin Kubbetüssahra olduğunu iddia etmektedir. Bu eserin, deruni ve ruhî anlamını bulmak için eseri dikkatle incelememiz gerektiğini, İslam sanatının ilk tohumunu taşıdığını burada göreceğimizi söylemektedir. Garaudy'ye göre İslam sanatının ilk çıkış noktasının, Yahudi ve Hristiyanların maneviyatının da çıkış noktası olan İbrahimî geleneğin merkezi Kudüs olması bir rastlantı değildir. Zira Kubbetüssahra üç dinî inanç ve gelenek için de birlik ve devamlılığın sembol eseridir.³¹⁰ İslam'ın üç ana unsuru Arap, Fars ve Türklerin sanat anlayışları İslam inancından kaynaklı benzer özellikler taşısa da sanatsal anlamda birçok farklılık barındırmaktadır.

İslam sanatı, resim değil put şeklinde yapılan heykele karşıdır; yani konudan çok sanatın üslubunu açıklar. Bu sanat anlayışında varlık ve eşyanın gerçekçi bir şekilde gösterilmesi tasvip edilemez, diyen Garaudy; insan ve hayvan resimleri çizilebilir fakat realist bir

³⁰⁵ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 14.

³⁰⁶ Garaudy, *Hatıralar*, 207.

³⁰⁷ Ali Ülger, “Matematiğin Kısa Bir Tarihi-2: Eski Yunan Matematiği”, *Matematik Dünyası Dergisi* 1/5 (2003), 50.

³⁰⁸ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 180.

³⁰⁹ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 203.

³¹⁰ Garaudy, *Filistin*, 142-144.

biçimde değil, yalınlaştırarak ve stilize ederek çizilmelidir, demektir.³¹¹ Garaudy, İslam sanatlarında tam olarak arabesk neyi ifade eder sorusunu ise şöyle cevaplamaktadır:

“Arabesk, bütün İslam sanatlarının ortak paydasıdır. Şu çok önemli üç temayı kapsar: çiçek stilizasyonu, geometri, hüsnühat. Bir kitap kapağının tezhibine, bir atın eyerine, bir seccadeye, bakır bir tepsiye, bir bahçeye, iç içe geçen cami kemerlerine veya kubbenin parıltılarına damgasını vurarak, tam anlamıyla İslamî görüş alanını ortaya çıkarandır arabesk.”³¹²

Garaudy’ye göre dünyanın değişik bölgelerinde dış görünüşüne önem verilerek inşa edilen sur ve kaleler duygusuz ve kördür çünkü bu eserler bize gösteriş, rekabet, ölüm ve savaşı hatırlatır.³¹³ O, Arap-İslam sanatlarının iki temel kaynağı olduğunu belirtir: “Çöl ve göçebelere ile onların itikat ve ihtiyaçları.”³¹⁴ Arap-İslam mimarisine ait yapılan eserler ise en önemli estetiğini iç cephelere yapar; bunun asıl sebebi İslam’daki mahremiyet ilkeleri gereği esas güzelliğin imanın içtenliğiyle iç güzellik prensibine dayanmasıdır.³¹⁵ Garaudy’ye göre insanın bir sanat eseri yaratma eylemine en yakın benzerlik Tanrı’nın yaratmasıdır. Burada sebep ve gaye aynı şeyi oluşturur. Dünyaya bir anlam verdiğinde, şunu ifade ediyorsun: Tanrı ilk sebep ve son gayedir. Çünkü gaye, sebebe ilerlemiş olacak olan sonuçtur. Tanrı yaratması dış bir sebep veya kör bir kuvvet olamaz. Tanrı bir varlık şeklinde isimlendirilemez; çünkü O, eylemdir, varlık dediğimiz şey eylemin bir izi ya da sınırlı bir zaman sürecinde kristalleşmesi olduğunu belirtmektedir.³¹⁶ Garaudy, dinî yapıların hâkimiyetinde yapılan sanat eserlerinin daha insanî kriterler barındırdığını söylerken, din dışı düşüncelerin hâkim olduğu yönetimlerin inşa ettiği yapılar ise daha katı bir içerik barındırmaktadır.

Kanaatimize göre Garaudy, sanat konusunda önemli bir otoritedir. O, genel olarak sanatlar ve özel olarak da Batı ve İslam sanatlarında ciddi araştırmalar yapmıştır. İslam inancı da sanat konusunda herhangi bir yasaklama getirmediği gibi tüm resim, tablo ve çizimler serbesttir. Düşünürün İslam sanatının, Yüce Yaratıcı’nın varlığına ulaşmak için mücadele etmek olduğu, büyük bir gerçeklikten kaçmak olmadığı kanaatine biz de katılıyoruz. İslam sanatının ana motifi mimariden halıcılığa değişik alanlarda, bitki motifli arabesktir. Ayrıca bu alanlarda İslam medeniyeti gittiği her yerde Hindistan’dan İspanya’ya kadar hakimiyet kurduğu her ülkeye muhteşem sanat eserleri bırakmıştır.

³¹¹ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 57.

³¹² Garaudy, *İslam’ın Aynası Camiler*, 50-51.

³¹³ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 295.

³¹⁴ Garaudy, *İslam’ın Aynası Camiler*, 49.

³¹⁵ Garaudy, *İslam’ın Aynası Camiler*, 171.

³¹⁶ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 184.

İKİNCİ BÖLÜM

ROGER GARAUDY'DE DİN FELSEFESİ

Garaudy'nin din felsefesiyle ilgili düşüncesine geçmeden önce din felsefesinin tarihini ve bu konuyu inceleyen filozofların kimler olduğunu değerlendireceğiz. Din ile felsefe birbirinden farklı iki alandır. Bu iki disiplinin kaynakları birbirinden farklı olmakla birlikte zaman zaman kesiştikleri bazı noktalar olmuştur. Felsefe ile din bir hakikatin iki değişik yönünü oluşturmaktadır. Felsefenin kaynağı akıl yani insandır, dinin kaynağı ise Tanrı yani vahiydir. Ancak felsefenin dinin bir eleştirisi olarak başladığı iddiaları da vardır. Bu durumun bir sonucu olarak iki disiplin arasında bir çatışma başlamıştır. Bu konuyu felsefe-din ilişkisi başlığında açıklayacağız. Söz konusu iki disiplinin ortak noktaları ise âlem, insan, değer ve varlık gibi kavramların cevaplarını aramasıdır.

Din felsefesi tarihini inceleyen bazı kaynaklara göre Tanrı ve din hakkındaki görüşlerinden dolayı din felsefesinin başlangıcı Platon'a kadar uzanmıştır. Daha sonra Orta Çağ'da teoloji kisvesi altında, felsefenin dine hizmet ettiği söylenmiştir. Oysa hem dinin hem de felsefenin bir egemenlik silahı olarak kullanıldığı kanaatindeyiz. Modern Çağ'da ise felsefe ve din arasındaki yakın ilişkinin yerini epistemoloji temelli felsefeler almıştır. Bu değişimin sonucunda da deist bir anlayış vücut bulmuştur. 20. yüzyılla birlikte dil felsefesinin de etkisiyle özellikle analitik felsefe ile birlikte yeni düşünceler ortaya çıkmıştır.

Kaynaklara göre din felsefesi kavramı 1821 yılında Hegel tarafından ilk defa kullanılmış ve o bu isimle bir ders vererek bu alanı bir disiplin haline getirmiştir. Din felsefesinin kavramlaşması ile birlikte tarihine etki eden bazı düşünür ve filozoflar vardır. İslam dünyasında bu alanla ilgili ilk akla gelenler; Kindî (801-873), İbn Sînâ (980-1037), Gazzâlî (1058-1111) ve kelamcılar başta olmak üzere, Fârâbî, İbn Rüşd ve Fahreddin er-Râzî (1149-1210) gibi düşünürlerdir. Batıda ise Philon (M.Ö. 25-M.S. 50), Plotinos (205-270), Augustinus (345-430), René Descartes (1596-1650), Baruch Spinoza (1632-1677) ve Gottfried Leibniz (1646-1716) dir. Yakın tarihte de Alfred North Whitehead (1861-1947), Ludwig Wittgenstein (1889-1951), Charles Hartshorne (1897-2000), John Hick (1922-2012), Alvin Plantinga (d.1932) ve Richard Swinburne (d.1934) gibi aydınları

sayabiliriz.³¹⁷ Bu ismini saydıklarımızın dışında daha birçok düşünür ve yazar din felsefesi alanı ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

Din felsefesi, din hakkında düşünmek, dinin kendisi ile birlikte çeşitleri, ana kavramları ve iddiaları gibi dinî oluşturan ana unsurları, felsefî bir bakış ile eleştirel, tutarlı, akıllı ve sistemli bir şekilde incelemektir.³¹⁸ Din felsefesi, Hegel'in de vurguladığı gibi; Tanrı hakkında rasyonel yoldan bilgi edinme uğraşdır. Din salt entelektüel bir olgu ve homojen bir alan olmadığından sadece din adamları ve filozoflar tarafından ele alınan bir alan değildir, dolayısıyla sosyolog, psikolog, tarihçi ve benzeri disiplinlerin katkıları ile birlikte değerlendirilmelidir.³¹⁹ Zira disiplinler arası iletişime en çok ihtiyaç duyan alanlardan birisi din felsefesidir.

Din felsefesi için lengüistik bir modelin yaratılmasında, sembolik bazı dönemler baz alınarak üç aşamadan hareketle bu alanın tarihi belirlenmiştir: Birinci dönem, 1920'den 1922'ye kadarki dönemin karakterini belirleyen Wittgenstein "*Tractatus logico-philosophicu*" isimli eseri olmuştur. İkinci dönem, Viyana çevresinin yayınlamış olduğu manifesto ile başlar ve 1940'lı yılların sonuna kadar devam etmiştir. Üçüncü dönem ise yine Wittgenstein'in 1953'te "*Felsefî Soruşturmalar*" isimli kitabı ile başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir.³²⁰ Wittgenstein, din felsefesi ile dinî felsefeyi birbirinden ayırmaktadır; fakat kendi fikri yapısını değerlendirdiği eserlerinde her iki alanla ilgili düşünce hakkında bilgiler bulunmaktadır.³²¹ Wittgenstein, "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarını gösterir."³²² demektedir. Ona göre felsefî problemlerin çözülememesinin asıl sebebi dile ait mantığın tam olarak anlaşılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Şayet dile ait mantık tam olarak anlaşılırsa, özellikle dil felsefesi sorunları ortadan kalkacaktır.

Garaudy, din felsefesinde bazı temel kavramları daha fazla ön planda tutmaktadır. Tanrı, din, felsefe, gerçeklik, bilgelik ve aşk kavramlarının birbirini tanımlayan ve tamamlayan hakikat olduğunu ifade etmektedir. Garaudy, "Tanrısal (ilâhi) olmayan hiçbir şey gerçek

³¹⁷ Recep Alpyağıl, *Geleneksel ve Çağdaş Metinlerle Din Felsefesine Dair Okumalar* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2017), 1/27-28.

³¹⁸ Ahmet Arslan, *Felsefeye Giriş* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 219.

³¹⁹ Alpyağıl, *Din Felsefesine Dair Okumalar*, 1/40.

³²⁰ Jean Greisch, *Wittgenstein'da Din Felsefesi*, çev. Zeki Özcan (Bursa: Asa Kitapevi, 1999), 16-17.

³²¹ Greisch, *Wittgenstein'da Din Felsefesi*, 64.

³²² Pierre Hadot, *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, çev. Murat Erşen (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015), 24-25.

olamaz.”³²³ derken, hayat ve ölüme gerçek anlamda bir anlam vermenin ancak felsefe ile mümkün olduğunu savunmaktadır.³²⁴ Suriye kökenli Hristiyan Şamlı Aziz Yahya (675-760), felsefenin ne olduğunu şöyle tanımlamıştır: “Felsefe bilgelik aşkıdır; fakat gerçek bilgelik Allah’tır. Şu hâlde Allah aşkı gerçek felsefedir.”³²⁵ Kanaatimize göre Garaudy de bu düşüncelere katılmaktadır, bununla birlikte onun yukarıda ifade ettiği kavramlar birbirini tamamlamaktadır, zincirin halkaları misali bu kavramlardan birisinin yokluğunun ciddi bir eksiklik göstereceği düşüncesindeyiz.

Garaudy, din ve felsefe kavramları farklı özellikleri olan iki ayrı disiplin olmakla birlikte insanî aidiyetleri ve konuları esas alındığında onları birbirinden ayıramayız, demektir. Zira nebevi bir hareketi içermeyen olguya felsefe denilemeyeceğini belirtmektedir. Onun anlayışında din felsefesinin üç boyutu vardır: Birincisi, insanın diğer bireyler ile ilişkisi, ikincisi, insanın doğa ile ilişkisi ve üçüncüsü de insanın tanrı ve kutsal ile geliştirdiği ilişkidir. O, daha 18 yaşında 1931 yılı Sorbonne Üniversitesi felsefe birinci sınıf öğrencisi iken hocası Maurice Blondel (1861-1949) ile tanışmış ve onun etkisinde kalmıştır. Aynı hayatta Kierkegaard ve Marx’ı yaşamak Garaudy’nin gençlik dönemine ait genel bir problem idi.³²⁶ Garaudy, o dönemde Kierkegaard’ın “*Korku ve Titreme*” isimli eserinde Hz. İbrahim’in kurbanı ile ilgili görüşlerini okuyunca etkisinde kaldığını belirtmektedir. O, yirmi yaşında 1933’e doğru, bir arayış içindeyken Marx’ın tüm kitaplarını okumayı tamamlayınca bir kanaate varıp Komünist Partiye katıldığını ifade etmektedir. Garaudy’ye göre Marx felsefe ilhamını şüphesiz Hegel’den almış; ancak bunu Feuerbach kanalı üzerinden gerçekleştirmiştir.³²⁷ Yazarın bu açıklamalarından hareketle onu ve düşüncesini en çok etkileyen filozofların Fransız Katolik düşünür Blondel, Marx ve Kierkegaard olduklarını söyleyebiliriz.

Garaudy, Blondel’den hayatın anlam ve gayesini, Marx’tan ise o gayeye ulaşmak için gerekli teknik ve bilimi öğrendiğini ifade etmiştir. Kierkegaard’dan ise bilme, sahip olma ve hükmetme konularını aşmayı sağlayarak, bir aşkınlık kazandığını, bununla ahlak ve mantığın yetersizliğini öğrendiğini belirtmiştir. Garaudy göre artık hiçbir şekilde onların attığı düğümün çözülemediğini, muhtemeldir ki benliğini yoğurup oluşturanın o düğüm

³²³ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 238.

³²⁴ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 28.

³²⁵ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 15.

³²⁶ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 25.

³²⁷ David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, çev. Ahmet Cevizci - Hüsamettin Arslan (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2016), 69.

olduğunu söylemiştir. Çünkü şartlar ne olursa olsun Garaudy hiçbir şekilde geri dönülmeyecek şekilde yani ölümüne İbrahimî geleneği savunmuştur. Buna sebep olarak da bu geleneğin bizim küçük akıl ve ahlaklarımızın çok ilerisinde kesin değerler barındırdığı kanaatine varmış olmasından dolayıdır. Zira ona göre hakiki toplumun oluşması için biricik şart bu değerlere her bireyin zorunlu olarak boyun eğmesi düşüncesidir.³²⁸

Garaudy, etkilendiği filozof ve düşünceler hakkında bazı analizler yapmış ve nedenlerini sıralamıştır: Hz. İbrahim'in yüce yaratıcıya boyun eğmesi benim de hayat felsefemin artık temel bir şartı oldu; ancak sosyal bir yapının bir unsuru olduğumun da farkındaydım,³²⁹ demektedir. Etkisinde kaldığı Kierkegaard'ı seçmiş olmasının nedenini ise o gün kabul gören felsefelerden, gerçek anlamda çelişkileri görmeyen, ruhçu rasyonalizm ve pozitivistlikten uzaklaşmak olduğunu belirtmiştir. Onun Marx'ı kendine rehber edinmesinin sebebine gelince hem var olan ideoloji hem de o ideolojinin meşru saydığı düzenden ayrılmak ve o sosyal düzen ile savaşmak olduğunu dile getirmektedir. İslam'a geçişinin Batı medeniyeti olarak isimlendirilen barbarlık ve soykırımından ayrılmak anlamına geldiğini vurgulamıştır. Garaudy, yaşadığı değişimin temel nedenlerini şöyle özetlemektedir: İki cihan savaşı katliamları, zenci köle ticareti, Kızılderili soykırımı, Hiroşima katliamı ve terör dengelerinin³³⁰ dünyaya egemen kılmaya çalıştığı barbarlıktan ayrılmak olarak ifade etmiştir. Garaudy, bu tercihlerden her birini önemli bir sınırın aşılması, tümelden tikele ve sınırlı olandan evrensel olana uzanan büyük bir yürüyüşün bir aşaması olarak nitelendirmiştir.³³¹ Düşününürün bu değişimlerinin her birisini incelediğimiz zaman akıl ve vicdan ile karar verildiği kanaatine varıyoruz. Çünkü onun her zaman güçlüden değil güçsüzden yana haksızdan değil haklıdan yana tavır aldığını görüyoruz.

Garaudy, o zamana kadar entelektüel bir heyecanla eserlerini okuduğu Marx'ta, metafizik, dinsel, ya da pozitivist olsun yeni bir dünya görüşünün aksine onda hayatın gerçeklerine ait yeni bir zorunluluk fikri oluşturduğunu belirtmektedir. O da âlemdeki düzensiz ve dengesizliğinden kaynaklı problemleri yalnız başına düşünce bazında çözümünün mümkün olmadığına karar vermiştir. Daha sonra bu duruma çare olarak bu kaos ile mücadele etmek

³²⁸ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 45.

³²⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 47.

³³⁰ Terör dengesi veya karşılıklı kesin imha, nükleer caydırıcılığa dayanan bir askeri strateji doktrindir. Bu doktrin, soğuk savaş adı verilen dönemde hem Amerikalılar hem Sovyetler Birliği tarafından, yani NATO ile Varşova paktı tarafından ortaya konmuştur. Bu doktrine göre karşı tarafın böyle bir şeye cüret edememesi için, her iki taraf da birbirini imha edebilecek nükleer silah gücüne sahip olmalıdır. Bu askeri doktrin, savaşın kalkışan bir tarafın, kendisinin de yok edileceğini göze almadan harekete geçemeyeceğine dikkat çeker.

³³¹ Garaudy, *Hatıralar*, 457.

için bir direniş gücünün içine girmenin gerekli olduğuna kanaat getirmiştir. Bu amaçla Komünist Partide 40 yıla yakın bir zaman dilimini militan olarak geçirmiştir.³³² Garaudy, her toplumun mutlaka şu iki boyuta dikkat etmesi gerektiğini aksi takdirde o toplumun yok olmaya mahkûm olduğunu söylemiştir: Birincisi, toplumda bir “Aşkılık” yüce yaratıcıya karşı bir bağımlılık duygusunun kabulünün gerekliliğidir. İkincisi ise her bireyin toplumdaki diğerlerinin kaderinde kendisinin de sorumlu olduğu düşüncesine sahip olmasıdır. Şayet toplum bu iki durumun dışına çıkarsa şiddet ve terör dengelerine maruz kalır, demektir.³³³

Garaudy'nin din felsefesinin merkezinde insanın nasıl düşünen bir varlık olması kanaati önemli bir noktayı ifade ediyorsa, aynen o şekilde insanın inanan bir varlık olması ve onu diğer tüm varlıklardan ayıran temel nitelik olarak kabul edilmesi de onun din felsefesinin esaslarındanıdır.³³⁴ Bu noktada o, felsefenin zorunlu olarak teolojiye açıldığı kanaati taşımaktadır. Bunun yolunun da şiirsel olduğunu, Tanrı'dan söz etmenin insanî ölçüler ile anlaşılamayacak bir aşkılık gerektirdiği düşüncesine dayanmaktadır. Garaudy, insan ile Tanrı'yı açıklayıp tanımlayan kavramların birbirinden çok farklı olduğunu belirtmiştir. Tanrı'nın bizimle iletişimi tecrübelerimizden alınan hassas formatlar ile olurken bizim Tanrı'yla iletişimimiz ise metaforlar, imgeler ve mitlerimizle mümkündür. Garaudy, hayatının yegâne kaygısını dinsel iman, sanatsal yaratma ve siyasî eylemin birleştikleri noktayı aramak olduğunu ifade etmektedir.³³⁵

Marksist bir ideolojiyi yıllarca savunmuş ve Müslüman olduktan sonra da Marksizm'in bazı değerlerini savunduğunu söyleyen Garaudy'e göre Marksizm'in din felsefesi anlayışına bakalım: Marksizm'e göre din ile bilim arasında materyalist anlayış bağlamında kutupsal bir çatışma söz konusu değildir. Bu konuda hem bir terslik, örtüşmeyen durumlar, yani kopukluk hem süreklilik arz eden birbirini tamamlayan bir süreç vardır. Garaudy'ye göre Marksizm dinî mistikleşmiş insanî bir proje olarak isimlendirir. İnsani proje olması, arzulara cevap vermesi ve pratik olarak insanî problemlere cevap vermesidir. Mistikleşmiş tarafı ise ortaya çıkması sürecinde maddî ve pratik bir kurala bağlı kalmadan varlığını sürdüren bir proje olmasından ileri gelmektedir.³³⁶ Garaudy'ye göre eğer Marksistler, belli

³³² Garaudy, *Batı Terörizmi*, 25.

³³³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 18.

³³⁴ Ramazanoğlu, “Garaudy'nin Endülüs Rüyası”, 41.

³³⁵ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 33.

³³⁶ Garaudy, *Afarozdan Diyaloga*, 53.

tarihî şartlar içinde dinin ne mesaj verdiğini tam anlayıp, dinin sadece dünyayı düşünme biçimi olmayıp, bununla birlikte dünyada var olma ve bir hareket tarzı olduğuna şahit olursa, böyle bir durumda hiçbir zaman bir Marksist, bir müminin isteklerini ret ve inkâr edemez, demektir.³³⁷

Garaudy, inanç arayışını şu şekilde açıklamaktadır: Hristiyan olmaya karar verdiği zaman yirmili yaşlarında olduğu, o dönem Kierkegaard'ın inançta mantık sınırı yoktur, inanç mantığının bittiği noktada başlar düşüncesinin onu çok etkilediğini ifade etmektedir. Yazar; İslam'ı seçtiğim zamanda aradığım cevapların çoğu onda hazır bulunuyordu ancak kesinlikle bu düşünce bende etkili olmadı, demektir. Asıl etkili olan ise potansiyel olarak toplum ve kültürümüzün yenilenmesi, yeni bir büyüme modeli ve kültürün ortaya çıkması için gerekli tüm şartları Kur'ân felsefesinde bulduğum için Müslüman olmayı seçtim açıklamasında bulunmaktadır.³³⁸

Garaudy'ye göre din ve felsefe ile ilgili dogmatizmin iyi anlaşılması gerektiğini, aksi takdirde gerçek anlamda din de felsefe de anlaşılacaktır. Çünkü felsefede en kritik görüşün gerçek üstüne her söylenen sözün bize ait olma düşüncesidir. Hâlbuki dogmatizm bunun tersini savunur, dogmatizmin en ilginç örneği dinî dogmatizmdir. Yani söylenen her sözün insan değil direkt olarak Tanrı tarafından söylendiğine inanması düşüncesi olduğunu ifade etmektedir.³³⁹ Garaudy, dünyadaki tüm dinlerin o dinlere inandığını söyleyen insanların, aslında dinlerini insanî müdahaleler ile aslından kopardığını açıklamaktadır. O, bunun tek istisnasının ise Kur'ân-ı Kerim olduğunu; çünkü Kur'ân indiği gibi orijinalliğini koruduğunu ve zamana meydan okuyarak sorunları aştığını ifade etmektedir.³⁴⁰ Garaudy'nin din felsefesinin de esasını oluşturan iki eseri, “*Allah'a İhtiyacımız Var mı*” ve “*Din Savaşına Doğru*” isimli kitaplarıdır.

Garaudy'ye göre din felsefesi bağlamında, İslam düşüncesinin Batı düşünce ve felsefesini etkilemesinin en önemli nedeni, İslam düşünce geleneğinin felsefî ve akılcı zengin bir geçmişe sahip olmasıdır. Bu etkiye en güzel örnek İbn Rüşd'tür.³⁴¹ Garaudy, Batı dünyasında ilk İbn Rüşdçü geleneğin temsilcilerinden Felemenk felsefeci Brabantlı Siger (1240-1280) de İbn Rüşd'ü akıl ile imanı uzlaştıran bir düşünür olarak göstermektedir.

³³⁷ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 86.

³³⁸ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 190.

³³⁹ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 41.

³⁴⁰ Roger Garaudy, *İsrail Siyasetini Oluşturan Efsaneler*, çev. Ali Aydın (Konya: Çizgi Kitapevi, 1996), 7.

³⁴¹ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 93.

“*Tehâfüt et-Tehâfüt el-Felasife/Tutarsızlığın-Tutarsızlığı*” isimli kitabında İbn Rüşd Allah, insan ve tabiatı değişik yönleriyle ele alarak aralarındaki ilişkiyi değerlendirir. Garaudy, İbn Rüşd Tanrı-İnsan ilişkisini bu eserinde incelerken o güne kadarki gelenekten farklı bir yorum getirerek şöyle, demektedir: Kur’ân’ın belirttiği her şey, akıl yoluyla ispatlanabilir, diyerek Garaudy; İbn Rüşd’ün İslam inancına göre âlemin akıl vasıtasıyla incelenmesini istediğini iddia etmektedir. Akıl ile hayal arasında nasıl bir farklılık varsa felsefe ile din arasında da benzer bir farklılık vardır. İbn Rüşd’ün iddiasına göre felsefe ve din konu bakımından birbirinden ayrılmaz; fakat gerçeği farklı seviyelerde ve değişik metotlarla açıklar. Garaudy, İbn Rüşd’ün din fazla gelişmemiş zihin yapıları için efsane, sembol ve imaj gibi vasıtalar yoluyla açıklamalarda bulunurken, felsefe ise hakikati kavramlar vasıtası ile ispat etmeye çalıştığını söylemektedir.³⁴² Garaudy’nin İbn Rüşd çizgisini beğenmediği ve benzer bir düşünceyi savunmadığı kanaatindeyiz.

İbn Rüşd, din ile felsefeyi önce ayrı ayrı konumlandırmaktadır. Daha sonra onlar arasında bir çatışma olmadığı gibi bir diyalog arayışı içinde olmuştur. Bu düşüncesinden dolayı İslam düşünce geleneğinde özellikle Gazzâlî tarafından çok sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ayrıca İslam düşüncesinde “*Tehafüt*” geleneği diye bilinen reddiyelerin yazılmasına yol açmıştır. Burada Gazzâlî bazı İslam filozoflarını: 1.Âlemin ezelî olup olmaması, 2.Allah’ın külli şeyleri bilip cüz-i şeyleri bilemeyeceği, 3.Haşrin cismani değil ruhani olacağı düşüncelerinden dolayı onları tekfir etmiştir.³⁴³ Garaudy’nin her ne kadar İbn Rüşd hakkında onunla benzer bir düşünceye sahip olsa da Gazzâlî’nin İslam filozoflarına karşı toptancı sert tutumunu da tasvip etmediğini düşünüyoruz.

Garaudy’ye göre Hristiyanlık düşüncesinde Yunan akılcılığının sebep olduğu çürümüşlük, İbn Rüşd vasıtasıyla İslam düşüncesine de sirayet etmiştir. Çünkü İbn Rüşd’ün şerh ettiği Aristoteles (M.Ö. 384-322) kitaplarının etkisi ile onun felsefesinden başka bir felsefe yoktur, tezi ile bu körelmenin başlangıcını oluşturmuştur.³⁴⁴ Garaudy ve bazı Müslüman düşünürlere göre İbn Rüşd’ün yukarıda zikrettiğimiz düşüncelerinden dolayı, onun İslam adına insanlığa vereceği herhangi bir mesaj kalmadığını ifade etmektedir. Ayrıca İslam düşüncesinin bir tıkanma yaşadığını ve dünyaya daha önce verdiği evrensel mesajın yerini köhnemiş olan Yunan akılcılığına bırakmıştır.

³⁴² Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 94.

³⁴³ İbn Rüşd, *Felsefe Din İlişkileri*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004), 91.

³⁴⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 245.

Garaudy, doğunun hikmet, din ve kültürlerine ayrı bir önem vermektedir. Bu bağlamda onun din felsefesinin de önemli bir kısmını bu değerler oluşturmaktadır. O, özelde Hint hikmeti genelde de tüm doğu hikmetleri, insanlığı Tanrı ile bir olmaya çağırır, bazı doğu hikmetlerinde buna ulaşma yolu “yoga”dır, demektedir.³⁴⁵ Ayrıca Garaudy’ye göre Vedalar’da olduğu gibi birçok Afrika dininde de Tanrı ile insan arasında bu ilişkiyi düzenleyen “kurban” adama törenleri, Afrika toplumlarında Tanrı, evren ve diğer insanlar ile ilişki kurma yolu dans gibi kültürel ve dinî ritüeller vardır, demektedir. Garaudy, bunu ilkel dinlerde olduğu gibi Hristiyan ibadetinin temellerinde de görüldüğünü, dansın ise aynı zamanda mevcut kültürlerde dinamizm, hayatın kaynağı ve felsefesi anlamına geldiğini ifade etmektedir.³⁴⁶ Kısaca Tanrı-insan ilişkisinin bütün dinlerde benzer ritüeller ile kurulmaya çalışıldığını ifade etmektedir.

Doğu hikmetlerinin önemli merkezlerinden birisi olan Çin’e Garaudy de büyük bir önem vermiştir. Ona göre Çin bilimine asırlar boyu ilham veren kaynak “Taocu tefekkürdür.” Ayrıca Lao Tzu ve Chuang Tzu’dan Mao Tse Tung’a kadar iki bin yıldan fazla bir zamandır, Yin ve Yang diyalektiğinin egemenliğinde olan Çin felsefesini ayakta tutarak canlı tuttuğunu ifade etmektedir. Ayrıca, Çin toplumunun siyaseti ve ahlakı bu felsefeyi esas almaktadır.³⁴⁷ Onun bu konudaki yaklaşımının tam anlaşılması için din felsefesini oluşturan temel kavramlarının ne anlama geldiğini bilmek tartışmaya katkı verecektir.

2.1. İman

Din felsefesi iman hakikatini birçok yönden incelemektedir. İman, dinin temel esaslarını şüphesiz bir şekilde onaylamaktır. Epistemolojik bakımdan imanı değerlendirdiğimiz zaman karşımıza üç temel unsur çıkmaktadır: “İnanan (süje), inanılan (obje) ve ikisi arasındaki kurulan inanma bağı.”³⁴⁸ Garaudy, Kierkegaard’ın da etkisiyle iman konusunda fideizme yakın bir tutum takınmıştır. Nitekim Kierkegaard, imanın akılla temellendirilmesini yanlış bulmuştur. Garaudy’nin etkilendiği bir diğer düşünür olan Augustinus’a göre iman akıldan önce gelir, imanın nuru ile aydınlanmayan akılı muteber

³⁴⁵ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 166.

³⁴⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 345.

³⁴⁷ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 170.

³⁴⁸ Ferit Uslu, “İman, Akıl ve Bilgi İlişkisi”, *Din Felsefesi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 32-33.

kabul etmeyen Augustinus, “Anlayabilmek için inanıyorum. Eğer inanmazsam, o takdirde anlayamam.”³⁴⁹ tezini savunmaktadır.

Garaudy’ye göre gerçek hayatta iman kişinin tüm yaşam biçimine şekil veren karardır. İnanma ise bir fikre veya hayale kısıtlı veya tamamen bağlanma şeklidir.³⁵⁰ Onun iman tanımına göre imanın ispatına gerek yoktur, iman ispatsız onaylamaktır. “Misal olarak güneşi görüyorum fakat onu ispatlayamıyorum. İman da buna benzer.” demektedir.³⁵¹ Bu konuda Plantinga, Garaudy’ye benzer bir tezi savunmaktadır. Ona göre inancı destekleyen herhangi bir delil yoksa bile, dinî inanç dediğimiz şeylerin gerçek anlamıyla onaylanmış inanç olmaları mümkündür. Zira Tanrı inancı “temel bir inanç” olması ile birlikte rasyonel, uygun ve makul görülen bir inançtır.³⁵² Düşünürün imanın ispatına gerek yoktur görüşüne katılmıyoruz; çünkü insan irade sahibi ve akıllı bir varlıktır. Ayrıca İslam inancı akli olmayanın dinî yoktur esası ile imanın bir tasdik süzgecinden geçirilmesini de esas almaktadır.

Garaudy’ye göre inanç imanın herhangi bir kültür, ideoloji veya gelenek vasıtasıyla açıklanmasıdır. İman ise bir anlamlandırma bir mana arayışından meydana gelen hayat veya bir yaşam biçimidir.³⁵³ O, kendi imanının iki temel üzerine kurulu olduğunu belirtir. Bunların birincisi, Allah’ın iradesi karşısında Hz. İbrahim’in teslimiyeti gibi bir teslimiyet sergilemesi, ikincisi, bu dünyada Allah’ın hükümrancılığını şekillendirmek ve başlatmak için Prometheus³⁵⁴ sorumluluğunu hissetmektir. Bu onun için imanın temelidir Garaudy’ye göre iman, insanın doğmalara göre inanıp yaşaması değildir, aksine iman insanın kendini geliştirmesi ve tüm yönleriyle kendini gerçekleştirmesini sağlayan bir eylem mayasıdır.³⁵⁵ Ayrıca ona göre günlük yaşamımızda, süreç içinde yaptıklarımızın ceza ve mükâfatının bu dünyada karşılığının olamayacağı gibi aktif ve iradi olarak şüphe duyulmadan yaşanan inanca iman denir.³⁵⁶ İman, kutsal metinler üzerinde bir ön yargıda bulunmaz aksine hayatta ve toplumların kurulması aşamalarında bir kılavuzluk ve doğru davranış ilkeleri

³⁴⁹ Uslu, “İman, Akıl ve Bilgi İlişkisi”, 41-42.

³⁵⁰ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 225.

³⁵¹ Garaudy, *Hatıralar*, 37.

³⁵² Aydın Işık, *İnanç Krizi Augustinus, Gazali, Kant, Russell* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009), 23-24.

³⁵³ Garaudy, *Entegrizm*, 138.

³⁵⁴ Prometheus, Yunan mitolojisinde ateşi çalarak insanlara vermesinden dolayı cezalandırılmıştır. O, özgürlüğün, bilginin ve başkaldırının simgesi olarak yüceltilen bir kültür kahramanıdır.

³⁵⁵ Garaudy, *Hatıralar*, 458.

³⁵⁶ Garaudy, *İslam’ın Aynası Camiler*, 24.

çıkarma yollarını araştırır. Bu yaklaşım “*Kitab-ı Mukaddes*”, “*Kur’ân*”, “*Upanişadlar*” veya “*Vedalar*” fark etmez, tüm kutsal kitaplar için geçerlidir.³⁵⁷

Garaudy’ye göre arkeoloji ilminin üzerinde yaşadığımız toprakların tarih öncesi hakkında bize verdiği bilgilere dayanarak şunu söyleyebiliriz: İnsanlık tarihinin gelişim süreçleri incelendiğinde en önemli eşiklerin Mısır’dan Mezopotamya’ya ve Anadolu’ya kadarki coğrafyanın bazı önemli bölümlerini içine alan verimli hilal coğrafyasında aşıldığını göstermektedir. Ona göre ilkel hayatın aşılmasına vesile olan aletin icadından daha mühim olan unsur imandır. Çünkü insan sadece alet icat eden bir hayvan olmadığı gibi, o aynı zamanda mezar ve mabetlerin inşasına da önem veren tek hayvandır. O, insan hayatının sadece biyolojik bir yapıdan ibaret olmadığını, imanın başka bir görevinin de insanı ahiret hayatına hazırlaması olduğunu ifade etmiştir.³⁵⁸

Garaudy’ye göre din şekilsel olarak ister düşünme isterse de inanma noktasında olsun bir anlam ifade eder. Zira iman bir eylem ve hareket tarzıdır. Din aynı zamanda bir doğmadır, bundan ötürü dinlerin ayrıştırıcı bölücü bir fonksiyonu vardır; çünkü onlar Tanrı’yı bir kültürün parçası olarak tasarlıyorlar. Ona göre dinlerin aksine imanın birleştirici bir fonksiyonu vardır. İman soru değil cevap düzeni ile ilgilidir. İman, Tanrı’nın bir kriter ile kıyaslanamayacağı düşüncesiyle sorgulamadır.³⁵⁹ Asıl olan “nasıl” sorusunu terk ederek, “neden” sorusunun cevabını aramaya başladığımız vakit inanç belli olur. Ancak bu şekilde farklı bir yaşam biçimine doğru yol alabiliriz, düşüncesine biz de katılıyoruz.

Garaudy’nin din felsefesinde iki temel kavram vardır. Bunlar iman ve eylemdir; eylem ile iman bir bütünün iki ayrılmaz parçasıdır. Birincisi iç kısmını oluşturur buna eylem, ikincisi dış kısmını oluşturur buna da iman diyoruz. Bunlar birbirini tamamlayan kavramlardır, biri olmadan diğeri de bir anlam ifade etmez.³⁶⁰ Ona göre “İman ile eylem arasındaki ilişki nedir?” sorusunu sorduğumuz zaman şöyle bir cevap verebiliriz: İnsanın manevî yönünün doyurulması sorunu karşımıza çıkmaktadır; bu ihtiyacın giderilmesi servet, iktidar ve zevk gibi maddî ve dünyevi ihtiraslar ile çözülmez, manevî ihtiyaçlar sadece sonsuz olanın peşinde koşunca giderilir. Çünkü maddî ve manevî unsurlar birbirinden farklı ihtiyaçlara cevaptır. Garaudy’ye göre tam da bu noktada manevî yönümüz “Sûfilik” ile anlam

³⁵⁷ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 43.

³⁵⁸ Garaudy, *Filistin*, 25.

³⁵⁹ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 406.

³⁶⁰ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 411.

bulmaktadır. Buradan şu anlam çıkarılmamalı: Tasavvuf eylemsizliktir. Burada esas problem eylem ile sūfliğin birlikte nasıl yürütüleceği sorunudur. Tam tersine sūfi yönü bulunmayan eylemi “hayvanca” bir eylem olarak isimlendirmektedir.³⁶¹

Kısaca akıl ve iman tek başlarına çözüm üretmezler, bu iki kavram bir araya gelince olgunluk ve mükemmellik olur. İman etme konusunun insan hayatını nasıl etkilediğini Garaudy şu şekilde sorgulamıştır:

“Önemli olan inancın dil ile söylenmesi ve söylenen sözler değil bu imandan yola çıkarak hayatın nasıl sürdürüldüğüdür. İnsanın Tanrı hakkında edindiği hayaller Tanrı'nın kendisi değildir. İster bir Hindu Benareste Veda ilâhilerini tekdüze bir sesle söylesin ister bir Çinli Tao'ya dalıp onda yok olsun. İster bir Hristiyan şarapla ekmek ayinine katılsın ister bir Müslüman camide Kur'ân okusun isterse bir Afrikalı yüzünde maskeyle hayatı kutsamak için dans etsin, karşımıza tek bir soru çıkmaktadır: Bu ululama onların hayatında neyi değiştiriyor? Kendindeki bütün yeri Allah'a bırakmak ve onunla dopdolu olmak üzere gerçek benliğini ve sınırlı arzularını içinden boşaltıp atmayı her bir kişi nasıl başarıyor? Yalnızca iyiye yönelik değişiklikler sağlayıcı bir tecrübe olan iman bilinen değerleri alt üst edicidir.”³⁶²

Allah inancının birçok faydası vardır ve bunun hiçbir olumsuz sonuç taşımadığı kanaatindeyiz. Bu inanç, insanın hayatına anlam katan gerçekliğin son hali olarak özgürlüğü seçmek, dünya, tarih ve hayatın anlamı olduğu kadar söz konusu hayatın gerçekleşmesini onaylamaktır. Sonsuz bir lanetlemenin olmadığı gibi herkes için bir gelecek umudu taşıyarak inanmaktır. Bir olan Allah inancı, insana hürriyet verdiği için içinde bulunduğu dünyayı daha geniş bir perspektiften görüp anlamlandırmaktadır. Aynı zamanda geleceğe de daha pozitif, umut ve mutluluk ile bakmasını sağlamaktadır. Bu dünyaya anlam katan da ahiret inancıdır; şayet bir haksızlık, hukuksuzluk ve ümitsizlik yaşanırsa kişinin inancı onu tekrar hayata bağlamaktadır. Söz konusu inanç insana dünya ve ahiret mutluluğu sağlamaktadır.

2.2. Aşknlık

Aşkın bir varlık düşüncesi ancak bir hedef ve mana ile anlam kazanmaktadır. Garaudy de konuyu bu bağlamda şu şekilde açıklamaktadır: “anlam ve gayeler üzerinde düşünmeyi reddetmek, insanı ilâhi boyutundan koparıp almak demek olur. O zaman artık dünya kanlı bir arenaya döner.”³⁶³ Zira aşknlık, birlikte yaşam formudur, bazen başkaları için ölmek

³⁶¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 69.

³⁶² Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 398.

³⁶³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 135.

veya başkaları adına yaşamak prensibi benimsenmiştir. O, bu davranış biçiminin insanın kendi iradesi, bilinci ve özgür seçimiyle yapıldığını söylemiştir. Ayrıca bu birlikte yaşama düşüncesi insanı insan yapan, insanı yabancılaşma ve hayvani özelliklerden arındıran ve bizi farklı kılan ayırıcı özelliğimiz olduğunu ifade etmiştir.³⁶⁴

Garaudy, bir devrimci olarak devrimin, tüm problemlerine rağmen determinizmden daha fazla aşkınlığa ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.³⁶⁵ O, aşkınlık fikri noktasında İslamiyet, Marksizm ve Hristiyanlığa bakışında herhangi bir değişiklik olmadığını, yalnızca İslamiyet'in yardımıyla bakış açısının daha da berraklaştığını söylemiştir.³⁶⁶ Çünkü aşkınlığın anlam arayışı bir Hristiyan'a göre ona yönelen ve onu davet eden Tanrı'nın bir eylemidir. Marksistlere gelince onlar, insanî varlığı çağıran ve onu aşan eylemin bir boyutu olarak bu durumu anlamlandırmıştır.³⁶⁷ Kur'ânî bakış açısına göre ise aşkınlığı onaylamanın, insanın Allah'a karşı insanî tüm projeleri aşan aşkınlığını ve hikmetini kabul etmek demektir.³⁶⁸ Kur'ân'ın ifadesiyle her şey ondan geldiği gibi yine aslına döner: "Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz, derler."³⁶⁹ Garaudy, farklı bakış açılarına sahip olsalar da vahiy kökenli üç dinin aşkınlık düşüncesinin olduğunu belirtmektedir.

Garaudy'ye göre aşkın bir varlığın ortaya çıkması düşüncesi peygamberler vasıtasıyla olmuştur, peygamberlerin gelişi ile o dönemde tarihî süreç alt üst edilmiştir. Çünkü bu anlayış mevcut sistemlere karşı bir başkaldırı ve bir devrimdir. O, aşkınlığın başlangıcı olarak kabul ettiği dönemi Hz. İbrahim ile başlatmaktadır. Aynı zamanda insandaki en güzel uygulaması da Hz. İbrahim'in kurbanı ile ispatlanmıştır. Garaudy'nin düşüncesine göre bu İbrahimî davranışın sonucu, o güne kadar akıl ve zihniyetin değişmeyeceği ilkesini yıkmıştır. Ayrıca Allah'ın gönderdiği her peygamber yeryüzünde Allah'ın sözcülüğünü yapmış ve yine her peygamber tarihî süreçte mevcut düzene karşı bir kopma ortaya çıkarmıştır.³⁷⁰ Garaudy, bariz bir şekilde peygamberleri birer devrimci olarak nitelemiştir, ayrıca peygamberlik silsilesini Hz. İbrahim ile başlatmaktadır. Allah'ın gönderdiği dinleri de İbrahimî dinler olarak isimlendirmektedir. Biz onun inkâr etmemekle birlikte,

³⁶⁴ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 121.

³⁶⁵ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 26.

³⁶⁶ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 262.

³⁶⁷ Garaudy, *Afarozdan Diyaloga*, 65.

³⁶⁸ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 270.

³⁶⁹ El-Bakara,2/156.

³⁷⁰ Garaudy, *Filistin*, 101.

peygamberlik geleneğini Hz. Âdem ile başlatmamasını yanlış buluyor ve ona katılmıyoruz. Zira Kur'ân'ın işaret ettiği ve Hz. İbrahim'den önce gelen birçok peygamber vardır.

Garaudy'ye göre aşkınlığın en büyük ispatı, insan ile Allah arasındaki bir ortaklığın bulunmamasıdır.³⁷¹ Bu konuya şu ayeti delil olarak sunmuştur: “Hiçbir şey ona benzemez.”³⁷² Allah, bütün benzetmelerden beridir, o yarattığı herhangi bir varlığa benzememektedir. Çünkü bizim insan olarak bildiğimiz nesnelere varlık aşaması ile Allah'ın varlığı birbirinden farklıdır. O, bütün varlıkların varoluş sebebi ve kaynağıdır.

Garaudy, bizim gibi İslam düşüncesini savunanlar, Parmenides'in (M.Ö. 515-460) panteizminden başlayarak, Platon ile Aristoteles'in de savunduğu varlık felsefesine kadar devam eden, Grek felsefesinin benimsediği varlık anlayışından çok farklı düşünüyoruz. Çünkü aşkın olanı kabul etmek, akla uygun olmayan ya da indirgenemeyecek olanı peşin onaylamaktır. Garaudy'ye göre Kant'ın da böyle bir yanığı olmuştur. O, akıl sınırları içinde din, diye bir tez savunmuştu bu olamaz, diyen Garaudy, itikadî Mu'tezile mezhebini savunan âlimler Allah'ın varlığını akli deliller ile ispat etme imkânı olduğunu savunmuşlar. Eş'arîler ise bunun mümkün olmadığını; çünkü böyle bir durumda imanın bir anlamının kalmayacağını belirtmişler. Bu konuda aşkın olana en güzel örnek, Hz. İbrahim'in akıl ve mantığı aşan kurbanıdır.³⁷³ Bu düşünceler doğrultusunda varlık felsefelerine karşı Garaudy, akıl ve mantık ile sınırları çizilemeyen aşkın bir varlık düşüncesini koymuştur.

Son olarak Garaudy, aşkınlığın Hristiyan inancında topluluk düzeyinde değil, münferit olarak yaşandığını gördüğünü belirtmiştir. Ancak Kur'ân ile aşkınlık fikri noktasında kemale erdiğini ve yaşam tarzı olarak İslam'da daha net bir şekilde bunu gördüğünü dile getirmektedir.³⁷⁴ Bu konuda vardığımız kanaate göre yazarın aşkınlık düşüncesi hayatının her döneminde vardı. Fakat o İslam'ı kabul edince söz konusu düşüncesinin daha da pekiştiğini söyleyerek İslam'ın farkını ortaya koymaya çalışmaktadır.

2.3. Ateizm

Ateizm, hiçbir tanrı fikrini kabul etmeyen ve âlemin kendiliğinden olduğunu onun bir yaratıcısı olmadığı düşüncesini savunan ve Tanrı'nın varlığını inkâr etmenin akıl ve

³⁷¹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 271.

³⁷² Şura,42/11; İhlas,112 /4.

³⁷³ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 272.

³⁷⁴ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 274.

bilimin sonucu olduğunu söyleyen anlayışın ismidir.³⁷⁵ Ateistler, insanları inanmaya götüren sebeplerin, “Korku, toplumsal baskı vb. psikolojik temelli yanılgılar olduğunu”³⁷⁶ söyleyerek olayı subjektif bir nedene bağlamaktadırlar. Ateizm, her ne kadar teizme karşı bir duruş olsa da yekpare bir düşünce değildir, onlar da kendi aralarında bazı konularda ayrılmaktadırlar. Ateizm özelinde, mutlak, teorik, pratik, agnostik ve ideolojik ateizm şeklinde sınıflamalar yapılmıştır.³⁷⁷ Ateizm için her ne kadar değişik tanımlamalar yapılsa da ateizmin diğer din ve ideolojiler gibi geniş bir yaşanış biçimi bulunmamaktadır.³⁷⁸ Fakat tavrı olan her düşünce bireysel olarak bir yaşam alanı bulabilir.

Garaudy, ateizmden inanca geçiş deneyimini belirleyen aşamalarda Kierkegaard, Marx ve Nietzsche'nin etkisinin büyük olduğunu vurgulamıştır.³⁷⁹ O, tanrıtanımazlığı, kâmil imandan önceki son aşama olarak konumlandırmıştır. Ateizmin ona en büyük katkısının, ailede ateist bir birey şeklinde yetiştirilmesi olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden Allah'ı tasavvur şeklinin insan biçimci (Antropomorfizm) şeklinde düşünenlerden farklı olduğunu söylemiştir. Bu tür anlayış ve mitsel kabileci her türlü insan yapımı dinî düşünceden de onu koruduğunu belirtmiştir.³⁸⁰ Garaudy, ateizmi dinî olguların insanî olgulara indirgenmesi şeklinde tanımlamış, tanrıların insanlar tarafından yaratıldığını da iddia etmiştir. Ona göre “Ateizm, Tanrı'nın fazlaca insanî imgelerini reddettiğinde, insanın tanrıları kendi suretine benzettiğini söylediğinde olumlu bir rol oynar.”³⁸¹ Garaudy'nin, Anselmus (1033-1109) ve Augustinus'un Tanrı yoktur söylemini ifade eden bir aptalın bile zihninde bir tanrı kavramı bulunmaktadır, söyleminden etkilendiği kanaatindeyiz.

Garaudy'ye göre her dönemin ateizmi içinde bulunduğu şartlar gereği farklı özellikler taşımaktadır. Ateizm, Marksizm'deki hümanist düşüncenin bir neticesi ve dogmatik fikirler ile mücadelenin önemli bir yönünü oluşturmaktadır. 18. yüzyıl ateizmini öncekilerden farklı kılan yönler vardır. Örneğin bu ateizm her şeyden önce politiktir. Din karşıtı mücadeleleri o dönem başta kilisenin despotlarına karşı ve aynı zamanda bir özgürlük mücadelesi olarak nitelendirilmiştir.³⁸² 19. yüzyıl ateizmi çoğunlukla “bilimcidir”

³⁷⁵ İsmail Çetin, *İman ve İnkârın Felsefi Temelleri* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 20.

³⁷⁶ Işık, *İnanç Krizi*, 255.

³⁷⁷ Aydın Topaloğlu, *Ateizm ve Eleştirisi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004), 7-13.

³⁷⁸ Mehmet Sulhan, *Çağdaş Ateist Varsayımlar: Tanrı Yanılgısı Örneği* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009), 2.

³⁷⁹ Roger Garaudy, *Avons-nous besoin de Dieu?* (Paris: Desclée De Brouwer, 1993), 163.

³⁸⁰ Garaudy, *Hatıralar*, 454.

³⁸¹ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 407.

³⁸² Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 123.

(Scientiste); yani dinsel yapıları bilim dışı buldukları için onlarla mücadeleyi esas almaktadır. Garaudy bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Bu tanrıtanımazlık aynı zamanda, Tanrı’yı bilginin geçici faylarına oturtmak yolundaki bütün girişkenlikleri ve gizlere, güçsüzlüğe ya da mucizelere düşkünlük yaratan bütün boş inançları gerilemek zorunda bıraktığı için büyük ve önemli bir rol oynar. Ama sınırı, burada yine belirtelim, yalnız ve sadece, negatif olmasındadır.”³⁸³

Garaudy’ye göre 20. yüzyıl ateizmi Marksizm kaynaklı ve hümanist bir anlayışla hareket etmektedir. İnsanın yaratıcı tarafını merkeze alan ve buna karşı gelen her şeye karşıttırlar. Ona göre Marksist ateist anlayış insanî düşünce özgürlüğü için 18. ve 19. yüzyıl ateizmleri tarafından sürdürülen mücadelenin mirasçılarıdır. O, Marksist ateizmi diğer ateist anlayışlardan ayıran bir yönünün de dinin zorbalar tarafından uydurulmuş bir yalan veya cehaletten kaynaklanan bir illüzyon sanmaları olduğunu belirtmiştir.³⁸⁴ Ancak Garaudy gibi düşünen başka bir düşünür olan bilimsel ateizmin de anlamsızlığını dile getiren Etienne Gilson: “Bilimsel ateizm yoktur. Çünkü ilim tanrı kavramını değerlendirme yetkisine haiz değildir.”³⁸⁵ Yalnızca değişik yollarla ve metotlarla dolu bazı düşüncelerde ateizm düşüncesi olabilir. Söz konusu düşünceler de metafizik bir olguyu değerlendirme yeterliliğine sahip değildir.

Robin Le Poidevin’e göre ateist, âlemin bireyselleştirilmiş aşkın bir var edeni olmadığını iddia eden kişidir, teist ise böyle bir Tanrı’nın varlığını savunan kişidir.³⁸⁶ Garaudy’ye göre ise ateizm aslında aynı Tanrı anlayışına dayanan ters çevrilmiş olan bir teizmdir. Her iki düşünce yapısının temelinde eş değer katı bir tutum yatmaktadır. Ona göre “İnançsızlık, nesnelere onların aslı, amacı, anlamı olan Allah’tan bağımsız olarak görmektir.”³⁸⁷ Bu ateizm, Rönesans’ta doğmuş Prometheus ve Faust’çu³⁸⁸ bir ateizmdir. Genel olarak bireysel bir bilimciliği ve akli merkeze alan bu ateizm, kapitalist sistemin büyüme modelinden ilham alan bir çeşit sosyalizmi telkin eder. Böyle bir ateizmin aslında karşı çıktığı ve beslendiği sistem olan kapalı ve zorba bir teizmden bir farkı kalmamaktadır.³⁸⁹ Ateizm, değişik varsayımlar ve indirgemeci teoriler üzerine bazı iddialarda bulunmaktadır.

³⁸³ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 124.

³⁸⁴ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 125-126.

³⁸⁵ Étienne Gilson, *Ateizmin Çıkması*, çev. Veysel Uysal (İstanbul: Marmara Üniversitesi Fakültesi Vakfı Yayınları, 1994), 37.

³⁸⁶ Robin Le Poidevin, *Ateizm İnanma, İnanmama Üzerine Bir Tartışma*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 21.

³⁸⁷ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 238.

³⁸⁸ Alman yazar Goethe’nin tüm eserlerini oluşturan bir yapıttır. Faust karakteri, Hukuk, Felsefe, Tıp ve İlahiyat eğitimi almış bir kişinin (insan) şeytan ile mücadelesini anlatır.

³⁸⁹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 69.

Dolayısıyla Batı kaynaklı bireyci ve akılcı kalıpların dışına çıkamazsak sonuçta elimizde bu toplumun dayattığı saçma felsefelerden başka bir şey kalmayacaktır.

Garaudy'ye göre Allah'ın varlığını onaylamak hayatın bir anlamı ve amacının olduğunu söylemek anlamına gelir. Eğer Allah'ın var olmadığı düşünülürse o zaman insanın yapıp etmelerinin bağlı olduğu bir kural olmayacak ve her şey mubah olacaktır. Bununla birlikte ortaya anlamsızlık ve saçmalık çıkacaktır. Fakat biz şunu biliyoruz, insanoğlu bu dünyada hem yetersiz hem çok sınırlı bir varlıktır, dolayısıyla Tanrı'nın var olmadığı düşüncesi anlamsızlık ve saçmalığa yol açacağı için Tanrısız bir yaşam eksik olur.³⁹⁰ Garaudy'nin ısrarla vurguladığı ve önerdiği yaşam biçimi Tanrı düşüncesi merkezli bir düşünce ve yaşam biçimidir.

Garaudy; ateizm ve pozitivismi kendi sınır ve postulatlarını bilmeyen bir akıl olarak görmektedir. Bu akıl aynı zamanda riskleri göze alamayan bir anlayıştır. Dolayısıyla katı olan bu akıl insanî farklılık ve çeşitliliği de göz ardı etmektedir. Ateizm, dinin olumsuz bir tanımlaması olmadığı gibi, dışarıdan herhangi bir ekleme, çıkarma ve dayatma yapmadan, doğa ve insanın katıksız bir tanımlamasıdır. Ateistlerin temel yanılgılarından birisi varlıkları ve olayları tek tek değerlendirmeleri sonucu bir amaç ve hedef sapmasına yol açmaktadır. Oysa inanan birisi âleme bir bütün olarak bakar ve bir gaye arayışında olur.

2.4. Ahlak

Ahlak, kişilerin gerçek manada iyi olduğuna kanaat getirdiği, davranış ilkeleri ve kurallar toplumunun, toplumun çoğunluğu tarafından onaylanan görgü kurallarıdır.³⁹¹ Ahlakî ilkeler, insanın en yüksek ve erdemli davranışları sergilemesi için gayret göstermesini ister. Fakat ne insan ne de doğa bunu gerçekleştirecek imkânlarla sahip değildir.³⁹² Kant'a göre bu en yüksek iyiye ahlak ile mutluluğun birleştiği inanç sayesinde ulaşılabilir.³⁹³ Paul Tillich ise ahlak ile din arasındaki münasebeti incelediğimizde onun dine dayalı ahlak ile seküler ahlakı bir noktada birleştirme gayretinde olduğunu görüyoruz, demektedir. Tillich, bu işin esasının koşulsuzluk ilkesinden geçtiği kanaatindedir.³⁹⁴

³⁹⁰ Aydın, "Roger Garaudy", Aralık 2002, 44.

³⁹¹ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 28.

³⁹² Mehmet S. Aydın, *Tanrı-Ahlak İlişkisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990), 29.

³⁹³ Aydın, *Tanrı-Ahlak İlişkisi*, 217.

³⁹⁴ Paul Tillich, *Ahlak ve Ötesi*, çev. Ruhattin Yazoğlu - Tuncay İmamoğlu (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 7-8.

Garaudy'ye göre ahlak, bireylerin hal, davranış ve tavırlarını düzenler. Ahlakî kurallar ve ahlakî nitelikler de eğitim ile kazanılır. İnsan sosyal bir varlık olmasından dolayı, her kişinin yetiştiği toplumdan öğrendiği bir ahlakî tavır vardır.³⁹⁵ O, ahlakı hem bizim hem başka kişilerin yaptığı davranış, fiil ve hareketler ile ilgili verdiğimiz değer yargıları olarak değerlendirmiştir. Ona göre ahlak iki bölüm halinde incelenmelidir: Birincisi, ahlak sistemlerinin incelenmesini gerekli görür. İkincisi, davranış kural ve ilkelerinin belirtilmesi gerekir.³⁹⁶ Ahlak ile ilgili bir diğer önemli konu ahlakın kaynağı sorunudur. John Locke (1632-1704) ahlakın iki kaynağı olduğunu belirtmektedir. Bunların ilki insan aklıdır. İkincisi ve en önemlisi ise Tanrı'nın iradesidir.³⁹⁷

İslam geleneğinde ahlakın dinî temellerinin kaynağı konusunda; Eş'arî (873-936) çizgisindekilere göre ahlakın temel dayanağı vahiydir. Mâturîdî (853-944) ve Mu'tezile'ye göre ise vahiy aklın belirlediği ilkeleri ya doğrulamaktadır ya da aklın sınırlı ve yetersiz kaldığı zamanlarda bazı ilkeler koymaktadır.³⁹⁸ Ahlakı, dinî temeller üzerine oturtanlara göre ahlak sadece emirler vermez, aynı zamanda iyi olan şeyleri yaptığı zaman sevabı kötü olan şeyleri yaptığı zamanda cezası olduğunu kabul ederler. Dolayısıyla bu anlayış doğrultusunda ahlakî ilkeler, aynı zamanda dinî bir görev haline de gelmektedir.³⁹⁹

İnsanların ahlaklı olmaları ile ilgili sadece uyarılmaları yeterli değildir. Burada yapılması gereken ahlaklı bir bireyin yetişeceği ortam ve şartları hazırlamak, ahaksızlığın kaynağı olan problemlerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Garaudy'ye göre Hristiyanlığın temel ahlakî ilkeleri sevgi temeli üzerine kuruludur. Fakat kapitalist sistem temel ilkeyi kâr oranı üzerine bina etmiştir. Bu da bencilliği ve rekabeti körükleyerek, çalışmadan başkasının emeğini sömürerek asalak bir yaşam biçimini temel ilke haline getirmektedir. Ayrıca günümüzde ahlakî bir düzen yaratmak ve buna göre hareket etmek için en iyi sistemin sosyalizm olduğunu belirtmiştir. Bu sayede tarihte ilk defa gerçekler ile uyumlu, ideal ve evrensel bir ahlak ortaya koymak mümkün olmuştur.⁴⁰⁰

Garaudy'ye göre sosyalist toplumun ahlak görüşü, her toplumsal sınıfın bir ahlakî karakter taşımasına dayanmaktadır. Bundan dolayı onun içinden çıktığı toplumsal sınıfa ait ilişkileri

³⁹⁵ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 91.

³⁹⁶ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 5.

³⁹⁷ İsmail Çetin, *John Locke'da Tanrı Anlayışı* (Ankara: Vadi Yayınları, 1995), 188.

³⁹⁸ Recep Kılıç, *Ahlakın Dini Temelleri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 144.

³⁹⁹ Kılıç, *Ahlakın Dini Temelleri*, 162.

⁴⁰⁰ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 79.

yansıttığını unutmamamız gerekir. Sınıfsal yapıya dayalı toplumlardaki bu ahlakî yapıya “sınıf ahlakı” denmektedir.⁴⁰¹ Tarihî süreç içerisinde ahlak bakımından insanların davranışlarını bütün sosyal sınıflar, kendi sınıf çıkarlarına göre adlandırmıştır. Dolayısıyla bu kendilerini haklı ve temize çıkarma ideolojisi “akıl” kılıfına bürünmüştür.⁴⁰² Garaudy’ye göre bu ahlakî davranışların kaynağı noktasında, iki farklı grupta karşılaşırız: Birincisi, dinî referans gösteren gruptur; bunlar ahlakın tüm temel ilkelerinin kaynağının, insan iradesinin üstünde bir iradeye sahip olan Tanrı iradesi olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşünce doğrultusunda ahlakî açıdan yapılması gereken tek şey ise Tanrı’nın emirlerini yerine getirmektir. İkincisi, maddeci ahlak anlayışıdır. Bu düşünce yapısına göre ise ahlakın temel kaynağı tanrı değil bizzat yeryüzünde yaşayan insanın ta kendisidir.⁴⁰³ Dolayısıyla ahlakî tavır bakımından da insan başkasını sorumlu tutamaz, kendi davranış ve tutumlarından kendisi sorumludur. Burada ahlakın bireysel yönü ön plana çıksa bile sosyalizmin ahlakî, insanların en yüce özlemlerini kapsayacak, kabul edecek ve aşacak kadar evrensel bir ahlakî karakter taşımaktadır.

Sosyalizmin ahlakı bilim kabul etmesi, bilim dışı ahlakî bir ilkenin kabul edilmesi konusu değildir. Sosyalizmi tarihi ve toplumsal hakikatlerin zorunlu bir şekilde getirmiş olduğu bir düzen olması bakımından gerçekleştirilmesi zorunlu olan bir gerçeklik olarak kabul etmektir. Ayrıca insanlığın uzun bir zamandan bu yana özlem ile beklediği manevî gayelere hizmet etmesinden dolayı sosyalizm ahlakını göstermektedir. Garaudy, kısaca sosyalist ahlakın amacını şöyle özetlemektedir:

“Sosyalizmin manevî amacı, bütünsel insanın ortaya çıkarılmasıdır. Sosyalizmin ahlakî amacı bütünsel insanın yaratılmasıdır. Bütünsel insan, yabancılaşmayı aşmış olan toplum içinde ortaya çıkacaktır. Bütünsel insan, yabancılaşmadan sıyrılmış insan olacaktır.”⁴⁰⁴

Garaudy, ahlak konusunda ilham aldığı Marx’ın ahlak anlayışına benzer bir düşünceyi savunmaktadır. Marx, Komünistlerin hiçbir ahlak öğüdü vermediğini “*Kutsal Aile*” isimli eserinde belirtmiştir. Ona göre ahlakın amacı yabancılaşmaya son vermektir. Onun ahlak konusundaki görüşü öncelikle Hegel ve Feuerbachçı olmayan bir ahlak öğretisidir. Ancak, tarihsel ve militan bir özellik taşımaktadır. Bu amaç, “*Kapital*” deki ispatlamasıyla, nesnel ve tarihsel durumlar olarak billurlaşmış olanı insan eylemi biçiminde eriterek

⁴⁰¹ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 43.

⁴⁰² Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 92.

⁴⁰³ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 6.

⁴⁰⁴ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 87.

insana kendi öz kaderini yeniden çizmek hakkının olanağını göstermiş olmaktadır.⁴⁰⁵ Garaudy göre Marksizm ahlaka karşı bir felsefe değildir. Ancak Marksist anlayış ahlakın pozitivist görüşler ile dinî fikirlere dayandırılmasına karşıdır. Özellikle pozitivist anlayış Marksizmi sıradan ve yüzeysel bir sosyoloji aşamasına indirgemektedir.⁴⁰⁶ Marksistlerin anlayışına göre ahlak doğanın güvencesi altında olmamakla birlikte insanlığın tarihi sürecinde oluşmuştur.

Garaudy'ye göre ahlak herhangi bir toplumsal düzene indirgenecek olursa, sonuç olarak dogmatizme düşmüş oluruz; şayet vicdan ve kişisel sorumluluk üzerine bir indirgeme söz konusu olursa bu sefer de formalizm, dilek ve temenni zihniyetine düşmüş oluruz. Garaudy, kendini ideal bir değer kıstası ile doğrulayan anlamında ahlâk, eyleme geçirilmiş güçsüzlüktür, demektedir. O, sosyalist bir ahlak anlayışını da önceleri kabul etmekle birlikte, İslam'ın ahlak anlayışını diğerlerinden daha kapsayıcı ve evrensel bulduğunu da açıkça ifade etmiştir.

2.5. Dua

Dua konusu din felsefesinin konusu olduğu gibi, Tanrı-insan ilişkisinin de temel konusudur. Çeşitli tanrı tasavvurlarının dua ile ilgili değişik düşünceleri vardır. Teizmin dua anlayışı, onların Tanrı tasavvurundan bağımsız değildir. Tanrı, yaratan, yaşatan, hayat veren ve sonsuza kadar her şeyi kontrol edendir. Bundan dolayı inananların taleplerini ancak Tanrı'ya ulaştıracağı bir mekanizma olan dua, teizm için büyük bir anlam ifade etmektedir. Bir başka inanç sistemi kabul edilen deizm, tarihî bakımdan teizm ve ateizm kadar ciddi taraftarı olmasa bile son yüzyılda sekülerleşme ile birlikte artık ciddi bir kitle tarafından savunulmaktadır. Bu düşünceyi savunan anlayışa göre kâinat Tanrı tarafından bir kere yaratıldı ve kâinat kendi kanunları ile varlığını sürdürecektir. Tanrı, bir daha bu kâinata müdahale etmeyecektir. Dolayısıyla Tanrı ile herhangi bir iletişim kanalına ya da duaya ihtiyaç yoktur.⁴⁰⁷ Ateizm bağlamında tanrı herhangi bir kabul görmediğinden dolayı, onlar için duanın bir anlamı yoktur.

Garaudy'ye göre dua şekilci bir ritüel değildir, dua ile tüm davranışlarımız bizi Allah'a bağlar ve dua ile ona kulluk arzumuzu ifade ederiz. Dua için herhangi bir dinin kutsal

⁴⁰⁵ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 88.

⁴⁰⁶ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 7.

⁴⁰⁷ Erdal Baykan, *Dua Üzerine Din Felsefesi Okumaları* (Van: Bilge Adamlar, 2009), 78.

saydığı günü beklememize gerek olmadığı gibi duanın bir zamanı da yoktur, yirmi dört saat dua zamanıdır.⁴⁰⁸ Feuerbach'ın ifadesi ile dua, dinin özü ve esasıdır.⁴⁰⁹ Tanrı-insan ilişkisi bağlamında duanın yerini bilmemiz gerekir: Çünkü dinî kavramların özel bir anlamı vardır, bunları bazen düz mantıkla düşündüğümüz zaman bir anlam ifade etmeyebiliyor. Zira inanan insanların Tanrı'ya ulaşma vasıtası olan dua, insanın hayatına da büyük bir anlam vermemize aracılık etmektedir.⁴¹⁰ Bu konuda Kur'ân şöyle demektedir: “Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler (şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru.”⁴¹¹ İslam inancında dua için yer, zaman ve mekân söz konusu değildir. Ayrıca İslam inancı, Tanrı ile insan arasında bir aracıya da gerek duymaz çünkü İslam'da ruhban sınıfı yoktur. Dua, iki taraflı bir iletişimdir, Tanrı'nın çağrısına karşılık vermek ile birlikte, onun buna bir cevap vermesini beklemektir. Başka bir deyişle dua varlık, hayat ve ölüm gibi tam olarak kavrayamadığımız soruların cevabını beklemektir.⁴¹²

Bir felsefecinin görevi Tanrı'nın olup olmasına hüküm vermek ve delil bulmak değildir, onun görevi inanan veya inanmayanları anlamaya çalışmaktır. Örneğin herhangi bir dine inanan için Tanrı ne anlam ifade etmektedir, bunu kavramaya ve açıklamaya çalışmalıdır. Tanrı-insan ilişkisinde dinî hakikatleri nesnel varlıklar şeklinde de açıklayamayacağımıza göre bu açıdan bakıldığında da dua öznel bir anlam ifade etmektedir.⁴¹³ Dua, nesnel olarak değerlendirilemez.

Dua ile birey, bu dünyada kendisi veya içinde yaşadığı toplumun menfaati doğrultusunda dünyevi gayeler ile güç, zafer, servet, sağlık veya herhangi bir çeşit başarı kazanmak amacı taşımamaktadır. Kişilerin böyle küçük ve basit hesapları için yapılan talepler dua değildir. Garaudy'ye göre bunun tersine böyle “putperestçe” istekler “uyuz” bir tavidir. Sanki Allah buna mecburmuş tarzı yaklaşımlar çok yanlıştır. Fatiha süresinde de işaret edildiği gibi; gerçek dua bize isteklerimizi yapabilmemiz için rehberlik eden ve güç kuvvet veren bir eylemdir. Bu hususta Kur'ân'ın bütünlüğü bağlamında; “Kur'ân'da dillendirilen bütün

⁴⁰⁸ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 33.

⁴⁰⁹ Ludwig Feuerbach, *Hristiyanlığın Özü*, çev. Oğuz Özügül (İstanbul: Say Yayınları, 2008), 258.

⁴¹⁰ Baykan, *Dua Üzerine*, 13.

⁴¹¹ Âl-i İmrân, 3/191.

⁴¹² Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 35.

⁴¹³ Baykan, *Dua Üzerine*, 133.

dualar aynı hedefe yöneliktir: Sebeplere sarılıp gerekeni yapmaktan kaçınmamak, hidayete erdirilmeyi istemek ve gayeleri seçip açıkça belirlemektir.”⁴¹⁴

Dua, bir istek, yalvarma, yakarma, bekleyiş ve umuttur. Kişinin yapmaya güç yetiremediği konularda yüce bir güce müracaat etmektir. Ancak bu talebin kabul veya reddedilmesi o makama bağlıdır. Burada yapılması gereken tek şey sabır ile beklemektir. Kur’ân, inanan insanların dua etmelerini tavsiye etmektedir. Müslümanların yaptığı çağrılar, isteklerin ve soruların bir karşılığı olduğunu Kur’ân’da görmeleri inananlar için bir motivasyon kaynağıdır. Fakat bir ateist veya deist için bu anlamda duanın herhangi bir değeri yoktur.

2.6. Özgürlük

Özgürlük, insanın ayrılmaz bir ilkesi olduğu gibi neden yaratıldığımızı anlam katan eylemimizdir.⁴¹⁵ Ancak insanın olduğu her yerde iman ve inkâr kaçınılmaz bir şekilde orada ortaya çıkmaktadır. Özellikle inkârcı kesimin temel argümanı şayet özgürlük istiyorsak insanı sınırlayan tüm engellerden kurtulmamız gerektiğidir. Dolayısıyla buna Tanrı ve din dâhildir. O halde “Tanrı yoksa her şey meşru ve mubahtır.”⁴¹⁶ Ancak Tanrı, özgür iradeleri ile kötülük yapabildikleri gibi iyilik yapma hürriyeti de tanıdığı insan ve cin gibi varlıkların yaşadığı bir âlem yaratmıştır.⁴¹⁷

Din felsefesi bağlamında incelendiğinde insan kendi fiillerinde ne oranda özgürdür? İslam inancına göre birey akıllı ve özgür bir irade ile yaratılmış olduğundan dolayı, iyilik ve kötülük yapma noktasında özgür bırakılmış, ayrıca onları zaman zaman uyaran peygamberler de göndermesi bu hürriyetin en büyük göstergesidir.⁴¹⁸ Garaudy’ye göre özgürlüğe değer katan başka bir argüman da ahiret inancındaki ceza ve ödüldür. Şayet özgürlük olmaz ise o zaman dinlerdeki ahiret hayatına olan inanç da anlamsızlaşır. Ona göre din bağlamında özgürlüğün en iyi yaşandığı ve en güzel şekilde tanımlandığı yer İslam’dır. Allah’ın bize büyük ve muhteşem bir hürriyet tanıdığı açık bir şekilde ayetlerden anlaşılmaktadır. Çok ilginç bir saptama ile Garaudy, İslam’da dogmatizmin olmadığını da iddia etmektedir. İslamî literatürde “Bezm-i elest” olarak bilinen ayeti buna delil olarak sunmaktadır. Ayette: “Allah, Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Elbette öyle! Tanıklık

⁴¹⁴ Garaudy, *İslam’ın Aynası Camiler*, 27-32.

⁴¹⁵ Ömer Ferit Kam, *Dini Felsefi Sohbetler* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003), 121.

⁴¹⁶ Çetin, *İman ve İnkârın Felsefi Temelleri*, 8.

⁴¹⁷ Ferhat Akdemir, *Alvin Plantinga ve Analitik Din Felsefesi* (Ankara: Elis Yayınları, 2007), 177.

⁴¹⁸ Erdal Baykan, *Düşünceye Gelmeyen Tanrı Sorunu ve Mevlana* (Van: Bilge Adam Yayınları, 2005), 151.

ederiz”⁴¹⁹ dediler. Garaudy’ye göre Allah dileseydi ruhları topladığında, herhangi bir seçenek sunmadan “Ben sizin Rabbinizim” diyebilirdi; ancak “Değil miyim” diyerek insanlara bir irade beyanı ile bir özgürlük ve tercih sunduğundan dolayı dogmatizm yerine özgürlük vermiştir.⁴²⁰ Bu da insanı tüm fiillerinde bir sorumluluk altına sokmaktadır.

Garaudy’ye göre seçim, birey tarafından verilen terimlerden seçilmez, yapılan tercih tasarlanmış olanlar arasından yapılan bir eylemdir. Özgürlük bu tercihler arasında olabilme ihtimali olana karar verme ile ortaya çıkar. Bilgi konusunda da benzer bir tavır takınırız.⁴²¹ Özgürlük, soyut olmadığı gibi hiçlikten de özgürlük çıkmaz. Garaudy, “Gerçek özgürlük ancak, geçmiş zamanların kültüründe, yaşanan günlerin savaşımalarında ve geleceği kuran kimselerin ortak çabalarında kök salmış durumda bulunur.”⁴²² der.

Garaudy’ye göre özgürlüğün alanında, değer ve hakikat pratik eylemden doğar, özgürlüğün ifade edilmesi, bilginin geliştiği eylemi harekete geçiren güç ihtiyacından doğar.⁴²³ Şayet bu ihtiyaç olmazsa o zaman özgürlük arayışı eylemi yok olur; çünkü bu özgürlük, yabancılaşma hâlinin aşılmasıdır. Feuerbach ve Hegel’de bu aşma hali sadece bilinçte meydana gelir. Ancak Marx’a göre aşmanın sadece zihinde olması yeterli değildir, dünyanın gerçekten bir değişikliğe uğramış olmasına, yani bir eylem durumuna dayanmasına da ihtiyaç vardır.⁴²⁴

Garaudy, sınırsız özgürlüğün bazen büyük eşitsizliklere yol açtığına da dikkat çekmektedir.⁴²⁵ Yani sınırsız özgürlük, özgürlük değildir, tezi bir anlamda desteklenmiştir. Çünkü senin özgürlüğünün başladığı yerde başkasının özgürlüğü bitebilir.

Garaudy, tarih boyunca özgürlüğün demokrasi kılıfı altında kısıtlandığını ifade etmektedir. Demokrasinin bugünkü Batılı toplumlardakine benzer tanımını Aristoteles yapmıştı: İktidar zenginlerin eline geçtiği zaman oligarşi olur, yoksulların eline geçtiği zaman ise demokrasi olur. Ona göre tarihin değişik dönemlerinde demokrasi, güçlülerin zayıfları veya efendilerin köleleri ezmek için kullandığı bir kılıf olarak kullanılmaktadır. Garaudy, tarihte Perikles dönemi, “Atina demokrasisi” demokrasilerin temeli kabul edildiği hâlde,

⁴¹⁹ Araf,7/172.

⁴²⁰ Aydın - Yorgancılar, “Roger Garaudy Üzerine Söyleşi”, 13.

⁴²¹ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 113.

⁴²² Garaudy, *Picasso Saint-John Perse Kafka*, 178.

⁴²³ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 114.

⁴²⁴ Garaudy, *Karl Marx’ın Fikir Dünyası*, 166.

⁴²⁵ Garaudy, *Avons-nous besoin de Dieu?*, 164.

küçük bir azınlığın sınırsız hakları varken yüzbinlerce köle tüm haklarından yoksun bir şekilde hayatlarını sürdürüyorlardı. Şehirde yaşayan yirmi bin kişiye karşılık yüz on bin köle vardı. Sözde demokrasi ile yönetilen bu şehir aslında köleci bir oligarşi ile yönetilmekteydi.⁴²⁶ Garaudy'ye göre bu demokrasi ve insan hakları yalanları hep sürmüştür: Efendiler, beyazlar, zenginler ve soylular için demokrasi sınırsız bir şekilde vardı, diğerleri zenciler, yoksullar ve köleler için demokrasi yoktu.⁴²⁷ Kısaca egemen toplumlar özgürlüğü bir iktidar aparatı olarak kullanmıştır.

Garaudy'ye göre Batılıların temel yanlış noktalarından ilki, toplumsal ilişkileri tanzim eden tek kriterin serbest pazar ekonomisi olması ve bunu bizim önümüze demokrasi diye getirmeleridir. İkincisi, doğa ve insan unsurlarına karşı bilim ve tekniğin gelişmesinin yeterli ilerleme şartı olarak kabul edilmesidir. Üçüncüsü, sınırsız ve bilinçsizce üretim ve tüketimin gelişme olarak isimlendirilmesi, temelde yanlışları noktalarıdır. Demokrasi ve özgürlüğün şartları olarak bunlar sürdüğü müddetçe haksızlık, hukuksuzluk ve şiddet devam edecektir. Ne zaman ki bütün toplum kendi kaderi üzerine söz sahibi olursa işte o vakit demokrasi ve özgürlük gelir. Batılı özgürlük anlayışının temeli olan piyasa serbestliği ya da Garaudy'nin deyişiyle piyasa tektanrıcılığının getirdiği en büyük problem paranın kutsallaştırılmasının insan özgürlüğü ile eşit sayılmasıdır. Onlara göre para demek demokrasi ve özgürlük demektir. Oysa gerçek hiç de öyle değildir; Batılı, Amerikalı ve İsraili egemenlerin savunduğu bu özgürlük tezi parası olanın parasız ve güçlünün güçsüzü ezdiği bir sistemdir.⁴²⁸ Para ve iktidar gücü bütün özgürlükleri yok etmektedir; hak, hukuk ve adalet paranın egemenliğine girmiştir. Paran kadar özgürlük vardır, paran yoksa özgürlük de yoktur.

Garaudy, günümüz dünyasında iktidarı elinde bulunduran egemen ideolojiler yerine, İslam inancını seçtiğini; çünkü özgürlük teolojisi İslam'dır ve ben de buna katılmak istedim, demektedir. Ona göre bu teoloji insanların yoksunluk ve yoksulluktan öldüğü Latin Amerika'da, Afrika'da, Asya'da ortaya çıkmıştır. Batılı büyüme modelleri ekonomileri gelişmemiş olanların durumunu daha da kötüleştirmiştir. Böyle bir ortamda "Özgürlük

⁴²⁶ Roger Garaudy, "Demokrasi ve İnsan Hakları Yalanları", *Uygulamada Karşılaşılan Problemler* (Uluslararası Demokrasi, Hukuk ve İnsan Konferansı, Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1997), 215.

⁴²⁷ Garaudy, "Demokrasi ve İnsan Hakları Yalanları", 216.

⁴²⁸ Garaudy, "Demokrasi ve İnsan Hakları Yalanları", 220.

teolojisinin” doğumu kaçınılmaz olmuştur.⁴²⁹ Garaudy, özgürlüğün en iyi şekilde ifade edildiği ve yaşandığı yerin İslam olduğunu söylemiştir.

Marx’a göre “Özgürlük, toplumun üstüne çıkarılmış bir organizma olan devleti, tamamıyla ona tabi bir organizma hâline getirmektedir.”⁴³⁰ O, şayet içinde tesadüfler rol almasaydı tarihin gayet mistik nitelikte bir şey olacağını ifade etmiştir. Marx’ın bu söylemi, Alman hümanizminin teorisi olarak bilinen insanın asıl gücünü ve özgürlüğünü zorunlu bilgi üzerine kurma anlayışını sürdürmüştür.⁴³¹ Ona göre özgürlük sorunu tek başına bireyi ilgilendiren bir sorun olmadığı gibi bireyin tek başına çözemeyeceği kadar da büyük bir problemdir; bundan ötürü esir toplumlarda özgür bireylerden söz edilemez. Aynı zamanda sosyal ve tarihsel yönleri de bulunan bir toplumsal sınıf sorunudur. Bu bağlamda özgürlüğün devrimci görevler ile sıkı bir bağı bulunmaktadır. Toplumdaki her hâkim olan sınıf elindeki sınıf imkânlarını kaybetmemek için bunu özgürlük kılıfı altında savunmaktadır. Bunlar, mevcut imtiyazların ellerinden alınmasına özgürlüğün yok edilmesi şeklinde yaklaşmaktadırlar. İktidar sahibi sınıflar mevcut düzeni özgürlük olarak savunurken, proleterya sınıfı da mevcut düzenin değişmesini özgürlük olarak isimlendirmiştir.⁴³² Kısaca toplumsal sınıflar, özgürlüğü kendi tabakalarının menfaatlerinin savunulması ile aynı görmektedirler. Şayet toplumsal sınıf bilinci olmaz ise özgürlüğün kazanılması da söz konusu olamaz düşüncesi hakimdir.

Sosyalizm, insanî vasıfların önüne geçen maddi, ekonomik ve sosyal yanlarının kaldırılarak, özgür bireylerin oluşturduğu rejimin adıdır. İnsanların kendilerini en iyi şekilde tanımladıkları ve yaşama şansı buldukları ortamdır. Garaudy’ye göre özgürlük, bütün insanlığın ortak kültürü ile meydana gelen, şuurlu bir şekilde oluşturulan kültüre ulaşma, iktidara katılma ve katkıda bulunmaktır. Bu çalışmalar sonucu oluşacak zenginliklerden yararlanma ve sahip olduğu bütün yeteneklerini herhangi bir engele takılmadan yaratıcı güçlerini geliştirme olanağı bulmaktır.⁴³³ Sosyalizm, bazı konularda olduğu gibi özgürlük konusunda da eşitlikçi bir bakış açısı geliştirmiştir.

Toplumda hangi sınıf seviyesine ne lazımsa özgürlüğü ona göre isimlendirmektedir. Bu yüzden sınıflı toplumlarda evrensel tanımların yapılması zor bir durumdur. Günümüzde

⁴²⁹ Mahi, “Medeniyet Tasavvuru” (05 Eylül 2018).

⁴³⁰ Garaudy, *Entelektüel Bir Biyografi*, 164.

⁴³¹ Garaudy, *Entelektüel Bir Biyografi*, 128.

⁴³² Garaudy, *Karl Marx’ın Fikir Dünyası*, 167.

⁴³³ Garaudy, *Entelektüel Bir Biyografi*, 136.

kime ne kadar özgürlük lazımsa o kadarını kullanır, ona göre sonrası özgürlük değildir, anlayışı hâkimdir. Çünkü herkes özgürlüğü işine geldiği ve anlamak istediği gibi anlamaya ve anlatmaya çalışıyor. Halbuki özgürlüğün kriterleri evrensel olmalıdır. Kişi, sınıf, kurum ve zümreye göre değişmemelidir.

Özgürlük kısaca bireyin kabiliyetini tüm alanlarda dilediği şekil ve şartlarda gerçekleştirmesidir. Bunu yaparken insanî ölçüler içerisinde herhangi bir ret ve inkâr ile karşılaşmamasıdır. Tabii birey bu özgürlüğünü kullanırken bunu başka kişilerin de özgürlük alanına engel olmadan yapmaya dikkat etmesi gerekir. Hem “Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi” hem de “Fransız İhtilali Beyannamesi’nde” tüm bireylerin eşit ve hür oldukları ifade edilir. Söz konusu birey sıradan herhangi bir sınıf ve topluma ait bir birey değildir. Onların anladığı diğer toplumlara üstün ve seçkin olan barbar Batı toplumuna mensup olan bireydir. Seçilmiş halk iddiası, Yahudi ve Hristiyan topluluklarının tezidir. Batı, kendi anlayış ve çıkarları doğrultusunda hareket ederek, dünyanın geri kalanının akıyla alay edencesine, yanlış anlamayın, bu demokrasidir diyor.

2.7. Akıl-İman ve Akıl-Vahiy İlişkisi

Akıl-İman: Garaudy’ye göre tek başına akıl ile hakikatleri tam olarak anlamamız mümkün değildir; çünkü bazı manevî duyguları akıl ile çözemeyebiliriz. Akıl tabiatı itibariyle aşk, hayal, nübüvvet ve şiir gibi bazı kavramları açıklamakta yetersiz kalır. Akıl, sadece kendi sınırlarını aştığı vakit gerçekleşebilir, iman ise sınırlarını aşan ve postulatlarının farkında olan bir akıldır. Mitoloji ile tarihin tanımları yapılmış ve bunlar karıştırılmamıştır.⁴³⁴ Bazı din felsefecilerine göre Tanrı’nın varlığını epistemolojik olarak açıklamaya da gerek yoktur; çünkü Tanrı inancı fitrî olduğu için rasyonellik aramaya gerek yoktur.⁴³⁵ Akıl ile iman birbirinin zıddı değildir; iman akıl için en önemli an olduğu gibi aklın postulatlarının farkına vardığı andır. Postulat ve gayelerini tekrardan eleştiri konusu yapmaya güç yetirdiği vakittir.⁴³⁶ Bu münasebette “İman ve akıl arasındaki ilişki nadiren sakin ve barışçı olmuştur, çoğunlukla her köşede çatışma ve ihtilaf görünür.”⁴³⁷

⁴³⁴ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 394.

⁴³⁵ Akdemir, *Analitik Din Felsefesi*, 65.

⁴³⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 78.

⁴³⁷ Michael Peterson vd., *Akıl ve İnanç Din Felsefesine Giriş*, çev. Rahim Acar (İstanbul: Küre Yayınları, 2006), 50.

Garaudy'ye göre; insanlık, tarihî süreci içerisinde kendini sürekli bir şekilde insanî kriterler dâhilinde yenilemiştir. Bu süreçte insanlar akıl-iman bağlamında Tanrı'yı aramış ve onun emirlerine itaat etmişler. Tıpkı İbrahim peygamber misali kendilerini kurban etmeye devam ediyorlar. Ona göre imanın bittiği yerde akıl devreye girerek işe başlar, “Çünkü ne sebeplerin araştırmasına kapanan bilim ne de gayelerin araştırmasına kapanan bilgelik ne ilk sebebe ne de son gayeye erişebilirler.”⁴³⁸ demektedir. Ona göre işte tam bu noktada insanlar, “Aklın bittiği yerde imanın başlaması için fikirlerini ve ruhlarını sessizce yok etmektedirler.”⁴³⁹ Akıl ile iman birbirlerini besledikleri gibi bazen de karşı karşıya gelmiştir. Fakat bu iki kavram birbirlerinin alternatifi değildir.

Akıl-Vahiy: Kur'an'da vahiy kavramı ile bağlantılı; “kavl (söz), ilka, kelim (konuşma), zikir, furkan (delil), beyyine (açık seçik hâle getirmek), ruh, inzal, kitap (yazmak), rahmet (ihسان) ve nida (seslenmek)”⁴⁴⁰ gibi terimler kullanılmıştır. Ayrıca vahiy ile ilgili diğer kavramlar: Hadis, akıl, ilham, gayb ve rüya'dır.⁴⁴¹ Vahiy, dinin temel kavramı olmasından dolayı, teoloji, iman ve kutsal kitap vahiy çerçevesinde şekil almaktadır, ayrıca dinler vahye yükledikleri manaya göre de birbirinden ayrılırlar.⁴⁴² Genellikle iki farklı anlamda kullanılmıştır; Allah tarafından gönderilen bir bilgi veya haber anlamına geldiği gibi, aynı zamanda bilgi yolu manasına da gelmektedir.⁴⁴³ Feuerbach, vahiy çocuksu bir inançtır, bunun amacı da insan neslinin eğitim ve terbiye edilmesidir.⁴⁴⁴ Ancak bazı filozoflara göre vahiy bize sadece bilgi veren bir kaynak değildir, aynı zamanda metafizik, etik ve estetik gibi felsefe ve bilimin de kaynağıdır.⁴⁴⁵

Locke göre insanın vahye ihtiyaç duymasının temel nedeni, insanların sahip olduğu yetilerin çok sınırlı olmasıdır.⁴⁴⁶ Garaudy'ye göre ise vahiy, insanın Allah ile temas kurmasının bir yoludur, Allah'ın bu yolla insan hayatına dolayısıyla birdenbire tarihe dâhil olmasıdır. Nasıl ki namaz ile kul Allah'a yöneliyorsa, vahiy ile de Allah kula yönelerek bir iletişim kurmaktadır. Zira Allah kula meseller ile hitap ederken, insan da Allah'a istiare ile

⁴³⁸ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 134.

⁴³⁹ Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, çev. Nezih Uzel (İstanbul: Pınar Yayınları, 2017f), 16.

⁴⁴⁰ Aydın Işık, *Bir Felsefe Problemi Olarak Vahiy ve Mucize* (Ankara: Elis Yayınları, 2006), 16.

⁴⁴¹ Abdülgaffar Aslan, *Kur'an'da Vahiy* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000), 275.

⁴⁴² Recep Kılıç, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2004), 205.

⁴⁴³ Hanifi Özcan, *Mâtürîdî'de Bilgi Problemi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998), 83.

⁴⁴⁴ Feuerbach, *Hristiyanlığın Özü*, 275.

⁴⁴⁵ Işık, *Vahiy ve Mucize*, 18.

⁴⁴⁶ Çetin, *John Locke'da Tanrı Anlayışı*, 86.

ulaşmaya çalışıyor.⁴⁴⁷ Garaudy'ye göre bütün bu iletişimi kurmak için de insanın ilk önce akla ihtiyacı vardır, akıl olmadan Allah'a ulaşmak için mantıksal çıkarım yapma şansı yoktur. Ona göre akıl ile vahiy arasındaki temel farklardan birisi de mantık açısından imkânsız gibi görünen bir konuyu aklın kabul etmemesidir. Ancak vahiy ile bildirilen bir bilgi dış görünüşü itibari ile çelişkili gibi görünse bile akıl bunu dikkate almayıp bu zahiri anlamı yanlış bulabilir.⁴⁴⁸ Locke, vahyin amacı insana üç şeyi öğretmektir bunlar: İbadetleri nasıl yapacağımız, Tanrı'nın mahiyetinin ne olduğu? ve ahlak konusunda bize öğütler vermektedir.⁴⁴⁹ Bu üç konuda da karar insanlara kalmıştır.

Garaudy, dinler aklın kullanılması için bir kota koymuş mudur? Ona göre aklın sınırları ile ilgili Hint bilgeliği insanın tanınması ve Tanrı'ya ulaşması noktasında peygamberî bir sisteme ihtiyaç duymamaktadır. İslam inancı da bilim ve bilgelikte aklın kullanılmasına bir engel getirmemektedir, aksine aklın kullanılması için insanı teşvik eder. Garaudy, bilim ve bilgeliğin zirveye ancak vahyin rehberliğinde ulaşılabileceğini söyler. Çünkü peygamberî mesajlar ahlakî yönden bize yol gösterir, yine ayrıca bilgi yoluyla da Allah'ın birlik delillerini gösterir. Vahiy ile bilgi birbirine zıt değil, birbirini tamamlayan kavramlardır.⁴⁵⁰ Kur'ân'ın birçok ayeti aklın önemi ve kullanılması ile ilgili direkt ve dolaylı uyarılarda bulunur. İslam inancında ibadetlerden sorumlu olmanın şartlarından birisi de kişinin akıllı olması şartıdır.

Garaudy'ye göre Allah ile insan sözü birbirinden farklıdır ve bunların kesinlikle karıştırılmaması gerekir. Allah'a ait söz kesin ve sonsuzdur. Vahiy de o ebedî sözün zamana inmesidir. Bilim ise insana ait bir söz ve faaliyettir. O da sınırlı ve geçici bir zamana bağlı olarak insanın yetki ve tarihine bağımlı bir şekilde hakikatin sadece bir görüntüsünden ibarettir. Öyle ise vahiy ile bilim hiçbir durum ve şartta aynı şekilde ele alınamaz. Buna bir örnek verecek olursak, insanın yaratılışı konusunda biyoloji ya da paleontoloji söz konusu değildir. Kur'ân'da, bunun tersine konuyla ilgili olarak vurgulanarak açıklanan durum ahlak ve ilâhiyattır.⁴⁵¹

Garaudy, aklın çok önemli olmakla birlikte, güvenilirliği noktasında ciddi sıkıntılar olduğunu ve mükemmel bir yapıda olmadığını söylemektedir. Son yüzyılda yapılan birçok

⁴⁴⁷ Garaudy, *Yükseliş ve Çöküşleri*, 145.

⁴⁴⁸ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 384.

⁴⁴⁹ Çetin, *John Locke'da Tanrı Anlayışı*, 86-87.

⁴⁵⁰ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 352.

⁴⁵¹ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 124.

savaşta; Irak-İran, Vietnam-ABD savaşları ile İran devrimi gibi birçok konuda aklın ürünü olan bilgisayar senaryoları ciddi bir şekilde yanıldı. Bütün bu örnekleri incelediğimiz zaman aklın ve bilginin açıklamakta zorluk çektiği noktalar bulunmaktadır. İman için tek başına akli ilkeler yeterli değildir; teslimiyet, güven, bağlanma, ümit, taraftarlık hissi gibi basite alınamayacak unsurlar da söz konusudur.⁴⁵² Garaudy, bunu şöyle açıklamaktadır: İnanç konuları elektronik devrelere girmez! Bu çözüm değildir; çözüm olgun akıldır. O olgun aklın da bazı şartları kendisinde barındırması gerekir:

“Bize araçları veren bir bilim, bizi gayeler üzerine derin düşünmeye sevk eden bir bilgelik ve bu bilimin ve bilgeliğin postulatlarının bilincine erdikten sonra da peygamberler aracılığıyla vahyedilen nihai gayelere erişmek için harekete geçme kararı olan bir iman.”⁴⁵³

Garaudy, akıl-felsefe ilişkisini şöyle yorumlamıştır: Platon ile Aristoteles’ten bu yana akıl, felsefe dünyasını bir varlık felsefesi için hazırlama gayreti içindedir. O, bu durumu yanlış bulur. Ona göre aslında aklın hazırlaması gereken ortam varlık felsefesi değil, eylem felsefesi için olmalıydı; çünkü Tanrı bir varlık değildir, varlığı yaratma eylemidir.⁴⁵⁴ Dolayısıyla özellikle Platon ile birlikte düalist bir anlayış hâkim olmaya başladı ve söz konusu düşünce yaklaşık iki bin yıl sürdü.

Garaudy’ye göre akıl ile iman ilişkisi bağlamında, Kur’ân saçma olana karşı anlamlı olanı tercih eder. Aklın birinci vazifesi Allah’ın bize öğretmek istediği hikmet ve işaretleri tanımamıza yardım etmesidir. Bununla birlikte Allah’ı tanımak demek bu âlemi tanımak ve buna göre hareket etmek demektir. Ayette belirtildiği gibi: “Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın.”⁴⁵⁵ Garaudy’ye göre “İslam ruhla beden, imanla akıl arasında ayırım yapmaz. Kendine özgü ruhaniyetinin mekânı da bu birliği dillendirir.”⁴⁵⁶

Endülüslü Filozof İbn Tufeyl’in, “*Hay Bin Yakzan*” isimli eserindeki kahramanı tek başına ve sadece aklını kullanarak Allah’ı bulmaya çalışmaktadır. Ancak şunu unutmamız gerekir ki iman olmadan sadece akıl ile tek bir hayatta vahyin ışığından mahrum bir şekilde doğup yaşanmaz. Garaudy’ye göre Mu’tezile mezhebi bu konuda hata etmiştir. Akıl vahyi göz ardı edemez, ayrıca vahiy ile akıl arasında herhangi bir çatışma da söz konusu değildir. Bir terslik varsa bu kötürüm bir akıl ile miyop bir okuma arasında olur. Kötürüm akıldan kasıt

⁴⁵² Uslu, “İman, Akıl ve Bilgi İlişkisi”, 55.

⁴⁵³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 80.

⁴⁵⁴ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 135.

⁴⁵⁵ Al-i İmran,3/191.

⁴⁵⁶ Garaudy, *İslam’ın Aynası Camiler*, 203.

pozitivist, bilgelikten mahrum ve vahiyden kesilmiş akıldır. Miyop okuma ise vahyi genel anlamından kopararak kelimelerin önceleri ve sonralarını dikkate almadan, lafzi anlamlarına bakarak yanlış yorumlamaktır.⁴⁵⁷

Akıl ile vahiy ilişkisinde, ontolojik bir bilginin tam anlaşılması için indiği zaman, iniş sebebi ve bütüncül bir bakış açısı gerekir. Bunlardan birisini kaldırdığın vakit anlam noksan kalır. Salt ilahî metin de aklın yardımı olmadan bir anlam ifade etmez. Allah'ın göndermiş olduğu vahiy aynıdır ve değişmez, tarihin bir döneminde inmiş ve bitmiştir; ancak bu vahyi her insan yaşadığı coğrafya ve ülkenin şartlarını da göz önünde bulundurarak tatbik etmek ya da buna uymamak insanların iradelerine bağlı olarak karar vereceği bir konudur. Garaudy'nin Mu'tezile'nin katı akılcılığı konusundaki fikirlerine biz de katılıyoruz. Çünkü insan aklının sınırları ile ilahî vahyin bütün bilgisine hâkim olmanın mümkün olmadığı düşüncesindeyiz.

2.8. Felsefe-Din İlişkisi

Felsefe-din ilişkileri bütün dinlerde mevcuttur, bu çalışmamızda İslam dinî ve felsefe arasındaki bağ ile Garaudy'nin bu konulardaki düşüncesine bakacağız. İslam tarihinde felsefe-din ilişkisi ilk defa Kaderiyye, Cehmiyye ve Mu'tezile gibi İslam'ın ehl-i sünnet çizgisinin dışındaki aykırı fikirleri tartışan mezhepleri ile başladı. Daha sonra İslam felsefecileri ve kelamcıları ile bu gelenek devam etti, Gazzâlî ve İbn Rüşd ile zirveye çıktı, bu iki düşünürden sonra bu alandaki tartışmalar önemini kaybetmeye başladı.⁴⁵⁸ İslam geleneğinde saf akılcılık Mu'tezile mezhebi ile başladı; fakat asıl felsefî çalışmalar Halife Me'mûn (814-833) zamanındaki tercüme faaliyetlerinden sonra başladı.⁴⁵⁹ Özellikle diğer dillerdeki eserlerin Arapça'ya tercümesi ile İslam dünyasında felsefe-din ilişkisinde bir yükseliş başladı.

Garaudy'nin felsefe-din ilişkisine baktığımızda felsefe, bilim, din, sanat ve şiir gibi alanlarda ona rehberlik eden hocası Gaston Bachelard olmuştur. Garaudy, Bachelard'ın da yardımıyla Kartezyen felsefesinin dışında bir felsefe geleneği oluşturdu. Bu gelenek için gerekli olan şart ise erdem, anlam, sanat estetik ile bilimi bir arada tutacak ve yürütecek eğitimidir. Bu tarz eğitim aşkın olan bir kültür meydana getirdi. Bundan dolayı da Garaudy

⁴⁵⁷ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 351.

⁴⁵⁸ Rüşd, *Felsefe Din İlişkileri*, 59.

⁴⁵⁹ Mustafa Armağan, *İslam'da Bilgi ve Felsefe Kindi'den İktbal'e İslam Düşünürleri* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1997), 38.

metafizik âlemi tarif ederken sanatsal ve estetik bir dil kullanarak, din dili bağlamında din ile sanatı birleştirmiştir. Bir estetik hocası olarak Garaudy, kendi öğrencilerine bu konuları şu şekilde anlatmaktadır: Büyük sanatçılar bir resim veya heykel yaptıklarında her an Tanrı ile ilişki kurduklarını söylemektedir. Ayrıca O, “Felsefe, tarih veya teolojii liberal kariyerler olarak değil, insanın her türlü köktencilğe karşı yürüttüğü mücadele olarak görmüştür.”⁴⁶⁰

Garaudy’ye göre Aydınlanma felsefesi ile birlikte genel olarak 18. yüzyıldan sonra bütün dinî hareketlerde seküler bir yaşam ve bir laiklik anlayışı etkili olmaya başladı. Daha sonra 19. yüzyıla geldiğimizde bu düşünce yapısı bünyesine milliyetçiliği de alarak romantik bir tarih anlayışı düşüncesinin tesiri altına girmeye başladı.⁴⁶¹ Ülkemizde de buna benzer bir süreç yaşanmıştır, Osmanlı’nın son dönemlerinde önce seküler bir yaşam yaygınlaşmaya başlamış daha sonra milliyetçilik hızla etkisini göstererek tüm ülkeyi sarmış ve bunun sonucunda Osmanlı dağılma sürecine girmiştir.

Garaudy, İbn Rüşd’ü felsefe-din ilişkisi noktasında diğer Müslüman filozoflardan ayrı bir noktada değerlendirmektedir, onu Leibniz ve Spinoza’nın kılavuzu olarak görmektedir. İbn Rüşd’ün din ve felsefe konusundaki düşüncesi 19. yüzyılda Hegel, Feuerbach ve Marx tarafından takip edilerek geliştirilmiştir. Roger Bacon (1561-1628), İbn Rüşd hakkındaki düşüncesini ve onun felsefe için önemini anlatırken şöyle demektedir: “Felsefe, kaynağını tamamen İslam’dan alır.” İbn Rüşd’ün tabiat ile insan konularındaki fikirleri son derece ilginçtir. Onun görüşü ve bu konular ile ilgili yazdığı eser ve şerhler diyalektik felsefenin babası Heraklitos’tan başlayarak Hegel ile Marx’a kadarki geleneğin temel halkalarından birisini oluşturmaktadır.⁴⁶²

Garaudy, felsefe ile din arasında köprüler kurmuş, aşkın bir din anlayışına sahip olmakla birlikte diğer taraftan radikal anlayışlar ile de mücadele etmiş ve her zaman bir diyalog arayışı içinde ömrünü geçirmiştir. Garaudy, zaman zaman İbn Rüşd’ü eleştirerek ona katılmadığı noktaları belirtse de onun felsefe için önemini de belirtmiştir. Ona göre şayet İbn Rüşd olmasaydı diyalektik felsefenin çok önemli bir halkası olmazdı belki de bildiğimiz felsefe başka bir yola sapmış olacaktı.

⁴⁶⁰ Mahi, “Medeniyet Tasavvuru” (05 Eylül 2018).

⁴⁶¹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 206.

⁴⁶² Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 95-98.

2.9. Din-Bilim İlişkisi

Bilim, belirli bir konu hakkında isteyerek bir çalışma ile bir amaç doğrultusunda bilgi alma ve sistemli araştırma yapmaktır.⁴⁶³ Garaudy'ye göre toplumda bilimsel yasalar hakkında değişik yorumlar yapılmıştır. Ancak bize göre onlar ne ilk yasa koyucu Tanrı buyrukları ne de Platon'un "idea" şeklinde açıkladığı bilgilerimizin kaynağı olan aklın kopyasıdır. Hiçbir şeyin kopyası olmayan bilimsel yasalar, sadece bizim aklımızın birer ürünü ve bu aklın inşa ettiği yasalardır.⁴⁶⁴ Garaudy bilimin amacını şöyle açıklamaktadır:

"Bilim bize vasıtaları verir, gayeleri değil. Bilim, 'Niçin?' sorularını değil de 'Nasıl?' sorularını sorar ve çözer. Bu sorular da öznenin edimine, onun tutarlılık ve toplama iradesine dayanırlar; fakat hedeflenen bu toplam hep açık kalır ve o ilk köken ve son gaye ile ilgili sorulara ancak ön kabuller 'postulat' yoluyla cevap verebilir."⁴⁶⁵

Garaudy'ye göre bilimin gelişmesi sadece bir kıstasa göre değil insanlar ve tabiat üzerinde ne kadar etki ve hâkimiyet kurma başarısına bağlı olarak değerlendirilir. Bilim insanları ilim ve tekniği kullanarak "üç sonsuzluğu" keşfettiler: "Atomlar yoluyla küçüklüğü, galaksilerle büyüklüğü ve sibernetikle karmaşıklığı"⁴⁶⁶ buldular. Garaudy'ye göre bilim ve teknoloji transferi, pozitivist bir bağlamdan ayrılmadığı, seçmeci ve eleştirel bir yaklaşım sergilemediği takdirde bilim ve teknik yıpratıcı ve bozucu bir özellik taşımaktadır.⁴⁶⁷

Garaudy'ye göre Hint, Çin, Mezopotamya ve İslam dünyası başta ilim, bilim, sanat ve ekonomik alanlarda zirvedeyken, Avrupa bu alanlarda en karanlık dönemlerini yaşamıştır. Bundan sonraki dönemlerde Avrupa, "Artık barbar cehaletten bilgiç bir barbarlığa geçmiştir."⁴⁶⁸ O, burada amacının bilimi suçlamak değil, sadece bilimin de göreceli taraflarının olduğunu belirtmek ve bilimin postulatlarını insanlara aktarmak olduğunu belirtmiştir. Garaudy, Avrupa'nın barbarlığının devam ettiğini, sadece isminin değiştiğini dile getirmiştir. Batı'da doğmuş, eğitimini almış, orada büyümüş ve onları çok iyi tanıyan bir birey olarak, hayatı boyunca da bu durumu düzeltme mücadelesiyle geçirmiştir.

Garaudy'ye göre Rönesans'tan bu yana din yerine bilim ve teknikler yerleştirilmektedir. Günümüz insanların çoğu bilimin insanlığın tüm isteklerinin yerine getirilmesi, tüm

⁴⁶³ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimler Sözlüğü* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1998), 36.

⁴⁶⁴ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 68.

⁴⁶⁵ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 142.

⁴⁶⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 49.

⁴⁶⁷ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 370.

⁴⁶⁸ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 97.

dertlerine çare bulunması ve eski kutsal metinlerinin aktardığı felaketlerin yok edilmesi gücünün sadece bilimde olduğunu iddia etmektedirler. İngiliz şair ve oyun yazarı Christopher Marlowe (1564-1593), Rönesans'ın daha ilk başlarında “*Dr. Faust*” isimli eserinde insanlığa şöyle sesleniyordu: “Ey insanoğlu, o güçlü beyninle bir tanrı, tüm unsurların maliki ve Rabbi ol!”⁴⁶⁹ diyordu. Marlowe'dan hemen sonra gelen dönemin ünlü başka bir filozofu Descartes da insanlara bilim ve tabiatın malik ve efendileri olmak için tek yolun bilim olduğu bilgisini veriyordu.

Garaudy, bilim ve tekniğin ulaştığı noktanın korkunç olduğunu, tüm insanlığın hayat izlerini dahi yeryüzünden silebilecek bir kapasiteye sahip olduğunu söyler. Bu noktada gayeler sorusuna cevap vermemiz gerekir. Ona göre önümüzde iki yol var: Ya bilim ve tekniği insanlığın refah, huzur, mutluluk ve hürriyeti için seferber ederek faydalı bir şekilde kullanacağız, ya da dünyadaki bazı güçlerin “vasıtalar dinine” teslim olup onların terör dengelerinin birer kurbanı olarak, bilimi kendi amaçları için kullanmasına göz yumup tüm insanlığı bir intihara sürükleyeceğiz. O, insanlık tarihi boyunca bilimin iman ve hikmetten ayrılması hiçbir zaman bu kadar büyük tehlike altında olmamış ve hayati önem kazanmamıştır, demektedir.⁴⁷⁰

Bilimciliği savunanların iddiasına göre bütün sorunlarımızın tek çözüm anahtarı bilimdir, bunun dışında insanî hiçbir çözüm yolu bulunmamaktadır. Fakat Garaudy bilimciliği; sakat, arkaik ve öldürücü bir ideoloji olarak tanımlamaktadır. O, bilimciliği savunanların tezlerine “Modernite” adını vermeleri ve sloganlarını da “İlerleme durdurulamaz!” şeklinde isimlendirmelerini ahmakça bulmaktadır.⁴⁷¹ Ona göre “Bilimcilik; bilimin, duyuların tecrübesi içinde görünen olguların tanımlanmasından ve bu olayların kanunlar ve sabit ilişkilerle birbirine bağlanmasından başka bir şey olamayacağı inancıdır.”⁴⁷² Bilimcilik gerici, batıl ve sakat bir inançtır. Bilimcilik bir nevi bilime tapmaktır; çünkü şu postulate dayanmaktadır: Bilim tüm problemlerimizin üstesinden gelebilir. O, “Bilimin ölçemediği, deneyemediği ve kestiremediği şeylerse, mevcut değildir. Böylece bu indirgeyici pozitivizm, aşk, sanatsal yaratıcılık, iman gibi hayatın en yüksek boyutlarını yok sayar.”⁴⁷³

⁴⁶⁹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 49.

⁴⁷⁰ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 10.

⁴⁷¹ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 95.

⁴⁷² Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 193.

⁴⁷³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 133.

Bilim birçok konuda ilerlemenin esas şartı olmakla birlikte, bizim insanî yönümüzü göz ardı eden bir yapı da barındırmaktadır.

Bize düşen görev, bilimi insanlığın yararı için en iyi şekilde, mükemmel bir akli referans ile idare etmek, ayrıca iman ve hikmet dengesini de gözeten bir sistem tesis etmektir. Çünkü çok hassas bir dönemden geçiyoruz, bugün ABD veya Rusya gibi ülkelerin elinde tüm gezegeni yok edebilecek kapasitede nükleer silah tehlikesi vardır. Böyle bir savaş dünyanın sonu demektir. Bilimcilik de din, felsefe ve kültür bağınazlığı gibi bir bağınazlıktır. Sadece referansı değişiktir, diğerleri Tanrı'yı, insanı ve toplumu yegâne referans kabul ederken, bilimcilik ise tek geçerli referansın akıl olduğunu iddia etmektedir. Bu anlayış çok boyutlu bir dünyada sorunlu ve sıkı kalmaktadır.

2.9.1. İslam Bilim Tekniği ile Din-Bilim İlişkisi ve Çatışması Sorunu

Garaudy'ye göre İslam bilim ve tekniği direkt olarak İslam'ın temel inancından esinlenmiştir; fakat dünya medeniyetlerinden özellikle Yunan, Çin, Hint, Mısır, Afrika ve Mezopotamya'nın bilim ve kültüründen, İslam'ın temel esaslarına aykırı olmayan birçok şey almış ve kullanmıştır. İslam bilimleri söz konusu medeniyetlerin geleneğinden gelen mirasa ait çeviri ve sentezleri alıp kendi bilimleri ile kaynaştırdı. Bu yolla dünya çapında bir sentezi ve çok zengin bir mirası Allah'ın rızasını da gözeterek tüm insanlığın hizmetine sunmuştur.⁴⁷⁴ Zira hiçbir bilim ve kültür çalışması bir millet ve medeniyet ile sınırlı kalarak ilerleyememiştir. Ancak birbirlerini etkiledikleri sürece gelişme göstererek büyümüştür.

Ian G. Barbour'a (1923-2013) göre din ile bilim arasında dört çeşit ilişki vardır bunlar: "Çatışma, Bağımsızlık, Diyalog ve Entegrasyon."⁴⁷⁵ Bu alanlarda ilim adamlarının en çok üzerinde durup tartıştıkları ise çatışma konusudur. Bertrand Russel (1873-1970) ise toplumun iki farklı ve önemli yönü olan din-bilim çatışmasının tarihi ile ilgili düşüncesine göre Eski Yunanda ve Araplarda sınırlı da olsa çatışma varlık göstermiştir; ancak asıl bu konudaki tarihi başlangıç 16. yüzyılda başladı ve günümüze kadar bu mücadele devam etmektedir. Russel'e göre bu mücadelede her zaman galip gelen taraf daima bilim

⁴⁷⁴ Roger Garaudy, "İslami Alternatif", çev. Atilla Ataman, *Kur'an ve Çağımız* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2010), 85.

⁴⁷⁵ Ian G. Barbour, *Bilim ve Din Çatışma - Ayrışma - Uzlaşma*, çev. Nebi Mehdi - Mübariz Camal (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 27.

olmuştur.⁴⁷⁶ Barbour'a göre çatışma teorisinin gelişme göstermesi ise 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Bu sorun, J. W. Draper'in "*History of the Conflict between Religion and Science (Bilim-Din Çatışması Tarihi)*" ve A. D. White'in *A History of the Warfare of Science With Theology in Christendom (Hristiyanlık'ta Bilim-Teoloji Mücadelesi Tarihi)*"⁴⁷⁷ isimli eserler ile büyük bir ivme kazanmıştır.

Garaudy'ye göre Batılı aydınların din-bilim çatışması dedikleri konu genellikle Hristiyanlık özelinden yürümektedir, buna Marx'ın din eleştirileri de dâhildir. Bundan dolayı Hristiyanlık adına yapılan bütün hatalar tüm dinlere mal edilmektedir. Bu bağlamda İslam-bilim çatışması sorunu sahte bir problemdir; bu, İslam'a has bir sorun değildir. Bu sorun bütün dinler için de aynıdır; çünkü iman ile bilim arasındaki temel bazı problemlerden kaynaklanıyorsa tüm dinler için geçerlidir. Örneğin Hristiyanlık tarihinde de bu problemi açıkça görüyoruz. Garaudy'ye göre bu sorun nasıl çatışmaya dönüşür? Şayet bilim kendisinin bizzat gaye olduğunu iddia ederse işte o zaman çatışma patlak verir. Kısaca, bilim insanların yararı ve gelişimi için değil de insanın zararı ve yok olması için kullanıldığı vakit çatışma ortaya çıkar. Din açısından problem dinin dogmatik bir bilime sahip olduğu söylendiği zaman sorun ortaya çıkar. Yani tarihte kalmış, geçersiz ve ölü bir bilgiyi, Allah'ın insana gösterdiği amaçlara ulaşmak için aktif ve canlı vasıtaların yerine koyduğu vakit çatışma ortaya çıkar.⁴⁷⁸ Garaudy'ye göre din-bilim çatışmasının sahte bir problem olmasının esas nedeni vasıtalar sorunudur. Bu sorun çözüldüğü vakit herhangi bir sorun da kalmayacaktır. Bu din ister İslamiyet olsun isterse de Hristiyanlık olsun fark etmez, bu kural bütün dinî yapılar için geçerlidir.

Garaudy, din-bilim çatışması tartışmalarına şu yorumu yapmaktadır: Din-bilim ilişkisi bağlamında, din şayet Allah'ı bir fizikçi, matematikçi ya da simyacı şekline getirirse tam da o noktadan sonra bilim ile imanın rekabeti başlamış olur. Din Allah'ı evrenin bir imalatçısı şekline getirirse işte o zaman iman ile tekniğin rekabeti başlar veya din despot yönetimlerin ortağı olursa işte o noktada iman ile devrim düşman olur.⁴⁷⁹ Garaudy, bu durumların dışında bir din-bilim karşıtlığı olamayacağını belirtmiştir. Şayet bunun tersi bir sorun olursa demek ki bu iki farklı disiplin birbirlerinin alanına müdahale ettikleri için problem çıkmıştır.

⁴⁷⁶ Bertrand Russel, *Din ile Bilim*, çev. Akşit Göktürk (İstanbul: Say Yayınları, 1994), 11.

⁴⁷⁷ Barbour, *Bilim ve Din*, 31.

⁴⁷⁸ Garaudy, *Endülü's'te İslam*, 279.

⁴⁷⁹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 272.

İslam inancının birinci kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim, modern olarak isimlendirilen bilim ve tekniklerin hem başvurdukları ilkeler hem vardıkları neticeler itibariyle bir terslik içermez. Garaudy'ye göre Kur'ân insanları araştırmaya davet eden bir çağrı metnidir. Fakat Kur'ân'ı insana dair tüm bilgileri içinde barındıran ansiklopedik bir bilgi kaynağı gibi düşünmek yanlıştır. Kur'ân, aklı bütün yönleriyle kullanmaya teşvik eden, deneye dayalı bilgiyi de vahiy ve hikmetten ayırmayan bir kitaptır.⁴⁸⁰ Sadece Kur'ân'da değil İslam bilimi bir bütün olarak, "Modern, pozitivist Batı biliminin aksine, fen bilimlerini bilgelikten ayırmaz."⁴⁸¹

Garaudy'ye göre İslamî ilimler, 16. yüzyıldan sonra Batı biliminin gittiği yoldan gitmemişse, bu İslam'ın farklı bir eksiği değildir, bunun asıl sebebi İslamî ilimlerin bir konuyu incelerken, İslam'ın gaye ve amacından ayrı düşünmemesinden kaynaklanmaktadır.⁴⁸² İslam ilmi, Batı bilimini hazırlamanın ve Helenizm ile modernlik düşünceleri arasındaki sıradan bir bağlantı kurma halkası olmaktan çok öte bir anlam ve derinliğe sahiptir. İslam ilmini modern ilmin arkeolojisi ve tarihte kalmış bir bilgi gibi düşünmek çok yanlıştır. O, bunun aksine İslam ilminin geleceğimizi aydınlatacak ve bize yol gösterecek bir bilgi ve hikmet olduğunu belirtmiştir.⁴⁸³ Çünkü İslam'ın birinci kaynağı olan Kur'ân insanı düşünmeye, araştırmaya ve geliştirmeye teşvik eden bir anlayışı önermiştir.

Garaudy'ye göre İslam bilimi, büyük bir hoşgörü ve anlayışla, tarihin tüm evrensel kültürel mirası ile tam bir entegrasyonla büyük bir açılım yapmıştır. Zira Abbasî halifesi Hârûrreşîd (786-809) Ankara'yı aldığı anda, Me'mûn ise Bizanslılara karşı savaşı kazandığı zaman, bu iki halifenin de savaş tazminatı olarak özel el yazması eserleri istemeleri ilim ve bilime verdikleri önemi göstermektedir. Bu faaliyetlerden sonra Bağdat'ta büyük bir tercüme faaliyeti başlamış oldu, Hârûrreşîd birçok millete ve dine mensup bilgin ve tercümanları sarayına alarak onları maaşa bağlamıştır. Halife Me'mûn bu işi daha da sistemli bir şekilde yürüterek bir tercüme okulu kurmuştur.⁴⁸⁴ Beytülhikme isimli bu tercüme okuluna Büyük Bağdat Kütüphanesi veya Bilgelik Evi de denmiştir. Bu entelektüel merkezde Hristiyan, Yahudi, Süryani ve diğer din ve milletlere mensup birçok

⁴⁸⁰ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 118.

⁴⁸¹ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 127.

⁴⁸² Garaudy, *Geleceğimizde İslam Var*, 107.

⁴⁸³ Garaudy, *Endülü's'te İslam*, 284.

⁴⁸⁴ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 99.

dilbilimci alınmış ve bu dillere ait eserler Arapçaya tercüme edilmiştir. Fakat Yunanca eserler önce Süryaniceye çevrilir ondan sonra Arapçaya tercüme edilirdi,⁴⁸⁵ dolayısıyla Süryanice evrensel kültürün devamı için arada bir köprü görevi görmüştür.

Garaudy, Batı düşüncesinin kendi sistemiyle yetişen Leonardo Da Vinci (1452-1519) dışında bilim adamı yoktur anlayışını yanlış bulmaktadır. Çünkü buna benzer İslam düşünce sistemiyle yetişmiş onlarca bilim adamı olduğunu belirtmiştir. Örneğin: Kindî, Bîrûnî (973-1048), Râzî ve İbn Sina birçok alanda eserler vermiştir. Bunların başlıcaları; felsefe, matematik, coğrafya, tıp ve ilahiyat alanlarıdır. Ayrıca şiir ve müzik gibi alanlarda da eserler vermiş olanlar var, Ömer Hayyam, İbn Arabî ve Râzî gibi bazı isimler de bu alanlarda kitaplar yazmıştır.⁴⁸⁶ Bunların dışında İslam dünyasının yetiştirmiş olduğu, bilimin hemen hemen tüm alanlarında eser vermiş bilim ve düşünce adamı vardır. Örneğin, El-Cezerî birçok Batılı mucide esin kaynağı olmuştur. Özellikle Da Vinci'den üç asır önce yaşamış olmasına ve ona ilham kaynağı olduğu düşüncesine rağmen, Batı dünyası onu hiç ön plana çıkarmaz. İslam bilim geleneği, astronomi, fizik, kimya, biyoloji ve tıbbın değişik alanları ve burada sayamadığımız daha birçok alanda dünya çapında ilim adamı yetiştirmiştir. Garaudy, Cezerî konusunda şöyle demiştir:

“El-Cezerî'nin, 13. yüzyılda tasarlanan Makine Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamalar- El Câmi Beyn'el İlmi el Amelî en Nafi fi Sına'atil' Hiyel kitabı, İskenderiyeli Heron'un (Hêron d'Alexandrie, 1.yüzyıl). Mekanik'ini Bizanslı Filon'un (Philon, 2.yüzyıl). Sıkıştırılmış Havayla Çalışan Aletleri'ni çok çok gerilerde bırakır. El-Cezerî'nin bu eseri, Leonardo Da Vinci'nin mekanikle ilgili tasavvurlarının temelini oluşturur ki kendisi bu eseri kesinlikle görüp incelemiştir.”⁴⁸⁷

Garaudy'ye göre tarihin belli bir döneminde zirve noktasına varmış olan İslam bilimi iki ana esasa dayanmaktadır. Birincisi, somut bir şekilde varlığı düşünmenin ön plana çıkarılmasıdır. Bu da farklılık yaratıp insan dışı bir varlığı kabul etmeyen tümdengelimci Yunan düşüncesinden sıyrılmaya neden olmuştur. Bu sayede tıp, kimya, astronomi, denizcilik ve hidrolik gibi alanlarda Rönesans emprizminin asıl kaynağı İslam fenni olmuştur. İkincisi, İslam biliminin özel bir vasfı olarak nesnel bilgi kullanımı ile ilahî ve insanî amaçlarla kullanma bilgeliğini birbirinden ayırmamasıdır.⁴⁸⁸ İslam medeniyeti, daha önce oluşturduğu zengin kültürel mirasının Endülüs Emevîleri ile (756-1031) Sicilya ve

⁴⁸⁵ Étienne Gilson, *Ortaçağda Felsefe Patristik Başlangıçtan XIV. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, çev. Ayşe Meral (İstanbul: Kabalcı, 2007), 342.

⁴⁸⁶ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 103.

⁴⁸⁷ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 111.

⁴⁸⁸ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 245.

İspanya yoluyla Avrupa'ya taşınmasını sağladı. Böylece etkileri bin yıl sürecek yeni bir dünya kültürü oluşturuldu. Avrupa kıtasını bilim, felsefe, kültür, sanat ve edebiyat bakımından besleyip zenginleştirdi.⁴⁸⁹ Daha önce diğer dillerden Arapçaya çevrilen eserler, bu sefer Arapçadan Batı dillerine çevrilerek dünya kültür mirasının devamı sağlandı.

Garaudy'ye göre daha 9. yüzyılda, İslam bilimi alanında çalışma yapan Tûsi, Birûni ile Ebül Vefa matematikte sinüs alanında çalışmalar yapıp Kopernik'ten çok önce trigonometrik bir fonksiyon olan sekantı buldular. Bu dönemde yine, Sâbit b. Kurre, entegral hesaplamalar yapıp, ayrıca geometriyi cebire bağladı. İslam ilmi Greklerden etkilenmiştir; ancak ondan farklı olarak deney esasına göre çalışmıştır. Me'mûn dönemi astronomları, Batlamyus döneminde yapılan cetvelleri düzelterek yeniden hazırladılar. Trigonometrinin mucidi Bettânî (858-929), Ay ve Güneş tutulmasının eğimini 23 derece 35 dakika (Günümüzde bu eğim 23 derece ve 27 dakika şeklinde hesaplanmıştır) şeklinde hesaplamıştır. Ayrıca, bu dönemin astronomları, meridyen ölçümü yaparak 111, 814 metre rakamını buldular, bu ölçüm günümüzde 110, 938 metre olarak hesaplanmıştır. 13. yüzyılda Merağa şehrinde Nasreddin Tûsi (1201-1274) tarafından o güne kadarki teknik bakımdan en gelişmiş olan rasathane kurulmuştur. İspanya'nın Kastilya şehrinin Kralı X. Alfonso Müslümanların icatlarını taklit ederek Alfonsin Cetvellerini icat etmiştir. Uluğ Bey, Semerkant'ta Merağa rasathanesinin bir benzerini inşa ederek, "güneş yılını şimdikinden sadece 14 saniyelik bir yanılma ile hesaplayabilmişti."⁴⁹⁰

Müslüman mucitler, 9. yüzyılda coğrafya alanında da çok önemli icatlar yapmış ve büyük başarılar elde etmiştir. Garaudy'ye göre 10. yüzyılda, İtalyan kâşif Marco Polo'dan (1264-1324) üç asır önce Süleyman adında Arap bir tüccar, Çin ile ilgili coğrafi bilgiler vermiştir. 14. yüzyılda, dünya çapında bir gezgin kabul edilen İbn Battûta (1304-1356), Afrika'nın Timbuktu şehrinden, tüm Afrika, Orta Doğu ülkeleri, Buhara, Afganistan, Hindistan'dan Çin'e kadar, o dönemin önemli merkezlerini gezerek gözlemlerini yazdı. İbn Macit (1435-1501), denizci bir aileye mensuptur, "*Denizciliğin İlkeleri ve Kuralları*" isimli bir eser yazmıştır. Tanıştığı ve takdirini kazandığı Portekizli Vasco de Gama'nın deniz filosuna 1498'de Afrika kıyılarından, Hindistan Kalkûta'ya kadar kılavuzluk etmiş bir gemi kılavuzudur.⁴⁹¹

⁴⁸⁹ Garaudy, *Geleceğimizde İslam Var*, 139.

⁴⁹⁰ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 106-108.

⁴⁹¹ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 109-110.

Garaudy'ye göre İslam tıp alanında da önemli başarılar elde etmiştir. İslam coğrafyasında bu alanda iki önemli merkez vardı: Cüdişapur ve İskenderiye. İslam tıbbı, 8. yüzyıldan sonra tüm geçmişin mirasını da devir alarak ilerler. 3.yüzyılın sonlarında Mısır, Mezopotamya, Roma, İran ve Hint'in hekimleri Cüdişapur şehrinde toplanmışlar. 489 yılında tarihi Harran Okulu kapanınca hocalar buraya gitmiştir. 529 yılında Atina felsefe okulunun son filozofları Bizans İmparatoru Jüstinyen tarafından memleketlerinden kovulunca buraya sığınmışlar. 6. yüzyılda Hint tıp bilginleri de buraya gelmiştir. Ona göre İslam'ın tıbbı verdiği değeri, Hristiyan din adamları vermedikleri gibi onlar bu alandaki gelişmeleri engellemiştir. Papa 3.İnosan 1215'deki Latran Konsili'nde şöyle bir karar çıkartmıştır: “Muayeneden önce günah çıkarmamış bir hastayı tedavi eden her doktor aforoz ile cezalandırılacaktır. Çünkü hastalık günahından ileri gelir.”⁴⁹²

Bu anlayış sebebiyle altı yüz sene öncesine kadar Paris'teki Tıp fakültesinde bir eser vardı, o da İlk Çağ'dan 925 senesine kadar tıp alanındaki önemli bilgileri özet halinde veren Ebû Bekir Râzî'ye ait bir kitaptır. Râzî bu eserini dünyanın değişik coğrafyaları Hint, Yunan, İran ve İslam topraklarını gezerek topladığı bilgileri ve edindiği tıp bilgisi ile oluşturmuştur. Garaudy'ye göre bu alanda otorite olan bir diğer Müslüman bilim adamı İbn Sînâ'dır. Fizik, felsefe, şiir, ilahiyat ve daha birçok alanda uzman olmasının yanında, dünya çapında bir tıp bilginidir, yazdığı “*El-Kanun fi't-Tıbb*” yüzyıllarca Batı dünyasında kaynak kitap olarak okutulmuştur. Garaudy'nin örnek verdiği bir diğer bilim adamı, modern optiğin babası kabul edilen İbn'ül-Heysen (965-1040) bir göz tabibidir, gözün ilk net anatomisini çizen göz hekimidir.⁴⁹³

Garaudy'ye göre İslam inancının birçok alanda zirvede olduğu zaman İslam bilginleri sadece deneysel bilimler değil, doğa bilimleri konusunda da hassasiyet göstermişler. Bu bilim dalı ister jeoloji isterse de zooloji veya botanik olsun, hangi alanda olursa olsun fark etmez, bir çalışma yaptıkları zaman, doğanın dengeleri gözetilerek çevreye verilen önem dinî bir emir şeklinde tasavvur edilmiştir.⁴⁹⁴ Ona göre kısaca İslam medeniyetinin olduğu ve zirvesini yaşadığı 7. ile 15. yüzyılları arasında bilimin bütün alanlarında çok büyük ilerlemeler olmuştur. Tüm bu alanlarda daha sonraki nesillere büyük ve zengin bir miras bırakılmıştır. 20. ve 21. yüzyıl insanların İslam inancı ve geleneğinden öğreneceği çok fazla şey vardır. Zira İslam ve bu dinin temsilcileri her şeyden önce dünyanın evrensel

⁴⁹² Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 114.

⁴⁹³ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 115.

⁴⁹⁴ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 290.

mirasına en büyük katkıyı imanları ile yapmıştır.⁴⁹⁵ Müslüman bilim adamları yaptıkları icatları tüm insanlığın hizmetine sunmuştur. Bütün bu çalışmalarda da gördüğümüz gibi İslam bilimi çok farklı alanlarda gelişme kaydetmiştir. Garaudy de yeni nesillerin kurtuluşunu bilime de değer veren İslam dininin özünde bulduğu için Müslüman olduğunu değişik vesileler ile dile getirmektedir. Bununla birlikte bir dünya barışını din, dil ve coğrafya ayrımı yapmadan savunmuştur. Zira o, insanî değerleri en üstün ilke kabul etmiştir.

2.9.2. Batı Bilim ve Tekniği

Garaudy'ye göre Batı'nın bilime bakışı değişiktir, bazen kişisel veya sınıfsal menfaatler için büyük değerler feda edilmektedir; başka bir deyişle amaç ile araçlar birbirinden farklıdır, sevgi ve güzellik anlayışları bu basit amaçlar için harcanmaktadır.⁴⁹⁶ Bilim ve teknik toplumsal yaşamdan bağımsız değildir, bundan dolayı bu alanlardaki önemli gelişmeler, kitlelerin hayatında sosyal ve ekonomik etki ile birlikte toplumu çok büyük politik değişikliklere zorlamaktadır.⁴⁹⁷

Garaudy'ye göre Batı bilim ve tekniğinin gelişim seyri fiziğin gelişimine çok benzemektedir. Çünkü makineleşmenin en önemli dinamiği fiziktir. 16. ile 20. yüzyılları arasında makineleşme büyük bir ivme kazandı. Bu zaman aralığında sanayi devrimini tetikleyen mekaniğin katettiği yol, buhar makinası ile elektriğin icadı beraberinde patlarlı motorun doğuşunu getirdi. Bu dönemde yine büyük ideolojik dönüşümler yaşanmıştır. Döneme damga vuranlar ise şunlardır: Albert Einstein'ın (1879-1955) izafiyet teorisi, Auguste Comte'un (1798-1857) Pozitivizmi, Simon Laplace'ın (1749-1827) mekaniği, Max Planck'ın (1858-1947) kuantum fiziği ile yapılan birçok icat bilim dünyasını altüst etmiştir. Ayrıca, önceki buluşların bir dizi pratik uygulaması dünyamızdaki hayatı altüst etmiştir. Garaudy, "Nükleer enerjinin işletilmesi, bilgisayarların kullanılması, radyo-televizyonun çok yaygınlaşması gibi"⁴⁹⁸ değişik icatların sonuçlarının da farklı olduğunu belirtmiştir.

Batı medeniyetinin çıkar merkezli pragmatist anlayışı ile toplum değerlerini rahat bir şekilde harcaması şu anlama gelmemektedir: Batı bilime önem vermiyor veya bilim

⁴⁹⁵ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 121.

⁴⁹⁶ İslam vd., *İslam Üzerine Konuşmalar*, 61.

⁴⁹⁷ Garaudy, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*, 174.

⁴⁹⁸ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 190.

alanında çalışma yapmıyor. Özellikle coğrafi keşifler, sanayi devrimi ve Rönesans'tan sonra Batı'da bilim alanında çok büyük gelişmeler yaşandı ve hâlâ yaşanmaktadır. Şunu da unutmamamız gerekir her dönemin kendine ait özellikleri barındıran sorunları vardır. Her ideoloji veya her icadın olumlu tarafları gibi olumsuz tarafları da vardır. Batı bilim ve tekniği, hayatımıza birçok yenilik, kolaylık ve ilerleme getirdiği gibi birçok da kargaşa, yozlaşma ve çevre kirliliği getirmiştir. Ayrıca toplumsal hayatın ana dinamiklerinden olan kültür ve medeniyeti altüst etmiştir. Bizi biz yapan bazı dinî, milli ve kültürel değerleri alıp götürmüştür. Batı, bu değerlerin yerine Garaudy'nin deyimiyle "Piyasa Tektanrıcılığını" getirmiştir.

2.10. Garaudy'ye Göre Felsefenin Bazı Problemleri

Garaudy'ye göre felsefe tarihini incelediğimizde Kant'a varıncaya kadar ilahiyattan bağımsız bir felsefe yoktu, felsefe ilahiyattan beslenirdi; ancak bu durum ilahiyatı kuşkulu bir hâle getirdi. Böylece, Tanrı, insan ve tabiat eleştirel bir şekilde değerlendirildi. Burada ön plana çıkan, Kant ile birlikte Marx, Nietzsche (1844-1900) ile Kierkegaard bu eleştiri alanını daha da genişletti.⁴⁹⁹

Garaudy, din felsefesi ve felsefe tarihi geleneğinin temel bazı problemlerinin Batılı düşünce tarzından kaynaklı olduğunu iddia etmektedir. O bunu şu şekilde anlatmaktadır: Eski Yunan medeniyetinden 16. yüzyıla kadar geçen süreçte insanlığın düşünmemesi veya felsefe yapmaması söz konusu değildir. Bu büyük düşünsel ve felsefî boşluğu İslam filozof ve düşünürlerinin doldurduğunu söylemektedir. Garaudy'nin bu iddiasına karşılık Batılı İslam düşmanları bu durumu reddetmiş ve bu iddiasından dolayı ondan uzaklaşmışlar.⁵⁰⁰ Çünkü Batı düşünce geleneği, Yahudi tarihini dinin ana örneği, Yunan düşüncesini kültürün ana örneği ve Roma İmparatorluğunu da siyasî birliğin sembolü olarak kabul ederler; başka bir din, kültür ve siyasî yapıyı kabul etmezler.⁵⁰¹ Bütün bu sorunlar karşısında günümüz Batı dünyasında yol gösterecek kapasitede büyük filozof olmadığını söyleyen Garaudy, Batı'da tek tip düşünce ve düşünce yokluğu olduğunu iddia etmektedir. Batı'nın yetiştirdiği son büyük filozofun kendi doktora tez danışmanı Gaston Bachelard olduğunu, Batı felsefesini temsil eden Bernard-Henri Lévy'nin yaptığı şeyin yeni

⁴⁹⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 72.

⁵⁰⁰ Ramazanoğlu, "Derin Sulara Yalnız Bir Mümin" (13 Nisan 2019).

⁵⁰¹ Garaudy, *Filistin*, 22.

olmamakla birlikte aslında felsefe de olmadığını söylemektedir.⁵⁰² Fransa’da artık filozof yetişmediğini Henri Léviy örneğiyle açıklayan Garaudy, günümüzde Batı dünyasında yapılanın felsefe olmadığı iddiasındadır.

Garaudy, Fransız fütürist ve Filozof Gaston Berger’den (1896-1960) Edmund Husserl’in (1859-1938) fenomenolojisinin ilkel bir tarafı olduğunu öğrendiğini, asıl mistik bir inancı Müslüman sûfiler ile Hint mistiklerden öğrendiğini itiraf etmektedir.⁵⁰³ Ona göre, yöntem biçimi olarak sürekli bir şekilde reforma ve devrime altyapı oluşturmak için hayata yeni anlamlar yüklemekte, yaratıcı ve eleştirel düşüncenin önemine dikkat çekmektedir. Eğer bunu son vahiy ve peygamberlik olarak varlık ile birlikte eylem tarzında düşünülen bir değişim ilanını kabul edersek işte o zaman Kur’ân bir mesaj olarak isimlendirilir. Geçmiş zaman sürecinde insanların yapılandığı şartlar içinde sorunsuz bir tarih oluşturulmaktadır. Bu yapılar insanların karar ve oluru ile yeni şartlar oluşturur.⁵⁰⁴ Bu çalışmalar için de:

“1974 senesinde İsviçre’nin Neuchatel kentinde bulunan Uluslararası Kültür Diyaloğu Enstitüsünden yaptığı çağrıda Batı’nın artık nasıl kendi kendine ıstırap veremeyeceğini anlattı. Bu aslında Hegel ve yine Marks gibi filozofların da determinizmin bir meselesi olarak kendi zamanlarında ifade ettikleri şeydi. Böylece onun asıl amacı yüzyıllardır süren varlık felsefesiyle mücadele edip eylem felsefesine adım atmak ve attırmaktı.”⁵⁰⁵

Garaudy’ye göre Aristoteles felsefesinin ne İslam ne de vahyedilmiş herhangi bir din ile uyumu söz konusu değildir. Bunun sebebi Aristoteles’in varlık felsefesidir, varlıklar var olmak için herhangi bir yaratıcıya ihtiyaç duymazlar; yani Tanrı’nın yaratıcı fiilini açıklamaktan uzak bir görüştür. Tam da bu noktada Grek filozofları ile Müslüman veya nebevi felsefeyi benimseyen filozofların anlaşılmadıkları esas nokta ortaya çıkıyor: Grek filozofları varlık felsefesi, ilahî dinlere mensup filozofların başta Müslüman, Yahudi veya Hristiyan filozofların takip ettikleri ise eylem felsefesidir.⁵⁰⁶ Ona göre Aristoteles mefkûresi bütün vahiy ve yaratılış teorilerinden uzaktır. İbn Sînâ, Aristoteles mantığını aşarak akıl adına mantığın canlı ve yaratıcı gerçekliğini gözden uzak tutarak, dinî bilginin imkânsız ve gereksiz olduğunun ifade edilemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca o, vahyin ışığı

⁵⁰² Garaudy, *Amerikan Efsanesi*, 121.

⁵⁰³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 76.

⁵⁰⁴ Roger Garaudy, *Alternative, changer le monde et la vie* (Paris: Robert Laffont, 1972), 252.

⁵⁰⁵ Mahi, “Medeniyet Tasavvuru” (05 Eylül 2018).

⁵⁰⁶ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 56.

olmadan iyi ile kötü problemi çözülemez ve objektif yargılara varamayız, demektedir.⁵⁰⁷ Garaudy, varlık konusunu şu şekilde açıklamaktadır.

“Allah’tan varlık açısından bahsettiğimizde mesela ‘Allah vardır.’ dediğimizde şayet biz Allah’ın bütün yaratıklardan tamamen farklı bir şekilde mevcut olduğunu unutursak, o ifademiz dine aykırı bir çeşit küfür olur. Çünkü varlıklarla kabaca bir benzetmeye giderek O’nun ‘varlığı’ olarak adlandırdığımız şey, o varlıkları var eden eylemdir. Tabiat hadiselerinden peygamberlerin sözlerine varıncaya kadar her varlık, bizi varlıktan onu yaratan eyleme götüren bir ‘ayet’tir.”⁵⁰⁸

Garaudy’ye göre bu duruma istisna örnekler de mevcuttur. Örneğin, Gazzâlî, Aristoteles felsefesini bütün felsefe disiplinleri ile kıyasladığında bir karışıklık da meydana gelmektedir. Allah’ın vahyi ile uyum sağlamayan bir şekilde, varlık felsefesinin tersine, kaynak bakımından vahyin kaynağında yer alan yaratıcı eylemden ileri gelen bir felsefenin olmasını görememiştir. Gazzâlî, bu düşüncesinden kaynaklı olarak tüm eleştirel düşünce ve felsefeleri kötüleyip onlara karşı çıkmıştır.⁵⁰⁹ Garaudy’ye göre Gazali, felsefenin dinamik, vahyi hareketlendiren etkisi yerine, felsefeye eleştirel yaklaşarak, onu yasaklamaya, insanların ondan uzak durmasına yönelik çalışmalar yaptı. Bu noktada Aristoteles felsefesini takip edenler veya oraya takılıp kalmış kişilere karşı, felsefe kendini savunmak mecburiyetinde kaldı. Ateizm ithamlarına karşılık, kendilerini savunmak ve haklı olduklarını iddia etmek zorunda kaldılar. Hatta iş öyle bir hâle geldi ki, Aristoteles felsefesi ile Kur’ân’ın örtüştüğü iddialarına kadar vardı. Garaudy’ye göre; bu yanlış düşünce, felsefe tarihçilerinin çoğunlukla İslam felsefesinin olmadığı ya da bunun din ile felsefecilerin felsefesi arasındaki uzlaşmadan ibaret bir alan olduğu fikrine kapılmalarına yol açmıştır.⁵¹⁰

Garaudy, Gazzâlî’nin felsefe karşıtlığının en büyük darbeyi İslam felsefesine vurduğunu ve bu disiplinin yok sayılmasına zaman zaman başka felsefelere indirgenmesine de sebebiyet verdiğini söylemektedir. Fazlur Rahman, bu eleştiriye genel olarak karşı çıkarak, İslam düşüncesinde felsefenin yıkılma sebebi Gazzâlî ile başlamıyor, aksine 9. ile 17. yüzyılları arasında İslam’da felsefe geleneği inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir; ancak tasavvufun etkisi ile bu felsefenin esası çok köklü bir değişime uğradı, felsefenin bu disiplin ile uyum içinde olması amacıyla ruhani bir gayret felsefeye çökmüştür.⁵¹¹ Garaudy’ye göre İslam

⁵⁰⁷ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 135.

⁵⁰⁸ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 56.

⁵⁰⁹ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 56.

⁵¹⁰ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 136.

⁵¹¹ Fazlur Rahman, *İslâm*, çev. Mehmet Dağ - Mehmet Aydın (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000), 192.

dünyasında genelde felsefe özelde ise İslam felsefesi, Gazzâlî ve onun düşüncesini savunanların gazabından korunmak için kısmen İran ve İspanya'da varlığını sürdürdürebildi.

Gazzâlî sonrası felsefenin İslam dünyasında barınma imkânı zorlaşmış, neredeyse kalmamıştı. Çünkü başta tasavvuf ehlinin büyük bir kesimi ve nihilistlerin yardımıyla, felsefe iman alanının dışına atılmaya çalışılıyordu. İslam felsefesi, İspanya ve İran'da varlığını sürdürdürebilmiştir. Garaudy göre İslam felsefesi İspanya'da iki değişik şekilde varlığını devam ettirmiştir. Birincisi, filozof İbn Meserre (883-931) ile başlayıp İbn Arabî ile devam eden gelenek daha sonra Fars halkasıyla da buluşacaktır. İkincisi, filozof İbn Bâcce ile başlayan ve sonra İbn Rüşd düşüncesi doğrultusunda ilerleyen, akıl ile insan düşüncesinin gelişmesi, vahyin desteği ve Allah'ın iradesinin birliğini göstermeyi deneyecek başka bir yol vardı.⁵¹² Garaudy'ye göre İslam felsefesi bu iki yoldan, temel felsefî konuları aklın amaç ve anlamı doğrultusunda araştırmalar ile hayatın amacını tüm yönleri ile sorgulamıştır.⁵¹³ Din ile felsefeyi birbirine yaklaştıran bu düşünce, İspanya'da bu iki değişik yol ile varlığını sürdürmüş daha sonra Fars ekolü ile bazı noktalarda buluşmuştur. Garaudy, felsefe sorunlarının bir kısmının da Batı düşünce tarzından kaynaklı olduğunu söylemiştir. İslam felsefesinin ise sorunlarının ise bazı İslam felsefecilerinden kaynaklı sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Bu konuda yazara katılmakla birlikte sorunun bundan daha karışık olduğunu, birkaç kişi ile sınırlı olmadığını düşünüyoruz. Sorunun bir bütün olarak bir sistem sorunu olduğu kanaatindeyiz.

2.11. Garaudy'nin Metafizik Anlayışı Bağlamında; Peygamberlik, Mucize ve İsra Miraç Olayına Bakışı

Peygamberlik: Garaudy'ye göre Peygamberlik insanlık tarihinin olmazsa olmaz özelliklerinden birisidir. Bundan dolayı Hz. Âdem insanların ilk atası olmakla birlikte, peygamberlerin de ilkidir. Allah'a teslimiyeti tüm insanlığa emsal olan Hz. İbrahim, vahiy vasıtası ile insanlara kanun getiren Hz. Musa, Hz. Yakup ve Hz. İshak da birer peygamberdirler. Ayrıca bu peygamberlerin inandığı Allah ile İslam'ın kabul ettiği Allah birdir. Bundan ötürü Yahudilerin yaşadığı topraklara İslamiyet rahat ve hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu iki din tarih boyunca birbirlerini olumlu yönde etkilemiştir; başka bir deyişle birbirlerini zenginleştirerek bir diyalog kurmuşlardır.⁵¹⁴ Ancak burada bir ayrım

⁵¹² Garaudy, *Endülü's'te İslam*, 119.

⁵¹³ Garaudy, *Endülü's'te İslam*, 119-131.

⁵¹⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 248.

yapmak durumundayız, siyasî siyonizm ile Yahudiliği karıştırmamız gerekir. Bu olumlu diyalogu siyonizm ile kuramıyoruz. Onlar sadece Müslümanlar ile değil, diğer tüm dinlerle sorun yaşamışlar ve olumlu bir diyalog kuramamışlar. Fazlurrahman, Kur'ân'a göre Peygamberlik kurumu evrensel bir olgu olduğundan dolayı, gönderilen peygamber belli bir kültüre sahip bir bölgeye gelse bile, getirdiği mesaj evrensel niteliktedir.⁵¹⁵ Bundan dolayı bütün insanlar gelen peygamberlere inanmak ve takip etmek zorundadır.

Garaudy'ye göre peygamberler insanlara her zaman yol gösterici olmuşlardır: Hz. Muhammed, Allah'a boyun eğerek aldığı ilahî vahyi herkese ulaştırmak amacı ile mücadele etmiş ve tevhidi anlayış için mücadele verenlerin oluşturduğu ümmetin birliğini geliştirmiştir. Hz. İsa da hegemonya kuran din adamları ile zorba Roma İmparatorlarının karşısında durarak, Tanrı'ya nasıl itaat edileceğini bizzat yaşayarak ve yaşatarak göstermiştir.⁵¹⁶ Swinburne ise tek tanrılı inanca sahip din mensupları dinlerini yaymak için büyük mücadeleler vermiştir. Bu esnada insanları Tanrı'nın varlığına ikna etmek için özellikle Yahudiler ve Hristiyanlar Peygamberlerinin mucizeler gösterdiğini ifade etmiştir.⁵¹⁷

Garaudy'ye göre genellikle iman ile siyaset biri diğerinin tersi olarak düşünülür, hâlbuki bunun aksine, tarihin dönüm noktalarında aralarında çok ciddi bağlar vardır ve birbirlerini desteklemişlerdir. İnsanlık tarihi boyunca tüm kültür, kıta ve zamanlarda politika ile tasavvuf birbirlerinden ayrılmamış, ayrıca toplumsal değişim ile nübüvvet anlayışı bir bütünlük arz etmiştir. Bu durumların tek bir istisnası vardır, o da Rönesans'ın ortaya çıkardığı sömürgecilik ile kapitalist düzen anlayışıdır. Tüm peygamberler sadece dinî sorunlar ile uğraşmamış, aynı zamanda toplumsal sorunlarla da karşılaşmışlar: Hz. İsa, şeriatı suistimal ederek siyasete alet eden baskıcı hahamlar ile tanrılık iddiasında bulunan Roma İmparatorlarının siyasî güçlerini kullanarak dinî emellerine alet eden güçlerin karşısında durarak, canı pahasına onların foyalarını ortaya çıkarmıştır. Hz. İsa'nın, Roma egemenleri ile baskıcı Yahudilerin siyasî emellerini değil, deruni bir dinî hayat ile müşterek bir gelecek için tanrı egemenliğini esas alan bir peygamber olarak ortaya çıkması, insanlığın tarihî serüvenini farklı bir yöne çevirmiştir. Hz. Muhammed de dünyaya geldiği coğrafyada bir yanda putlara tapanlar, diğer yanda kabile sorunları gibi ciddi yerel sorunlar

⁵¹⁵ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1998), 80.

⁵¹⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 503.

⁵¹⁷ Richard Swinburne, *Tanrı Var mı?*, çev. Muhsin Akbaş (Bursa: Arasta Yayınları, 2001), 112.

ile uğraşmıştır. Sasaniler, yönetimde önemli muhalefet problemleri ile mücadele etmiştir. Bizanslılar, sapkın mezhepsel kavgaları ile birliği bozulmuş olan imparatorluğu ayakta tutmaya çalışmış; diğer yanda dağılmış bir krallığın mirasçıları Vizigotlar ile haydut derebeylerinin elindeki İspanya'nın problemleri ile uğraşmıştır.⁵¹⁸ Garaudy'nin burada üzerinde durduğu düşünceye göre peygamberî çizgi, sadece peygamberlerin yaşadığı dönemle sınırlı değildir. Ayrıca onların dönemi ile birlikte onların haleflerinin karşılaştığı sorunları da zikretmiştir.

Garaudy'ye göre peygamberler ne fal bakan insanlar ne de medyumdurlar. Onlar, her fiili ve kuruluşu gayesine uygun değerlendirme ile yorumlayan şahıslardır. Yahudiliğin insanlığa en büyük yardımı da bu noktada olmuştur: Peygamberliğe farklı bir nitelik katmışlar; peygamberlerin vaat ve umut zamanı gibi farklı bir zaman kavramı kazandırmışlar. Peygamberler, Allah'ın seçtiği kişilerdir. Fakat onlar Allah'ın insanlar ile diyalogunda hem Allah'ın vekilleridirler de hem Allah'tan aldığı mesajı insanlara bildirmekle sorumludurlar. Bu bildiri işi bir bütün olarak politik ve tanrısalıdır.⁵¹⁹ Garaudy, siyaset ve dinin birbirinden kopuk olmadığı gibi birbirini tamamlayan iki alan olduğunu vurgulamaktadır.

Mucize: Swinburne'e göre mucize Tanrı tarafından yapılan, olağanüstü ve dinî önemi olan bir olaydır.⁵²⁰ David Hume göre mucize, tabiat kanunlarının tanrı veya onun izni ile başka varlıklar yoluyla, örneğin melekler vasıtası ile ihlal edilmesidir.⁵²¹ Gazzâlî'ye göre mucize, olağanüstü olayları ifade ettiği gibi tabiat düzeninin ihlali şeklinde açıklanmıştır. "Mucizeleri hissi, akli ve hayali olmak üzere üç kısma"⁵²² ayırmıştır. Locke göre ise mucizenin bir amacı da⁵²³ akıl ile birlikte vahyi onaylamaktır. Garaudy, tabiat düzeninde aniden ayrılış anlamına gelen "mucize" insan ile ilgili düşüncesi dar olan insanın aşkın yönünü hesaba katmayan kişiler için geçerli olan bir delildir. İslam düşünce geleneğinde tıp ekolünün kurucuları olan İbn Sînâ ve Râzî gibi bilginler, insanın bir uzvu zarar gördüğü vakit onu bir araç parçası gibi görmemiş, insanı bir bütün olarak düşünüp o şekilde bir tedavi uygulamışlar. İnsanın bedeninde fiziksel bir hastalık vuku bulduğunda onu manevî

⁵¹⁸ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 28-30.

⁵¹⁹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 189.

⁵²⁰ Richard Swinburne, *Mucize Kavramı*, çev. Aydın Işık (İstanbul: İz Yayıncılık, 2009), 33.

⁵²¹ C. Stephen Evans - R. Zachary Manis, *Din Felsefesi İman Üzerine Rasyonel Düşünme*, çev. Ferhat Akdemir (Ankara: Elis Yayınları, 2010), 137.

⁵²² Özcan Akdağ, *Tanrı ve Özgürlük Gazzâlî ve Thomas Aquinas Ekseninde Bir İnceleme* (Ankara: Elis Yayınları, 2016), 189-190.

⁵²³ Çetin, *John Locke'da Tanrı Anlayışı*, 91.

seçeneklerle müzik ve moral ile tedavi yollarını seçmişler. Bu âlimlerin bu keşfinden on asır sonra tüberküloz ve açık yaraların kapanması gibi hastalıklarda insan moralinin tedavi edici yönü olduğu, ayrıca bazı deri hastalıklarında uykunun tedavi edici özelliği yeni fark ediliyor.⁵²⁴ Ancak insanlar bu tür durumları zaman zaman mucize olarak isimlendirmiştir. Allah'ın varlığı ile birlikte Peygamberliğin doğruluğunu tasdik etme işareti olan mucizeyle ilgili olarak, Garaudy'ye göre Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ispatı olarak Allah, ona Kur'an dışında herhangi bir delil veya mucize vermemiştir.⁵²⁵ Bu konuda bir mucize isteyen Kur'an şöyle cevap vermektedir: "Onlar hâlâ, Rabbinden ona bazı mucizeler indirilmeli değil miydi? diyorlar. De ki: Mucizeler yalnız Allah'ın katındandır; ben sadece bir uyarıcıyım."⁵²⁶ Her ne kadar bazı Müslümanlar İsrâ-Miraç olayını bir mucize olarak göstermeye çalışsalar da buna karşı çıkanlar da vardır.

İsrâ-Miraç: Garaudy'nin İsrâ-Miraç olayı ile ilgili düşüncesinde Muhammed Hamidullah ile benzer fikirde olduğu kanaatindeyiz. O, bu olayı turistik bir gezi seyahati gibi düşünmememiz gerektiğini, bu olayın tamamen "ruhî bir tecrübe"⁵²⁷ yolculuğu şeklinde olduğunu savunmaktadır. Bunun aksini düşünmenin Kur'an'a aykırı olduğu kanaatindeyiz. Kur'an'ı lafzi anlamda okumaya çalışırsak, istiare, benzetme ve sembolizmi inkâr ederse o vakit "Miraç" olayını değerlendirip rahatlıkla Hz. Muhammed'in uzaya çıkan ilk insan ve ilk kozmonot olduğunu iddia edebiliriz.⁵²⁸ Garaudy, Dante'nin "*İlahî Komedya*" adlı kitabında kendisinden seksen yıl önce yazılmış olan Muhyiddin İbn Arabî'nin "*Kitabu'l-İsrâ*" isimli eserinden ilham almasını manidar bulmaktadır.⁵²⁹ Garaudy, son olarak konuyu şöyle açıklamaktadır:

"Miraç, her ibadetin ruhudur. Çünkü o an, eylemlerimizin her birini ferdin bakış açısı olmayan bir bakış açısı içine oturtmayı denemek üzere, gündelik meşguliyetlerden kurtulduğu andır. Ben merkez değilim. Allah'tır merkez. O zaman, yer kıyamet Günü'ndeki gibi titrer ve yeni bir mücadelenin saati çalar."⁵³⁰

Bu konu ile ilgili Garaudy, İsrâ-Miraç olayının bedenlenmiş düşünceyi paylaşan İslam âlimleri gibi düşünmektedir. Peygamberler konusunda onları geldikleri dönemin devrimcileri olarak nitelemiştir. Hz. Muhammed ve Hz. İsa gibi, bütün peygamberler

⁵²⁴ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 424.

⁵²⁵ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 386.

⁵²⁶ Ankebut,29/50.

⁵²⁷ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: Yeni Şafak Gazetesi, 2003), 1/147.

⁵²⁸ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 397-400.

⁵²⁹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 386.

⁵³⁰ Garaudy, *Hatıralar*, 339.

geldikleri dönemin zorba yönetimlerine karşı gelmişler. Hz. Musa da firavunlarla mücadele etmiştir. Hz. İbrahim Nemrut'a karşı halkını uyarmıştır. Zaten peygamberlerin geliş amacı bozulan toplum düzenini tekrar tesis etmektir. Yazarın bu konudaki düşüncelerine biz de katılıyoruz. Zira her gelen peygamberin eskiye karşı yeni bir dünya düzeni düşüncesi koyduğunu görüyoruz.

2.12. Garaudy'ye Göre Din Dili Bağlamında Kur'ân Nasıl Bir Kitaptır?

Din dili konusu din felsefesinin temel konularından birisidir, çok genel bir tanımla söyleyecek olursak din dili Tanrı hakkında konuşmak şeklinde özetlenebilir. Bu tanım eksiktir; çünkü burada hangi dinin tanımlarını esas alacağız? gibi bir sorunla karşılaşıyoruz. Her şeye rağmen şöyle bir tanım yapılabilir: “Din dili, daha açık söylemek gerekirse yaşayan imanın dili, müminlerin anlayışlarını yöneten ve hayatlarına yön veren temel bakış açısı ve tutumları dile getiren bir dildir.”⁵³¹ Din dilinin kullanıldığı alan dinî bağlam olduğu için, din dışı atıfları olmadığından bu dilin kendine has kullanım kriterleri vardır. Örneğin din dili ile bilim tartışması yapılamaz. Din dili fideistik bir tavırdır ve bu dil oyunları olarak da ifade edilmektedir.⁵³² Wittgenstein'a göre “Daima belirli bir etkinliğin, somut bir durumun ya da bir yaşam biçiminin perspektifine oturan “dil oyunları” vardır.”⁵³³ Burada esas olan sözün hangi bağlamda söylendiğidir.

Garaudy'ye göre din dilinin sembolizm içermesi aslına bakarsan zaruridir; çünkü hiçbir şekilde göremediğimiz Allah, peygamberler vasıtası insanlarla bir iletişim kurmuştur. İslam dinî özelinde bu diyalogu Kur'ân ile sağlamıştır, Allah'ın bize göndermiş olduğu bu mesaj ile bizi tefekkür etmeye, bir gayret göstermeye devamlı bir şekilde çağırmıştır. Allah, gitmemiz gereken hedefi ve oraya varma yolunu değişik zamanlarda bulmamız için bize fırsatlar sunmuştur. Ayrıca, İslamî alternatifler ile çareler sunmak ve aklı bütün yönleri ile kullanmak yoluyla, itikat, ilim ve hikmet arasındaki bağlantıyı kurmayı bize öğretir.⁵³⁴ Garaudy, şunu da ısrarla vurgulamıştır: Kur'ân, tüm insanî bilgileri ihtiva eden bir ansiklopedi, bilim, fizik, tıp ve coğrafya kitabı olmadığı gibi onu böyle okumak da dine aykırı bir okuyuştur; zira Allah tarafından gönderilen mesajlar evrensel ve ebedîdir,

⁵³¹ Turan Koç, *Din Dili* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2017), 17.

⁵³² Cenan Kuvancı, *Din Dili Dil Oyunu mu?* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 95.

⁵³³ Hadot, *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, 11.

⁵³⁴ Garaudy, “İslami Alternatif”, 82.

insanların ürettiği bilimsel bilgi ve tezler ise göreceli geçici ve değişkendir.⁵³⁵ Bir anlamda Allah'ın sözü ile insan kelamının farkı vurgulanmıştır.

Kur'ân'ın bir hukuk kitabı olduğu söylemine karşılık, bu konuda Garaudy ile benzer bir düşüncüyü savunan Fazlur Rahman da konuyu şöyle izah etmektedir: “Kur'ân, her şeyden önce, bir dinî ve ahlakî ilke ve uyarılar kitabıdır; hukuki bir belge değildir.”⁵³⁶ O halde Kur'ân nasıl bir kitaptır? sorusunun cevabını Garaudy, %4'ü hukuk ile %0,7'si cezalarla ilgili olmak üzere geriye kalanın yaklaşık %95'i iman ve ahlak üzerinedir. Zira bütün hedef Allah'ın emirlerine itaat etmektir. Oysa günümüzde bir İslam devleti şeriatı uygulamaya çalıştığı vakit, kendi kanunlarının içine şeriatın bu yüzde birden az olan daha fazla kanunların lafzi anlamları ağırlıkta olanlarını Kur'ân'ın bütünlüğünden ayırarak esas alınmaktadır. Kur'ân'ı bize gönderen Allah'tır, yalnız bu Kur'ân'ı okuyacak, anlamlandıracak ve uygulayacak olanlar insanlardır; fakat her dönem ve zamanda farklı insanlar bunu yapacaktır. “Çünkü Allah'ın kelamı ebedîdir, her tarihî durumda o kelimadan canlı bir seslenişi alıp uygulamak da insanlara düşen bir görevdir.”⁵³⁷ Bu görevi yerine getiren insanlar, Kur'ân'ın onların hayatlarına çok büyük bir anlam kattığını göreceklere gibi Allah'ı hatırlamayıp göz ardı eden insanların da değersiz birer köle haline dönüşeceğini Kur'ân bize hatırlatmaktadır.⁵³⁸ Kur'ân'ın asıl hedefi insanın herhangi başka bir otoritenin emrine girmeden, tefekkür ederek onu anlayıp hayatına uygulamasıdır.

Garaudy'ye göre Kur'ân'ın bir kırmızı çizgisi de kaderci anlayışlardır. Kur'ân kör kaderci düşünceleri kesin olarak reddetmektedir. Çünkü Allah yarattığı bütün varlıklara varlığını sürdürmeye dayalı bir kanun tayin etmiştir. Bu da yarattığı doğa için zorunlu bir durumdur. Ona göre Kur'ân'da kaderci bir anlayış olduğu iddiasını taşıyan hem kaderci İslamcılar hem İslam karşıtlarının tüm ileri sürdükleri deliller yanlıştır. Bu konuda Garaudy, şu ayeti delil getirmektedir: “And olsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredeni müjdele.”⁵³⁹ Garaudy'ye göre Allah'ın bu müdahale ve müjdesi inanan insanların motivasyonunu artırmaktadır. Kur'ân fikir ve varlık konusunda bir ayrıma gitmez; çünkü bu Allah'ın var etme eyleminde aynı hakikatin iki yüzüdür. Kur'ân'ın anlayışı yer, zaman eylem gibi tüm antropomorfik düşüncelerin

⁵³⁵ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, s. 123.

⁵³⁶ Mustafa Öztürk, “Kur'an'ın Aktüel Değeri”, (2004), 83.

⁵³⁷ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 364.

⁵³⁸ Karataş, “Endülüs'te Tatlı Bir Huzur”, 11.

⁵³⁹ Bakara.2/155.

üstündedir. Kur'ân'ın bu konudaki düşüncesi insanın dinamik ve diri olmasıdır; “Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!”⁵⁴⁰ Allah bu ayetlerde görüldüğü üzere insanı hareketli bir yaratışın içine sevk etmekte, dinamik ve canlı bir varlık olarak değerlendirmektedir.⁵⁴¹ Kur'ân, insanın kör kaderci anlayışlara teslim olmaması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca dinamik bir insan olmayı öğütlemektedir.

Garaudy'ye göre Kur'ân toplumsal sorunlarda ortaya koyduğu hükümlerde soyut ilkeler koymayarak, her dönemin şartlarına uygun olarak tanrısal yasalara uygun cevaplar vermiş ve somut çözümler getirmiştir. Diğer taraftan sünnet de aynen Kur'ân gibi hükümler çıkarmıştır. Bundan dolayı, evrensel neticeler üretmek, kıyas yapmak, vahiy veya gelenekler olsun, her dönemin şartlarını da esas alarak Kur'ân ve sünnetin temel amaçları gözetilerek kamu menfaatleri doğrultusunda hükümler çıkarmaktadır.⁵⁴² Garaudy, Kur'ân'ın hitabının nasıl anlaşılması konusundaki görüşüne göre kesinlikle eski yorumlar anlamını yitirdiği için günümüz şartları doğrultusunda bunun yeniden yorumlanması gerekmektedir. Aksi takdirde Kur'ân'ın canlı ve dinamik hitabını ölü bir söz durumuna getirip yanılmış oluruz, demektedir. Bunu ilk dönem Müslümanlarında da görüyoruz, onlar da atalar kültürüne körü körüne teslimiyete karşıydılar.⁵⁴³ Anlamını yitirmiş olan bir yorumu esas alırsak Kur'ân'ı ölümler kitabına çevirmiş oluruz, oysa Kur'ân direkt olarak canlı muhataplara seslenmektedir.

Kur'ân, dinî hayatın ana kaynağı şeklinde tanımlanırken, Kur'ân ayetlerinin ekserisi itikat ile ilgilidir: “Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat O'na sadece sizin takvanız ulaşır.”⁵⁴⁴ Garaudy'nin Kur'ân'ın yorumlanması konusunda gördüğü en büyük trajedi Allah kelamı ile insan sözü arasındaki tüm sınırların kalkması sorunudur. Müslümanlar müfessirler ile fakihlerin yorumlarını bin yıldan bu yana Kur'ân hakikati gibi değerlendirmektedirler.⁵⁴⁵ Bu da Kur'ân'ın, tarihin belli bir dönemine hapsolmesine yol açmaktadır.

⁵⁴⁰ Hicr,15/29; Secde 32/9; Saad, 38/72.

⁵⁴¹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 353.

⁵⁴² Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 357.

⁵⁴³ Garaudy, *Yükseliş ve Çöküşleri*, 107.

⁵⁴⁴ Hac,22/37.

⁵⁴⁵ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 381.

Özetle Garaudy'nin İslam ile ilgili yazdığı eserlerinden şu sonuca varılabilir: İnsanlık âleminin düzeni ve sosyal adaletin hakkaniyet ölçüleri içerisinde tesis edilmesi; hak, hukuk ve adalet ile kurulması ancak Kur'ân ile sağlanabilir. Çünkü Kur'ân evrensel hükümler ortaya koyduğundan dolayı, tarihin her dönemine hitap etmektedir. İnsanların yazdığı en orijinal fikirler bile yüzyıl içinde anlamını yitirirken, Kur'ân ise hiçbir zaman bir anlam kaybı yaşamamaktadır.⁵⁴⁶ Garaudy, "Okudukça Kur'ân, bana daha çok yaklaştı. Sanki bugün yazılmıştı ve doğrudan bana sesleniyordu,"⁵⁴⁷ diyerek aradan bin beş yüz yıl geçse de Kur'ân'ın güncelliğini koruduğunu göstermektedir. Bütün bu düşünceler ekseninde olaya baktığımız zaman Kur'ân'ın insanlık için bir kurtuluş reçetesi sunduğunu ve temel sorunlara çözüm üretme kapasitesi taşıdığını göstermektedir.

Garaudy, Kur'ân'ı anlamamız için bilmemiz gereken üç temel kaide bulunduğunu vurgulamaktadır, ayrıca bu durum Kur'ân'da birkaç kez geçmektedir:

- a) Allah, buyruklarını aktarırken insana benzetmeler yoluyla seslenir.
- b) Allah, insana seslenirken soyut değil, somut tarihi misaller ile hitap eder.
- c) Kendisinden önce gelmiş olan vahiyleri neshetmez, tam tersine onların çarpıtılmış taraflarını ayırt eder. Bu yönü ile tüm halklara hitap etmek ve tüm hayat seviyelerine bir şekil vermek amacı ile daha önceki ilahî emirleri tamamlamaktadır.⁵⁴⁸

Garaudy'ye göre şayet biz Kur'ân'ın bir ayetini yorumladığımız zaman, Allah'ın aşkınlığını göz ardı edip, onu dış lafzi manasını esas alarak, Kur'ân'ın bütünlüğünden soyutlayarak, teşbih ve istiare olma olasılığını hesaba katmazsak Kur'ân'ın Allah sözü olma gerçeğine aykırı davranmış oluruz, böylece Kur'ân'a kendi düşünce noksanlıklarımızı aktarmış oluruz.⁵⁴⁹ Bu şekilde davrandığımız sürece hiçbir zaman ayetlerin gerçek mesajına da vakıf olamayız. Allah'ı düşündüğümüz zaman şayet ona zaman ve mekân izafe edersek antropomorfizm düşüncesinin etkisinden azade olan Allah'ın şu ayetlerine aykırı davranmış oluruz: "Doğu da Allah'ındır Batı da. Nereye

⁵⁴⁶ "Roger Garaudy" (10 Şubat 2019).

⁵⁴⁷ Garaudy, *Hatıralar*, 338.

⁵⁴⁸ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 86; Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 382.

⁵⁴⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 384.

dönerseniz Allah'ın zâtı oradadır.”⁵⁵⁰ Garaudy, diyor ki, “Hangi mantıksızlıkla bir Müslüman kalkıp da Allah'ı her yerden başka yerde arayabilecektir?”⁵⁵¹

Ona göre Kur'ân da aynen Kitab-ı Mukaddes gibi beşer hayatına Allah'ın karışmasının tarihidir. Kutsal metinler sonsuzluk içinde zamana ve insana hitap ederler; fakat geldikleri milletin dili ve kavrama durumlarını esas alarak onları muhatap alırlar. Bu durum şu ayetlerde açıkça görülmektedir: “Hiçbir ümmet yoktur ki, onu uyaran bir peygamber gelmiş olmasın!”⁵⁵² Bu metinler kadim ilkelerden yola çıkarlar; ancak tarihin bir dönemine ait özel ve somut bir soruna cevap verirler.⁵⁵³ Allah'ın, vahiy gönderdiği her topluma onların dili ile hitap etmesi ve onların kültürlerini esas alması, bu metinlerin evrenselliğine ve devamlılığına bir hanel getirmez. Kur'ân'ın Mekke veya Medine toplumlarına o zamanki müdahalesi o zamanla sınırlı bir emir değildir. Bu ebedî bir ilkedir, bütün milletler ve tarihin tüm zamanları için geçerli bir emirdir. Ayrıca o dönem ve milletlerin somut durumlarına göre bir değerlendirme yapılır. Bu durumda Kur'ân'ın okunması her zaman lafzi bağlamda değerlendirilemez.⁵⁵⁴ Ayetin geldiği zamanın özel durumu ile eylem ilkesi gereğince, her zaman genelden özele bir yöntem yeterli olmayabilir, bazen de kıyas yaparak bir çözüm bulunabilir.

Kur'ân'ın dilinin hem sembolik hem tarihsel olduğunu söylerken, tarihsel yönü ile ilgili bazı ipuçlarını ayetlerden anlıyoruz. Garaudy'ye göre kiblenin değişmesi bunun en güzel örneğidir. İbrahimî dinlerin bir devamı olarak Müslümanlar da önceleri Kudüs'e dönerek ibadet ederken, Yahudiler ile ilişkileri bozulan Müslümanların gelen ayet ile yeni kibleleri Kâbe'ye dönmeleri aynı zamanda tarihi bir olaydır. Zira Kur'ân, manaya oranla olguların göreceliliğine dikkat çeker. Namaz vakti geldiğinde şayet bir sorun varsa namazın nasıl kılınacağını şu şekilde izah etmektedir: “Tehlike durumunda ister ayakta ister binekte kılın!”⁵⁵⁵ ayetini değerlendiren Garaudy Kur'ân'ın tarihiliği vahyin muhatabı olan kitlenin tarihin belli bir diliminde olmaları ile onların kavrayabileceği bir şekilde onlara hitap etmesinden ileri gelmektedir.⁵⁵⁶ Yazar bu konuya şu örneği vermektedir: “İstisnasız her

⁵⁵⁰ Bakara,2/115; Mücadele,58/7.

⁵⁵¹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 388.

⁵⁵² Fatır,35/24; Nahl,16/36.

⁵⁵³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 90; Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 388.

⁵⁵⁴ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 389.

⁵⁵⁵ Bakara,2,239; Bakara,2/115.

⁵⁵⁶ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 396.

peygamberî kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara açık açık anlatsın.”⁵⁵⁷ Yazar’ın yukarıda vermiş olduğu örnekte de dikkat çektiği gibi, Kur’ân’ın tarihi bir yönü olduğunu kabul etmektedir. Ancak bu; ilahî vahyin evrenselliğine herhangi bir sorun çıkarmadığı gibi, insanın, tarihin ve vahyin nasıl anlaşılması gerektiğini de bize açıklamaktadır.

Kur’ân’ın dilinin tarihî bir yönü de olduğunu yukarıda açıkladık, bu dil aynı zamanda semboliktir. İslam hukukunu Roma ile kıyas eden Garaudy, bu iki hukukun birbirinin tam tersi olduğuna işaret etmektedir. Roma hukuku gücünü sahip olduğu otorite ve sahip oldukları imparatorluk kurumlarının hâkimiyetinden alarak, geleceğe dair soyut şeyler üzerine sistemini kurmakta iken, İslam hukukunun ana kaynağı ise Kur’ân ayetleridir. Ona göre İslam hukuku, Roma kanunlarının tersine soyut değil, gerçek ve somut tarihî olayları inceler. Doğal olarak tarihî bir vakıya vahiy cevap verir; ancak gelen bir vahyi her olaya olduğu gibi uygulayamazsınız, bunu yapabilmek için her vakıanın amaç ve sebeplerini ortaya çıkardıktan sonra ilahî vahyi buna uygulamak gerekir. Garaudy’ye göre Kur’ân’ın insana hitap ettiği toplumun anlayışı, dili ve kültürünü esas alarak gönderilmiş olması ve dünyanın yaratılması olayını Kur’ân şu şekilde açıklamaktadır: “Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden; geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah’tır.”⁵⁵⁸

Garaudy, Allah’ın dünyayı yaratmasını insan hafızasının algılayacağı bir şekilde anlatmıştır; çünkü insan belli bir zaman dâhilinde varlığını sürdüren, yapacağı şeyi önce tasarlayan ve onu aşamalı bir şekilde ilerleten bir varlıktır. Allah ise zaman ve mekândan münezzeh olduğu gibi sürekli yaratan ezeli ve ebedî dir. Dolayısıyla Kur’ân’ın insana hitaptan kaynaklı onun dilini kullanması bir çelişki değildir. Garaudy’ye göre kendisinin barınacağı barınağı taştan yapan bir insan aylarca çalışır, bunu başarması için çok büyük gayret göstermesi gereken bir varlık iken, dünyadaki dağların, denizlerin, yıldızların ve âlemdeki benzeri şeylerin altı günde yaratıldığının ona söylenmesi muazzam bir metaforudur; çünkü bu iş onun yaptığı işle bir kere kıyas kabul etmeyen bir iştir.⁵⁵⁹ Kur’ân’ın birçok konuda kendine has bir yaklaşım tarzı, bir anlayışı vardır: Batı medeniyetinin kapitalist sisteminin tersine, Kur’ân insan emeğine uygun ve saygın bir mülkiyeti savunmaktadır. Ayrıca Kur’ân her zaman ve zemine sahip evrensel bir özelliğe

⁵⁵⁷ İbrahim,14/4; Rad,13/38.

⁵⁵⁸ Araf,7/54.

⁵⁵⁹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 397-400.

sahiptir. Şayet inananlar bu dili değiştirmeye çalışırsa Kur’ân da diğer ilahi kitaplara benzer bir kader ile yüz yüze gelir.

2.13. Kötülük, Ölüm ve Ölümsüzlük

Kötülük: Kötülük sorunu din felsefesinin esas ve en eski konularındandır, bir yanıyla felsefî teistik başka bir yanıyla dinî teolojik bir konudur. Zira Epikür (M.Ö. 341-270) ile bir formüle kavuşmakla birlikte, teistler için çok fazla sorun olmamakla birlikte sevgi Tanrı’sından beklenmeyen bir aksiyon şeklinde değerlendirmelere tabi tutulurken, herhangi bir tanrı tasavvurunu kabul etmeyen birisi için de idarecisi olmayan tabiatın doğal bir sonucudur.⁵⁶⁰ Orta çağ düşünürlerinden çoğunluğun görüşüne göre kötülük problemi sahte bir problemdir; çünkü kötülüklerin gerçek bir varlıkları yoktur, sorun sadece bazı hususların belirsizliği ve noksanlığından kaynaklanmaktadır.⁵⁶¹

Kötülük sorunu felsefecilerin tanımlamasına göre: “Doğal, ahlakî ve metafizik olmak üzere üç çeşit kötülük vardır. Başka bir sınıflandırmaya göre ise kötülük; varoluşsal, mantıksal ve delilci şeklinde adlandırılmıştır.”⁵⁶² Kötülük genel olarak ikiye ayrılır: İlki, ahlakî kötülük; insanın hür iradesi yaptığı davranışlar ya da günah ve yanlışlardır. Ahlakî kötülük; iftira, yalan, sahtekarlık ve zulüm gibi davranışlardan oluşur. İkincisi ise fizikî kötülüktür, doğal afetler ve bedensel zararlar ile meydana gelen bu kötülük; salgın hastalık, körlük, kıtlık, sel, ölüm, deprem, fırtına gibi kötülüklerden oluşmaktadır.⁵⁶³ Toplum fizikî kötülüğü bela ve musibet olarak da isimlendirerek bu konuya yaklaşmaktadır. Garaudy, tabiatı insanın faydası için kullanma mücadelesini aksatma ve entropi yasasının verdiği olumsuz tutuma karşı insanlığın verdiği haklı mücadeleyi zayıflatarak engelleyen kavramı kötülük olarak isimlendirmektedir.⁵⁶⁴ Entropi yasası, âlemdaki kargaşa ve düzensizliğin devamlı bir şekilde tek tarafa doğru arttığını savunan ilkedir.⁵⁶⁵

Batı düşünce geleneğinde kötülük sorunu daha çok teodise geleneği esas alınarak tartışılmıştır, ateistler ve pesimistler/kötümserler bu konuya daha çok Tanrı’nın varlığına bir karşıtlık ekseninde yaklaşmıştır. Dolayısıyla kötülük problemi, Tanrı’nın merhameti,

⁵⁶⁰ Rafiz Manafov, *John Hick’in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2007), 12.

⁵⁶¹ Metin Yasa, *Tanrı ve Kötülük* (Ankara: Elis Yayınları, 2016), 14.

⁵⁶² Mehmet Sulhan, “Covid-19 Bağlamında Kötülük Probleminin Çeşitleri”, *Tasavvur Dergisi* 6/2 (Aralık 2020), 798.

⁵⁶³ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 22.

⁵⁶⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 99.

⁵⁶⁵ Caner Taslaman, *Modern Bilim Felsefe ve Tanrı* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2013), 12.

iyiliği ve kudretine aykırıdır, düşüncesi genel kabul görmüştür. Yine Batı düşüncesinde bu teoriye karşı çıkanlar olmuştur, özellikle Augustinus ve Leibniz kötülüğün hiçbir şekilde Tanrı'nın niteliklerine aykırı olmadığını iddia ederek konuyu teodise bağlamında değerlendirmişler.⁵⁶⁶ Genel olarak dinler özellikle de Hristiyanlar kötülüğü, iyiliğin yokluğu, göreceliliği ve insanın zayıflığı noktasında değerlendirerek konuya farklı bir bakış açısı geliştirmişler.⁵⁶⁷

Garaudy, kapitalist sistem ve bu sistemin ahlakçıları kendi sınıf çıkarları için insan hayatına herhangi bir değer vermedikleri gibi, yapılan suçları da insanlık için kötülüğe karşı bir mücadele yapıldığını savunmuşlar.⁵⁶⁸ Garaudy'ye göre kötülük yapanlara karşı bireysel değil ancak tümünden bir karşı mücadele ile başarı sağlanabilir aksi takdirde kişisel çaba ile bir yere varılamaz. Hristiyanlığın Orta Çağ'da hem Haçlı Seferleri yolu ile hem de kurduğu engizisyon mahkemeleri vasıtasıyla uyguladıkları birçok kötülük vardır. Onların yaptıkları hatalar "kurulu düzen" adı altında savunulmuş ve insanlar aldatılmıştır. Bu kötülüğü yapabilmek için kölelik sistemi veya kurulu düzen adını kullanmışlar.⁵⁶⁹ Hristiyanlık, kurduğu engizisyon mahkemeleri yolu ile milyonlarca insanı ezdikleri bu sistemi de Tanrı'nın takdir ve isteği şeklinde sunmuş, buna karşı geleni suçlu ilan edip ağır cezalara çarptırmışlar. Bu mahkemeler de dinî ve siyasî birçok karar almışlardır.

Garaudy'ye göre bilim adına günümüzde birçok kötülük yapılmaktadır. Bilim adı altında yapılan kötülükler ve fiiller, bilimin kendisinden kaynaklanan bir şey değildir. Ancak bilimi suistimal eden ve cesareti olmayıp bilimi din durumuna getiren felsefelerden kaynaklanmaktadır.⁵⁷⁰ Bu sorunu kimileri inkâr etmiş, böyle bir vakıayı kabul etmemiştir, kimisi de varlığını kısmen gerekli bularak, iyiliğin karşılığı olarak olaya estetik bir açıdan bakmıştır.⁵⁷¹ Ancak şunu net olarak söyleyebiliriz; kötülük sorununa ister rasyonel bir problem isterse de felsefi bir konu olarak yaklaşalım, herkesin memnun olacağı bir sonuca ulaşamayız, nasıl tarihte olduğu gibi günümüzde de tartışılıyorsa, mutlaka gelecekte de

⁵⁶⁶ Metin Özdemir, *İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi* (İstanbul: Furkan Yayınları, 2014), 350.

⁵⁶⁷ Manafov, *Kötülük Problemi ve Teodise*, 215.

⁵⁶⁸ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 74.

⁵⁶⁹ Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, 69.

⁵⁷⁰ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 55.

⁵⁷¹ Necip Taylan, *İslam Düşüncesinde Din Felsefeleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 97.

tartışılmaya devam edecektir.⁵⁷² Bu argüman ne teistlerin elini güçlendiren bir delildir ne de ateistlerin elinde Tanrı'nın varlığını ortadan kaldıran bir argümandır.

Yazarın kötülük problemine yaklaşımı, konunun bireysel olaylar olarak meydana geldiği noktasında olmuştur. Ancak kötülük kavramına sebep olan hadiseleri eserlerinde daha çok örneklemeler üzerinden anlatmıştır. Örneğin kapitalistler, Hristiyanlar ve bilim adına yapılan bazı uygulamaları bu çerçevede değerlendirmiştir. Fakat çözüm önerisi sunduğunda bu soruna kitlesel karşı duruşun zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Onun okumalarından çıkardığımız sonuç, dünyadaki birçok kötülüğün faili insanlar olduğu halde buna din, ideoloji ve başka kılıflar uydurdukları düşüncesidir.

Ölüm ve Ölümsüzlük: Arapçadan Türkçeye geçen “eskatoloji” kavramı ile de ifade edilmektedir, içinde bulunduğumuz dünya ve insanın sonu ile birlikte ahiret hayatını da ifade eden genel bir kavramdır.⁵⁷³ Garaudy, ölümle-hayatı bir bütün olarak düşünür, her ikisini de sevmemiz gerektiğini çünkü ölümün hayata değer kattığını aksi takdirde her ikisinin de anlamsız olacağını söylemektedir. Ölüm tabiatın güzel ve evrensel bir yasasıdır. Ona göre ölüm yaşlılığın bir sınırı olduğu gibi yapabileceklerimizin de azalmasına neden olmaktadır. Yaşam ölüme karşı bir mücadele alanı değildir. Yaşam yalnızca ölüme anlam katmaktadır. Garaudy, kendisi gibi olan bir ihtiyar için ölümün bir trajedi değil, bir tamamlanış olduğunu ifade etmektedir. Ona göre ölen ve öldüren insanlardır, dolayısıyla ölüm değil ölümler vardır. İnsanları çileden çıkararak kötü ölümler vardır. Bunlar; insanları isyana sevk eden durumlar, salgın hastalıklar, savaşlar, açlık ve işsizliktir. Bu tür ölümler üzerinde ciddi çalışmalar yapılırsa kötülük mağlup edilebilir; ancak kötülüklerle sadece savaşıyor bu da sorunu çözmiyor. Bir de güzel ölüm dediğimiz durumlar vardır. Bunlar: Yaşamını sevgi ve saygıya dayalı bir şekilde sürdüren ve hayatlarında güzel ürünler ortaya çıkarmış olan kişilerin ölümüdür, demektir.⁵⁷⁴ O, ölümü bir nevi hayatı anlama kılavuzu olarak değerlendirmektedir. Yani bir bütünün ayrılmaz iki parçası gibi düşünmektedir.

Garaudy, ölümden sonraki hayat için korkulmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Buna gerekçe olarak da insanların doğmadan önce olmamış olmaları nasıl bir acı vermiyorsa ölüm sonrası da bir korku vermemelidir, tezini ileri sürmektedir. Tüm dünya bizim

⁵⁷² Cafer Sadık Yaran, *Kötülük ve Theodise* (Ankara: Vadi Yayınları, 1997), 190.

⁵⁷³ Muhsin Akbaş, “Ölüm ve Ölümsüzlük”, *Din Felsefesi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 319.

⁵⁷⁴ Garaudy, *Hatıralar*, 452.

vücudumuz olduğu gibi insanlık tarihi de bizim bilincimizdir⁵⁷⁵ diyen, Garaudy, ölümü nasıl beklediğini şu şekilde tarif etmiştir:

“Benim yaşımda, bütün korkuları, bütün acıları ve canlandırıcı bütün mücadeleleri, bir asrın endişelerini, tecrübelerini ve yaratışlarını yaşadktan sonra aşkı nasıl iştahla beklediysen ölümü de öyle bir iştahla bekliyor ve seviyorum... Ölüm çözülmüş bir düğümden başka bir şey değildir.”⁵⁷⁶

Ölüm yalnızca bireyin gelişimini sekteye uğratmaktadır. İnsanlar ölmek için yaşamaz bundan ötürü ölüm bir çeşit coşkuyla bekleniyor. Garaudy, bunu bir bayrak yarışı şeklinde tanımlamaktadır. Ölen kişinin yerine başka birisinin geleceğini, gelecek olanın meşaleyi almasının aydınlık, huzur ve güven hissi vereceğini, insanların bu his içinde yaşarken öleceğini söyler.⁵⁷⁷ O, ölümü bir proje olarak isimlendirmektedir. Ancak bu proje içinde bulunduğumuz dünyayı içine almakla birlikte bu dünyanın ötesine de taşmakta, bu ölüm meşru bir hayatın sonu değil tersine gelişip büyümesidir, demektedir. Garaudy bunu bir denize benzetmektedir, ölüm bir korku ve endişe ile denize düşmeye benzemez. Aksine ölümü nefes alınarak dalınan, Allah’ın insanda zuhur ettiği ve ebedî hayatı müjdeleyen bir düşme şeklinde tasvir etmiştir.⁵⁷⁸

İnsanlık tarihinde ölümsüzlük söz konusu olduğunda bu, üç farklı bakış açısı ile tartışılmıştır: Ahlakî, bilimsel ve metafizik ölümsüzlük. Ahlakî ölümsüzlük: İnsan olarak akıllı ve ahlakî düşünceye sahip olmakla ölümsüzlük fikri paralellik taşıyor. Bu teoriye göre insan bir Tanrı’ya inanıyorsa hâl ve hareketlerine dikkat eder, şayet inanmıyorsa ona her şey normal gelir, dolayısıyla sorumsuz olur ve ahlakî ilkelere uymaz. Bilimsel ölümsüzlük: Bilimsel verilerden yararlanarak ölümsüzlüğe bir çare arama yolları, ruh çağırma, telepati, içe doğma gibi yolları denemeye çalışanlardır. Metafizik ölümsüzlük: Ölüm sonrası veya ahiret hayatı dediğimiz yaşama inancına dayalı bir teoriyi savunmaktadırlar.⁵⁷⁹ İslam düşünce geleneğinde konuya sadece metafizik açıdan yaklaşan kişi İbn Rüşd olmuştur.⁵⁸⁰ Bazı Hristiyan çevrelerde Tanrı insanları ölümsüz olarak yaratmıştır; fakat Adem’in işlediği suç yüzünden insan bu özelliğini kaybetmiştir. Locke

⁵⁷⁵ Garaudy, *Hatıralar*, 460.

⁵⁷⁶ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 334.

⁵⁷⁷ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 22.

⁵⁷⁸ Garaudy, *Hatıralar*, 462.

⁵⁷⁹ Sait Polat, *Kişisel Kimlik Bağlamında Ölümsüzlük Düşüncesi* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2020), 138-141.

⁵⁸⁰ İkbâl, *İslam’da Dini Düşüncenin Yeniden İnşası*, 146.

göre insan bu kaybettiği ölümsüzlük özelliğini tekrardan kazanma şansına sahiptir, bu da sağlam bir iman ve bu imanın insan hayatına uygulanması ile sağlanabilir.⁵⁸¹

Ölüm ve ölümsüzlük, Platon'dan bu yana felsefe çevrelerinde tartışılmakla birlikte, genelde bedenün ölümlü olması ile birlikte, ruhun ölümsüzlüğü üzerinde tartışmalar sürmektedir, inanan çevrelerde, ruhun merkezde olduğu bedensiz bir ölümden sonra bir hayat öngörülmektedir.⁵⁸² Garaudy, bu eski anlayışlara farklı bir boyut katmaktadır, ona göre insanlığın uzay keşfinde katettiği yol, atomun parçalanması sonucu bilimin geldiği seviye ve insanlığın kendi türü için gerçekleştirdiği başarılar insanlık adına ölümsüzlüğü hayal edilebilir bir noktaya getirmiştir.⁵⁸³ Yazarın dile getirdiği temennilere katılmakla birlikte insanlığın ölüm ve ölümsüzlük konusunda çok yol aldıklarını düşünmüyoruz. Belki insan hayatının biraz uzatılması noktasında ilerlemeler yaşanmıştır; ancak milyonlarca yıllık bir dünyada birkaç yıl gibi bir zamanın çok da anlamlı olmadığı kanaatindeyiz.

2.2. GARAUDY'NİN DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TANRI

Tanrı kavramı, ilk insanlardan bu yana ister inanılsın isterse inanılmasın bir şekilde tanımlanmıştır. Genellikle büyük dinlerin benimsediği tanrı anlayışı: O, tüm varlıkların en üstünde bulunan, bütün âlemi kontrolünde tutan mutlak güç sahibi bir yaratıcıdır.⁵⁸⁴ Genellikle teist tanrı anlayışı dediğimiz tek tanrılı dinlerin benimsediği anlayışın insanlık tarihi boyunca daha çok kabul gördüğünü görürüz. Teizmin Tanrı anlayışına göre Tanrı zaman dışı özgür bir varlıktır,⁵⁸⁵ O aşkın bir varlıktır, dolayısıyla bizim insan olarak tasavvur ettiğimiz herhangi bir varlığa benzememektedir. O tektir, eşi ve benzeri olmayan ve her şeye gücü yetendir. Teist anlayışlara göre aynı zamanda O içkindir, her şeyi bilendir, ezeli ve ebedidir, iradesi ile her şeye gücü yetendir, zaman ve mekândan münezzehtir, varlığı zorunludur⁵⁸⁶ her şey ona muhtaçtır ancak o hiçbir şeye muhtaç değildir. Teizmin Tanrı'ya atfettiği sıfatlar bunlarla da sınırlı değildir.

⁵⁸¹ Çetin, *John Locke'da Tanrı Anlayışı*, 215.

⁵⁸² Akbaş, "Ölüm ve Ölümsüzlük", 326.

⁵⁸³ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 19.

⁵⁸⁴ Mehmet S. Aydın, *Älemden Allah'a* (İstanbul: Ufuk Kitapları, 2000), 129.

⁵⁸⁵ Swinburne, *Tanrı Var mı?*, 8.

⁵⁸⁶ Aydın Topaloğlu, *Tanrıtanımazlığın Felsefi Boyutları Teizm ya da Ateizm* (İstanbul: Furkan Kitaplığı, 2001), 122.

Garaudy, daha on beş yaşlarında iken izci arkadaşları ile diz çöküp bir Tanrı'ya dua ettiğini ancak bunun hangi Tanrı olduğunu bilmediğini söyleyerek,⁵⁸⁷ her zaman bir Tanrı tasavvuruna sahip olduğunu göstermektedir. Garaudy, Tanrı kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: Bu hayatın mutlaka bir anlamı vardır. Ben de bu anlamı keşfetme ile görevimi yapma sorumluluğunu taşıyorum. Bu anlayış benim hayatta tutarlı davranmamı ve düşünce dünyamda inşa ettiğim konularda kargaşa çıkmamasını sağlamıştır. Tanrı varlığı konusunda herhangi bir “ontolojik delil” kanıt arayışında olmadığını, ondan ceza ve ödül beklemediğini, şayet böyle bir girişimde bulunması halinde kendisinin bir hayalperest ve bağınaz olabileceği ihtimalini doğururdu,⁵⁸⁸ diyen Garaudy, aslında kendi dünyasındaki Tanrı'yı tasvir etmektedir.

Garaudy, ellerimizle ya da mantığımızla yapabileceğimiz ağaçtan veya akıldan putlara hiç ihtiyacımız olmadığını dile getirmektedir. Tanrı, ceza ve mükafat vermediği gibi konuşup dilencilik benzeri isteklerimize de cevap vermez. O, sadece yaratıcı fiillerimize ilham kaynağıdır. Çünkü O, yaratma eyleminin bir başka adıdır. Pavlusçu düşünceyle hareket ederek egemenlik kurma mücadelesi veren teolojiler ile varlık felsefesini hâkim kılmaya gayret gösteren felsefelerin ortak bir noktaları vardır, o da tanrıları öldürmektir; ancak tanrılar insanlarla mücadeleyi terk ettiklerinde ölümler başka şekilde ölmezler.⁵⁸⁹ Ona göre kendisine kavuşmak üzere insanı öldüren Tanrı'nın aşkınlığını onaylamak, insanın yeterlilik duygusuna karşı çıkmaktır. Böyle bir durumda sûfilerin öğrettiği gibi, Tanrı benliğin saf aynası olur.⁵⁹⁰ Don Kişot'un deyimiyle, “Tanrı içimizdedir.” İnsanlık ve geleceği için mücadele veren her bireyin yüreğinin içi Tanrı ile dolup taşmaktadır.⁵⁹¹

Hegel'e göre de insan Tanrı'yı kesin bir şekilde dışsal veriler ile nesnel gözlem olarak bilemeyeceğimize göre ikinci bir yol var, içsel gözlem tecrübemiz o da bize ait bir özellik olduğu için o yolla da Tanrı'yı bulamayız. Çünkü Tanrı ne içimizde ne de dışımızdadır. Onu akıl yolu ile idrak edemeyiz, başka yerde aramaya gerek yoktur.⁵⁹² Locke ise Tanrı'nın metafizik bir varlık olmasından dolayı, onu bilme yetimizin tecrübe olduğunu söylemekle birlikte, Tanrı'nın varlığına bizi götüren dört delil olduğunu da hatırlatmaktadır

⁵⁸⁷ Garaudy, *Hatıralar*, 31.

⁵⁸⁸ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 34.

⁵⁸⁹ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 405.

⁵⁹⁰ Roger Garaudy, “Mekke'de Hac Yolculuğum Roger Garaudy”, çev. İbrahim Demirci, *Çerağ Aylık Sanat-Edebiyat Dergisi* 12 (Mayıs 1996), 8.

⁵⁹¹ Garaudy, *Don Kişot*, 33.

⁵⁹² G. W. F. Hegel, *Din Felsefesi Dersleri*, çev. Doğan Naci Kadioğlu (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016), 60.

bunlar: “Kozmolojik delil, teleolojik delil, antropolojik delil ve ahlak delilidir.”⁵⁹³ Swinburne, konuya farklı bir yaklaşım getirmektedir, Ona göre bir delil ile örneğin kozmolojik veya ahlak deliline dayanarak değil, teizmin zayıf veya güçlü tüm delilleri bir bütün olarak ele alındığında teizm, ateizme göre daha makul gelmektedir.⁵⁹⁴

Garaudy, Allah’ın varlık delilleri konusunda Paul Tillich (1886-1965) gibi düşünmektedir. Tillich, Tanrı’yı kabul edecek bir bireyin şartsız bir imandan öteye bir delile sahip olmadığını söylemektedir.⁵⁹⁵ Garaudy, din felsefesinin başvurduğu delilleri sözde delil olarak isimlendirmekte ve bunu aklın akıl dışı kullanımı olarak isimlendirmektedir. Örneğin, evrendeki sebeplerden hareketle açıklanan, “kozmojik delil” kendi içinde tutarsızdır. Çünkü sebep yalnızca bir geçiş ve bir ilişkiden meydana gelmektedir. İlk sebep düşüncesi, iki terimden birisinin olmaması düşüncesine dayalı bir ilişki ve anlamdan mahrum bir düşüncedir. Garaudy, âlemdaki düzenin mutlaka bir düzenleyiciye ihtiyacı olduğunu söyleyen sözde delil, “teleolojik argüman/nizam ve gaye delili” de yüce bir yaratılış ile bir sanatkarın yanlış kıyaslanmasına dayanır ki bu kıyas sadece madde için geçerli olabilir. Ona göre kendisinden daha mükemmeli tasavvur edilemeyen zorunlu varlık fikrine dayanan sözde delil, “ontolojik argüman/ varlık bilim delili”, iddianın kendisini delil kabul etmektir, bu şekilde delil olmaz. Zira Allah’ın varlık delilleri ile vahiy kavramı birbiriyle çelişir, şayet Allah’ın varlığını bir delil vasıtası, bir akli çıkarım veya mantıksal bir yol ile bulabiliyorsak o zaman Allah’ın peygamberler vasıtası ile vahiy göndermesine ve mesaj iletmesine gerek kalmazdı, demektedir.⁵⁹⁶

Son olarak Garaudy’nin Tanrı’nın varlığı konusundaki delil düşüncesine göre var olan bir varlık, var olmayan bir varlıktan üstündür. Çünkü Tanrı’nın varlığı kesin bir gerçektir; zira onun yokluğu, en büyük varlığın bu tanımına tekabül etmeyecektir.⁵⁹⁷ Bu konuda Garaudy’nin haklı olduğunu düşündüğümüz yönü şudur: Allah’ın varlık delillerini kabul ettiğimiz zaman, biz istediğimiz şekilde Allah’a ulaşır, tüm hakikatleri ve ahlakî kararları ondan alırdık. Fakat yazarın yanıldığı ve ona katılmadığımız nokta ise insan aklının sınırlı olduğu ve her şeyi algılayamayacağı konusudur. Zira Allah ile iletişimin zorluğundan ve

⁵⁹³ Çetin, *John Locke’da Tanrı Anlayışı*, 107.

⁵⁹⁴ Işık, *İnanç Krizi*, 262.

⁵⁹⁵ Paul Tillich, *Din Felsefesi*, çev. Zeki Özcan (Alfa Yayınları, 2000), 32.

⁵⁹⁶ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 351-352.

⁵⁹⁷ Garaudy, *Vers une guerre de religion?*, 140.

aklın sınırlılığında kaynaklı bazı konuların bilinmesinin imkânsız olmasından dolayı deliller vasıtası ile anlaşılmasının gayet makul olduğunu düşünüyoruz.

Garaudy'ye göre tanrı kavramı değişik kişi ve anlayışlarda farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bunlardan birisi de topluma zorla ahlakî yasa koyan ve kabul ettiren Tanrı düşüncesi, Babil Kralı Hammurabi'nin Tanrısıdır. Bu anlayış Hz. Musa'dan Kant'a gelinceye kadarki iyilik ve kötülük ikileminin Tanrısı olmuştur. Garaudy'ye göre bu sistemde iyilik her zaman egemen kitlelerin çıkarına göre şekillenmiştir. Nietzsche ile Sigmund Freud (1856-1939), Yahudi inancındaki Hz. Musa ile ilgili "Baba" simgesinden insanlığı kurtarmıştır. Tanrı kavramının hakiki anlamı kazanmasına sebep olmuştur. Tanrı kavramı, Platon'un "idealar kuramı," Aristoteles'in her şeyi başlatan "hareket ettiricisi" ve Aziz Anselmus'un hem zihinde hem de gerçeklikte ondan daha büyüğü tasavvur edilemeyen bir varlık vardır.⁵⁹⁸ Her filozof bu kavramı değişik şekilde ve kendi dönemlerinin şartları ile tanımlamış olsa da aslında hepsinin ortak amaçları birdir.

Garaudy'ye göre Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın dışında başka bir ilah ve gerçekliğin olmadığı açıkça ayette şu şekilde ifade edilmiştir: "Kur'ân'ın gerçek olduğu kendileri için apaçık belli oluncaya kadar onlara çevrelerinde ve kendilerinde bulunan kanıtlarımızı hep göstereceğiz. Rabbinin her şeye tanıklık etmesi (onlar için) yeterli değil midir?"⁵⁹⁹ Garaudy'ye göre eski Mısır ve Yunan'daki her şeye gücü yeten tanrı anlayışları, Tanrı-Kral anlayışıdır. Firavunlardan birisi veya Roma'daki imparatorlardan birisi Tanrı ile eş değer idi. Bizi bu afyon Tanrı ve din anlayışından Marx kurtarmıştır. Garaudy, Hristiyanların tanrı anlayışını da sorgulamış ve şu karara varmıştır: Hz. İsa Tanrı-Kral anlayışını yanlış bularak, bu egemenlere karşı mücadele etmiş ve mücadelesinin sonunda çarmıha gerilmiştir.⁶⁰⁰

Feuerbach'a göre Tanrı insanlar tarafından yaratılmıştır.⁶⁰¹ Batı'da dinamik bir felsefe sistemi ortaya koyan ilk filozof Heraklitos ise hiçbir Tanrı'nın insanlar tarafından yaratılmadığını söylemektedir. Ona göre tanrılar belli kanunlar doğrultusunda parlayan ve sönen bir ateş şeklinde varlığını sürdürmektedir.⁶⁰² Heraklitos, tanrı ve âlem bağlamında âlem nasıl ateşten yaratılmış ise bir gün tekrar ateşe dönecektir, teorisini ileri sürmüştür.

⁵⁹⁸ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 68.

⁵⁹⁹ Fussilet,41/53.

⁶⁰⁰ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 67.

⁶⁰¹ Garaudy, *Avons-nous besoin de Dieu?*, 165.

⁶⁰² Garaudy, *Saint-John Perse*, 21.

Heraklitos'un tersi düşüncelere sahip olanlardan, Sartre'a benzer şekilde Blondel de insanda Tanrı olma isteği olduğunu söylemiştir. Ancak Blondel sisteminde bu sadece bir ihtirastan ibaret olmadığını insan bunu Tanrı karşıtlığı ile değil bizzat Tanrı ile birlikte ve Tanrı tarafından Tanrılık iddiasında bulunur.⁶⁰³ Garaudy'ye göre yaşamın son hedefi ve anlam arayışı bütün dinlerin dışında bir durumdur. Tanrı ise yalnızca imanın seslendirilmesi değildir, aynı zamanda iman ile birlikte bir yaşam biçimini seçmektir. İman sadece düşünceden ibarettir, inanç ise düşünceyle beraber anlam kazanan bir meseledir.⁶⁰⁴ Yazarın düşüncelerinden ulaştığımız sonuca göre Tanrı'ya neden ihtiyaç duyduğumuz sorununun cevabı, hayatın anlamını arama ve her birimizin içindeki varlığı keşfetme ihtiyacından ileri gelmektedir. Ayrıca bugün siyaset, ekonomi, sanat ve tüm sosyal alanlarda bir çöküş yaşanmaktadır. Bu durumu anlamak ve bunun önüne geçmek için bir Tanrı'ya ihtiyacımız vardır.

2.2.1. Dinlerin Tanrı Anlayışı

Tüm dinlerde bir Tanrı anlayışı olduğunu görmekteyiz; fakat bunlar zaman zaman benzer özellikler gösterebilir de bazen birbirlerinin tam tersi anlayışlar da gösterdikleri olmuştur. Tek Tanrılı dinler ve çok Tanrılı dinler olmak üzere iki değişik şekilde tanımlamalar yapılmıştır. Garaudy'ye göre tarihte Hint kutsal kitabı “*Vedalar*”ın tektanrıcılığın gelişmesine en büyük katkıyı sağlayan kutsal metinler olduğu ihtimalini belirtmiştir. Kutsal bilgi anlamındaki bu Hint ilahileri, Tanrıyı şu şekilde tanımlamışlar: İsimleri çok olmakla birlikte kendisi tektir. Garaudy, tek Tanrı anlayışına sahip toplumlarda çoklu varlıklar arasında değişik isim ve şekillerde de olsa bir aracı arayışı her zaman olmuştur. Hint teslîsi olarak da ifade edilen bu tanrılar: Vişnu, Şiva ve Brahma için onun birçok ismi vardır aslında o, birdir denildiğinde,⁶⁰⁵ bunu yorumlayanların bazıları Tanrı tektir; ancak birçok yüzü vardır şeklinde anlamlandırmışlar. Ona göre Hint mitolojisinde ebedî bir Tanrı olan Şiva dünyayı dans ederek yaratmıştır. Mevcut Hint geleneklerinde Tanrı insanda içkindir ve her insanda bir ilahî kıvılcım vardır. Bu anlayışa göre tarihin önemli kırılma anlarında Tanrı ete kemiğe bürünerek ortaya çıkar.⁶⁰⁶ Bu inanç antropomorfizmdir, ilkel dinlerden tutunda tek Tanrılı dinlere kadar görülen bir inanma şeklidir.

⁶⁰³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 143.

⁶⁰⁴ Mahi, “Medeniyet Tasavvuru” (05 Eylül 2018).

⁶⁰⁵ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 22.

⁶⁰⁶ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 103-107.

Garaudy'ye göre tarihî sürece baktığımız zaman Hristiyanların Tanrı anlayışının içinde her zaman biraz da olsa Yunan felsefesinin etkisi vardır. Örneğin, Parmenides'in varlık anlayışından, Platon'un iyi fikrinden, Aristoteles'in ilk nedeni ve değişmez müteharrik gücünden ya da Plotinos'un Bir'inden etkilenmiştir.⁶⁰⁷ Aristoteles, Tanrı'nın iki kaynaktan çıktığını belirtir: Ya insan ruhu ya da yıldızların hareketleridir. İşte bu ilk hareket ettiren evrenin Tanrı'sıdır.⁶⁰⁸ Garaudy'ye göre bunun dışında Hristiyanların Tanrı anlayışı Filistin'den tutun Kapadokya ve İskenderiye'ye uzanmaya kadar var olan doğu ruhaniyetine nüfus etmiştir.⁶⁰⁹ Ruhaniyetin yanında, Hristiyanların klasik kristosentrik (Hristiyanlıkta Mesih merkezli din anlayışı) geleneğinde, Tanrı'ya yönelmek için kesinlikle maddî dünyadan yüz çevirmek yoktur; çünkü onlara göre tüm canlılarda Tanrıyı bulmak mümkündür. O, bu konuyu Kardinal Bellarmin'in, 16. yüzyılda, "yaratıkların merdiveniyle Tanrı'ya çıkmak"⁶¹⁰ şeklinde isimlendirdiği şey budur.

Garaudy'ye göre tektanrıcılık İbraniler tarafından icat edilmediği gibi onlar, çoktanrıcılığı kendi kavmiyetçi çıkarları için uygun görüp bu durumdan istifade etmiş ve başarıları için kullanmışlar. Tektanrıcılığın gelişip olgunlaştığı topraklar olan Mısır ve Mezopotamya'daki İbrani haham geleneği ırkçı bir anlayışla bu düşünceyi gasp etmiştir. Yahudi inanç geleneğinde de bir şekilde Tanrı-Kral ve Peygamber-Kral ilişkisi inancı vardır. Garaudy'ye göre Hristiyanlarda ise Hz. İsa'nın anlattığı din anlayışı ve onun Tanrı anlayışı devrimci bir karakter taşımaktadır. Hristiyanlığı resmi din olarak kabul eden ilk Roma imparatoru I. Konstantin'den sonra Roma ve Bizans'ta da hatalı bir tanrı anlayışının hâkim olduğunu görmekteyiz.⁶¹¹ Bu noktada Krallara tanrılık ithaf etme inancı geniş kitleler tarafından da zaman zaman kabul gördü, bunun için bazı Roma rahipleri şöyle söylediler: Hz. İsa'da insana ilahlık yolunun açılabilmesi için Tanrı kendisini insanlaştırmıştır. Bu inanç bir süre kabul görmüş olsa da Pavlus kiliseyi hâkimiyetine alarak tekrar daha önceki geleneksel kadiri mutlak Tanrı fikri benimsendi.⁶¹² Marx'ın deyimi ile: "Garbın puthaneleri, kilise ve medreseleri; dolandırıcı akılları ile heves ve ihtiraslarının döktükleri kanları gizlemeye çalışıyorlar."⁶¹³

⁶⁰⁷ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 188.

⁶⁰⁸ Étienne Gilson, *Tanrı ve Felsefe*, çev. Mehmet S. Aydın (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1999), 42.

⁶⁰⁹ Garaudy, *Hatıralar*, 211.

⁶¹⁰ Garaudy, *Yirminci Yüzyılda Marksizm*, 163.

⁶¹¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 238.

⁶¹² Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, 40.

⁶¹³ Muhammed İkbal, *Kulluk Kitabı*, çev. Ali Nihat Tarlan (İstanbul: Sufi Kitap, 2006), 174.

Garaudy, Hristiyan bağınazlığını yeri geldiğinde kınamaktadır; ama Hz. İsa'nın öğretilerini bundan ayrı tutmuştur. Fakat Pavlus'a gelince o, 20 asırdır kilisede hâkim olan; Eski Ahit'inkinden çok farklı olmayan, gücü kutsallaştıran, konstantinizm'i de doğuracak olan "siyasî pavlusçuluk" anlayışını oluşturan kilise-güç birlikteliğine dayalı bir galibiyet geleneğini başlattığını ifade etmiştir.⁶¹⁴

Yazar eserlerinde Hristiyanlığı iki dönem şeklinde anlatmaktadır, Pavlus öncesi ve sonrası, Hz. İsa ile başlayan yeni bir dönem Eski Ahit'e bir nevi devrim şeklinde tarif edilirken, sonraki dönemi ise dinî siyasetin ve güç odaklarının tekeline aldığını söylemektedir. Yahudi ve Hristiyanlar başta olmak üzere zaman zaman krallara tanrılık ithaf edildiği gibi tanrıların kralları seçip gönderdiği bir inanç da mevcuttur. Ancak Müslümanların peygamber kabul ettiği, Hz. Süleyman ve Hz. Davut peygamber değiller sadece birer kral oldukları anlayışı vardır. İslam inancı için böyle bir şey söz konusu değildir; çünkü İslam'da Tanrı ile peygamberin konumu nettir.

2.2.2. Garaudy'nin Uluhiyet Anlayışı

Garaudy, Allah lafzı ile tanrı kavramını ayrı tutmaktadır. Allah kavramını ilahî vahiy alan dinlerin Tanrısı için kullanırken, filozofların tanrısının Allah olmadığını söylemektedir. "Zorunlu varlık" veya "hareketsiz hareket ettirici" gibi tanımlamalar Allah'ı ifade etmezler, bunlar sadece o filozofun tanrısıdır.⁶¹⁵ Fazlur Rahman'ın ifadesi ile Allah düşüncesi işlevseldir; onun ne olduğu veya olmadığı değil, onun yaptığı şey önemlidir.⁶¹⁶ Bir nesne gibi Allah zaman ve mekân sınırlarına konulamaz, O, bu sınırların dışındadır. Kur'ân'ın tasvir ettiği Allah kavramı gerçek anlamı ile benzersiz ve tek olan tevhid ilkesine dayanır.⁶¹⁷

Garaudy'ye göre Allah her an yenilenen, bir anda olan ve belli bir amaca sahip bir eylemdir. Garaudy, düşündüğü ve kendi ifadeleri ile tanımladığı şeyin Allah olmadığını söylemektedir. Çünkü Allah insanın bildiği anlamda somut bir nesne değildir. O, sürekli bir şekilde yenilenen, belli bir hedefi olan varlıkları yaratan ve her türlü konuda varlığını hissettiren bir eylemdir. Bunun için de Allah'ın varlığı ispatlanamaz, ispatlanırsa o zaman

⁶¹⁴ Garaudy, *Avons-nous besoin de Dieu?*, 83.

⁶¹⁵ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 206.

⁶¹⁶ Fazlur Rahman, *İslâmi Yenilenme Makaleler II*, çev. Adil Çiftçi (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1999), 33.

⁶¹⁷ Fazlur Rahman, *İslami Yenilenme Makaleler III*, çev. Adil Çiftçi (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010), 15.

varlık olması gerekir. Allah'ın varlığını kabul etmek sadece iman konusudur, iman da ispata gerek duyulmadan kabule dayanan bir postulatır.⁶¹⁸ Garaudy, bu düşüncesi ile deist fikirlere karşı bir duruş sergilediğini ve onlardan farklı düşündüğünü görmekteyiz. Garaudy, insanın kalbinde Allah inancı ile insan olduğunu söylemektedir.⁶¹⁹ Zira Kur'ân ayetlerine göre Allah kendi varlık ve eyleminin ispatı olarak “işaretlerini/ayetlerini” insanlara göndermiştir. Aklını kullananlar için doğadaki düzen ve güzelliklerden Allah'ın varlığını bize gösteren birçok delil vardır. Bu durumu Kur'ân şu şekilde aktarmıştır: “Allah, hak ve adaleti ayakta tutarak, Kendinden başka tanrı olmadığını bildirdi; melekler ve ilim sahipleri de bunu ikrar ettiler. (Evet) O'ndan başka tanrı yoktur; o mutlak güç ve hikmet sahibidir.”⁶²⁰

Garaudy, Allah'ın varlık delilleri olarak sunulan argümanların ilgisini çekmediğini, Thomas Aquinas (1225-1274), Descartes, İbn Rüşd veya Gazzâlî bu deliller kimden gelirse gelsin fark etmez, demektedir. Çünkü Allah'ın varlığı bu şekilde ispat edilemeyeceği gibi bu durum bizi aşkın Allah olmayan bir şeye götürdüğünü ifade etmektedir. Allah'ın bu tür argümanlara yani insanın kendi eli ve aklı ile ürettiği ispatlara ihtiyaç duymadığını söylemektedir. Çünkü bu türden ispatlar insanı Batıl bir inanca götürdüğü gibi bireyi tanrıtanıyıcı bir duruma da getirebilir. Garaudy, hassasiyetini şu şekilde özetlemiştir:

“Ben, Allah vardır, demeyi dahi küfür addedeğelmışimdir. Var olmak, algılanan veya düşünülen şeylerin hepsine aittir. Allah ise bu varlıklar ailesine ait değildir. O, bunları var kılan eylemdir. Allah'ın bir tecellisi olan insan açısından var olmak demek, kendisini var eden o eylemi yaşamak demektir. İspatlanmayan, ama kendini gösterendir o. Bu, tek başına düşüncenin hiçbir egzersizi ile değil, aksine bütün hayatın bir çabasıyla mümkün olmaktadır. Allah'ın yaşayan var oluşunun, o var oluşa imanla şekillenen bir eylemden başka şahidi yoktur. Görülmeyeni görülür kılmak. Güzelliğiyle ve çağrılılarıyla birlikte...”⁶²¹

Garaudy, Allah kavramının kendi kafasında netleşmesine Maurice Blondel'in bir konferansında karar verdiğini, üniversite birinci sınıfta katıldığı bu konferansta Blondel'in “*Hareket felsefesi*” ile tanışmıştır. Blondel, bu felsefeyle birey kendi iradesi ile ruhun faaliyetleri sunucu tabiatüstüne ulaşmayı hedeflemiştir. Buna göre metafizik alanda varlık göstermek ancak böyle mümkündür. Gerçekten ruhsal bir kıymıdayış şeklinde ifade edilen hareket felsefesi, dinî, metafizik veya estetik anlamdaki her türden insanî faaliyettir.

⁶¹⁸ M. Saim Uysal, “Roger Garaudy” (Erişim 07 Ağustos 2022).

⁶¹⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 428.

⁶²⁰ Al-i İmran, 3/18.

⁶²¹ Garaudy, *Hatıralar*, 333.

Hareket sayesinde insanda içkin olan aşkınlık dışarıya çıkar. İnsanın özünde hareket bulunduğunda ancak hareket sayesinde insanı tanıyabiliriz. Blondel, hareketin var olmak, düşünmek ve istemek arasındaki uyumu aramak olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle bu düşünce sonucu hareket ile Allah meselesinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu iddiasındadır. Çünkü hareket Allah ile insan arasındaki temel köprüdür, her ikisini de birbirine bu köprü ile bağlar ve hiç birisinin vazgeçme lüksü yoktur; çünkü birisinin vazgeçmesi ile diğeri de yok olur. Garaudy, Blondel'in hareket felsefesini tanımlarken bunun bir düşünme tarzından ziyade bir yaşam felsefesi olduğu kanaatine varmıştır. Bu felsefe içkinliği değil aşkınlığı savunur. Garaudy, hareket felsefesinin onu Don Kişot gibi düşünmeye sevk ettiği gibi imanla ve inançla takviye edilmiş bir kalkan giymiş gibi hissettiğini iddia etmektedir. Garaudy, bundan sonra Allah'ı bir statik varlık olarak değil de bir eylem şeklinde düşünmeye başlamıştır.⁶²² O, bu felsefeyi tanıdıktan sonra hayatını buna göre düzenlemiş ve bu felsefeyi kendine rehber edinmiştir.

Garaudy'ye göre Allah'ı tarif eden her türlü açıklama yetersiz kalır, Allah insanların algı düzeylerinin dışında, tüm tanım ve kavramların ötesindedir. Allah'ı konu edinen bir husus söz konusu olduğunda tüm beşer kelimelerinden azade bir şekilde, yeterli olmasa da yalnızca teşbihler yolu ile simgelerle ve esrarlı cümlelerle ifade edilebilir. Kur'an'ın en büyük yorumcularından Zemahşeri'ye göre insanın bilmediği bir şeyi ancak bildiği başka bir şeye benzetmeler yolu ile tarif edebilir. Zemahşeri, bu konuya bir ayet örnek vermektedir: "Takva sahiplerine vadolunan cennetin özellikleri şöyledir: Zeminde ırmaklar akar; yemişleri ve gölgesi süreklidir."⁶²³ Garaudy, buradaki cennetin bir teşbih olduğunu, insanların bildiği tecrübe sahibi olduğu bir kavramdan hareketle, cennet bahçeye benzetilerek tarif yapılmıştır. Bu müfessire göre ilahî sözler insanın algılayıp düşünebileceği şeyler olmadığını, yalnızca tarif edilebileceğini söylemektedir.⁶²⁴ O, Allah'ı herhangi bir şeye benzetip anlamadığımız gibi onu bir cisim şeklinde yer ve zamana da koyamadığımız için Allah'ı bilim dili ile de açıklayamıyoruz. İlahi kelam sadece şairane olabilir,⁶²⁵ Allah'ın varlığını kanıtlamaz yalnızca onu anımsatır.

Garaudy'nin zihin dünyasında Allah kavramının olgunlaşmasına katkı sağlayan diğer bir isim de Varoluş felsefesinin kurucu babalarından birisi kabul edilen Soren Kierkegaard'dır.

⁶²² Koçakoğlu, "Garaudy'nin Allah ve Tevhid İnancında Eylem Kavramının Önemi".

⁶²³ Rad,13/35.

⁶²⁴ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 383.

⁶²⁵ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 88.

Özellikle aydınlanma çağının karakteristik özelliği olan nesnellığe değil o, öznel bir hakikatin önemini belirtmiş ve ön plana çıkarmıştır. Kierkegaard'ın ünlü eseri "*Korku ve Titreme*" Garaudy'nin deyimi ile gönül gözünü açmakla kalmamış, onun, felsefesinin temelini oluşturmuştur. Özellikle Hz. İbrahim'in teslimiyeti, ayrıca akıldan daha fazla ön plana çıkan iman anlayışı tam anlamıyla Garaudy'yi derin bir uykudan uyandırmış ve etkisine almıştır. Kierkegaard, o güne kadarki iman anlayışı olan mantık ve ahlakî değerler üzerine oturan anlayışı değiştirmiş; Hz. İbrahim örneğinde olduğu gibi ispat gerektirmeyen bir iman hakikatini getirmiştir. Garaudy'nin de rehber edindiği bu yol, bilimin sebep sonuç ilişkisi üzerine kurulu olan bağlamın çok ötesinde bir iman anlayışını oluşturmaktadır.⁶²⁶ Daha da ötesi Kierkegaard'ın Tanrıtanımazlık tanımlamasını da benimser; çünkü bu durum kâmil bir imandan önceki en son merhaleidir.

Garaudy'ye göre tarihî süreç içerisinde genel olarak kabul gören Allah kavramı bir kral silüeti şeklinde olmuştur. Bu anlayışın yıkılarak yerine daha aşkın bir Allah düşüncesinin oluşmasını Marx, Freud ve Nietzsche gibi aykırı filozofların isyana varan eleştirel düşünceleri neden olmuştur. Tanrı'ya çok ciddi sorgulamalar getiren bu anlayış, sadece Hristiyan kilisesinin ve filozofların sevimli olmayan tanrılarını yıkmakla kalmadı, Konstantin'in, kutsal ittifakın ve buna benzer Tanrı'yı bir zorba gibi kullanan tüm Tanrı anlayışlarını yıkmıştır. Garaudy'ye göre Allah'ı akıl ile açıklamaya çalışmak gereksiz bir uğraş ve boş bir çabadır. Garaudy'ye göre Kierkegaard, Marx, Nietzsche, Blondel, Freud gibi filozofların Allah anlayışının köklerinde "Üç Dünyanın Bilgeligi" olarak isimlendirdiği İran, Hint ve Mısır coğrafyalarında ortaya çıkan dinlerin de önemli bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Dünyanın eski medeniyetlerinden olan bu uygarlıkları inceleyen Garaudy, bu köklü medeniyetlerin sahip olduğu inançları ön yargılardan ve yanılmılardan arındırarak incelemiştir.⁶²⁷ Bunlardan edindiği anlayışı İslam inanç sistemi içinde eriterek, bir Allah inancını en iyi şekilde Kur'an-ı Kerim'in tarifi ile bulduğu için İslam'ı benimsemiştir. O, bir anlamda bütün düşünce sistemlerini süzerek bir öze vardığını ifade etmektedir.

Garaudy'nin Allah inancının temellerine baktığımızda antik Mısır'da cenazelerde okunan metinlerden oluşan "*Ölüler Kitabı*"nın etkisi olduğunu görmekteyiz. Bu kitap bağlamında insan hayatına tanrısal bir boyut katmaktadır; çünkü insan evrenden bağımsız olmadığı gibi

⁶²⁶ Koçakoğlu, "Garaudy'nin Allah ve Tevhid İnancında Eylem Kavramının Önemi".

⁶²⁷ Koçakoğlu, "Garaudy'nin Allah ve Tevhid İnancında Eylem Kavramının Önemi".

bu evrenden de sorumludur. Garaudy'nin inanç temelinde bir diğer medeniyet olan Hint kutsal metinleri “*Vedalar ve Upanişadlar*”ın da izini görmekteyiz. Bu metinler sayesinde birey kendi tanrısal boyutu ve yakınlığının farkında olur bu da bireyin ikinci doğuşu kabul edilir. Garaudy, Hint kutsal metinlerinden mistik bir ruh edinmiştir. Bu inanç çerçevesinde Allah vahiy gönderen değildir, bunun tersine mutlak bir hakikate varmak için insan zihni ile birleşerek hareketi esas alır. Garaudy'nin İran medeniyetine ait etkisi ise Zerdüş inancına aittir. Garaudy'ye göre Zerdüş Allah ile olan bağı kurbanlar keserek ve ayinler yaparak değil, insan hayatına ilahî bir boyut kazandırarak bunu yapmıştır. Zerdüş, antropomorfik tanrı anlayışlarına karşı çıkararak tek tanrı anlayışını benimsemiştir ve bu tek tanrı da özgürlüğü yaratmıştır. Bu özgürlük sonucunda da iyilik ve kötülük arasında tercih yapan insanın kendisidir. Bu Zerdüşî anlayış dünyayı daha da güzelleştiriyor;⁶²⁸ çünkü bu yolda yürüyen sorumlu davranarak ben dünyayı daha adil, daha güzel ve yaşanılabilir hâle nasıl getiririm diye kendini hesaba çeker.

Garaudy'nin İslam inancındaki Allah ile ilgili düşüncesine bakıldığında: Garaudy'nin Allah anlayışının çerçevesini İhlas süresinin belirlediği görülür: “De ki: O, Allah'tır, bir tektir. Her şey ona muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.”⁶²⁹ Garaudy, bu ayetlerden de hareketle Allah'ın varlık olmadığı, varlığı yaratan mutlak bir eylem olduğu sonucuna varmaktadır. Ancak bu yaratma insanı aştığı gibi bunu ölçmek ve ortaya çıkacağı zamanı hesaplamak da insanı aşar. İnsan aklını ise sürekli bir şekilde yaratma fiili olarak isimlendirir. O, Allah'ın sürekli yaratma halinde olması noktasında Kur'ân-ı Kerim'in şu ayetini delil getirmektedir: “Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O'ndan ister. O her an yaratma halindedir”⁶³⁰ Garaudy'ye göre Allah bu ve benzeri ayetler doğrultusunda sürekli hareket halindedir, olaylara anlık müdahale eder ve yön verir. Bu yaratma tesadüfi değil bir amaç ve gaye ile yapılmaktadır. Zira onun Allah tasavvuru tam olarak teist bir anlayıştır. Deliller konusunu ve akılın kullanılması noktasında imancı bir anlayış ile hareket eden yazarın, Allah inancını tam bir teslimiyet olarak kabul etmekte olduğunu gördük.

⁶²⁸ Koçakoğlu, “Garaudy'nin Allah ve Tevhid İnancında Eylem Kavramının Önemi”.

⁶²⁹ İhlâs, 112/1-4.

⁶³⁰ Rahman, 55/29.

2.3. GARAUDY'YE GÖRE FELSEFE

Felsefe hakkında değişik tanımlamalar yapılmıştır: “Felsefe, var olanlar üzerine bilinçli, planlı bir düşünmeden doğmuştur.”⁶³¹ Başka bir ifade ile tabiat ile ilgili genel bir inceleme, soru sorarak bir hakikat arayışı ve evrensel bilimler ile birlikte âleme bütüncül olarak yaklaşan insan düşüncesinin bir ürünüdür.⁶³² Bu insanî faaliyeti bize en iyi özetleyen Antik felsefedir. Söz konusu felsefi oluşum üç safhadan meydana gelmektedir: Birincisi Helen bu da iki döneme ayrılır; Sokrates öncesi ve Atina dönemi, ikincisi Helenistik dönem ve üçüncüsü de Roma dönemidir.⁶³³

Garaudy, hayalindeki felsefeyle tanışmasını daha on sekiz yaşında bir felsefe öğrencisi iken üstadı, Blondel'in etkisinde kalarak bulmuştur. Felsefeyi hayatın bir gerçeği şeklinde isimlendiren Garaudy, bu gerçek ve anlamını Blondel'in “Hayatı, bana ait olmaksızın bende olan bir gücün etkisiyle, bir şiir gibi yaşamak...”⁶³⁴ şeklindeki düşüncesinden ilham almıştır. Garaudy, felsefeyi uyuyan kitleleri uyandıracak bir savaş şeklinde isimlendirmektedir. O, felsefe arayışını düşüncesinin yeni oluşmaya başladığı 1933 yıllarında bir kariyer amacı taşımadan, içinde bulunduğu zihni kargaşayı aşmak ve tarihteki bir anlam arayışı şeklinde ifade etmiştir.⁶³⁵ Garaudy, öğrenciliğinin ilk yıllarında hayatın gerçeğini Platon'un mağara benzetmesinden ibaret olduğuna inandırılmıştı, demektedir. O, bundan sonra, Schopenhaur'un etkisinde kalarak bu dünyanın deliler ve haydutların mekânı olduğunu öğrendim. Son olarak, Léon Brunschvicg ve Descartes'ten da bilinç dışında hiçbir şeyin oluşmadığını her şeyin burada meydana geldiğini öğrendiğini belirtmiştir.⁶³⁶

Garaudy, Grek felsefesinin “Yunan mucizesi” şeklinde isimlendirildiğini; fakat çevresinde barbar toplulukların olduğunu ifade ederek, bu durumu yadırgamıştır. Helen kültürünün ortaya çıkışını da şaşkıncı bulan Garaudy, Sokrates öncesi filozoflarını “dahi” bir topluluk olarak görmektedir: Thales, Parmenides, Anaksimenes, Heraklitos gibi filozoflar Pers imparatorluğuna bağlı Anadolu'da dünyaya gelmişler. Ona göre bu düşünürler eserlerini Yunanca yazmakla birlikte, düşünce ve kültür olarak Hint, İran, Asya ve verimli hilal

⁶³¹ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1999), 18.

⁶³² Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, çev. H. Vehbi Eralp (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998), 1.

⁶³³ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi Sofistlerden Platon'a* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018), 2/1.

⁶³⁴ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 23.

⁶³⁵ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 24.

⁶³⁶ Garaudy, *Hatıralar*, 33.

coğrafyasından beslenmiştir.⁶³⁷ Garaudy'ye göre Eski Yunan medeniyetinin önemli merkezleri Girit ve Fenike olmakla birlikte bu medeniyetlerin ilham aldıkları ve beslendikleri yer daha çok Mısır'dır. O dönem tarihçi ve filozofları da Mısır'a derin bir saygı ve hayranlık beslemiştir. Bunun en güzel örneklerinden birisi de Platon'dur. Onun düalizminin ilham kaynağı Mısır'dır. Ona göre o dönem filozofları siyasî model olarak da Mısır'ı örnek almaktaydı. Çünkü Yunan çok kötü bir demokrasi örneği yaşarken Platon'un hayalindeki gibi istikrarlı bir sistem Mısır'da vardı. O, “*Ütopiyalar, Devlet ve Yasalar*” da bu sistem ve düzeni aramıştır.⁶³⁸ Kısaca Garaudy, bu parlak medeniyetin kaynağının anlatıldığı gibi bir “Yunan mucizesi” olmadığını söylemektedir. Gerçek şu ki söz konusu medeniyet aslında Yunan kültüründen değil Asya kaynaklı bir kültürden beslendikleri hâlde Yunan medeniyetine mal edilmiştir, işin özü budur.

Garaudy, Batılı düşünce anlayışına göre filozof olmanın şartı, Greklerden bu yana oluşmuş olan geleneğe bağlı kalmak kaydıyla düşünmek gerekmektedir.⁶³⁹ Fakat, Klasik Avrupa düşüncesinin göreceli olduğunu söylemek, Hegel'i, Kant'ı, Nietzsche'yi ve Marx'ın inkâr edilmesi ile değil öteki dünya dediğimiz üç dünyanın bilgi birikimi ve değerlerini yok saymaktır.⁶⁴⁰ Ona göre bu üç dünya bilgeliklerinin bize öğrettiği, Descartesçi ve Faust'çu öğretilerinin bize anlattığı tabiat dâhil her şeyin insana aidiyetinin aksine, insan dâhil tüm varlığımızın tabiata aidiyetini bize öğretmektedir,⁶⁴¹ yazara göre doğru olan da budur. Garaudy, felsefeden ne öğrendiğini de şu şekilde anlatmaktadır:

“Felsefede Platon'dan, insan ile Tanrı'yı, aynı şekilde insan ile doğayı karşı karşıya getiren aklın ve duyumsanabilir olanın radikal düalizmini ve Aristoteles'ten de toplumda olduğu gibi doğada hiyerarşik kılınan kavramların ve kategorilerin hapishaneye benzer bölmelere ayırmasını yani asırlar süren skolastik bir dönemden sonra Kilise'nin resmi öğretisi olan Varlık felsefesinin ve egemenlik teolojisinin temellerini öğreniyorum.”⁶⁴²

Garaudy'ye göre Platon, düalizm konusunda en köklü değişimi sağlamış filozoflardandır. O, duygular âlemi ile akılla kavranılır dünya, beden ile ruh, değer ile vakıa arasında köklü bir düalizm oluşturmuştur. Platon'un düalizmi gerekli görmesinin sebebini de sosyal düzen ile ahlakın tahkim edilmesi olarak açıklamıştır. Hatta bu düalizmini kanun ve devlet düzenine de uygular, devletin ihtiyaçları doğrultusunda aile planlamasının düzenlenmesi

⁶³⁷ Garaudy, *Filistin*, 20.

⁶³⁸ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 69-71.

⁶³⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 63.

⁶⁴⁰ Garaudy, *Hatıralar*, 457.

⁶⁴¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 282.

⁶⁴² Garaudy, *Batı Terörizmi*, 80.

gerektiğini otoriter bir eşleşme yapılmasını önermiştir. Garaudy, “Gerçekliğin, bilincin ve sosyal düzenin bu düalist ve baskıcı anlayışı, Batı’da Kierkegaard, Marx ve Nietzsche’ye kadar iki bin yıldan daha fazla bir süre hükümran oldu.”⁶⁴³ Platon’a göre ruh ile beden iki ayrı töz’dür,⁶⁴⁴ bunlar birbirine bağlı değildir bir bendenden başka bir bedene geçebilir, yani bir ruh göçü şeklinde tanımlanabilir. Reenkarnasyon teorisine göre “ruh, beden üzerinde etkisi bilinmekle birlikte, görülmeyen ve doğrudan müşahade edilmeyen bir şeydir.”⁶⁴⁵ Sonraki dönemlerde ontolojik olarak düalizm üç çeşit olarak sınıflanmıştır: Özgürlük düalizmi, yüklem düalizmi ve Kartezyen düalizmi. Hegel’de ruhu bir tohum gibi algılamamız gerektiğini, öz olarak var sonra ortaya çıkar ve büyümeye başlar en sonunda olgunlaşarak kemale erer.⁶⁴⁶

Garaudy’nin varoluşçuluk felsefesi ile ilgili düşüncesi: Bir dönem varoluşçu felsefenin savunucularından Nietzsche’nin yolundan giderek “*Dieu est Mort (Tanrı Öldü)*” adıyla bir kitap kaleme aldı. Nietzsche bu fikir üzerine öldü; fakat Garaudy bu düşünce üzerine ölmedi. Kendi kitabını yazdıktan 20 yıl sonra, ezelî ve ebedî olanın evren değil Tanrı olduğu kanaatine varıp 30 yıl bu inanç üzerine yaşayıp öldü.⁶⁴⁷ Garaudy, Nietzsche’nin hayat görüşlerini hiç paylaşmadığını; ancak onu büyük bir şair ve kâhin olarak gördüğünü kabul eder.⁶⁴⁸ Yalnız en çok etkilendiği konu ise köhnemiş eski ve yanıltıcı fikirlerin üzerine azim ve kararlılıkla gitmesini takdir etmiştir.

Garaudy’ye göre Martin Heidegger (1889-1976) Batı metafiziği noktasında bir başlangıç arayışındadır. Bir nevi bir çıkış yolu aramaktadır fakat bir sonuç alamaz. Çünkü artık başlangıç için bir varlık yoktur. Bu arayış içinde varoluşçuluk noktasında Sartre kendisinden önceki Husserl ve Heidegger’in fikirlerinden etkilenmiştir. Ayrıca Sartre 1938 yılında kaleme aldığı ve felsefede bir manifesto özelliği taşıyan “*Bulantı*” isimli eserinde onların bu konuda bıraktığı mirası devam ettirmiştir.⁶⁴⁹

Garaudy’nin felsefî düşüncesine göre bir eylemin insanî bir eylem olabilmesi ve insanı zirveye taşıyabilmesi için ilahî bir yankı taşınması gerekir. Şayet ilahî taraf eksik kalırsa şiirsel üretim, siyasî faaliyetler, aşk ve inanç eylemleri gerçek anlam ve hedeflerine

⁶⁴³ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 44.

⁶⁴⁴ Aristoteles, *Ruh Üzerine*, çev. Zeki Özcan (Ankara: Sentez Yayıncılık, 2014), 70.

⁶⁴⁵ Adnan Bülent Baloğlu, *İslam’a göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon* (Ankara: Kitâbiyât, 2001), 166.

⁶⁴⁶ Hegel, *Din Felsefesi Dersleri*, 53.

⁶⁴⁷ Ahmet Varol, “Ahmet Varol’dan: Roger Garaudy”, *Türkiye Yazarlar Birliği* (23 Haziran 2012).

⁶⁴⁸ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 49.

⁶⁴⁹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 95.

ulaşamaz. Hayatının özeti olarak; sanatsal üretim, siyaset ve inanç sadece bir şeye yarar; onları bir potada tutabilmek. İşte felsefe denilen şey budur; yani en azından benim felsefem dediği şeyin bu olduğunu belirtmiştir.⁶⁵⁰ Garaudy, hayatı boyunca yanlış bulduğu değerlere karşı çıkmıştır. Bunu yaparken bu devrimci yapısını ve hayatındaki anlamı inancına borçlu olduğunu söylemekten de geri durmamıştır. Batı dünyasının Descartes'ten bu yana felsefe dâhil tüm bilgi alanlarına bir yararcılık ile yaklaştığına dair bir kanaat taşıdığını, bundan ötürü de pazar kutsallaştırılmış, pozitif bilimlerde gelişme kısır bir döngüye girmiş ve bundan ötürü istenen ilerleme sağlanamamıştır. Garaudy, felsefeyi bir hakikat arayışı ve ezilen sınıfların uyanması için gerekli görmektedir.

2.3.1. Nebevi Felsefe

Nebevi felsefe, İslam medeniyetinde filozoflar bu konu üzerinde önemle durmuştur, İbn Sina ve İbn Arabî'nin çalışmalarından sonra varlık felsefesi önemini yitirmiş onun yerine sevgi ve aşk felsefesi de diyebileceğimiz bir eylem felsefesi ön plana çıkmıştır. Garaudy'ye göre bunu Hristiyan dünyada devam ettirenler ise Raymond Lulle (Mallorca yazar, filozof ve ilahiyatçı), Maître Eckhart (Alman teolog, mistik ve filozof), Jacob Böhme (Alman Hristiyan mistik ve filozof), Giambattista Vico (İtalyan siyaset felsefecisi, hukukçu ve tarihçi) ve Fichte⁶⁵¹ olmuştur. Garaudy, bu düşünürlerden sonra nebevi felsefeyi Batı dünyasında sanatçı ve şairler sürdürmüştür. Batı'nın temel yanlışı, pozitivist felsefenin altyapısını oluşturan her şeyi maddî bir düşünceyle ölçülebilir olarak kabul etmesidir. Hâlbuki insan varlığının temelinde olağanüstü yücelikler barındırmaktadır, güzellik, sevgi ve aşk gibi bunların maddî değerler ile ölçülebilmesi temel yanılğı olduğunu ifade etmiştir.⁶⁵² Nebevi felsefenin iki ana kaynağı vardır: İlki İslam düşüncesidir, ikincisi ise Batı düşünce geleneğidir.

Garaudy'ye göre Batı felsefesinin koyduğu temel kriter daha fazla “bilgi nasıl mümkündür?” nasıl elde edilir? iken, İslam felsefesinin temel ilkesi ise “peygamberlik nasıl mümkündür?” burada sorulması gereken temel soru peygamberî felsefe mi ya da eleştiri felsefesi mi? olacaktır. O, Antik Yunan felsefesinde sofistler ile başlayan ve Sokrates ile devam eden süreçte, yücelik kavramı ister insan isterse de Tanrı ile ilgili olsun anlamını yitirmeye başladı. Ancak şunu unutmamamız gerekir ki Heraklitos ile

⁶⁵⁰ Roger Garaudy, *Parole d'homme* (Paris: Robert Laffont, 1975), 136-225.

⁶⁵¹ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 129.

⁶⁵² Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 176.

Empedokles'in yazdıklarına ilham kaynağı olan bir yücelik olduğunu görürüz. Fakat her iki filozofun da yazdıkları filozoflar değil de şairler tarafından keşfedilmiştir.⁶⁵³

Garaudy'ye göre bundan sonra Batı felsefesinin temsilcileri başta Descartes, Sokrates, Locke ve Kant'a gelinceye kadar bilmenin yollarını öğrenmeye çalıştılar. Bundan dolayı ilginç bir dünya inşa ettiler, örneğin varlık felsefesi gibi. Ayrıca bu felsefenin bir diğer ilginç icadı da özne buluşudur. "*Düşünüyorum, o halde varım.*" Diyen Descartes, kendisinin düşünen bir varlıktan başka bir şey olmadığını söylemesi, dünyanın birçok güzelliğini içinde barındıran bütünlüğe aykırıdır. Garaudy'ye göre bu sığ anlayış hayal dünyası dâhil sevgi, güzellik, aşk ve daha birçok gerçek güzelliği ve gerçeği söküp atmaktır. Bu tarz düşünce hayatın birçok boyutunu tek boyuta indirgemektedir. İnsanları tek tip düşünce ve tek tip yaşam biçimine hapsedmektedir, manevî hayatın anlamını ortadan kaldırmaktadır. Yazara göre bu bir çeşit gölge tiyatrosu gibi Batı felsefesi kısır bir döngüden ibaret kalacaktır, özne-nesne, materyalist-idealist aşkın boyutun göz ardı edildiği bir çatışma ortamı doğacaktır, birey merkezli, akılcı, maddeci ve ruhçu gibi gerçek olmayan sahte bir sorun üzerine çatışmalar yapılacaktır.⁶⁵⁴ Batı felsefesi tarih boyunca gerçek felsefe problemlerine enerjisini harcayacağına, bu sahte problemler ile uğraşp durmuştur.

Garaudy'ye göre Kant gibi gerçek varlığın aşkın hakikatini keşfe sahip bir deha dahi, bu sahte problemleri bir çerçeveye oturtmaya çalışmış ama başaramamıştır. Aslında Kant, İbn Arabî'ye yakın bir anlayış ile nebevi düşünceye göre dünyanın devamlı bir şekilde yaratılışının gerçekleştiricisi tezine karşılık olan Batılı özne-nesne karşıtlığına dayanan çerçevenin dışına çıkamadı. Ona göre daha sonra çıkış yolu Hegel ile başladı. O, özne ile nesneyi uzlaştırarak, varlığı kavrama indirgeyerek sorunu çözdü. Hegel'in bu felsefesi sanat, din ve aşk gibi sorunlu alanları arındırarak hakiki anlamlarına kavuşturmuştur, yani olmaları gereken noktaya gelmişlerdir. O, Tanrı ile insan ölmüştür, özne ile nesne yoktur, geriye sadece kavram kalmaktadır, kısaca her şey kavramdan ibarettir, demektedir. Marx bunu Batı felsefesinin sonu olarak isimlendirmektedir. Garaudy'ye göre bu trajedi bittiğine göre artık felsefe yapmaya da gerek yoktur. Yalnızca bu çatışmadan kurtulanlar ise Kierkegaard, teologlar, Marx, Nietzsche, şairler ve devrimciler olmuştur.⁶⁵⁵ O, bu

⁶⁵³ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 125.

⁶⁵⁴ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 127.

⁶⁵⁵ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 128.

tiyatronun bittiğini görmeyenler ise Hegel'in artıklarını kullanarak oyalanmaya devam ettiğini ifade etmektedir.

İslamiyet öncesi eski dünyanın önemli felsefe merkezlerinden birisi İskenderiye idi. İskenderiye, "Helen-Yahudi felsefesinin, Yeni-Pythagorasçılığın ve Kuşkuculuğun yeniden dirilişinin vücut bulduğu yer olmuştur."⁶⁵⁶ Garaudy, 641 yılında İslam orduları Amr b. As komutasında bu şehre girince, burada bulunan Eski Yunan, Mısır, Hint, İran ve Mezopotamya medeniyetlerine mensup bilgelikler ile İslam düşüncesi zaman zaman çatışmış zaman zaman da birbirlerini beslediğini söylemiştir. Ona göre İslamiyet burada hâkimiyet kurduktan sonra, Müslüman filozofların çalışmaları, Yahudi Philon, Hristiyan Plotinos, Origenes, İskenderiyeli Klement ve Proklos'un çalışmaları ile birleşince genelde Grek felsefesine ait eserler özelde Aristoteles'in eserleri şerh edilerek yeni bir sentez ortaya çıkmıştır.⁶⁵⁷

Garaudy'ye göre bu çalışmalar sonucu, İskenderiye'de felsefe başta olmak üzere dünyaya evrensel bir bilgi mirası bırakılarak, birçok medeniyetin manevî katkıları ile Sokrates öncesi bilgilerin sentezi yapılarak Helenizm'in doğuşuna da zemin hazırladı. Örneğin Platon ile Hint kutsal metinleri Upanişadlar'dan bir sentez meydana geldi.⁶⁵⁸ Garaudy, yine ilk İslam filozofu kabul edilen Kindî, Grek felsefesi ile İslam düşüncesini birleştirme gayreti içerisinde olduğunu belirtmektedir. Onun, bu konuda başarılı olamamasının sebebi, İslam'ın aşkın bir Allah anlayışına karşılık, Grek filozofları Sokrates, Aristoteles ve daha sonraları Plotinos'un Tanrı-insan ilişkilerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.⁶⁵⁹ Kindî bu iki farklı düşünceyi birleştiremeyince, onları yan yana getirmeye çalıştı. Misal olarak, Aristoteles mantığını takip etmiştir, ayrıca Kur'ân'daki yaratış teorisi inancını da korumaya çalışmaktadır. Kindî'den sonra Fârâbî bu konuda daha başarılı bir sentez çalışması ile Aristoteles'i merkeze almaktadır.

Garaudy'ye göre Fârâbî'nin bu aşırı Aristocu anlayışı ve sevgisi onu, "*O her an yaratma halindedir,*"⁶⁶⁰ ayetinin gereği olarak Kur'ân'ı eylem felsefesinden uzaklaştırmaktadır. Bu anlayış onun tekrar Greklerin fosilleşmiş varlık felsefesi anlayışına dönmesine sebep olmaktadır. Ona göre Fârâbî bu düşüncesinden dolayı her ne kadar "Faal Akıl" ile olayı

⁶⁵⁶ Eduard Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, çev. Ahmet Aydoğan (İstanbul: Say Yayınları, 2008), 382.

⁶⁵⁷ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 134.

⁶⁵⁸ Garaudy, *Endülü's'te İslam*, 81.

⁶⁵⁹ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 135-136.

⁶⁶⁰ Rahman,55/29.

açıklamaya çalışsa da nübüvvet konusunu açıklamakta da zorlanmıştı. Çünkü Grek felsefe ve düşüncesinin açıklanmasında, dil ve kategorilerinde eylemin tek hareket noktası olarak akli kabul etmektedir, bu da nübüvvet için yeterli bir kriter olmayıp, Fârâbî'yi bu konuda zor durumda bırakmaktadır. Garaudy, her şeyin zihin ile açıklanması yalnızca İslam için değil Hristiyan inancındaki sevgi tecrübesinde de sadece akıl ile açıklanamaz. Çünkü Grek felsefesi indirgemeci bir karakter taşımasından kaynaklı her varlık ve eylemi bir kavrama indirgemeye çalışmaktadır. Bu açıdan Kindî ile Fârâbî'nin eserleri arasında bir kıyaslama yapıldığında, Fârâbî'nin düşüncesi Kindî'ye nispetle bir gerileyiştir. Bunun en açık delili Fârâbî'nin peygamberlik konusunda daha fazla Helen kültürünün etkisinde olmasını gösterebiliriz. Garaudy'ye göre Grek felsefesi ile başta nübüvvet olmak üzere İslam düşüncesini uzlaştırmaya çalışırken, Kindî onları iki farklı alan olarak değerlendirmiştir. Fârâbî'nin uzlaşmacı arayışı sonucu Grek felsefesi İslam düşüncesine sızmış ve birçok noktada tahrifata neden olmuştur. Örneğin Fârâbî Platon'un ideal ülkesini uzlaşma ile incelerken bazı noktalarda ayrı düşmüştür. Platon'un bu ideal ülkesi kral olmuş bir filozof tarafından yönetilen Grek siteleri ile sınırlı iken İslam düşüncesindeki hedef kitlesi tüm insanlıktır, yöneticisi de peygamberdir o da tüm ümmetin yöneticisidir.⁶⁶¹ Bu farklı bakış açıları beraberinde birçok çözülmesi zor problem getirmiştir. İslam dünyası yüz yıllarca bu sorunları tartışmak durumunda kalmıştır. Fakat bu tartışmalar İslam düşünce ve felsefesine herhangi bir fayda sağlamadığı gibi bu anlayışa büyük zararlar vermiştir.

Garaudy'ye göre Fârâbî'nin Grek felsefesi ile kurmaya çalıştığı bu uzlaşmacı tavrından eksik kalan bölüm "nebevî bilgi teorisidir." Fakat bu teoriyi incelediğimiz zaman İbn Sînâ'da ki çelişkinin daha da büyük olduğunu görürüz. Çünkü İbn Sînâ bir taraftan nebevi felsefeye çok fazla önem vermiş ve bu konuda hassas davranmıştır, diğer taraftan Fârâbî'den daha fazla Grek felsefesine tavizler vermiştir.⁶⁶² Garaudy'ye göre İbn Sînâ'nın bu gerçekçi nübüvvet felsefesi Batılıların fazla ön plana çıkardıkları iki filozof tarafından farklı şekillerde tartışma konusu yapılmıştır. Birincisi Gazzâlî'dir. O, Kartezyen şüphe ile Kantçı eleştirinin öncüsü kabul edilmiştir. İkincisi İbn Rüşd'tür. O da kendi döneminin teolojik tartışmalarında ön plana çıkmış ve Thomas Aquinas'ın eleştirilerine maruz kalmıştır. İlahiyatçı ve tasavvufçular arasındaki tartışmalarda İbn Rüşd Grek felsefesi tarafında bir duruş sergilemiştir. O, Aristoteles'i Avrupa'ya yeniden tanıtmış ve Aristoteles'in büyük şarihi olarak ünlenmiş, Gazzâlî'nin tezlerini çürütmek için büyük çaba

⁶⁶¹ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 137.

⁶⁶² Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 138.

göstermiştir. Garaudy'ye göre Batılı filozofların bu dar açılı görüşleriyle İbn Rüşd'ün yazdığı eserler bazen İslam felsefesinin doruk noktası olarak değerlendirilmiş, bazen de İslam felsefesinin ölümü olarak değerlendirilmiştir. Aslında İbn Rüşd ile ölümü gerçekleşen, İslam felsefesinin aşkın yönünün araştırılmasıydı. İbn Rüşd'ün düşünceleri ile tasavvufun istediği iki hayatın birlikte tanımlandığı düşünce doruk noktaya ulaşıyordu. Garaudy, bu sakat düşüncenin Batı felsefesine İbn Rüşd tarafından bulaştırıldığını iddia etmektedir. Ancak bu nebevi boyutun yok edilmesi ve Batı felsefesinde tam olarak gerçekleştirilmesi altı asrı bulmuştur. Yine İbn Rüşd'ün cenaze töreninde 43 yaşındaki İbn Arabî'nin hazır bulunmasını anlamlı bulan Garaudy, İbn Arabî ile felsefenin çok hızlı bir şekilde yükselmeye başladığını da iddia etmektedir. İspanya'da Nübüvvet felsefesinin İbn Arabî ile İran'da da Sühreverdî (1155-1191) ile başladığını söylemektedir.⁶⁶³ Garaudy, İbn Rüşd'ten sonra duraklama sürecine giren Nebevi felsefenin tekrar bir canlanma sürecine girdiğini, özellikle sûfî çevrelerin bunda etkisinin büyük olduğunu düşünmektedir.

Sühreverdî, Aristoteles karşıtlığını *Hikmet'ül-İşrak* isimli eserinde şöyle dile getirmektedir: Sıradan ve basit bir felsefe eğitimi almak niyetinde olanların yapacağı şeyin kolay olduğunu, bu da Aristocu ekolün bir okuluna gitmektir. Garaudy, bizim buna bir eleştirimiz yok ancak şark hikmetlerinin esaslarını da hiçbir şekilde onunla tartışmayız, demektedir. O, Sühreverdî'nin Aristoteles karşıtı felsefesi ile tasavvufçuların savunduğu felsefenin benzer olduğunu belirtmektedir. Çünkü Sühreverdî'nin şark felsefesi yaşanmış tecrübeye dayandığını dolayısıyla bu felsefenin teoriden ayrılamayacağını söylemektedir. Bütün hakiki bilgiler, insana deruni bir yenileşme sağlamaktadır. Bu sebeple Sühreverdî, Aristocu Grek felsefesinin İslam felsefesinden aldığı Nebevi felsefeyi tekrar kazandırmaya gayret göstermiştir. Filozofun bu gayreti yeni Platonculuk olarak da nitelenemez çünkü bu çaba akılla kavranacak bir eylemde değildir, sadece hayal edilebilir bir bilgi türüdür denebilir.⁶⁶⁴

Garaudy'ye göre Nübüvvet felsefesi Tasavvufçuların piri kabul edilen İbn Arabî (Şeyhülekbek) ile zirve noktasına ulaşmıştır. Arabî, İslam'ın en temel ilkesi olan tevhid anlayışını temel alarak, her alanda başta Kur'an, doğa, insan ve tarihte Allah'ın bir alametini gören bu peygamberî düşüncüyü esas almıştır. Ancak bu muhayyile görülen ve duyulanan ötesindeki bilgiye ulaşan kalbi bir bilgidir. Yüce yaratıcı âlemi önce hayalinde

⁶⁶³ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 142.

⁶⁶⁴ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 143.

canlandırarak bir şiir gibi yaratmıştır. İnsandaki tahayyül gücü yakın olmasa da bunun benzeridir, buna örnek verecek olursak ilahî aşk ile beşerî aşk gibi, benzerlik çok yakın olmasa da müjdeleyici, tebliğ edici ve nebevidir.⁶⁶⁵

Garaudy'ye göre Arabî, insanî gayeyi açıklarken bunu “evrensel insan/insanî kâmil” olarak açıklamıştır, kısaca insan hayatının amacı Allah'ın yeryüzündeki yansıması ve halifesi olmaktır.⁶⁶⁶ Bu “İnsan-ı kâmil” bütün dinî görevleri yerine getirdiği gibi aynı zamanda bir eylem insanıdır. O, aldığı ilahî emirleri başkalarına bildiren ve bu emirleri gerçekleştiren kişidir, bu vesile ile düşünce ve fiil diye bir ayrım kalmaz birlik meydana gelir. Yine bu “kâmil insan” varoluşun tüm evrelerini varlığında toplayarak ilahî boyutun bilincinde olursa insan olur, bunu unutursa insanlığın aşağısına düşer.⁶⁶⁷

Garaudy'nin nebevi felsefe, akıl ve din ilişkisini irdelediği başka bir örnek, İbn Tüfeyl'in “*Hayy b. Yakzân/Yaşayan Uyanığın Oğlu*” hikâyesidir. Hikâyede kahraman tek başına kimsenin olmadığı bir adada münzevi bir hayatla, sadece akli melekeleri ile hakikati ararken edindiği tecrübe ile daha sonra insanlar ile karşılaşınca bir kıyas yapma fırsatı bulmuştur. Akıl ile nakil veya felsefe veya din arasındaki münasebeti irdelemektedir, bu tecrübesinin sonucunda hayatın akışı içinde felsefeyle tasavvufu ve ilimle imanı uzlaştırıyordu.⁶⁶⁸ Kahraman, her bir alanı yalın bir şekilde tecrübe etmesi hem aklın önemini hem de vahyin değerini ayrı ayrı belirtmektedir.

Garaudy'ye göre Heraklitos ile Empedokles'ten beri felsefenin on altı asır boyunca yitirdiği temel özelliklerin bu felsefe ile geri verildiğini belirtmiştir. O, felsefeyi Kindî ile başlatmaktadır. Ancak Fârâbî, İbn Sînâ, Sühreverdi ve İbn Arabî'ye gelinceye dek Grek felsefesinin kilise tekelindeki baskıcı yapıdan kurtarılması ve onu Nebevi bir felsefe veya İslam felsefesi yapılması için dört asır geçmişti, demektir. Bu peygamberî etki Batı'nın uyanmasında büyük bir tesir yapmış; birçok Batılı aydınının katkısı ile Nebevi felsefe ile birlikte, bundan sonra gelgitler başlamıştır. Garaudy'ye göre bu geri çekilişin nedenlerinden birisi İslam dünyasının iki önemli aydınlanma merkezi olan Bağdat'ın 1258 yılında Moğollar tarafından işgal edilerek neredeyse bütün el yazması eser ve kütüphanelerin yakılmasıdır. Diğer Kurtuba'nın 1236 yılında İber yarımadasındaki

⁶⁶⁵ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 146-147.

⁶⁶⁶ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 131.

⁶⁶⁷ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 372.

⁶⁶⁸ Mahmut Kaya, *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri* (İstanbul: Klasik, 2013), 436.

Kastilya Krallığı tarafından işgal edilmesidir. Bu sebeplerden dolayı büyük bir kültürel miras yok edilmiş ve gerileme başlamıştır. Ona göre gerileyişin tek sebebi bunlar değildir. Bunların dışında İslam dünyasında meydana gelen bazı iç sorunlar da gerileyişe etki etmiştir. Bunlar; İbn Tüfeyl'in sürgüne gönderilmesi, Sühreverdî'nin aykırı düşüncelerinden dolayı idam edilmesi, İbn Arabî'nin Mısır'da hapse atılması ve bu düşünürlerin eserlerine şüphe ile bakılması bir duraklama getirmiştir. Bu düşünürler ile şahlanmış olan Nebevi felsefe akamete uğramıştır.⁶⁶⁹ Yazarın gönül felsefesi şeklinde isimlendirdiği bu düşüncenin zaman zaman yükseldiği ve bazen de düşüşe geçtiği dönemler olmakla birlikte, Müslüman ve Hristiyan filozoflar ile düşünürler tarafından ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Bu felsefenin esas özelliği din ile felsefenin bir arada olmakla birlikte dinî referansların daha baskın olduğu bir düşünce olmasıdır.

2.3.2. Eylem Felsefesi

Garaudy, hayat arayışının çeşitliliğini gözden geçirdiğinde hayatındaki en esaslı değişimi, bir varlık felsefecisi olmaktan vazgeçip bir eylem felsefecisi olmayı kabul etmek olarak isimlendirmektedir.⁶⁷⁰ Çünkü ona göre eylem imanın dışarıya yansıyan şeklidir. Ayrıca o, hayatta kendisine kılavuz olarak gördüğü Don Kişot'un Eski Yunanlılardan, Parmenides'ten Platon ve Aristoteles'e kadar,⁶⁷¹ kabul edilen makbul felsefe olan varlık felsefesinin yerine, eylem felsefesini yerleştirmesi onun için önem arz etmektedir.

Garaudy, Sokrates'ten özellikle Aristoteles'ten itibaren tartışılan varlık felsefesinden, eylem felsefesine geçişin, kendi düşünce serüveninde en büyük ustası Marx ile gerçekleşmeye başladığını söylemektedir. Garaudy, bu değişimi "*Clefs pour le marxisme/Marksizm İçin Anahtarlar*" kitabında belirtmektedir. O, kitapta eylem felsefesinin öncüllerinden Hegel ve Fichte'nin bakış açılarından da istifadeyle düşüncesine yön vermektedir. Zira Gaston Berger'in "*Felsefe Dergisi*'nde" "*Marx'ta Kantçı Tenkitçilik*" isimli makalesinde Marx'ın anti dogmacılığını temellendirmeye çalıştığını ifade etmektedir. Garaudy, Marksizm'i varlık felsefesine zıt bir eylem felsefesi olarak algılamasını, tez danışmanı Gaston Bachelard üzerine yaptığı uzun araştırmalar sonucunda bir kanıya vardığını açıklamaktadır. Bachelard ile bilgi kuramları zıt olsa da bu vesileyle Garaudy, aşırılıklarını yumuşatan yollar bulduğunu kabul etmektedir. Ayrıca o,

⁶⁶⁹ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 153.

⁶⁷⁰ Garaudy, *Hatıralar*, 445.

⁶⁷¹ Garaudy, *Don Kişot*, 81.

Bachelard'ın tez danışmanlığını yaptığı dönemde yirminci yüzyılda fizik ve kimya ile bunların sonucu izafiyet ve kuantum teorileri hakkında hocasından çok istifade ettiğini ifade etmiştir.⁶⁷² Garaudy'nin bir eylem felsefecisi olmasında en büyük etkinin hocasından etkilenmesi ve aradığı felsefenin bu olduğuna ikna olması sonucunda karar verdiğini eserlerinde ifade etmektedir.

Garaudy, Batı dünyasında pragmatizmin eylem felsefesi ile karıştırılmasının asıl sebebi nasıl sorusunu sorup niçin sorusunu sormamaktan kaynaklandığını, bundan dolayı da bilim, teknik ve siyasetin yozlaşarak, bilimcilik, teknokrasi ve Makyavelizm şekline dönüştüğünü ifade etmiştir.⁶⁷³ Ona göre pragmatizmden eylem felsefesine geçiş serüvenine gelince; bu durumu tam olarak anlamamız için Batı felsefesinin inşisini ve sebepleri ile buradan çıkış çabalarını irdelememiz gerekir: Çıkış için Kant, Nietzsche, Marx, Husserl, Heidegger ve Sartre'a kadarki filozofların eleştirileri olsun, Platon'dan Descartes'a kadarki akılcı teoriler ya da Auguste Comte'un pozitivismi olsun hep temel bazı değerlerini kaybetmiş olan Batı felsefesi için bu inişten bir çıkış gayreti olarak kalmıştır. Diğer taraftan ampirizmden semantiğe geçişi ya da yeni filozofların ilginç ve gülünç bazı iddialarının da işe yaramadığını söylemiştir. Garaudy, tek çıkış yolunun gerçek bir medeniyetler diyalogu ve derin bir tefekkürün bize kurtuluş yolu olacağını belirtmiştir.⁶⁷⁴ Bu arayış ve eleştiri kültürü ile eylem felsefesi için kapı açılmış olur.

Eylem felsefesi söz konusu olunca belli bazı filozofları iyi anlamamız gerekir, şimdi onları kısaca inceleyelim. Garaudy'ye göre eylem felsefesi denilince akla ilk gelen önemli İslam filozoflarından biri İbn Rüşd'tür. Ona göre Allah yaratıcıdır, aşkındır; zira yaratılmış olanlar ile hiçbir ortak özelliği yoktur. Yaratılmışlar O'nun ne yaptığını bilebilirler ancak ne olduğunu bilemezler. Garaudy'nin düşüncesine göre bu tanımlama varlık değil eylem felsefesini anlatır. Bir diğer ifade ile yaratılmış olan ne varsa Allah'ın bizimle iletişim kurmaya çalıştığı dili ifade eder, bu işaretler de birer eylemdir. Sadece eylem felsefesi değil, bir bütün olarak İbn Rüşd felsefesi, İslam düşünce sistemi içinde basmakalıp lafızcı ve dogmatik olmayan özelliğinden dolayı ayrı bir yere sahiptir. Garaudy'ye göre İbn Rüşd, Aristoteles'in felsefi geleneğinin etkisindeki özellikle Kindî ve İbn Sînâ benzeri İslam felsefecilerini eleştirirken Gazzâlî tarzı değil ondan farklı olarak onları daha fazla

⁶⁷² Garaudy, *Hatıralar*, 135-136.

⁶⁷³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 132.

⁶⁷⁴ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 134.

derinlemesine eleştiriye tabi tutar ve onların yanlışlarını temizlemektedir. Garaudy'ye göre İbn Rüşd, bu noktada İslam düşünce geleneğine en büyük katkıyı sağlamıştır. O, İslam düşüncesine eleştirel felsefeyi bir hediye olarak yerleştirmiştir. Bunun yaparken Kur'ân'ın ruhuna uygun hareket etmiş, Kur'ân'ın sınırları dâhilinde düşünmeyi ve aklı kullanmayı en üst seviyede eleştirel olarak icra etmiştir. Aklın bütün imkânlarını kullanırken aklın ermediği ve açıklamakta zorlandığı noktaları da vahye tam bir bağlanma ile öğreten bir çizgide giden bir felsefe oluşturmuştur.⁶⁷⁵ İbn Rüşd'e göre felsefe Allah'ın ne olmadığını göstererek bizi büyük sorundan kurtarmakta; fakat bu tek başına yeterli bir çözüm değildir. Bu konuyu tam anlayabilmek için ona hem gönlümüzü hem gözümüzü açmamız şarttır.

Eylem felsefesini zirvelere taşıyan bir diğer filozof ve düşünce insanı sûfi bir gelenekten gelen İbn Arabî'dir. Garaudy'ye göre o, varlık felsefesinin tersi olan eylem felsefesini son noktasına kadar götürmüştür. O, her şeyin başlangıcı Allah'ın devamlı yaratması ile olduğunu, hiçbir şeyin ister duyu organları ile algılanan isterse de sadece zihinde olan hiçbir şey kendiliğinden ve ezeli olarak olmadığını ifade etmiştir. Arabî'nin bu yaratıcı bilgi teorisi Batı felsefesinde çok uzun bir zaman sonra kendine yer buldu, özellikle Kant'ın "*Aşkın Muhayyile*"sinde tekrar felsefe dünyasında tartışılmaya başlandı.⁶⁷⁶ Bir diğer önemli eylem felsefecisi diyebileceğimiz filozof Sühreverdî'dir. Bu alanda önemli bir yere sahiptir. Garaudy, İslam dünyasına eylem felsefesi tanımı bağlamında baktığımızda, İslam inancının esaslarından olan peygamberî eylemin ayrıntısındaki ışığın Zerdüştu simgeleri, İşrakî filozof Sühreverdî'ye İran kültürüne ait destanları tasavvufi bir dil ile aktarmasına yardımcı olmaktadır.⁶⁷⁷ Garaudy'ye göre İbn Arabî ve Sühreverdî varlık felsefesine karşı mücadeleyle nebevi felsefe ile 16. ile 17. yüzyıllarda Safeviler döneminde ise mücadele eylem felsefesi ile sürdürülmüştür. Ayrıca Arabî ve Sühreverdî den sonra eylem felsefesini sürdüren bir diğer İranlı İşrakî Filozof Molla Sadra Şîrâzî'dir. (1570-1640) Onun felsefesinde varoluş öz değildir, esas olan eylemdir diyerek bu düşünceyi sürdürmüştür.⁶⁷⁸ Eylem felsefesinin filozoflar ile birlikte bazı kelamcı ve sûfiler tarafından işlenmesi bu düşünceyi farklı kılan bir durumdur.

Ülkemizde Nurettin topçunun Hareket felsefesi Garaudy'nin eylem felsefesi ile benzer özellikler taşımaktadır. Blondel hem Garaudy'nin hem Topçu'nun Sorbonne

⁶⁷⁵ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 157-162.

⁶⁷⁶ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 205.

⁶⁷⁷ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 115.

⁶⁷⁸ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 154.

üniversitesinden hocasıdır. Topçu, Sorbonne de doktora yapan ilk Türk olmakla birlikte, doktorasını hocasının hareket felsefesinden ilhamla yapmıştır. Yine Topçunun İsyân ahlakında hareket felsefesinin izlerini görmekteyiz. Her iki düşünürün hocalarından etkilendikleri ve eylem felsefesi noktasında benzer tavırları söz konusudur. Bir diğer taraftan her iki düşünürün de tasavvuftan etkilenmeleri ve İslâm dünyasına benzer eleştiriler getirmeleri manidardır. Aralarındaki temel farklılık Topçunun savunduğu sosyalizm mefkûresinin sınırlı ve daha çok milliyetçi bir söylem barındırırken Garaudy'nin savunduğu sosyalizm düşüncesi, daha çok evrensel bir söylem ile hareketi barındırmaktadır. Garaudy okumalarında vardığımız kanaate göre onun eylem felsefesini tüm insanlığı harekete geçiren bir disiplin olarak kabul ettiği noktasındadır. Ayrıca bu felsefeyi varlık felsefesine bir alternatif olarak sunması dikkate değer bir tespit olduğu kanaatindeyiz.

2.3.3. İslâm Felsefesi ve Problemleri

İslâm felsefesi, Müslüman düşünürlerin hem özel çabaları hem de medreselerdeki resmi yollar ile meydana getirdikleri felsefi eğitimin genel adı olmuştur.⁶⁷⁹ İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren diğer dillerden felsefe kaynaklarının Arapçaya tercümesi ile birlikte, Türkler, Süryaniler, Berberiler, Araplar,⁶⁸⁰ Farisiler ve bu bölgede yaşayan milletlerin ortaklığı ile İslâmî ilkeler çerçevesinde İslâm felsefesi ortaya çıkmaya başladı. İslâm Felsefesinin bu dillerdeki kaynaklardan istifade etmiş olmasından dolayı, özgün bir felsefe olmadığı iddia edilmiştir. Zira İslâm felsefesi, “Antik-Helenistik dönemdeki felsefe birikiminin Arapçaya aktarımıyla ortaya çıkan ve Aristocu karakteri baskın olan bir düşünce tarzı,”⁶⁸¹ olmakla suçlanmıştır. İslâm felsefesinin bir Grek felsefesinin devamı ve basit bir taklidi olduğunu söyleyenlerin tersini savunan ve bu felsefenin özgün bir disiplin olduğu tezini ileri sürenlerde vardır. Her durumda İslâm felsefesi, 9. ile 15. yüzyılları arasında yüksek düzeyde bir felsefe hareketi olduğu tartışmasızdır.⁶⁸² Bu zaman aralığında İslâm felsefecileri, kelimacılar ve tasavvufçular tarafından oluşturulan İslâm uygarlığının ilmi ve felsefi düzeyi hem Batı felsefesi ile eski felsefi gelenek arasında bir köprü görevi görmüştür hem de bu felsefeyi geliştirerek, Orta Çağ boyunca ve sonrasında evrensel

⁶⁷⁹ Mehmet Bayrakdar, *İslâm Felsefesine Giriş* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 265.

⁶⁸⁰ Macit Fahri, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan (İstanbul: İklim Yayınları, 1992), 1.

⁶⁸¹ M. Cüneyt Kaya, *İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler* (Ankara: İsam Yayınları, 2017), 16.

⁶⁸² Ahmet Arslan, *İslâm Felsefesi Üzerine* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017), 30.

kültürün dünyada devamını sağlamıştır. Ayrıca İslam felsefesi bugün de varlığını sürdürmektedir.

Garaudy'ye göre İbn Rüşd ile İslam felsefesinin bittiğini söyleyenleri yanıltan iki filozof vardır; bunlardan birisi İspanya da İbn Arabî'dir. Bir diğeri de İranlı Sühreverdî'dir. Yazarın iddiasına göre Arabî ile felsefe küllerinden tekrar doğmuştur. Ayrıca İslam felsefesinin zirvesini tasavvuf oluşturmaktadır, bundan sonra felsefe sadece bir düşünme faaliyeti değil aynı zamanda bir hayat tarzıdır. Yazara göre hem hayat hem de inançla bağlantılı, yani tasavvuf ve takva ile bir bütün haline gelen bir felsefe doğmuştur.⁶⁸³ Garaudy, İslam filozoflarının büyük kısmı Grek felsefesinin tesiri altında kaldıklarını belirtmiş çok azı bu etkiyi kırabilmiştir. İslam felsefecilerinden İbn Sînâ ile Fârâbî'yi kıyaslayan Garaudy, İbn Sînâ'nın nübüvvet anlayışını daha hassas bulmuştur. Gazzâlî'nin ise tasavvuf yolunu seçtiğini ve Grek felsefesini savunan İslam filozoflarıyla büyük bir felsefî mücadeleye giriştiğini ifade etmiştir.

Garaudy, İbn Haldûn'u bilimsel tarih ve sosyolojinin kurucusu kabul etmiştir. Ayrıca Montesquieu ile Descartes'ın öncüsü ve İslam'ın Marx'ı olarak tanımlamıştır.⁶⁸⁴ Ona göre İbn Haldûn, İslam düşünce tarihinde felsefe-din, din-bilim, felsefe-bilim konularındaki bilgisi ile bir zirve noktasıdır.⁶⁸⁵

İslam felsefesinin ortaya çıkması ile daha önce Hristiyanların düşünce olarak karşılaştığı soruna benzer bir sorun ile onlar da yüz yüze kaldılar. Problem şu idi; Hz. İsa'nın kendi inananlarının kalbine yerleştirdiği sevgi tecrübesini, kendilerinden önce oluşmuş olan Grek kültürü ve diline aktarılabilmesi temel sorun olmuştur. Tam da buna benzer olarak İslam dinin peygamberinin getirmiş olduğu ilahî vahiy ve bu vahye ait yeni fikirlerin eski felsefî dil ve kültür ile aktarılabilmesi sorun olmuştur. Çünkü bu ilahî mesaj, Allah'a ve dünyaya bakışında yeni bir düzen getiriyordu. İslam'ın getirdiği bu düzenin Grek felsefesine indirgenerek formüle edilmesi söz konusu değildi.⁶⁸⁶ İslam'ın getirdiği bu ilahî vahiy yeni olan şu üç meseleyi ortaya koyuyordu:

- a) “Gerçeğin bizzat görünüşü meselesi. Kesinlikle gerçek olan nedir? Filozoflar, özellikle de Grekler, buna 2 cevap getirmişti: Akılla kavranan (Platon'nun ideler âlemi) veya duyularla hissedilen (mesela demokritin atomları). Kur'ân'i vahiy, gerçek ile gerçek olmayan, Bir ile çokluk,

⁶⁸³ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 197-204.

⁶⁸⁴ Garaudy, *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*, 112.

⁶⁸⁵ Arslan, *İslâm Felsefesi Üzerine*, 73.

⁶⁸⁶ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 131.

Allah ile Dünya arasındaki ilişkilere yepyeni bakış açısı getirdi.”

b) “Eylem (Amel) ve Kanun bir Müslüman için, imanın dış tezahürüdür. İman dâhili, Kanun haricidir. Biri ile diğeri arasında ikilik yoktur. İnsan iman ile Allah’a doğru hareketine yeniden kavuşur. Zaten taştan bitkiye ve bitkiden hayvana kadar Allah’a doğru tabii bir eğilim vardır.”

c) “Kurtubalı İbn Hazm ‘Allah’ın varlığının’ o sözde delilleri konusunda şöyle diyordu: Allah’ın varlığını konuşma yetimizle ispatlayamayız; biz insanın yaratamadığı bir konuşma yetisinden dolayı Allah’a inanırız. Allah hakkındaki her türlü tefekkürün anahtarı belki de işte buradadır: İnsanın kendisinin bizzat yaratamadığı şeyler üzerinde tefekküründe.”⁶⁸⁷

Garaudy’ye göre Allah Kur’ân’da doğrudan değil dolaylı bir şekilde kelamı ile tecelli etmiştir. Bundan hareketle İslam felsefesinin yüzleştiği en hassas konu öncesiz ve sonrasız olanın göreceli ve tarihî olan ile münasebeti sorunudur. Bunun da gerçekleşme durumu kendine özeldir: Kur’ân’ın yaratılmış olup olmaması ya da bu insanlık serüveninin ezeli ve ebedilik çerçevesinde tartışmaları veya insanlık tarihinin bir kesitinden yüzleşme midir? İslam felsefesinin “3 temel sorusu, 3 meydan okuyuşu bunlardır.”⁶⁸⁸

Müslüman olan veya İslam coğrafyasında yaşayan diğer din mensubu olup Arap dilini kullanan filozofların genelde Grek felsefesinin, özelde ise Aristoteles’in etkisine girmeleri Abbasî halifesi Me’mûn ile başlamıştır. Çünkü Halifenin desteği ile başta Grek düşüncesi olmak üzere mütercimler, bulabildikleri tüm eserleri sistemli bir biçimde Arapçaya tercüme etmeye başlamıştır. Bu etki Kindî ile başlamıştır. O, Bağdat’ta kurulan tercüme okulu Beytülhikme de çalışan mütercimler ile yakın ilişki kurduğu ve ayrıca bazı felsefe eserlerini bizzat kendisinin tercüme ettiğine dair bilgiler mevcuttur. Kurtubalı hekim ve ilim adamı İbn Cülcül (944-994), Kindî’nin birçok eseri tercüme ettiği gibi çok karmaşık felsefe meselelerini yorumlayarak açığa çıkaran bir hekim ve filozof olarak tanıtılmaktadır.⁶⁸⁹ Garaudy’ye göre bu Grek etkisi İbn Rüşd’e kadar devam eder, hatta bu düşünceye karşı mücadele eden başta Gazzâlî olmak üzere diğerlerini bile etkilemiştir. Fakat İbn Rüşd’ten sonra yavaş yavaş etkisini kaybetmiştir. İslam felsefesindeki nübüvvet nedir? sorusunu yazar şu şekilde açıklamıştır: İslam inancının ilahî mesajının anlamı, bu mesajın insanlar üzerindeki gaye olarak belirlediği hedef ve bu hedef doğrultusunda oluşan yaşam ile bunun üzerine düşünmedir.⁶⁹⁰ Bu noktada İslam felsefesi ile Batı felsefesi arasındaki problemlerinin farklı olmasının temel nedeni de ortaya çıkmaktadır; Batı

⁶⁸⁷ Garaudy, *İslam’ın Vadettikleri*, 133.

⁶⁸⁸ Garaudy, *İslam’ın Vadettikleri*, 134.

⁶⁸⁹ Mahmut Kaya, *Kindî Felsefî Risaleler* (İstanbul: Klasik, 2014), 26.

⁶⁹⁰ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 39-44.

felsefesi “bilginin nasıl mümkün olduğunu” esas alırken, İslam felsefecileri ise “peygamberliğin nasıl mümkün olduğu” konusunu temel almışlar.⁶⁹¹

Garaudy’ye göre yüce yaratıcının emirlerine özgür bir şekilde boyun eğme veya eğmeme mesuliyeti ile inanç hayatının da bir tarafını oluşturan felsefenin iki temel görevi vardır: Birincisi, ilahî mesajın derinlemesine anlamını soruşturma arayışında olmak. İkincisi, bu arayıştan yola çıkarak ilahî kanunu devamlı değişim halindeki tarihî vaziyete uygun olarak uygulama yolunu bulmaktır.⁶⁹² Garaudy, İslam felsefesinin problemleri nelerdir veya hangi felsefeler İslamî felsefe olur, sorusunu şu şekilde cevaplamaktadır:

“Hayatın anlam ve gayelerini sorgulayan ve şu hususların farkında olan her felsefe İslamidir: 1.Pozitif bilim bu felsefenin gayelerini belirleyemez, ona sadece araçlar temin edebilir; 2.Gayeler üzerine tefekkür (yani bilgelik) gayeden gayeye, alt gayeden en üst gayelere yükselerek, hiçbir zaman nihai gayeye eremez, bilimde de ilk sebebe erişemez; 3.Aklın mükemmel kullanımını, bu aklın sınırlarının ve ön kabullerinin şuurunda olmasını ve her türlü ‘yeterlik/müstağnilik’ iddiasından vazgeçerek aşkınlığı peşinen dışlamamasını gerektirir.”⁶⁹³

İslam felsefesinin problemlerini inceleyen Garaudy’ye göre bu düşünceye mensup en büyük filozoflarından Endülüs Emevîleri ekolü diyebileceğimiz, İbn Meserri, İbn Hazm, İbn Tufeyl, İbn Rüşd ve İbn Arabî’ye kadar gelen filozofların oluşturduğu disiplinin zarar görmesi ciddi bir sorundur. Ayrıca Batı İslam’ı olarak isimlendirilen bu gelenek ve buna mensup filozofların büyük çabaları sonucu oluşturulan büyük felsefe geleneğinin sekteye uğramasının iki büyük nedeni vardır: Birincisi, maliki mezhebine mensup fakihlerin katı tutumu ile Katolik anlayışın engizisyoncu tavrı bu etkili İslam felsefesi geleneğini geriletmiştir. Diğer taraftan tarihî bir fırsatın felsefe adına kaybedilmesine sebep olmuştur. İkincisi, bu geleneği beğenmeyip bunlara karşı mücadele edenler de 13. ve 14. yüzyıllarda tüm düşünsel münakaşalarının merkezine İbn Rüşd’ü oturtmuştur. Ayrıca felsefi düşüncesinin bir özgünlüğü olmadığı varsayılarak onun sadece bir Aristoteles yorumcusu olduğu için felsefesi Aristoteles felsefesine indirgenmiştir. Hukuk konusunda da toptancı bir anlayış ile fikirleri maliki mezhebi fakihlerinin fikirlerine indirgenmiştir.⁶⁹⁴ O zaman şunu diyebiliriz, ister İspanya ekolü filozofların yaşadığı dönemde olsun isterse de daha

⁶⁹¹ Halil Koçakoğlu, *Roger Garaudy’ye Göre İslam Düşüncesinin Temel Meseleleri* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016), 36.

⁶⁹² Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 40.

⁶⁹³ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 43.

⁶⁹⁴ Garaudy, *Endülüs’te İslam*, 153-200.

sonraki dönemler olsun, bir İslam felsefesi düşüncesinden rahatsız olanlar bir bahane bulmuşlar. Örneğin, İbn Rüşd hayattayken Maliki mezhebi fakihası ve bağınaz fikirleri ile mücadele etmiştir. Ancak trajikomik olarak daha sonraki muhalifleri onun karşı çıktığı düşünceleri savunduğunu söyleyerek onu eleştirmişler.

Garaudy'ye göre İslam felsefesinde İspanya ekolünü farklı kılan özellik, onların kendilerine vazife edindiği şu iki amaçtır: a) Kur'an'ın insanlığa getirdiği ilahî mesajın derin, canlı ve diri anlamını keşfedip meydana çıkarmak. Bu çalışmayı yaparken de Kur'an mesajının muhatabı insan olmasından dolayı "antropomorfik/insan biçimci" örneklerin ve sembollerin derin anlamlarına özel bir hassasiyet gösterilmesi gerektiğine önem vermişlerdir. Çünkü Allah aşkın olmasından ötürü tüm duyulur ve kavranır algılamaların ötesindedir. Bir başka ifade ile Kur'an'ın mutlak ve ebedî ilkelerinden hareketle yedinci asır Arap toplumunun özel durumlarının ötesinde bir anlam ve hakikat arayışı içindedir. İbn Meserri, İbn Rüşd, İbn Bâcce, İbn Meymûn (1138-1204) ve İbn Arabî, bu manevî ve ruhî okumanın en güzel örnekleridir. b) Kur'an'ın sonsuz biçimde canlı hitabeti, devamlı olarak tarihî sürecin değişik dönemlerinde farklı halkların karşısına çıkan birçok soruna çözüm bulup çıkarmak. Diğer bir ifade ile bu ilahî kanunun gelecek zamanı faydalı bir şekilde, insanlığın yeni tarihî tecrübeleri bağlamında, bir hayat kaynağı biçiminde varlığını sürdürmesidir.⁶⁹⁵

Daha önce Batı İslam'ı ve İspanya ekolüne yukarıda değinmiştik. Şimdi de Doğu İslam'ında felsefeyi kimler temsil etmiştir ona bakalım: Bunu da üç farklı grup şeklinde inceleyebiliriz. Birincisi, Mu'tezile mezhebi, İkincisi, Sünni İslam'ın itikadî mezheplerinden birisi olan Eş'arî kurucusu Ebu'l-Hasan Ali el-Eş'arî'dir. Önceleri Mu'tezile mezhebine mensup iken daha sonra Mu'tezile mezhebinden ayrılmıştır.⁶⁹⁶ Üçüncüsü de mutasavvıf ve filozof olan Gazzâlî, Selçukluların kurduğu Nizâmiye Medresesi'nde fıkıh, kelâm, mantık, felsefe ve tasavvuf dersleri vermiştir. Özellikle tasavvufta derinleşmenin nazari ilimler ile olamayacağını, bunun ancak ruh ve ahlak temizliği ile birlikte takvaya dayalı dinî bir yaşamla gerçekleşebileceğini söylemektedir. Bu ilimler ile yoğun bir şekilde ilgilenince ruhî bunalıma girmiş derslere ara vererek inzivaya çekilmiş, bir süre sonra tekrar ilmi telif çalışmalarına dönmüştür.⁶⁹⁷ Düşünce

⁶⁹⁵ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 42.

⁶⁹⁶ Fığlalı, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, 76.

⁶⁹⁷ Kaya, *Felsefe Metinleri*, 337-339.

bağlamında Meşşâî metafiziği ekolü ile Yeni-Platoncu eski felsefe teorilerini savunanlar ile ciddi fikri mücadeleler yapmış ve bu alanda eserler vermiştir.

İslam felsefesinin problemlerini incelediğimiz zaman birçok konuda sorunlar ile karşılaşırız. Tevhid konusu, Allah'ın varlığı, birliği, eşi ve benzerinin bulunmaması ile bütün yetkin konuları kendisinde toplaması konusuna iman edilmesi İslam felsefesinin temel problemlerinden birisini ortaya koymaktadır. İslam felsefesinin bağımsız bir disiplin olmadığı gibi onun bir taklit olduğu eleştirisi de başka bir problemi teşkil etmektedir. Fakat kanaatimize göre bu tür eleştirilerden ziyade, bu disiplinin en büyük probleminin kendisini yenilemeyerek eskilerin tekrarlarından ibaret kalması olduğunu düşünürüz. Bir başka temel sorun da çağımızda bu düşünceyi savunacak yeni filozofların çıkmamasıdır. Ayrıca bir diğer yetersizlik bu konuda alanı savunacak nitelikli eserlerin ortaya çıkmaması sorunudur.

2.3.4. Hristiyan Batı Düşünce ve Felsefesi

Batı düşünce kavramı, klasik ve modern şeklinde iki döneme ayrılmaktadır. Kökeni bakımından Eski Yunan ile Hristiyan düşüncesiyle ciddi bağlantılara sahip olsa da özellikle Rönesans sonrası ortaya çıkan modern düşüncenin karakteri ile bu düşünceye ait epistemolojik, ontolojik, etik ve politik açılımlarını barındıran bir anlam kazanmıştır. Batı düşüncesinin ifade ettiği şey, hümanizm, özgürlük ile eşitlik kavramları, teknik, teknolojik ve mekanik evren düşüncesi, sekülerizm, bilimsel pozitivizm ile ilerlemeci tarih tasavvuru gibi kavramlar ile anlam kazanmaktadır.⁶⁹⁸ Batı düşüncesini Hristiyanlık öncesi ve sonrası şeklinde de kabaca iki döneme ayırdığımız zaman, her dönemin karakteristik bazı özellikleri ön plana çıkmaktadır. Biz bu çalışmamızda daha çok Hristiyanlık sonrası dönemi ele alacağız.

Hristiyanların Yunan felsefi düşüncesine ait müktesebat ile tanışmaları ve ilk karşılaşmaları; Hristiyanlığa yeni geçmiş olan Augustinus'un Yeni Platoncu düşünceye ait kitapları okuması ile özellikle Plotinos'un "Enneadlar'ı" ile başlamıştır.⁶⁹⁹ Batı felsefesi Hristiyan merkezli bir düşünceyi barındırmaktadır. Bu felsefeyle yetişen Garaudy'nin düşüncesine geçmeden önce bir tespit yapmamız gerekir: M.S. 529'da Kilisenin egemenliğine tam olarak giren I. Justinianus (Büyük Jüstinyen), Atina'daki tüm felsefe

⁶⁹⁸ Kasım Küçükcalp - Ahmet Cevizci, *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller* (Ankara: İsam Yayınları, 2017), 19.

⁶⁹⁹ Gilson, *Tanrı ve Felsefe*, 51.

okullarını kapatarak eski felsefeyi yasaklamıştır. Doğu'daki bir diğer felsefe merkezi Mezopotamya'da 563 yıllarında, Mor Efrem adındaki Süryani papaz tarafından önce Nisibis/Nusaybin daha sonra da Urfa'da kurdukları okullardır. Buralarda Aristoteles, Galen ve Hipokrat'ı okutuyorlardı. Bu okullar kapatılınca da buradaki hocalar İran'a geçmiştir. Sonraki süreçte felsefe doğuda yükselmeye başlamıştır. Başta Abbasî ve Emevîlerin katkısı ile 13. yüzyıla gelindiğinde özellikle Arap ve Yahudi filozoflar Aristocu ve Yeni Platoncu hareketleri çoktan başlatmıştı.⁷⁰⁰ Süryanilerin kurmuş olduğu bu okullar Kilise okulu olarak işlev görmekteydiler, buralarda felsefe, metafizik, kozmoloji, Tanrı-insan ilişkileri, epistemoloji, astronomi, coğrafya, fizik ve eskatoloji gibi dersler bağımsız bir şekilde okutulmaktaydı.⁷⁰¹ Ancak bu okullar aynı zamanda Hristiyan inancına ait birer kilise veya katedral görevi de görmüştür.

Garaudy, Batı felsefesi olarak isimlendirilen şeyin bir yaşama tarzından ziyade bir düşünme tarzı olduğunu ifade etmektedir. İlk büyük kırılmanın da Platon ile Heraklitos arasında gerçekleştiğini söylemiştir. Burada bütün ilgi insana dönmüştür. Çünkü yeni düşünceye göre tanrı, insan ve tabiat arasında var olan bağlantı kesilmiştir. Böylece, kavram; şiirden, düşünce, insan hayatından kopmuştur.⁷⁰² Garaudy'ye göre Batı düşüncesinin insanlığa esas artısı teknik alanda değildir, gerçek katkısı eleştiri kültürü yani tenkittir. Sokrates'ten Kant'a, Kierkegaard'dan Marx'a, Nietzsche'den Husserl'e kadar Avrupa'nın getirmiş olduğu şey, iman değil şüphe olmuştur. Fakat burada önemli olan nokta gerçek iman için bir şüphenin olması hayati önem taşımaktadır,⁷⁰³ yani ateş deneyi yapılmasıdır.⁷⁰⁴ İşte bu filozofların felsefeye kazandırdığı bu tenkit kültürü felsefeyi de gerçek mecrasına oturtmuş oluyor, bu düşünce gerçek felsefeye bu yöntemle çok kıymetli bir katkı vermiştir.

Batı felsefesinin kırılma noktalarından birisi sofistlerin benimsediği felsefe anlayışıdır: Sofistlerin, ilk çağ filozoflarının doğa merkezli anlayışını değiştirerek insan ve toplum merkezli bir anlayışı benimsemeleri, düşüncenin konu, sınır ve imkânlarını belirlemeleri ve

⁷⁰⁰ Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, 342.

⁷⁰¹ Nesim Doru, *Doğu'dan Batı'ya Köprü Süryaniler Felsefe ve Çeviri Geleneği* (Ankara: Dipnot Yayınları, 2007), 71.

⁷⁰² Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 40.

⁷⁰³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 109.

⁷⁰⁴ Orta Çağda bir olayda delil yetersizliği söz konusu olduğunda, yalan makinası görevini gören, yalan söyleyip söylemediğini tespit etmek için kızgın demir kullanılması deneyi yapılırdı.

ahlak konusunu tamamen akılcı bir bakış açısı ile incelemeleridir.⁷⁰⁵ Garaudy, Batı felsefesinin Platon ile Aristoteles'in verdiği cevapların aksine, Sokrates'in sorularını merkeze aldığı zaman ciddi bir varlık gösterdiğini belirtmiştir. Ona göre işte tam bu noktada, Batı felsefesinin başlangıç yılı Sokrates ile başlatılmaktadır. Sokrates, yeni bir felsefi hareketi başlatmak amacıyla fizik, metafizik ve tüm mitolojileri tamamı ile kaldırıp attı. O, "bildiğim bir şey varsa, o da hiçbir şey bilmediğimdir."⁷⁰⁶ sözüyle bu yeni felsefeyi başlatmıştır.

Sokrates, felsefe çevrelerinde var olan kaos ve kargaşaya son vermek ve nihilizmi ortadan kaldırmak amacıyla, yeni bir gayeler ilminin oluşturulması için altyapıyı kurmaya çalışmıştır. Sofistlerin siyasetçileri eğittiğini söylerken Sokrates ve Platon'un da farklı tipte politikacılar yetiştirmeyi denediklerini ve bu amaçla Platonun özel bir akademi kurduğunu ifade etmiştir. Platon'un akademisinde felsefe bir yaşam biçimi olarak benimsenmiştir; ancak onun asıl amacı siyasettir, hedef olarak aldığı toplumdaki etkili erkekler felsefe konusunda bir eğitime tabi tutulursa kentin yaşam biçiminin değişeceğini düşünmüştür.⁷⁰⁷

Garaudy, Batı medeniyetinde felsefenin hayattan kopuk bir biçimde bir düşünce sorunu olarak incelendiğini; ancak Batı dışındaki diğer medeniyetlerde felsefenin bir yaşam meselesi olduğunu ifade etmiştir. O, Batı düşüncesini çok ciddi bir şekilde eleştirmiştir. Garaudy, hümanist karakterli medeniyetlerde felsefeyle birlikte bilgi ve hayatla bağı olmayan bilim anlayışlarını, bilimi sadece insanın her şeyi yapabilme aracı yapılmasını da eleştirmiştir.⁷⁰⁸ Ona göre Batı medeniyeti günümüzde ekonomik bakımdan dünyanın en güçlüsü olsa da, ahlakî ve kültürel olarak birçok medeniyetin gerisinde kalmıştır.⁷⁰⁹ Bu bakımdan tüm dünyada özellikle Batı dünyasında insanların sorumluluk duygusunu kaybettiğini, medeniyet değerlerinden çok uzaklaştığını, dünyamızın geleceği için bunun tekrar kazanılması gerektiğini özellikle vurgulamıştır.

Garaudy'ye göre modern Batı düşüncesinin bir kabulü olarak, bir doğma şeklindeki insanlığın tekdüze ilerlediği inancı tüm medeniyetleri bir inkâr ve imhaya sürüklemiştir. Peki, bu bakış açısı hangi sonuçları doğurmuştur? Bu yaklaşım toplum için bireyciliği ön

⁷⁰⁵ H. J. Störig, *İlk Çağ Felsefesi Hint - Çin - Yunan*, çev. Ömer Cemal Güngören (İstanbul: Yol Yayıncılık, 2015), 203.

⁷⁰⁶ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 417-418.

⁷⁰⁷ Pierre Hadot, *İlk Çağ Felsefesi Nedir?*, çev. Muna Cedden (Ankara: Dost Kitapevi, 2017), 66.

⁷⁰⁸ Mahi, "Medeniyet Tasavvuru" (05 Eylül 2018).

⁷⁰⁹ Fırat Karadağ, *Roger Garaudy'de Din ve Medeniyet* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), 108.

plana çıkarmış, bununla birlikte felsefî anlamda insan için aşkınlık boyutu görmezlikten gelinerek pozitivist kurban edilmiştir. Başta Batı medeniyetinin varlığından toplumsallık ve aşkınlık çıkarıldığı zaman Batı medeniyeti zayıflamış ve toplum ahlakî bir iflase sürüklenmiştir. Garaudy'ye göre düşünce dâhil dünyada meydana gelen her şeyi determinist bir bakış açısıyla değerlendirmek medeniyetin gerilemesi olarak okunabilir. Bunu en güzel bir şekilde açıklayan Marx olmuştur. Marx, savunduğu fikirlerin yalnızca ekonomik “determinizm” şeklinde yorumlayanlara, “Marksizm buysa, ben Marx kesinlikle Marksist değilim!”⁷¹⁰ diyerek konuya itirazını dile getirmiştir.

Garaudy, Kilise tarihi ile Batı tarihinin 18. yüzyıla kadar özdeş kabul edildiğini, 20. yüzyılın ortalarına kadar bu durumun aksine farklı bir tanım da yapılmadığını ifade etmiştir. Hatta Hristiyanlık tüm İbrani senkretizminin o güne kadar gelen mirasını da devralmıştır.⁷¹¹ Augustinus'a göre “gerçek felsefe, tanrısal inayet sayesinde yapılan fiillerle mümkündür. Tanrı'nın inyeti de vahiydir. Vahiyle insan, iradesini bedeninin isteklerinden, düşüncesini de septisizmden kurtarır.”⁷¹² Garaudy'ye göre ise her din gibi Hristiyan felsefesi de geleneksel ve aşkın bir anlayışla hareket etmiştir. Husserlci fenomenolojik meydan okumalardan sonra Hristiyan felsefesi de bir varoluş kaygısı taşıyarak, inanç konusunda yeni bir arayışla Pascal'ın Kumarı anlayışıyla ne kazanıp ne kaybederiz çerçevesinde hareket etmeye başlamıştır. Garaudy'ye göre felsefenin bu farklı arayışı ile Marksizm'e karşı yapılan değişik itirazların özelliği, Marksistleri de harekete geçirmiştir. Onlar bu savaştan mağlubiyetle çıkmamak için Marx'ın düşüncesindeki diyalektik özelliği ve aktif yönünü yeniden bulmaya çalışmıştır.⁷¹³

Çağdaş Batı felsefesinin fikir babası Fenomenoloji okulunun kurucusu Edmund Husserl'dir. Fenomenoloji, özne ile nesne ilişkisini konu alan bir yöntem ve felsefik bir düşünme şekli olarak ele alınmaktadır.⁷¹⁴ Garaudy'ye göre Alman felsefe geleneği için özellikle Leibniz ile Kant'ın devamı olarak nitelendirilen kitabı, Batı felsefesi geleneğinin en güzel örneğini oluşturmaktadır.⁷¹⁵ Kant'tan sonra bilinen (Fenomen) ile bilinmeyen

⁷¹⁰ Niyazi Pakyürek, “Yobazlıklar”, *Olay Gazetesi* (06 Ocak 2019).

⁷¹¹ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 80.

⁷¹² Zeki Özcan, *Augustinus'ta Tanrı ve Yaratma* (İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1999), 237.

⁷¹³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 86.

⁷¹⁴ Kasım Küçükalp, *Batı Metafizikinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida* (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2008), 103.

⁷¹⁵ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 70.

(Numen) arasındaki ayrım belirtilmeye başlanmış ve ancak fenomen ile hareket edilirse bir şekilde varlığın “öz”ü bulunabilir düşüncesi hâkim olmuştur.⁷¹⁶

Garaudy’ye göre Kant Batı felsefesinin temsilinde zirve noktasını göstermesi bakımından simge filozoftur. Bunun sebebi bu felsefenin temel yapısını Kant’ın eleştiri felsefesinin oluşturmasıdır. Garaudy’ye göre özde Kant genelde tüm Batı felsefesinin en önemli icadı şudur: Varlık, insan, tabiat, tarih ve Tanrı hakkında söylediğim şeylerin hepsini söyleyen bir insandır cümlesi oluşturur. Bu ifadeler eleştirel felsefenin ana temasını meydana getirmektedir. Kant, başta teorik akıl için numen “kendinde olan şey” gerekli fakat tarif edilemez, bilinemez ve ispatlanamaz bilgi manasında, bir postulat oluşturdu. Daha sonra pratik akıl için nedenleri almayan amaçları kabul eden akıl düzeyinde yani; duyuları dikkate almayan ancak duygu, değer ve eylemleri esas almaktadır. Teorik yönden pratik yöne doğru yerleştiğini söylediği postulatlar: Hürriyet, Tanrı ve ölümsüzlük benzeri kavramlar gerekli fakat ispatlanamaz postulatlardır.⁷¹⁷ Batı felsefesi tarihi için önemli kırılma noktası, Kant’ın tüm ödevleri Tanrı emri olarak kabul edilmesi ile aşılmıştır, Kant bunu şu şekilde tanımlamıştır:

“Kant’ın ‘hayr-ı ala/en yüksek iyi’ adını verdiği Tanrı, mutlulukla Erdem, tabiatla Hürriyet arasındaki Ahenk postulatıdır. ‘Hayr-ı ala’, kendisinde illiyet/nedensellik ile gaiyet/erekliliğin bir bütün oluşturduğu, Hristiyanların ‘Tanrı’nın hükümlerinin bir diğer adıdır. Allah demek, hayatın bir anlamı olduğunu ilke olarak öne sürmek demektir.”⁷¹⁸

Garaudy’ye göre Kant insanların gerçek olmayan doğrularına bir doktor bıçağı soğukluğu, yani titizlikle müdahalede bulunuyordu. Kant’ın arkasından gelen düşünürler çok daha ateşli olmuşlardır. Örneğin, Kierkegaard “*Korku ve Titreme*” isimli eserinde Hz. İbrahim’in kurbanını çok etkili bir şekilde anımsatmıştır. Bütün akli ve ahlakî kaygıların ötesinde iman postulatının özelliğini şu şekilde açıklamıştır: İmanın derinliği, o imanın içinde bulunan ve onu hareket ettirmek için insanüstü ve devamlı bir şekilde alt ettiği şüpheye bağlıdır. Garaudy’ye göre Kant’ın başka bir takipçisi Marx da yeni bir dünya kurmak için bir eylem felsefesi başlatmak amacıyla varlık felsefesini kaldırarak eski felsefenin sonunu ilan etmiştir. Yine aykırı bir takipçisi Nietzsche, Kant’ın tüm tenkitçiliğini son sınırına kadar götürerek konuyu şöyle özetlemektedir: “Edinilmiş bilgi gibi görünen her şey tenkit süzgecinden geçirilmelidir.”⁷¹⁹

⁷¹⁶ Hüsameddin Erdem, *Bazı Felsefe Meseleleri* (Konya: Hü-er Yayınları, 1999), 197.

⁷¹⁷ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 419.

⁷¹⁸ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 420.

⁷¹⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 421.

Garaudy, çağdaş felsefenin değerlendirmesi ile insan zihnini açan bir değerlendirme kitabı yazdığını, bu kitapta düşünce ve eleştirileri ile katkısı olan kişileri şöyle sıralamaktadır: Sartre, Henri Wallon, Gabriel Marcel ve Rahip Teilhard de Chardin. Bu düşünürlerin de katkısı ile hazırlanan eser vasıtasıyla, “Çağdaş felsefenin Hristiyan felsefesi, varoluşçuluk, yapısalcılık ve Marksizm gibi büyük akımları hakkında canlı bir diyaloga giriş eseri ortaya çıktı.”⁷²⁰

Hristiyan Batı düşünce ve felsefesi ciddi eleştiriler de almıştır. Garaudy’ye göre Hristiyanlığın doğuşu ile birlikte Grek akli ve kavramlarının tam tersi bir anlayış doğmuştur. Bu yeni ortaya çıkan düşünceye göre hâkim olan Grek anlayışının aksine, her şeyin odağı ve kriteri insan olmadığı gibi insanı aşan şeylerin de olduğunu söylemiştir. Hristiyanlık düşüncesinin bu farklı söylemi Grek filozoflarından Sokrates, Platon ve Aristoteles felsefesini benimsemiş takipçilerinin gözünde bu durum bir çılgınlıktır. Garaudy, bunun aslında muhteşem bir devrim olduğunu fakat bunun uzun sürmediğini; çünkü 325 İznik Konsili ile Hristiyan otoritelerinden Roma İmparatorunun eliyle bu büyük devrim kaldırılmış, bunun yerine o günkü İmparator Konstantin’den kaynaklı “Konstantinizm” yerleştirilmiştir.⁷²¹ Garaudy, Batı medeniyetinin bireysellik hastalığının yanında en büyük çıkmazını şu şekilde açıklamıştır:

“Mutlak’ı reddeden, beşerî ben-i her şeyin merkezine alan, Tanrı inancının yerine Pazar tektanrıcılığını ve sahte tanrısallıkları yerleştiren, aşırı bireyselliği ve dizginsiz özgürlükleri normal bir durum statüsüne yükselten; böylece, umarsızca ve arsızca ümitsizlik, gayesizlik bunalımları üreten bu Batı merkezli medeniyet anlayışında, kültür ve sanat da bundan derin yaralar alarak çıkmıştır.”⁷²²

Garaudy, Hristiyan düşünce sisteminin iki şekilde kirlendiğini bunların; Grek felsefesi ile Batı felsefesinin ilkeleri yoluyla olduğunu, bu yaşanmadan önce kavram ve kelimelerin koruma duvarından bir delik açtığını ifade etmiştir. Fakat bu iki felsefî yaklaşım sahipleri ileri sürdükleri iddialar nedeniyle kilise yönetimi tarafından Üniversitenin dışında bırakıldılar. Bunlar: Saint-François d’Asise ile Thérèse d’Avila’dır. Bu yolla Descartes ve sonrası için, güzelliğe ulaşmanın birçok yolu kapanmış, sevgi içermeyen bir sisteme tekrar dönmüştür. Garaudy’ye göre sadece akıl ile her şeyin yapılacağı düşünülmüş ancak akıl yolu ile her şey yapılamayacağı gibi her türlü sonuca ulaşamamıştır. Örneğin akıl yolu ile güzellik, sevgi, hayat ve ölümün anlamını kavrayamayız. Yalnızca akıl yolu ile tabiat ve

⁷²⁰ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 65.

⁷²¹ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 238.

⁷²² Sadık Kılıç, “Roger Garaudy: Batı Entegrizmine Derin Eleştiri”, *Marife* 6/3 (K 2006), 382.

insanlar idare edilebilir. Hem iyi hem kötü şekilde kullanılabilir. Aslında en büyük akılsızlık örneği olan aklın kullanılması ile savaş ilan etmek her şeyin akıl ile çözüleceği inancı ve her türlü aşkınlığın dışlanması temel yanılıdır.⁷²³ Ayrıca özellikle büyüme bizatihi bir amaç başlı başına bir gaye ve mutlak bir değer kabul edilerek kişi kendi arzusunu ilah edinmiştir. Edinilen bu sahte ve etobur tanrılar, insanları fanatikleştirilmiş her türlü insanî değeri parçalayıp yok etmiştir.⁷²⁴ Tek kriterin akıl olduğu Batı, dinden uzaklaşarak ateizm çizgisine sürüklenmiştir.

Rönesanstan itibaren Avrupa'nın her şeyi kavrama indirgediği sorunlu akılcılığı ile aşkın, ilahî ve insanî boyutlarını yitirmiştir. Garaudy'ye göre bireyci, dar politik ve ekonomik anlayış ile kendimizi sınırlandırmamız artık zamanın ruhuna uygun değildir.⁷²⁵ İşte tam da bu noktada o, gidişatın ne olacağı ile ilgili şöyle bir fikir ileri sürmüştür: Batı düşünce sistemi insan ruhuna hiç önem vermediğinden dolayı, geleceği parlak olmadığı gibi bu durum İslam'a yönelişe de sebebiyet vermiştir.⁷²⁶ Tezini daha da ileri götüren Garaudy, Batı toplumlarının değerlerini yeni kaybetmediğini, aslında Batı insanının değer olarak görebileceği bazı güzellikleri aslında tanımadığını söylemiştir. Batı'nın bu değerleri tanımaması ve bu değerlerin onlara ulaşmamasının da sebepleri olduğunu belirtmiştir. Bunlardan birincisi, Hristiyanlığın gerçek yüzünü tanımadıkları, ikincisi de İslamî herhangi bir idare altında yaşamamalarından kaynaklanmıştır. Ona göre Batı insanı bugün bazı insanî özelliklere sahip ise bunu da İspanya'nın Müslümanların hâkimiyetinde olduğu dönemde edinmiştir. Söz konusu özellikleri Hristiyan Batı toplumunun Müslümanlardan öğrendiği hoşgörü ve güzeli öğretme mecburiyetinden kaynaklı öğrendiğini iddia etmiştir.⁷²⁷

Garaudy'nin Batı felsefesine bir eleştirisi, insanlık adına yararlı olduğu gibi spekülâtif ve teorik özelliği olmayan, eylem ve önemini vurgulayan bir felsefe seçmesinin yerine varlık felsefesini tercih etmelerini büyük bir hata olarak görmüştür. Garaudy, İslam'ı seçtikten sonra, "Allah her an bir iştedir."⁷²⁸ ayeti gereği birey için gerekli olanın "eylem" olduğunu ilgili tüm kitaplarında belirtmiştir. Ona göre Batı felsefesinin başka eleştirilecek bir yönü de ilahî aşkınlığı reddeden, doğadan kopan ve kendi kendine yeterli oldukları iddiasında

⁷²³ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 175.

⁷²⁴ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 342.

⁷²⁵ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 28.

⁷²⁶ Karataş, "Endülüs'te Tatlı Bir Huzur", 9.

⁷²⁷ İslam vd., *İslam Üzerine Konuşmalar*, 60.

⁷²⁸ Rahman, 55/29.

bulunmasıdır. Garaudy, ayrıca bütün bunlardan hareketle bir yere varmak istiyor, o da Batı felsefesinde insanın yüceltilmesi ile birlikte, Batı düşüncesinde Allah'ın hayatın asıl kaynağı olmadığına dikkat çekmektedir. Garaudy, Batı felsefesinde felsefe ile hayat arasındaki ilişkiye baktığımızda, Sokrates'ten Descartes'a ve Locke'tan Kant'a bilhassa bilmenin ne şekilde meydana geldiğini öğrenmeye çalıştılar. Batı felsefesi bu amaçla, başta "olmak/être" fiilî ve benzeri birçok sahte sorun oluşturdu. Bu problemlerden birisi ve Batı felsefesinin tuhaf bir buluşu da Descartes'ın, "Düşünüyorum, öyleyse varım." şeklinde özetlediği "özne/süje"nin icadıdır.⁷²⁹

Fakat Garaudy, Batı felsefesinin çok dar bir döngüde dönen özne ve nesne karşıtlığından uzun bir süre kendisini kurtarmadığını belirtmektedir. Ne zaman ki Hegel bu karşıtlığı olağanüstü bir sentezle uzlaşmaya ulaştırarak, her varlığın hakkını vererek kavramları yerli yerine oturttuğunu fark etti işte o zaman kendisi için de sorun çözülmüş oldu. Bu felsefi düşünce sanat, sevgi ve din gibi hassas kavramları dahi farazi sapmalardan kurtararak, hakiki yerleri olan noktaya geldiler. Yani kısaca, özne, nesne yoktur, Tanrı ile beraber insan da ölmüştür. Tek gerçek var o da kavramdır. Garaudy'ye göre Marx'ın ifadesi ile bu, Batı felsefesinin sonu demektir. Çağdaş Batı felsefesinin altyapısını oluşturan şey, dünyadaki trajedi ve bilimin sorgulanması sonucu oluşan kopma ile yalnızca bu felsefenin zemini oluştu. Söz konusu düşüncenin hakiki özünü oluşturmadı. Çünkü bilimin ve toplumların hakiki hayatları resmi olan felsefeye uymuyordu. Garaudy'ye göre Varoluşçu felsefenin en iyi yükselişi Almanya'da 1918 yenilgisinin akabinde, Fransa'da ise 1940 yılındaki felaketten sonra olması dikkate değerdir. Toplumsal, politik, milli ve manevî unsurların çökmesi bir ortamda kişisel vazifelerin bilinmesine yol açmaktadır. Fransa'da Gabriel Marcel ile Sartre, Almanya'da ise Heidegger ile Karl Jaspers'e kadar kargaşa ve felaketin olması, Batı felsefesini farklı bir yöne sevk etti, ona dramatik bir karakter kazandırdı. Garaudy, o güne kadar geçerli olan geleneksel Batı biliminin paramparça olması birçok bilgi teorisinin doğmasına neden oldu. Ona göre bu teorilerin tamamı Kant'ın yaptığı devrimin bir sonucuydu. Bu devrimden sonra Platonculuk can çekişmeye başlamıştır. Çünkü pragmatizmden empirizme, yapısalcılıktan söyleme kadar bütün laf kalabalığı dâhil, yeni felsefe yoluyla en ilkel Atina safsatıcılığına tekrar dönülmüş oldu.⁷³⁰

⁷²⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 49-50.

⁷³⁰ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 52.

Garaudy, Batı dışındaki felsefeleri bilmemesini bir kayıp olmakla birlikte, bu durumu felsefenin Batı dünyasında çok dar bir alana sıkışması olarak açıklamıştır. Zira Batı dünyasında felsefe bir hayat tarzı değil sadece entelektüel bir çalışma şeklinde düşünülmektedir. Garaudy, hemen hemen bütün Batılı aydınların, Batı dışındaki dünya ile ilgili özel çalışması olanlar hariç, kendi kültürel yapılarının dışındaki tüm bilgi alanları hakkında bir cehalet içinde olduklarını itiraf etmektedir.⁷³¹ O, bu bilgisizlik konusunu Batı’da felsefe ile ilgili çalışanların büyük bir çıkmazı olarak görmektedir. Ancak çok eksik bir durum da olsa, İslam, Hint, Çin ve dünyanın herhangi başka bir medeniyetine ait felsefeyi bilmeden de felsefe eğitiminin verilebileceğinin en güzel örneğinin kendisi olduğunu da ifade etmektedir.

Garaudy, kişisel olarak kabul ettiği en büyük hatasının Stalin’e ait dogmatik fikirlerin toplumda yayılmasına yardımcı olmak olduğunu itiraf etmektedir. Komünist dünyaya ait o dönemdeki dogmatizmin kutsal kitabı, Stalin’in yazdığı “*Diyalektik Tarihi ve Materyalizm*” adındaki eseridir. Çünkü dogmatik fikirlerin en büyük tehlikesinin engizisyona yol açtığı gibi aforoz ve toplumsal bölünmeyi de beraberinde getirmektedir. Her şeye rağmen Garaudy, Stalin’in eserlerindeki felsefi hataları ile bu düşüncelerin neden olduğu siyasî sorunları tahlil eden ilk komünist ve üst düzey parti mensubu düşünürün kendisi olmasını da manidar bulmaktadır.⁷³²

Garaudy’ye göre Batı olarak isimlendirilen dünyada Rönesans’tan bu yana insanı merkeze alan yaklaşım ile Allah inancı terk edilerek bilimcilik ve pozitivism ön plana çıkarılmıştır. Bundan dolayı bilime aşırı derecede değer verilmiş, bilimin her sorunu çözeceğine inanılmış, filozofların diliyle Tanrı’nın öldüğü ilan edilmiş, güç ve para putlaştırılmıştır. Garaudy, bütün bunlar yapılarak gezegenin intihara doğru götürüldüğü tezini savunmaktadır. Ona göre bu sonuca giden sebeplerin başında “pazar tektanrıcılığı” olarak isimlendirdiği sistem gelmektedir. Bu sebeple yararlı yararsız çok fazla üreten ve tüketen bir ekonomik model olan bu durumun dünyadaki dengeyi bozduğunu dile getirmiştir. Kendi kültürel değerlerini savunan tüm milletlere karşı savaş ilan eden bu sistem kendi değerlerini dayatmaktadır. Tek kriteri güç olan içinde Allah olmadığı gibi gidiş yönünü de tayin edemeyen, bilimi merkeze almadan bağınazca bir bilimciliğin insanlığa mutluluk getirmesi söz konusu olmadığını ifade etmektedir. Güce dayalı bu sistemin bireyi merkeze

⁷³¹ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 165.

⁷³² Garaudy, *Hatıralar*, 156-157.

alan, güçlünün güçsüzü ezdiği, okul ve üniversitelerin zengin insanların özel mekânı olduğu için yoksul yeteneklerin kendilerine yer edinemedikleri bir eğitim faciası ortamı oluşmaktadır. O, böyle bir sistemin kurduğu dünyada nüfusun yüzde yirmisi insanlığın tüm servetlerine hükmetmekte ve insanlığın yüzde sekseni ezmekte olduğunu ifade etmiştir.⁷³³

Garaudy'ye göre devrim, maddecilik ve bilimciliğin arasında tarihî olarak sabit ve yapısal bir bağın olduğu tezi yanlıştır. İdealizm ve materyalizm arasında tarihî bir terslik, ruh ile beden veya ruh ile maddeyi karşı karşıya getiren Descartes'ın düalizminden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Berkeley'in "İmmateriyalizm"iyle La Mettrie ile Descartes'ın "makine-hayvan"ının bir kopyası olan "makine-insan"ına indirgeyen "materyalizm"i çatıştır. Garaudy, Marx bu farklı iki görüşü de sapkınlık olarak tarif etmiş ve her ikisini de kabul etmez: Özellikle 18. yüzyıl materyalizmini iki sebepten ötürü tenkit etmektedir: Birincisi, materyalizmi mekanik yasalara sadece bir mekân gözüyle bakan, indirgenmiş madde ile ilgili dar bir bakışa sahip olduğu için, Marx'ın materyalizme ikinci tenkit noktası; bireylerin tatbikat gerektiren durumlarda maddede gereksiz yerde oyalanmalarını eleştirmiştir. Garaudy, Marx'ın materyalizm gibi idealizm hakkında da farklı görüşleri vardır; fakat bu konunun gerçeği olan ve onları birleştiren noktaları da bulmak zorundadır. Ona göre Marx daha bir doktora öğrencisi iken determinizmin tutuculuğunu fark etmiş ve Epikür ile Demokritos'un felsefelerini birbiriyle kıyaslayarak şu sonuca varmıştır: Demokritos felsefesinin esaslarından olan atomcu determinizm ile insanlar kendi kafalarında kader, hayalini canlandırmışlar. Hâlbuki Epikür akli olmayan aykırı bir şekilde bir varsayım ile atomcu sistemin zorunlu ilkelerinden bizi kurtarmış ve özgür bırakmıştır. O, tezinin sonuç kısmında Schelling'den alıntı yaparak raslantısal ve özgürlük fikrini Tanrı fikrine bağlamaktadır.⁷³⁴

Garaudy'nin Batıya dönük eleştirilerini özetleyecek olursak: Allah inancı yerine insanın her şeyin merkezine konulması, materyalist bir zihniyetle akıl ve bilimin bütün sorunları çözeceğine olan inanç, hak ve adalet yerine para ve gücün yerleştirilmesi, her şeyi fazla üretip çılgınca tüketmeyi teşvik eden "Pazar tektanrıcılığını" benimsemesi, büyük bir israf ile insanlığı felakete sürüklemesi, maneviyata önem vermemesi ve tek medeniyetin Batı medeniyeti olduğunu söyleyip diğer kültür ve medeniyetleri inkâr etmesi gibi nedenlerden ötürü Batı'yı eleştirmektedir.

⁷³³ Aydın, "Roger Garaudy", 2020, EK-1/463-466.

⁷³⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 390-393.

2.3.5. Varoluşçuluk

Garaudy, varoluşçuluk ile ilgili düşünceleri ve yazdıklarını daha çok Sartre üzerinden ifade etmektedir. Biz de bu başlık altında hem varoluşçuluk hem de Sartre bağlamında konuyu inceleyeceğiz. Garaudy, varoluşçuluğun Fransa'ya ait yerli bir düşünce olmadığını oraya ithal edildiğini söylemektedir. Özellikle 1917 Rus ihtilalinden kaçan Ruslar ve 1918 yılında imzalanan Versay anlaşması ile Almanya'nın düştüğü zor durumdan çaresizlik içinde kalan Alman felsefeciler tarafından Fransa'ya ithal edildiğini söylemektedir. Özellikle Rus düşünür Nikolay Berdyayev'in (1874-1948) 1924 yılından sonra Paris'e yerleşmesi ile varoluşçuluk bu coğrafyaya yerleşmiş oldu.⁷³⁵ Varoluşçuluğun asıl kaynağının Avrupa olduğu tezine karşılık, bunun çıkış yerinin Rusya olduğunu iddialı bir şekilde dile getirmektedir.

Garaudy'ye göre Batı dünyasının düşünsel anlamda içine düştüğü çaresizlik özellikle iki dünya savaşı arasında zirveye çıktı ve bu da en çok Rusya ve Almanya'yı etkilemiştir. Almanya 1918 yenilgisinden sonra maddî yıkımdan çok manevî bir yıkım yaşamıştır. Savaşın verdiği umutsuzluk ile insanların zihni nihilizm ile bulanınca, akılsızca tavırlar, içgüdüsel hareketler ve Hitlerci sahte efsaneler ile ortalık toz duman olmuştur. Garaudy'ye göre bu durumun en güzel ifadesini Heidegger'de buluyoruz. O, dünyayı boş ve kargaşa içinde, insanı da umutsuz ve insanlığın geleceğini karanlık gördüğünü söylemektedir. Hegel de hayatın doğal akışı içinde bir sınıf, zümre veya milletin sıkıntısını bütün hayatın akıcılığı ile özdeş görmüştür. Dolayısıyla böyle bir durumda insana rehberlik edecek bir Tanrı, bir değerler sistemi ve bir hakikat aydınlığı yoktur; bu durumda insan bir hiçlik ile yüz yüzedir, dünya bir meçhuller dünyası olur.

Varoluşçulara göre varlık özden önce gelir. Bu konuda çıkış yolu gösteren Heidegger, gelecekte insan sürekli bir şekilde kendisini aşmaktadır, bizler için varoluş gelecek olarak anlam ifade eder. Garaudy'ye göre Heidegger'in fikir babası Husserl'dir, düşünce olarak onun öğrencisi denebilir. Şunu söyleyebiliriz, Parmenides ile Platon'dan bu yana Batı dünyasında varlığını devam ettiren varlık metafiziği ile bu metafiziğin kabul görmesinin nedeni Kant'ın bu konuyu işlemesinden ileri gelmektedir. Kant bireysel olarak bir olay ile karşılaştığı vakit, Descartesçı anlayıştan sıyrılmadığı için O, kendisini dış dünyadaki varlığı ispatlamak zorunda hissetmektedir. Garaudy'ye göre bu teori Descartes'ın yarattığı

⁷³⁵ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 86.

sahte bir sorundur. Bu da ruh ile beden açısından çözülmesi zor bir düalizmdir, başka bir deyişle materyalizm ve idealizm ikilemidir. “Ben”in dışına çıkılmadıkça, bireyin bu tecritten kurtulması söz konusu olamaz, Husserl, Sartre ve Heidegger’in azabı bu olmuştur. Kant’ın başlattığı bu bakış açısını Nietzsche bitirmiştir.⁷³⁶ Varoluşçular, tüm olumsuzluklar karşısında insanda bulunmayan tüm değerler için sadece bir alternatif göstermişler, o da varoluşçuluk her şeydir tezi olmuştur. Tek hakikatin bu olduğunu söylemişler.

Garaudy’ye göre Descartes ile ilahiyatçılar reddedilmeyen belli sınırları olan insanın varoluşundan yola çıkarak, sonsuz bir varlığın olduğunu ispatlamaya çalışırlar. Sartre ise “İnsan, Tanrı olmayı planlayan varlıktır.”⁷³⁷ O, “Ontolojik delil” diye isimlendirdiği bir yöntemle açıkladığı aşkın bir varlığın olduğunu kabul etmektedir. Ancak bu aşkın varlığın Tanrı olmadığını bunun dünya olduğunu söylemektedir. Lakin, bilinç, bir şeyin bilincidir. Yani aşkınlık bilincin temel yapısı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, bilincin bir proje olduğunu söyleyen Sartre, varlığın tersi olarak, bilinç neyse o olmak zorundadır, demektedir.⁷³⁸ Garaudy, Sartre’ın bu düşüncesi ile varoluşçuluğa aykırı bir tanımlama yaptığını vurgulamıştır. Çünkü ona göre Sartre’ın felsefesi düalist bir yapıya sahiptir bunlar: İnsanlar hakkında gayeci bir idealizm ile doğa hakkında bilinemezci bir tavır takınmaktır. Oysa diyalektik yalnızca insana ait bir kavramdır; doğanın diyalektiği asla söz konusu değildir. Birincisinin tarihini biz yaparız; fakat ikincisinin tarihi bize ait değildir.

Garaudy’ye göre Marx ile Sartre arasındaki bir diğer ayrılık noktası yabancılaşma konusudur. Marx, yabancılaşmanın temel çıkış noktasının sınıflar arası mücadele olduğunu söylerken Sartre ise yabancılaşmanın temel nedeni yetersiz beslenme ve azlık olmasından ileri geldiğini savunmaktadır.⁷³⁹ Garaudy, Sartre’ın Kierkegaard’dan sonra Hegel ile Marksistleri, despot sistemlere karşı bireyin öznellik anı’ndan hızlı yol vermesini eleştirir; çünkü öznellik anı, her ne kadar iyi bir amaç ile başlasa bile insanın sosyal ve tarihî yönünü yok eder. Sartre, diyalektiği sonunda Kierkegaard’ın tanımlaması olan “iç daralması” ya da Hegel’in “mutsuz bilinci”ni durdurmuştur. Garaudy, Sartre’ın bu görüşünü saygıya değer bulmaktadır. Ancak “*Varlık ve Hiçlik*” adlı eserinde insanı tanrı olarak nitelmiştir. Fakat onun bu düşüncesinin başarısız bir proje olduğunu da eklemiştir.

⁷³⁶ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 93.

⁷³⁷ Garaudy, *Avons-nous besoin de Dieu?*, 11.

⁷³⁸ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 102.

⁷³⁹ Roger Garaudy, *Jean-Paul Sartre ve Marxisme*, çev. Selâhattin Hilâv (İstanbul: Sosyal Yayınları, 1962), 58.

Çünkü yazar daha sonra adı geçen eserinin başka bir yerinde konuyu şu şekilde yorumlamıştır: Tanrı düşüncesi çelişkilidir, biz de bu durumla boşuna uğraşıyoruz; çünkü insan faydasız olan bir ihtirastır, diyerek savunduğu kendi düşüncesini çelişkili bulmaktadır. Garaudy, Sartre, “*Diyalektik Aklın Tenkidi*” isimli eserinde de Marksizmi tarihî ve yapısal özelliğinden dolayı tek geçerli insan bilimi olarak kabul etmektedir. Ona göre Sartre, Marx ile Kierkegaard’ı bir program dâhilinde uzlaştırmaya da çalıştığını; fakat o günkü felsefe düşüncesi içinde de Marksizm’in aşamadığını söylemektedir.⁷⁴⁰

Garaudy, ünlü varoluşçu Fransız filozof Sartre ile Nobel Fizyoloji ve Tıp ödülü sahibi “*Raslantı ve Zorunluluk*” isimli eserin yazarı Jacques Monod (1910-1976) gibi kişiler ile girdiği başarılı münazaralar ile düşünce dünyasında nam salmıştır. Yazar’ın “*Jean-Paul Sartre’a Sorular*” isimli bir çalışması da mevcuttur. O, Türkiye’deki bir konferansında, Sartre’ın kendisine varoluş felsefesinden hareketle bir ahlak anlayışı teorisi yazacağını söylediğini ifade etmiştir. O da Sartre böyle bir şey yazamazsın diye uyardığını; çünkü onun felsefî düşüncesinin buna müsaade etmediğini belirtmiştir.⁷⁴¹ Garaudy’ye göre Sartre Marksizm hakkında çok sınırlı bilgiye sahip olmakla birlikte, varoluşçuluğu kapalı bir sistem olarak Marksizm’in içine yerleştirmeye çalışmıştır.⁷⁴² Ancak o, bu konuda başarılı olamadığını ifade etmiştir.

Garaudy, Sartre ile yaptığı başka bir tartışmasını şöyle anlatmaktadır: “*Sartre Diyalektik Aklın Tenkidi*” isimli eserini yayınladığı zaman ona geniş bir dinleyici kitlesi önünde, “Tabiatın bir diyalektiği var mıdır?” teması üzerinde bir tartışma teklif ettim o da bunu kabul etti.⁷⁴³

“Tartışma 7 Aralık 1961’de yapıldı. Başta üniversite öğrencileri olmak üzere dinleyici hücumu bütün tahminleri aştı... Roma’da ahlâk konusunda yaptığımız tartışmadan farklı olarak iki tarafa da hak vermeyecek – burada- hiç kimse yoktu. Bununla beraber ‘bahisler’ kızışkındı ve tartışma öncesi Kartiye Laten’de (Quartier Latin/Üniversite semti’, 5’e bir Sartre galip, biz mağlup kabul ediliyorduk oysa bu ‘tahminler’ çabucak tersyüz oldu; zira Sartre’ın tezi tutarsız görüldü. Sartre daha işin başındayken diyalektiği ‘organik yapılara has anlaşılabilirlik niteliği’ olarak tarif etmiş ve şu postulatı ortaya atmıştı: Buna göre sadece insanî projeler ‘sentezci/toplayıcı’dır. Biz Sartre’a insanî projeler haricinde karşı çıkmada zorlanmadık. Çünkü biyolojik varlıklar da organik yapıları oluştururlar bunu Sartre inkâr edemedi. Vigier bu ilk geri çekilmeden

⁷⁴⁰ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 103-107.

⁷⁴¹ Ramazanoğlu, “Derin Sularda Yalnız Bir Mümin” (13 Nisan 2019).

⁷⁴² Garaudy, *Jean-Paul Sartre*, 5.

⁷⁴³ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 105.

yararlanarak, atom ve alt-ötesi yapılardan hareketle, fizik bilimi düzeyinde organik yapıların varlığına dikkat çekti. Sartre tarafından savunulan cephenin bütün hattı çöküyor ve Sartre ‘ben kendimi Vigier’den ziyade Garaudy’ye yakın buluyorum’ diyordu. Bu tasvip beni hayrette bıraktı. Tıpkı bunun ardından ‘zaferimiz’in de hayrette bırakacağı gibi çünkü sonuçta Sartre’ın delillerini gerçekten tümüyle çürütmüştük. Sartre’ın idealizmi kesinlikle çok subjektif kalıyordu. O yüzden proje olarak bilginin karşısına yansıma olarak bilgiyi koyarak son derece kolay bir zafer kazandık.”⁷⁴⁴

Garaudy’ye göre “varlık/olmak” bir ilişkiyi anlatan bir eylemdir, “kendisinden başkası ile ilişkiye girmek ve ona karşı etki yapmak eylemidir.”⁷⁴⁵ Ona göre Sartre’ın temel yanılması şudur: Her şeyden önce varlık postulatını öne sürmesi, bu düşünce de bir oluşa ve yaratılışa dair tüm geçişleri kaldırır. Sartre, “*Varlık ve Hiçlik*” adındaki kitabında tüm metaforları bir antropomorfizm çerçevesinde değerlendirmiştir. Sartre’ın varlık’ta bir “çatlak” düşüncesi varlığın çevresinde bir hiçlik/yokluk “halkası” olduğunu düşünmektedir. Bu da şunun gibidir; bir marangoz veya bir demir ustasının yaptığı üründe parçalar arasında bir hareket alanı bırakalım demesine benzetmektedir.⁷⁴⁶ Garaudy, genel olarak varlık felsefesi ve özelde de Sartre’ın savunduğu varoluşçuluğu eleştirmiştir. Bu felsefeye alternatif olarak eylem felsefesini önermiştir.

2.3.6. Pragmatizm

Garaudy’ye göre pragmatizmin ilk prototipini 16. yüzyıl İngiltere’inde görmekteyiz. Daha sonra bu yaklaşım dünyaya yayıldı. Francis Bacon, bilimin yapılacak bir iş olduğunu soyut bir bilinç olmadığını ifade etmiştir. Ancak, kendisinin herhangi bir mezhep ve doktrinin altyapısını değil, güç ve faydanın altyapısını oluşturmaya gayret ettiğini belirtmiştir. Garaudy, Fransız düşünür Alexis Tocqueville’in (1805-1859) Amerikan felsefesi hakkındaki bir görüşünü de şöyle aktarmaktadır: Felsefeye Amerika’dan daha az önem veren başka ülke yoktur. Bu ülkede felsefenin amacı pozitivizm ve pragmatizm yolu ile insanları idare ederek, imansız ve amaçsız bir nesil yetiştirmektir, demektedir. Ona göre Avrupa’nın aksine Amerikan düşüncesi kiliselerde doğmadı, tüccarların okulunda doğduğunu, Avrupa’da ilahiyatın emrinde olan felsefe, Amerika’da bilim, teknik ve girişimciliğin hizmetinde olmuştur. Garaudy, ayrıca o güne kadarki dinî bağınazlık kalkmış onun yerine bilimci bağınazlık gelmiştir. William James’ten Talcott’a kadar gelen

⁷⁴⁴ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 107.

⁷⁴⁵ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 349.

⁷⁴⁶ Garaudy, *Yükseliş ve Çöküşleri*, 65.

pragmatizm serüvenini acımasızca bir ifade ile bir ticaret felsefesi olarak isimlendiren Bertrant Russell, durumu şöyle açıklamıştır: Felsefî düşüncesi pragmatizme dayanan zihniyetten dolayı, Amerika’da hakikat aşkı perdelenmiştir. William James pragmatizm düşüncesini ekonomik ve siyasî bir gerçekliğe, başka bir ifade ile Amerikan demokrasisine bağlamakta, değer dediği şey hakikatin nakiti ve hakikatin ancak kredi sistemi sayesinde devam ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca Garaudy’ye göre pragmatizmin ilk çıktığı eser Amerikalı filozof Charles Sanders Pierce’in (1839-1914) 1878 yılında yazdığı “*Fikirlerimizi Nasıl Berraklaştırmalı?*” isimli denemesidir.⁷⁴⁷ Garaudy, pozitivism ile pragmatizmin insanlığın savunduğu değerler için tehlike oluşturduğunu, bu iki felsefeden kurtulmamız gerektiğini ifade etmiştir.

Pierce göre pragmatik metafiziğin sadece bir yöntem olduğunu, herhangi bir doktrin içermediği gibi tek görevinin zor kelimeler ile bazı soyut kavramların anlamlandırılmasını sağlamak ve eşyanın gerçeğini açıklamak olduğunu ifade etmiştir. Garaudy’ye göre Pierce, William James ve John Dewey (1859-1952) gibi bazı filozofların pragmatizmi bir demokrasi felsefesi şeklinde anlatmaya çalıştıklarını ancak bunu yutmadıklarını belirtmiştir. Bu konuda Dewey, var olan hayat tarzlarından amaç ve vasıta olarak geleceğe en iyi yön vererek bilimi doğuracak sistem demokrasidir, demiştir. Garaudy, bunun bilim ve demokrasi felsefesinin birleştiği nokta olduğundan bu düşüncenin tüm ilahî amaçları dışarıda bıraktığını söylemiştir. Ayrıca Dewey eski inancı, sanayi sonrası inanç şeklinde tanımlanan “tecrübe felsefesinin” yerine koymaktadır, aslında bu tam olarak pragmatizmdir. Garaudy, pragmatizmin amaçları ile ilgili her türlü düşüncüyü dışladığını, Dewey’in düşünceye sadece bir araç gözüyle baktığını ifade etmiştir. Onun insana bakışı ise üreten, girişimci ve plan yapan bir varlık şeklinde düşündüğünü, Dewey’in “amaçların araçlar tarafından suya Batırılması kanunu”⁷⁴⁸ şeklindeki teorisi tam da budur, demektir.

Bir diğer pragmatist filozof olan William James’e göre ebedî kanunlar olmadığını, Platon’dan Kant’a gelinceye kadar hiçbir filozofun kanun koyucu olamayacağını, örneğin Kant’ın “*Kat’i Emir*” kanunlarını dahi Hz. Musa’nın ilahî kanunlarının benzeri olduğu için reddetmektedir. Garaudy, James’in sofistlerin ahlak anlayışını savunarak onların, iyiliğin özü, yalnızca arzularının tatminindedir tezini benimsediğini ifade etmiştir. Ayrıca, pragmatizmin hakikati rekabetteki etkililiğine indirgeyen düşüncenin son temsilcisi

⁷⁴⁷ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 135.

⁷⁴⁸ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 137.

Amerikalı sosyolog Talcott Parsons (1902-1979) olduğunu, o da toplumdaki canlılığı bireyle temellendirmeye çalışarak şöyle söylemektedir: “Fiil, durumun şartları ile bağdaşabilen ve failin erişebilecekleri arasında pozitif bilimce anlaşılabilir ve doğrulanabilir sebeplerden ötürü o hedefe en uygun düşen gayeleri izlediği ölçüde makuldür.”⁷⁴⁹

Garaudy’ye göre pragmatizm düşüncesinde eylem, bütünüyle teknik bir akıl ile yönetilmektedir. Bu aklın, bir amaç ve girişimin başarısının araçlarını tespit etmekten başka bir görevi yoktur. Dar sınırlar içine kapatılmış bir akıl ile eylemin kendileri hariç, bazı farklı dinî düşünceleri, Batıl inançları ve para psikolojik bir düşünceyi olurlarına bırakır, o da yeter ki bu düşünceler gelir getirsin, eylem ile çatışmasın ve gerekli mazereti bulsun. Garaudy’ye göre pragmatizmin İngiltere’de fazla ses getirmediği gibi Friedrich Schiller’in (1864-1957) dışında pek taraftar bulamadı.⁷⁵⁰ O da bu alana fazla bir katkıda bulunmadan Sofist olan Protagoras’ın “insan her şeyin ölçüsüdür” teorisini sürdürmüştür. Bir de “doğru olması için her önermenin yararlı olması gerekir,”⁷⁵¹ şeklinde bir düşünce geliştirmiştir. Garaudy, pragmatizmin İngiltere ile başladığını ve ABD ile devam ettiğini, bu düşüncenin insanî bir felsefe olmaktan ziyade bir güç ve tahakküm düşüncesi olduğunu söylemiştir. Söz konusu felsefe düşünürün düşünce dünyasına pek uymayan bir anlayıştır.

2.3.7. Pozitivizm Bağlamında 20. Yüzyılda Yaşanan Değişimler

20. yüzyıl çok büyük değişimlerin meydana geldiği bir çağdır. Garaudy’ye göre bu değişimlerin merkezinde Batı’nın düşünce dünyası yer almaktadır. Onun, “Batı bir kazadır.” sözü Batı felsefe dünyası için de geçerlidir. Çünkü 20. yüzyıla geldiğimizde Batı felsefesi bir dönemi kapatmıştır. Sokrates ile sofistlerden bu yana yirmi beş asır geçtiğini bu zaman diliminde Batı dünyası kendileri dışında kalan insanlık ile bağlarını koparmıştır. Özellikle Sokrates öncesi felsefe dünyasında bir bütünlük söz konusu idi; ancak Grek filozoflarından Heraklitos’tan itibaren biz kendimize yeteriz anlayışı yavaş yavaş başladı. Sokrates’ten sonra ise Batı insanı aşkınlığı terk ederek sadece kendi kendileri ile ilgilendiklerinden dolayı doğadan kopmuşlardır. Bu kopuş 16. yüzyıla kadar sürdü ve bu tarihten sonra tabiat ile ilgilenme yeniden canlandı.⁷⁵² Bu dönemin karakteristik özelliği

⁷⁴⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 138-139.

⁷⁵⁰ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 140-144.

⁷⁵¹ Zeller, *Greksel Felsefesi Tarihi*, 115.

⁷⁵² Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 171.

Batı dışındaki düşünceleri dışlamasıdır. Bu durum insanlık mirası olan felsefelerin tanınmasını ve anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Garaudy'ye göre sofistlerden sonra Batı insanın kendisini her şeyin ölçüsü olarak görmesi, Tanrı'yı salt bir kavram iskeleti sistemine dönüştürmüştür. Daha önce Sokrates'in Tanrı'nın sesi olarak isimlendirdiği "daimon", Platon'un "idealar teorisi", Aristoteles'in "ilk muharrik", Anselmus ve Descartes'in "ontolojik argümanına" gelinceye kadar bütün büyük filozoflar için Tanrı önemli referanstı fakat insan merkeze alınca Tanrı bu hayati özelliğini yitirmiştir. Hatta tek tanrılı dinlerden İslamiyet ve Hristiyanlık gibi dinler dahi kısa bir süre içinde kelime ve kavramların hapishanesine kapatıldı.⁷⁵³ Garaudy'ye göre bunun en büyük nedeni Hristiyanların İznik Konsili ile Müslümanların ise Kindî ve İbn Rüşd'ün Aristocu mantığının kısır döngüsüne girmesi sonucu bir kitlenme oluştu.

Garaudy'ye göre 20. yüzyılın en büyük değişimlerinin asıl mimarları Grek felsefesi yoluyla Batı'yı etkisine alan, Platon'un akılcılığı, Aristoteles'in mantığı, Descartes'in teknokrat akılcılığı ile Comte'un pozitivizmi olmuştur. Ayrıca bu filozofların etkisi ile Batı insanı maneviyattan kopmuştur. İnsanlık maneviyattan kopmakla da kalmamış, onu kendi köklerinden uzaklaştırmış hayvani ihtiyaçları için silah ve alet yapan birer varlık haline getirmiş, hatta en vahşi hayvanların bile üstünde olacak şekilde insanı indirgemıştır.⁷⁵⁴ Bu yüzyılda iki önemli olay dünyayı çok etkilemiştir: Birincisi, Kuantum ve İzafiyet teorisi ile başta fizik olmak üzere tüm bilim alanlarını etkilemiştir. İkincisi ise "zaman, mekân, determinizm madde ve enerji" bağlamında süje ve obje tartışmaya açılmıştır. Garaudy, bu konuyu şu şekilde izah etmiştir:

"Hiroşima, sömürgeciliğin sona ermesi ve uzayın istilası, milletlerin ve orduların, düzenin ve devrimin, Batının, onun hegemonyasını ve kültürünün sahte evrenselliğinin değerleri gibi bütün 'değerleri' tartışmaya açar. 1. Bilimlerde klasik fiziğin Galileo ve Dekart'tan beri geometri ve felsefenin de Öklid den beri dayandıkları temel kavramlar, 20. yüzyılın başında, 30 yıldan daha az bir sürede Einstein'ın 1905'te ve 1915'te İzafiyet hakkında yazdığı 2 makalesi ve özellikle Bohr, De Broglie, Planch ve Heisenberg sayesinde 1910'dan 1925'e kadar kuantum fiziğinin doğması ile geçersizleşteler."⁷⁵⁵

⁷⁵³ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 172.

⁷⁵⁴ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 174-176.

⁷⁵⁵ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 179.

Pozitivizmin üç temel esası vardır bunlar: Kanun, mantık ve kavramdır. Garaudy'ye göre kavram ile süje, herhangi bir projeyi kanunların belli başlı ölçüler dâhilinde ve belli bir mantık ile objenin sınırlarına indirgemektir. Bu tür pozitivist düşünceye göre gelecek, geçmiş ile şimdinin devamından oluşur. Kavram insanî bir çerçeve ile tekrardan oluşturulmuş, bundan ötürü hakikati akılla bilinebilir bir duruma getirmiştir.⁷⁵⁶ Ayrıca pozitivizm, gayeler ile ebedîliğe dair konuları sıradan bilgilerden uzak olan bir metafiziğe terk ederek, bilimlerin görevinin yalnızca doğa ve insanın işletme teknikleri olduğu düşüncesini yerleştirmiştir. Yine bu pozitivizm, insanların hakiki ihtiyaçlarını gidermek için, yalnızca isteklerin sınırsızlığı, sonsuzluğu ile bu isteklerin aşırı ve dengesiz şekillerini sunarak, gerçek vasıtalar dininin meydana gelmesine neden olmuştur.⁷⁵⁷

Garaudy, pozitivizmi insanlığın yeni ve son dinî şeklinde tanımlamaktadır.⁷⁵⁸ Diğer taraftan, pozitivizmin bilim için bilim anlayışının da eksik olduğunu çünkü; hikmetten noksan bir bilim eksik kalır. Başka bir deyişle, hedef ve gayesini işin içine koymadan bu bilime pozitivizmin kendi önermeleri, sınırları ve değer bilincini edindirmek, topluma bir özgürlük kazandıracak yerde onu, kendi egemenliği altına alıp ortadan kaldıran bilim, imandan mahrum bir bilimdir. Ona göre böylece içinde inanç, aşk ve güzellik gibi ölçülüp gözlenebilir bilgilerin bulunmadığı her şeyi yok farz eden bir bilim, ilahî ve insanî amacından ayrılmış böyle bir bilim bütün hayat emarelerini yok etmiş olur. Yani bir devin etkin gücünü etkisiz bir cücenin emrine vermiş oluyor.⁷⁵⁹ Garaudy, pozitivizmin en büyük eksiğinin maneviyat olmakla birlikte, bilime gereğinden fazla önem vermesi olduğunu belirtmektedir.

19. yüzyıl kendine has bir var olma tarzına sahip olmasıyla birlikte Garaudy'ye göre devrimci bir çağdır, bu özelliği Kierkegaard'dan bu yana vardır. Özellikle İbrahim peygamberin kurban geleneğini bizim kendi küçük ahlak ve mantığımızın karşısına koyarak, kilise ve doğmaları içinde barındıran dinlerden farklı bakış açıları ve inancı olan dinlerdir. Garaudy, yine bu çağda Marx, köylü ve fakir insanların malları ve topraklarını ellerinden alan burjuva düzenlerinin yerine yeni bir sınıf düzeni ve hiyerarşi için yolları açmıştır. Daha sonra Nietzsche de kendi bakış açısı ile Zerdüş'ten bu yana varsayılan

⁷⁵⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 56; Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 152.

⁷⁵⁷ Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 127.

⁷⁵⁸ Garaudy, *Entegrizm*, 17.

⁷⁵⁹ Garaudy, "İslami Alternatif", 81.

değer yargıları iyilik ve kötülüğü eleştirel bir tarzda sorgulamıştır.⁷⁶⁰ Tüm bu devrimci tutumların tersine Auguste Comte, ilahî boyutlarının yerine totaliter bir yapıya sahip ancak bilimselciliği esas alan Pozitivizmi koymuştur.

Garaudy'ye göre 19. yüzyılda Nietzsche, Marx, Freud ve Wittgenstein gibi filozofların ciddi sorgulamaları sonucu, hem rasyonalist düşünceler ciddi bir sorgulamaya tabi tutuldu, hem de bu sorgulamalar sonucu postmodernizmin alt yapısı oluşturulmuştur.⁷⁶¹ Daha sonra, mantıkçı pozitivistin ilk örnekleri sayılabilecek matematik mantığını Russel ile Whitehead başlattılar; fakat Analitik felsefenin temelleri Avusturya'da Viyana çevresi olarak bilinen Wittgenstein, Carnap ve Frege gibi filozoflar tarafından mantıkçı pozitivist daha da geliştirilerek geniş kitlelere ulaştırılmıştır.⁷⁶² Wittgenstein Cambridge üniversitesinde okurken Russell'in öğrenciliğini yapmış ve bu vesile ile yakın arkadaş olmuşlar. Bu yeni pozitivist şekli anlam eksikliği gerekçesi ile tüm materyalist ve idealist felsefe hareketlerini gayrimeşru kabul ederek reddetmiştir; fakat bunlar felsefenin anlaşılması için dilin yöntemli bir şekilde kullanılması ile anlaşılabilceğini söyleyerek, tüm bilimleri bir bütün haline getirmiş oldular.⁷⁶³ Bu filozofların geliştirmiş olduğu felsefe disiplinine dil felsefesi denir. Dil felsefesi, insan ile dünya arasındaki reel ve evrensel bir araçtır.⁷⁶⁴ Bu düşünürlere göre düşündüğümüz ve söylemek istediğimiz şeyleri en iyi şekilde ifade etmek istiyorsak dilden başka alternatifimiz yoktur. Dolayısıyla felsefeye ait sorunlar aynı zamanda dile ait sorunlardır. Felsefeyi en iyi anlatacak yöntemin dil felsefesi olduğunu iddia etmişler.

Garaudy, pozitivistimi asalak bir yapı olarak da nitelendirdiği gibi, bilim ve felsefeye de hiçbir şey katmadığını iddia etmektedir. Pozitivistim, sadece aklın ve bilimin kullanım alanı olarak verilerin kayıt altına alınmasına ve matematik kanunlarının arasındaki bağlantıyı sağlamaya yarayan bir alettir. Bu bilim ile bilgeliğin aleti olarak aklın olduğu düşüncesi, bilgeliği dışarıda tutarak amaca bakmadan insanı bir "araçlar dinine" bağımlı kılar. İnsana ilim konusunda araç veren ile amacı kavrama vasıtası veren bir bilgelik noktasında bir karışıklık vardır, bunun en ilginç örneği, Jacques Monod'un "*Rastlantı ve Zorunluluk*"

⁷⁶⁰ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 344.

⁷⁶¹ Erkan Görgöz, *Roger Garaudy'nin Din ve Felsefe Anlayışı* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004), 14.

⁷⁶² Greisch, *Wittgenstein'da Din Felsefesi*, 9.

⁷⁶³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 145.

⁷⁶⁴ Zeki Özcan, *Dil Felsefesi I* (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2014), 8.

isimli eseridir.⁷⁶⁵ Monod, bilim çevrelerinden çıkarıp atmaya amaçladığı, bir şeyin sebep ve neticesini ileri süren felsefe disiplini “gayelilik” kavramını kullanmamak için tuhaf bir kavram olan “teleonomi”⁷⁶⁶ kelimesini kullanmaya çalışmıştır.

Garaudy, birçok ünlü düşünür ile halk önünde veya televizyon programlarında tartışmalara katılmıştır, onlardan birisi de Monod’dur. Onunla yaptığı tartışmada 18. yüzyılın bilim varisleri tüm insanlığın maddî ve manevî problemlerini çözümü için Laplace ile Mettrie’nin mekanikçiliğinin kaldırılarak onun yerine düşünülen sibernetik için Garaudy, “bilgisayarinsan” veya “sibernetikinsan” tabirini daha uygun görmektedir.⁷⁶⁷ Bilimsel yöntemin temel ilkesi, genel olarak doğanın nesnel olma postulatıdır. Bu yöntem ve yorumlama ile doğru bir bilgi alınamayacağını göstermektedir. Örneğin, Evrim teorisi de yapıların doğal değişimi ile mutasyona uğramasını iki değişik kavram ile açıklanırken Monod; dinî, ahlakî veya tarihî bir olayı, iki değişik kavram olan rastlantı ve zorunluluk ile açıklamaktadır. Dolayısıyla konu farklı yerlere kaymaktadır. Goethe, rastlantı ve zorunluluğu insanoğlunun yaratıcı özgürlüğünün birer enstrümanı olarak görmüş ve şu şekilde izah etmiştir:

“Bu dünyanın kumaşını zorunluluk ve rastlantı ile dokunmuştur; insan akli bu ikisinin arasında konumlanır ve onları yönetmesini bilir; varlığının temelini zorunlulukta görür, rastlantıya gelince, akıl onu yönetmeyi, sevk etmeyi ve kullanmayı çok iyi becerir ve bu akıl sağlam ve sarsılmaz kaldığı ölçüde insanoğlu yeryüzünün ilahî unvanını talep edebilir.”⁷⁶⁸

Buna bir örnek verecek olursak, “*İlyada*” gibi bir eserin tüm harflerini karışık olarak bir maymunun önüne koyarsak, acaba ne kadar zaman içinde bunu manzum bir eser haline getirme şansına sahiptir? Bu teoreme “sonsuz maymun teoremi” ismi verilmektedir. Garaudy, Monod ile tartışmasını şöyle sürdürür:

“Monod’un yazdığına göre bu ‘evrimin Magellan’ı böylece nice ve nice rastlantıların art arda yığılması sonucu bizim atalarımız olacak olan dünyalılar zürriyetinin başıdır! Kendisine şöyle dedim: biyoloji düzeyindeki bu izahınızı hiç sorgulamadan kabul etseydim eğer, eserinizin Kitab-ı Mukaddes’ten çok daha fazla mucizelerle dolu olduğunu söylemekten de kendimi alamazdım!... Jacques Monod hem ahlâkı hem siyaseti hem dediğini kısaca ve ukalaca ele alır... Nihayet insanoğlu, sinesinden rastlantı eseri ortaya çıktığı kâinatın muazzam

⁷⁶⁵ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 147.

⁷⁶⁶ Genetik olarak tespit edilmiş olayların anlamlı oluşu ve amaca uygunluğu gibi organizmanın başarısına katkıda bulunan bütün yapıları ifade eden felsefi terim.

⁷⁶⁷ Garaudy, *Hatıralar*, 138.

⁷⁶⁸ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 149.

kayıtsızlığı içinde tek başına olduğunu biliyor.”⁷⁶⁹

Garaudy, Monod ile bu diyaloglardan sonra onu Marksizm karşıtlarının öncüsü ve pozitivistin papası olarak nitelendirmekte ve onun bundan sonra deneysel bilim ile hareket eden bilimden, deneysel bilimi istismar eden sorunlu bir bilimciliğe geçtiğini söyler. Bilimcilik, insanî birçok boyutu; inanç, sanat, estetik, ahlak ve saygı gibi değerleri ortadan kaldırır. Ayrıca bilimcilik, bir mantığa sığmayan, herhangi bir kavram ve ölçüye indirgenemeyen hiçbir şeyin gerçekliğini kabul etmemektedir. Bundan dolayı da bilimcilik birçok konuyu indirgemenin ibaret bir disiplin olur. Garaudy’ye göre aklı çok fazla yücelten Descartes ile aklı aşağılayan Bergson’a gelinceye kadar, akıl amaçların değil de vasıtaların aracı haline getirilmiştir. O, bu tür akılcılık iki temel postülatı dayanmaktadır: 1. Her hakikat ne olursa olsun tarif edilerek, tümüyle bir kavrama indirgenebileceği; 2. Doğanın hepsi kendine has bir kanunla birbirine bağımlı olgular bütünlüğüdür.⁷⁷⁰

Garaudy, kavram vasıtası ile şairler, sevgililer veya peygamberler hakkında bir hükme varılamaz, demektedir. Zira mantık için de aynı şeyleri söyleyebiliriz, bu tündengelim mantığını savunan Aristoteles ve Aziz Thomas’ın mantık teorileri içinde böyledir. Matematik için geliştirilen mantık ya da Hegel’in geliştirdiği diyalekt ile Marx’a isnat edilen bilimcilerin mantığı da bu şekildedir. Çünkü yazara göre kavram ile bir hükme varılamaz. Ancak, metot ve kanun yolu ile insanlara tabiat bilimleri ile ilgili insanlara bir şeylerin bilinçli olarak uygulandığını biliyoruz, bu metodu benimseyenlerin başında gelenler: Hegel, Stalin, Pavlov, Auguste Comte, Durkheim ve Jacques Monod’tur. Garaudy’ye göre sadece insan ile de yetinilmemiş ve mekaniğin kanun ve bazı yöntemleri Descartes ve La Mettrie tarafından hayvan davranışlarına uygulanmıştır. Özellikle La Mettrie’nin “makine insanı” yeni bir yaklaşım getirmiştir. Bugün “Beşerî bilimler” olarak bilinen bilimlerin aslında insan hakkından çok insan dışındaki varlıklardan daha fazla bilgi verdiği bir gerçektir. Garaudy, bilimsel tarihi tanımlarken bunu yabancılaşmış olan insanın tarihî olarak isimlendirmektedir. Ayrıca bilimsel sosyalizmi de bu tarihin bir devamı olarak görmektedir.⁷⁷¹

Felsefede mekanizm ve pozitivism: Mekanik buhar çağına bir sonucu olarak makineleşme yaygınlaştı, daha sonra buna elektrikteki gelişmeler de eklendi. Garaudy’ye göre bütün

⁷⁶⁹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 150.

⁷⁷⁰ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 151-152.

⁷⁷¹ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 154-155.

bunların sonucunda mekanist ideoloji ve pozitivism doğdu. Mekanik yasaların determinizmi vasıtası ile her sorunun açıklanabileceğine inanılmaktaydı. Ona göre Descartes, Galile, Newton ile Laplace ait olan fizik ile ilgili mekanist yasaların ideolojisi beş esas ön kabule dayanmaktadır: a) Dünyanın nesnellüğünün herhangi bir gözleme dayanmadan varlığının kabulüdür. b) Sabit olarak belli bir vakitte ve bir mekân içinde nesnelere hareketi takip edilebilmesidir. c) Herhangi bir nesne, idare ettikleri nesnelere dışında denklemler ile izah edilebilir, bazı yasalar “somut noktalar” ile birbirlerine bağlanmaktadır. d) Bu somut noktaların tüm önemli hareketleri tespit edilirse, daha sonra bu sistemin geçmişi ve geleceği ile ilgili durumları aktarılabilir. e) Sınırlı sayıda ve tespit edilmiş olan doğa yasaları açık olmayan bir sistem meydana getirir. Bütün bunların sonucu olarak bilimin bu hali ile Descartes, Condorcet, Hume ve Galile gibi bilim adamlarının varisiyim, diyen Auguste Comte’un fikir babası olduğu pozitivism ortaya çıktı.⁷⁷² Garaudy, pozitivismın en büyük sorununun bilimcilik ile bilimin karıştırılması meselesi olduğunu ifade etmektedir.

Garaudy’nin bir diğer eleştirisi de yeni filozoflar konusundadır. Yazarın bu yeni filozoflar konusundaki yaklaşımı negatiftir. Onları Yeni Çağın sofistleri olmakla itham etmektedir. Çünkü, sofistler de felsefeyi bir rant kapısı olarak kullanmışlardı. Bu sebeple Garaudy, yeni filozoflar ve onların yeni felsefelerinin ideolojik bir akım olduğunu, siyaset ve medya platformlarında sadece felsefenin bazı mekanizmalarını kullandıklarını, bunların geleneksel felsefe ile hiçbir alakalarının olmadığını söylemektedir. Bunların kültür dünyasına girmeleri ise pazarlama usulü ile 1967 yılında Bernard Henri Lévy tarafından yapılmıştır.⁷⁷³ Garaudy, bunlarla birlikte Batı felsefesinin ekseninin kaydığını ve birçok alanda kapanmalara gidildiğini, felsefenin özgürlükçü ve evrensel ilkelerinin yerine kâr amacı güden bir tüccar anlayışının kültür dünyasına hâkim olduğunu dile getirmiştir. Çağdaş filozofların sofistlere benzeyen yönlerinin bu olduğunu ifade etmiştir.

20. yüzyılın ortalarından itibaren önemli bazı gelişmelerin yaşandığını belirten Garaudy; bu gelişmeleri o zamana kadar sömürge durumunda olan Hindistan, Pakistan, Endonezya, Vietnam ve Cezayir başta olmak üzere bazı ülkelerin bağımsızlığını kazanmaları ile sonuçlanmıştır. Ayrıca o, bunlar içinde de özellikle bu yüzyılın en heyecan verici olayı olarak gördüğü, Batı dışındaki farklı kültür ve milletlerin tanınması olduğunu

⁷⁷² Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 193.

⁷⁷³ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 165.

söylemektedir, bu değişimin ilk işaret fişegi 1962 yılında Cezayir'in bağımsızlığını kazanması ile atıldı, bu durum diğer dünyaya da bir umut verdi.⁷⁷⁴ Özellikle sömürge durumunda bulunan ülke ve milletlere bunun mümkün olduğunu gösterdi. Batı dünyasının dışında kalan kültür ve medeniyetlere özgüven verdi.

Garaudy açısından bu değişim çok anlamlıydı; çünkü o Batı dışındaki kültür ve medeniyetlerin kabul görmesi ile hayalindeki gibi tüm insanlığın aynı amaçlar etrafında birleşerek bir medeniyetler diyalogunun kurulmasına zemin hazırlayacaktı; fakat bu başarısız oldu. Ona göre bu projenin başarılı olamamasının nedeni sömürgeciliğin olumsuz yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımlar:

a) Egemenliklerini kâğıt üzerinde kazanmış olsalar bile bu ülkelerin çok uzun bir süre sömürge olarak kalmaları, onların siyasî, ekonomik, kültürel ve yönetim olarak sömürgecilerin atamış olduğu yetkililer tarafından idare edilmeleri.

b) Bir süre sonra eski sömürgeci sisteme değil fakat yeni nesil Batı'nın temsilcisi olan yönetime; yani onların kültür, zihniyet ve büyüme modellerini sürdüren sisteme isyanı tekrar başlatmıştır. Dünya çapındaki bu büyük sorunlara tek çare ise istişare ile Medeniyetler arası bir diyalog mekanizmasının kurulmasıdır. Bu sistemde en büyük görev İslam inancına verilebilir.

c) Sömürgecilerin başka bir olumsuz mirası da milliyetçilik, ⁷⁷⁵ bu da birleştirme yerine daha çok bölen ve parçalayan bir özelliğe sahiptir.

Garaudy'ye göre milliyetçiliğin ortaya çıkması da Batı dünyasının gayrimeşru bir mirasıdır. Özellikle Roma Hristiyan İmparatorluğunun dağılması ve kapitalist sistemin gelişmesi ile oluşan Pazar ekonomisi milliyetçiliğinin Avrupa'da ortaya çıkması ile bu akım gelişmiştir. Zira milliyetçilik, hiçbir zümre ve grubu dışarıda bırakmadan insanlık için evrensel olarak tek inanç kriteri ile hareket eden ve onları bir araya getiren İslam'daki "ümme" kavramının tam tersidir. Milliyetçilik ise evrensel olmayan sadece bir ırkın şahsi çıkarları veya onların bazı değerleri için mücadele eder, işte bu da insanlık değerlerini bölmekten başka bir işe yaramamaktadır. Milliyetçiliğin biraz zayıflaması ile bu parçalama

⁷⁷⁴ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 191.

⁷⁷⁵ Garaudy, 20. Yüzyılın Biyografisi, 192-194.

işinin yeni aparatı “terör dengesi” olmuştur.⁷⁷⁶ Avrupa, dünyanın geri kalanına karşı son yüzyılda iki önemli unsuru silah olarak kullanmıştır. Bunların ilki milliyetçilik, ikincisi de terör unsurlarıdır.

Garaudy’ye göre milliyetçiliğin Arap âlemine girişi ilk olarak Napolyon Bonapart’ın 1798 yılında Mısır topraklarını işgal etmesiyle başlamıştır. Bunu yaparken iki hedef belirlemiştir, birincisi İslam ümmetini parçalamak, ikincisi Osmanlı İmparatorluğunu dağıtmak, bunun için Arap, Kürt ve Ermeni ihtilallerini hedeflemiştir. Zira Garaudy, Milliyetçiliği İslam’a bulaştırılmış bir virüs olarak tanımlamaktadır. Bir Avrupa icadı olan söz konusu hastalığının İslam dünyasında yer edinmesi özellikle Mişel Eflak, tarafından teorileştirilen Arap Milliyetçiliği, Arapların diğer milletlerden üstün olduğu tezine dayanmaktadır.⁷⁷⁷ Garaudy, Arap dünyasında buna ön ayak olan “Baas Partisi” olduğunu ifade etmiştir. Arap ülkelerinde “Baas Partisi” milliyetçi ve ırkçı hareketin öncülüğünü yapmış ve hâlâ yapmaktadır.⁷⁷⁸ Özellikle Irak ve Suriye’de bu parti iktidara gelmiş; ancak diğer Arap ülkelerinde iktidara gelemese bile ciddi manada örgütlenmiş ve taraftar bulmuştur. Irak’ta bu partinin iktidarında Halepçe’de halka kimyasal silah ile saldırarak katliam yapılmıştır. Yine Suriye’de bu ırkçı partinin iktidarında Hama şehrinde binlerce masum insan katledilmiştir.

Garaudy, bir sosyalist ve komünist olarak kendisi ve bu idealler ile yaşayanların 20. yüzyılda yaşadığı hayal kırıklıklarını üç temel nedene bağlamıştır: a) Sovyetlerde kurulan rejimin yaptığı baskı ve terör uygulamaları. b) Yine Sovyetlerin çevresindeki ülkeleri (Afganistan, Çekoslovakya ve Macaristan’ı) işgal etmesi ve Çin ile Yugoslavya’ya ideolojik ve siyasî dayatmalarda bulunması. c) Sovyetlerin hayal edilen komünist sisteme zıt olan Batılı büyüme modeli kapitalizm ile bütünleşmesi sonucu, onun sosyalizm hayali yıkılmıştır. Garaudy, yirminci yüzyılın önemli değişimlerinden birisinin ABD ve onun dünyaya dayattığı kapitalist sistemin sonuçları olduğunu iddia etmiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra başta ABD olmak üzere tüm dünyayı saran ekonomik kriz, işsizlik, umutsuzluk ve Nihilizm Hitler gibi sahte kurtarıcıların emellerine yaramış ve bu suistimaller ile ortaya çıkan boşluk isyanları beslemiştir.⁷⁷⁹ İki dünya savaşının akabinde

⁷⁷⁶ Garaudy, “İslami Alternatif”, 81.

⁷⁷⁷ Roger Garaudy, “Emperyalizmin Oyuncağı: Arap Milliyetçiliği”, çev. Ali Aydın, *Ensar Vakfı Haber Bülteni* 8 (Nisan 1992), 5.

⁷⁷⁸ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 186.

⁷⁷⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 187.

oluşan ortamdan karlı çıkan ABD olmuştur. Sonuç olarak siyasi, askeri ve ekonomik yönden Avrupa'yı da yanına alarak dünyanın hâkim gücü haline gelmiştir. ABD bunu fırsat bilerek “dünya egemenliği” iddiası ile hareket etmiş ve kısmen de başarılı olmuştur. 20. yüzyılın ortalarından itibaren de Sovyetler Birliği ile ABD dünyayı iki blok veya iki “süper güç” şeklinde ayırmıştır. Söz konusu mücadele hâlâ sürmektedir.

Garaudy'ye göre bu iki kutuplu dünya insanlığa birçok şey kaybettirdi, başta insanlığı köleleştiren ve intihara sürükleyen bu sistem bu asrın en büyük sorunu haline gelmiştir. Hatta insanlık tarihinde ilk defa gezegen bu kadar büyük iki olaya şahit olmuştur. İnsanlığın gelişimini çökerten ve insan türünü ortadan kaldıracak bir kapasiteye ulaşmıştır. Bunun ilk denemesi de 1945 yılında Japonya'nın Hiroşima şehrine ABD tarafından atom bombası atılması olmuştur. İkinci adımı ise 1962 yılında hidrojen bombasının yapılmasına karar verilmiştir. Bu süreçte her iki blok da rakibini defalarca yok edecek bombalara sahip olmuştur.⁷⁸⁰ 20. yüzyılın bir büyük değişimi de uzay çalışmaları ile başladı. İlk çalışmaları 1957 ile 1960 arasında yapılan, daha sonra 1961'de ilk insanlı uzay aracı Ay'a gönderilerek uzay istilasına başlamıştır.⁷⁸¹ Bu sömürgeci bakış açısının başını yine bu iki devlet; ABD ve Sovyetler Birliği çekmiştir.

Bu eski iki rakibin arkasından gelen yeni devletler var ancak daha bu ikisinin seviyesine gelemediler, bunların en güçlü rakibi şimdilik Çin görünse de Hindistan ve Japonya da uzay projelerinde iddialı ülkelerdendir. Bu iki süper güç rakipleri dışında tüm dünyayı yok edecek silahlara bugün sahipler, bu iki süper gücün dışındaki Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore ve Çin gibi ülkeler de bu teknolojik imkâna günümüzde sahip olmuştur. Bu durumun insanlık için büyük bir tehlike oluşturduğu kanaatindeyiz. Garaudy'nin “Nükleer terör dengesi” diye isimlendirdiği bu teknolojik ve nükleer mücadele dünyadaki savaşlarda bir azalmaya yol açmadığı gibi savaşları daha da artırmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra yüzlerce büyük çaplı silahlı çatışma meydana gelmiştir. Ancak bir denge politikası ile hareket eden, birbirlerini yok edebilecek bu iki süper güç birbirlerine cephe savaşı açmamışlar. Çünkü birisi rakibini yok ederse aynı zamanda kendisini de yok etmeden bunu başaramayacağını bildiği için bundan kaçınmıştır.

⁷⁸⁰ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 188.

⁷⁸¹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 189.

2.3.8. Entegrizm, Bağnazlık (Yobazlık) ve Çeşitleri

Entegrizm veya yobazlık kavramı çevirmenler tarafından her iki şekilde de kullanılmaktadır. Fakat Garaudy'nin eserlerinden yirmiden fazla çeviri yapan ve Garaudy ile özel bir dostluk kuran Cemal Aydın ile yaptığımız görüşmede yobazlık kavramını önce kullandığını; ancak daha sonra bağnazlık kavramının daha isabetli olduğu kanaatini bizimle paylaştı. Biz de hem bu istişare sonucu hem de Aydın'ın Garaudy'nin literatürüne daha çok hâkim olduğu kanaati ile direk alıntı olan kısımlar hariç, “Bağnazlık” kavramını kullanmayı tercih ettik. Bağnazlık; taassup, tutuculuk, fanatizm ve donup kalmışlık gibi anlamlara gelmektedir. Garaudy'ye göre “Her türlü bağnazlığın ana kaynağı, bugün, bir topluluğun kimliğine, kültür veya dinine karşı uygulanan zulüm ve baskıdır.”⁷⁸² Bağnazlığa en güzel misal sömürgeciliktir.

Garaudy, bağnazlığın her türlüünü; dinî, milli, kabileci, sınıfsal, siyasî, mezhepçi ve ailevi olsun şiddetle reddetmiştir. O, Batı bağnazlığını; Bilimsel, Stalinci ve Roma'daki Vatikan Bağnazlığı olarak üçe ayırır. Orta Doğu ve İslamî Bağnazlığı ise; İsrail, İran, Cezayir, Suudi Arabistan ve Müslüman Kardeşler Bağnazlığı olarak sınıflandırmıştır. O, bağnazlığı açıkça “kültürel bir intihar” olarak nitelendirmektedir. Ayrıca bu olguyu çağımızın bütün dinî ve siyasî hareketlerine musallat olan bir “hastalık” olarak da tanımlamaktadır.⁷⁸³ Ona göre “Entegrizm, yani bir inancı o inancın tarihin şu veya bu anında alabildiği kültürel veya kurumsal şekille özdeşleştirme eğilimi”⁷⁸⁴ olduğunu belirtmiştir.

Garaudy, bağnazlığın kavramsal tanımları ve toplumsal yapıları bozmasını Marx örneğiyle vermektedir: Marx'ın fikirlerini sürdürdüğünü iddia eden kişilerin asıl hatalarının bilimsel sosyalizmi tanımlamaları ile başladığını; çünkü “Bilimsel” kavramını “Pozitivizm” anlamında kullanarak yanıldıkları, insana ait değerlerin olgulara ve kanunlara indirgenmesi ile birer araçtan ibaret olan bilim ve tekniğin amacın yerine geçmesine neden olmaktadır. Çünkü sosyalizm, sadece kullandığı araçlarla “bilimsel” olarak nitelenebilir. Garaudy, bağnazlık karşıtlığını iki ana nedene dayandırmaktadır: Birincisi bağnazlığın diyaloga zıt olmasından, ikincisi ise toplumun hiçbir sorununun doğmalar ve kısır cemaat anlayışları ile çözülemeyeceğine olan inancından ileri gelmektedir.⁷⁸⁵ Çünkü bağnazlığın bakış açısı

⁷⁸² Garaudy, *Yobazlıklar*, 79.

⁷⁸³ Garaudy, *Entegrizm*, 38.

⁷⁸⁴ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 230.

⁷⁸⁵ Garaudy, *Entegrizm*, 10-25.

entegrasyonun bakış açısı ile aynı değil, zıt kutupları temsil etmektedir. Bunlar birbirini olumlu bir şekilde beslemediği için birbirlerini fikir olarak eritmektedir.⁷⁸⁶

Garaudy, bağnazlığın temel bazı özelliklerini şöyle sıralamaktadır: 1. Her türlü değişime ve gelişmeye kesin bir şekilde kapalılığı, ilerlemeye karşı durağanlığı ve hareketsizliği savunmuştur. 2. Geleneğe bağlı bir şekilde, geçmişe dönerek tutuculuğu sürdürmek ve yeniliğe karşı geleneği korumaktır. 3. Hoşgörüyü kapalı bir şekilde, tarafsızlığa karşı dogmatik, agresif ve uzlaşmaz bir tavır takınmıştır. Ona göre her türlü bağnazlık; Hristiyan, İslamcı, Yahudi veya Stalinci bağnazlıklar fark etmez gelecek için büyük bir tehlike barındırmaktadır. Günümüzde şayet bu bağnazlıklar baskın hâle gelirlerse, bir çatışma potansiyeli taşıyacağı gibi kendi içlerine kapanan bağnaz birer topluluk haline geleceğini ifade etmiştir.⁷⁸⁷ Garaudy'nin “*Yobazlıklar*” isimli dört bölümden oluşan bir eseri vardır ve giriş bölümünde bağnazlığı (Yobazlığı) şu şekilde tanımlamıştır:

“Yobazlık, dinî veya siyasî bir inancı, o inancın tarihinin önceki bir döneminde bürünebildiği kültürel veya kurumsal şekliyle özdeşleştirmektir. Dolayısıyla da kendisinin mutlak bir hakikate sahip olduğuna ve onu herkese zorla kabul ettirmek gerektiğine inanmaktır. Ve onlar şunlardır: Arkaik ve pozitivist bir bilim anlayışıyla her şeye cevap verebileceklerini iddia eden ve Batı'nın sonsuz üstünlüğüne inanan Bilimcilik ve teknokrasi yobazlarıdır.”⁷⁸⁸

Cemal Aydın'ın “*Yobazlıklar*” isimli bu eseri hakkında görüşleri şu şekildedir: Garaudy'nin daha önce ısrarla yaptığı uyarılar dikkate alınsaydı, dünya bugünkü sorun ve sıkıntılarının çoğunu yaşamaz, farklı bir dünyada barış ve huzur içinde yaşardık. Dünyada göç eden insanlar denizlerde boğulmaz, yerinden yurdundan kaçmak zorunda kalmaz ve göç dalgasının önüne geçerdik. Batı dünyası başta Avrupa ülkeleri bu göçe maruz kalmayacağı gibi, büyük ekonomik sorunlar ile de mücadele etmek zorunda kalmazdı. Garaudy'nin bu eseri tam bir kılavuzdur, buna uyulmadan iyi bir gelecek bize hayal olur. Çünkü bu eser felsefeci, sosyolog, psikolog, sosyalist, komünist, kapitalist, bilim adamı, her türlü din mensubu ve aydına hitaben yazılan bir manifestodur. Bu sesleniş basit bir çağrı değildir, dünyanın kötü gidişini gören ve bunu durdurmaya çalışan insanlığın geleceği için mücadele eden bir düşünürün isyanı, çılgılığı ve haykırışı olduğunu ifade etmiştir.⁷⁸⁹ Garaudy'nin, Batı'nın öz evladı olması, onların içinde yetişen, zayıf ve güçlü

⁷⁸⁶ Garaudy, *Entegrizm*, 128.

⁷⁸⁷ Garaudy, *Yobazlıklar*, 11-15.

⁷⁸⁸ Garaudy, *Yobazlıklar*, 12.

⁷⁸⁹ Ahmet Yabuloğlu, “İnsanlığın Bugün ve Yarını İçin Yapılması Gerekenler”, *Yeni Çağ Gazetesi* (16 Ekim 2016).

yönlerini en iyi bilen kişilerden birisi olması hasebiyle, onun Batı eleştirisini hem isabetli hem de anlamlı kılmaktadır.

Garaudy, bağnazlığın temellerini birçok alanda olduğu gibi siyaset ve ekonomide de görmektedir; ancak o, bağnazlığın asıl tehlikesinin medeniyetleri tehdit eden manevî bir hastalık olduğunu ciddiyetle ele almıştır. Bu durumu da tedavisi zor bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Garaudy, bağnazlığın ortaya çıkma sürecini şöyle izah etmiştir: Üçüncü Dünya diye tarif ettiğimiz devletlerin Rönesanstan sonra aldıkları şekli, Batı medeniyetinin kendine ait kültür yapısını kendi dışındaki medeniyetlere zorla dayatması sonucu ortaya çıktığını iddia etmiştir.⁷⁹⁰

Garaudy'ye göre bu laik kesimin daha çok dile getirdiği bağnazlık kavramının amacı dinî hassasiyetleri olan bireyleri hedef almaktır. Bunların öncelikli amacı bağnaz deyince dindar bireylerin akla gelmesini sağlamak ve kendilerini bu bağnazlık kavramının dışında tutmaya gayret göstermektir. Söz konusu kesimin amacı kendilerini diğer toplumdan üstün tutarak, onları kendilerinden daha aşağı bir kitle olarak kabul etmek ve ettirmektir. Garaudy'ye göre bu düşünceler tam da bağnazlığın başlangıç noktasıdır. Ayrıca bir ideolojiyi, düşünceyi veya yaşam tarzını insanlara dayatmak gerçek bir bağnazlıktır. Bunu beşerî ideoloji veya din adına yapmak sonucu değiştirmeyecektir. Bağnazlık, belli bir kitleye özel bir fiil değildir. Akli referans almayan bireyler, oluşumlar ve toplumların bağnazlık kısılcısından kurtulmaları mümkün değildir. Garaudy'nin ifadesi ile bağnazlık bir salgına benzemektedir.⁷⁹¹

Garaudy bir kâhin değildir; fakat çok derin bir bilgi birikimi ve isabetli bağ kurma yeteneği ile bağnazlığın toplumları fanatik ve radikal yapılara çevirdiği gibi bu yapıların çatışmaya müsait yapılara dönüştüğünü öngörmektedir. O, inançların hakiki anlamını kaybedince inananlarını esir alan yapılara dönüştüğünü belirtmiştir. Ayrıca çağın en büyük tehlikesi olmaya başlayacağı noktasında uyarılarda bulunmuş ve bu problemin çözümüne çareler aramıştır. Bir aydın olarak da bulduğu çözüm yolunun medeniyetler arası diyalogdan geçtiğini yüksek sesle ifade etmekten de geri durmamıştır. “Ancak, efendi ile köle arasında diyalog olmaz derken temel meseleler halledilmeden kurulacak diyalog, tam bir sahtekarlık olacaktır”⁷⁹² iddiası ile de Garaudy ne kadar realist olduğunu tüm insanlığa göstermiştir.

⁷⁹⁰ Garaudy, *Yobazlıklar*, 13.

⁷⁹¹ Ziya Gündüz, “Roger Garaudy ve Yobazlıklar”, *Yığılcanınsesi Gazetesi* (23 Şubat 2017).

⁷⁹² İbrahimhakkıoğlu, “Yobazlıklar”.

Onun tezine göre tüm insanlığın ortak değerleri ile ancak ortak bir çözüm yolu bulunabileceğini bunun aksine dogmatizm ve fanatizm merkezli bir bağınazlık olmaktan öteye geçemeyecektir. Garaudy, eserlerinde birçok bağınazlık çeşidi ile ilgili açıklama yapmıştır: Örneğin Stalinci, Bilimci ve Pozitivist bağınazlık gibi; ancak biz konuyu fazla dağıtmadan sadece üç tek tanrılı din bağlamındaki bağınazlıkları kısaca burada ele almaya çalışacağız.

2.3.8.1. Vatikan Bağınazlığı

Garaudy, özellikle Roma İmparatoru I. Konstantin'in M.S. 325 yılında İznik'te topladığı ve kilisenin hâkimiyetinin tamamen İmparatorluğun bir aparatına dönüştüğü konsilin, Hristiyan inancının bağınazlaşmasının asıl nedenlerinden birisi olduğunu vurgulamıştır. Ancak tek neden bu değildir daha başka birçok faktör vardır: Bunlardan birisi de Vatikan bağınazlığının “Kilisenin dışında kurtuluş yoktur” tezi ile hareket ettiği ve bunun yanında papanın yanılmazlığını da ekleyerek,⁷⁹³ aslında kendi inananlarına da bir dayatmada bulduklarını iddia etmektedir. Garaudy'ye göre Vatikan bağınazlığı ve Yahudilere karşı bu tutumları, 2000 yıl boyunca devam etmiştir. Ayrıca bu düşüncüyü savunan Katolik Hristiyanların üç iddiası vardır: 1. Yahudilerin Hz. İsa'yı öldürerek aslında Tanrı'yı öldürdükleri ve dolayısıyla Yahudiler Tanrı katili bir topluluktur. 2. Yahudilerin tezi olan seçilmiş halkın Hristiyanlar olduğu düşüncesi. 3. Eski Ahit simgesel olarak yeninin öncüsüdür, iddiasını savunmuşlar. Bu süreç 1964 yılına kadar sürmüştür.⁷⁹⁴ Ancak II. Vatikan Konsili ile papanın yanılmazlığı kararı sınırlandırılmış, Kilisenin yanılmazlığı doğması tartışmaya açılmış ve yeni dünyaya açılan kilise bir sürü reform kararı almıştır. Hem Yahudiler ile ilgili hem de diğer Hristiyan mezhepleri arasında bir diyalog arayışı başlamıştır.

Garaudy, Hristiyanlığın kurtuluş perspektifine büyük bir önem atfederek, bu perspektifi yeniden keşfetmek için büyük bir mücadele vermiştir. Daha sonra o, İslam'da buna benzer bir hareketi başlatmak istemiştir. Çünkü Garaudy bunu dünyanın kurtuluşu için gerekli görmüştür. Ona göre “Kurtarıcı Hristiyanlık” düşüncesinin Hristiyanlara ait özel bir şey olmadığını, tüm inanç ve kültürlerin öncü şahsiyetlerinde bulunan bir vasıftır. Zira kurtuluş perspektifinden başka çözüm yolu olmadığını her toplumun aydını bilmektedir.⁷⁹⁵ Yalnızca

⁷⁹³ Gündüz, “Roger Garaudy ve Yobazlıklar”.

⁷⁹⁴ Garaudy, *Filistin*, 161.

⁷⁹⁵ Garaudy, *Şahitlerim*, 156-158.

sömürgeci zihniyeti taşıyan yapılar İsa'nın öğretisi ile değil de ilkel topluluklara bilimsel ve laik bir kültür sunmakla kendilerini savunuyorlardı.⁷⁹⁶ Bunun dışında Vatikan bağnazlığının asıl kaynaklarından en önemlisi Aziz Pavlus'tur. Onun din anlayışı Hz. İsa'nın hakikate dayalı yönünü örtbas eden ve hükmetme merkezli bir ilahiyat anlayışını Hristiyanlığa yerleştirmiştir.

Garaudy'ye göre Hristiyanlık hakkındaki bağnazlık ithamları sadece ilahiyat çevreleri tarafından değil, felsefe çevrelerinden de çok sert eleştiriler almıştır. Örneğin, Nietzsche, özünden çıkan Hristiyanlığı “yoksulun Platonculuğu” şeklinde eleştirirken, Kierkegaard, “kurtarıcı şüphe”ye açılış, Freud, “babanın egemenliği” olarak açıklarken, Marx ise bu Hristiyanlığı “halkın afyonu” olmakla eleştirmektedir.⁷⁹⁷ Burada temel bir yanılığa da dikkat çekmek istiyoruz: Genellikle Hristiyanlık özelinde yapılan eleştiriler sanki bütün ilahî dinlere yapılmış gibi bir genelleme yapılarak temel bir yanlış yapılmaktadır. Zira Hristiyanlar ile bilim adamları arasındaki tartışmalar bütün dinlere mal edilmektedir.

2.3.8.2. Yahudilik ve Siyonist Bağnazlık

Günümüzde var olan dinleri incelediğimiz zaman, bu dinlerin en bağnazının siyonist Yahudilik olduğunu görürüz. Garaudy'nin bu konudaki yaklaşımı ise siyonizmin kurucu babası Théodore Herzl'in (1860-1904) romantik iddiaları olan seçilmiş halk ve vadedilmiş toprak, Holocaust efsanesi, siyonistlerin savunduğu bağnazlıkların bazılarıdır. Ona göre söz konusu tezlerinin sağlam dayanakları da yoktur. Bu kavramlar Yahudi toplumunu harekete geçirici özelliği olduğundan dolayı Herzl bu tezleri savunmaktadır. Aslında kendisi de bu iddiaların hiçbirisine gerçek anlamda inanmaz.⁷⁹⁸ Garaudy'nin eser ve yazılarını incelediğimiz zaman onun, Holocaust olayını hiçbir zaman inkâr etmediği gibi bunun siyasî amaçlarla kullanıldığını söylemiştir. Bu olayın gerçek olduğu ancak sayının çok abartıldığı ve Herzl'in bunu siyasî olarak suistimal ettiğini görmekteyiz.

Siyonist bağnazlığın bir yöntemi de Yahudiliği kendi emelleri için siyaseten kullanırken Yahudi kutsal metinlerindeki en arkaik ve sıkıntılı metinleri de alıp kullanmalarıdır. Siyonist bağnazlığın başka bir örneğini de Hitler, “*Kavgam*” adlı hatıralarında şöyle izah etmektedir: Yahudiler kendi ırkları dışında ve nefret ettikleri beyaz ırkını melezeleştirerek;

⁷⁹⁶ İbrahimhakkıoğlu, “Yobazlıklar”.

⁷⁹⁷ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 49.

⁷⁹⁸ Garaudy, *Filistin*, 218; Garaudy, *İsrail Siyasetini Oluşturan Efsaneler*.

Hitler'in deyimi ile "piçleştirerek" ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Kısaca Yahudiler kendilerini bu melezleştirmeden korurken, diğer ırkları bu yolla zehirlemiştir.⁷⁹⁹

2.3.8.3. İslamî Bağnazlıklar

Garaudy, bağnaz ve dogmatik İslamcılığa da karşı durmuş gerektiğinde en sert tutumunu göstermiştir. Ayrıca "İslamcılığı" İslam inancının bir hastalığı olduğu tezini savunmuştur. Ona göre İslamî bağnazlığın en açık yaşandığı iki dönem vardır. Bunlar, "Emevî diktatörlüğü ve Suudi Arabistan feodalizmidir."⁸⁰⁰ İslam dünyasında özellikle İran, Cezayir, Suudi Arabistan ve birçok ülkede örgütlenen Müslüman Kardeşler hareketinin yaptığı bağnazlıkların asıl sebebini bu Müslümanların Kur'ân'ın özünden uzaklaşmasına bağlamıştır. Bir başka neden olarak ise şeriat ile fikhın birbirine karıştırılmasını göstermiştir. Garaudy, ısrarla Kur'ân'ın bir kanun, matematik, felsefe, ekonomi, coğrafya, tarih veya bilim kitabı olmadığını sadece yol gösteren dinî ve ahlakî bir rehber olduğunu vurgulamıştır. Ona göre yapılan bir diğer temel yanlış, Müslümanların Kur'ân'ı yorumlarken lafız ve kavramlara takılıp kalmaları, Kur'ân'ın derin anlamını göz ardı etmeleri ile Kur'ân'ın bütünlüğünü göz önünde bulundurmamalarına bağlamıştır. İslamcı Bağnazlığın nedenlerinden Batı kaynaklı olan iki husus bulunmaktadır bunlar: Sömürgecilik ve Batı'nın ahlakî çöküntüsüdür. Garaudy, bir ideoloji, fikir veya dinin en parlak dönemlerini idealize ederek kutsamak, sürekli gündemde kalmasını istemeyi bir bağnazlık olarak tarif etmiştir. Çünkü böyle bir düşünce yeni yorum ve fikirlere, yeni çözüm ve arayışlara kapalı olmaktır. O, hayatının her döneminde ister Hristiyan iken isterse de komünist ve Müslüman olduğu aşamalarda olsun bu bağnaz yaklaşımlara hep karşı çıkmıştır.⁸⁰¹ O, hep yeni düşüncelere, farklı arayışlara ve açılımlara açık kapı bırakarak hareket etmiştir.

Garaudy'ye göre İslam vahyinin tarihin belli bir dönemine ve yine belli bir topluluğa açık bir şekilde İslam inancını göndermiş olması, bu vahiy metninde tüm milletlere ve onların yaşadığı tüm zamanlara tek bir kanun çıkarmanın da tehlikeli bir bağnazlık olduğunu düşünmektedir.⁸⁰² Ona göre "Dindar insan, tarih boyunca dinin temsil edildiği kültür veya

⁷⁹⁹ Adolf Hitler, *Kavgam*, çev. M. Selman Uğurlu (İstanbul: Sonsuz Kitap, 2016), 275.

⁸⁰⁰ Garaudy, *Vers une guerre de religion?*, 17.

⁸⁰¹ "Roger Garaudy" (10 Şubat 2019).

⁸⁰² Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 329.

kurumlarla dinî karıştırılacak olursa ‘bir bağnaz’ olup çıkar,”⁸⁰³ demektedir. Dolayısıyla yaşanan kültür, tarih ve oluşan kurumların dinin hakikatlerinin önüne geçmemesi gerektiğini düşünmektedir.

Garaudy, İslam ülkelerindeki bazı bağnazlıklara şu şekilde örnekler vermektedir: O, Türkiye’yi ziyaret ettiği yıllarda üniversitelerde başörtüsü ile eğitim yasaklanmıştı, o da Türkiye’deki başörtüsü yasağı ile Suudi Arabistan’daki zorunlu başörtüsü takma kuralını bağnazlık olarak ifade etmiştir.⁸⁰⁴ Tunus’un Zeytuni Üniversitesinin tüzüğündeki şu maddeyi tam bir bağnazlık olarak nitelemiştir: “Âlimlerin çağdan çağa aktarageldikleri ve artık tam bir ilim hüviyetini kazanmış olan ilkeleri hiç kimse sorgulayamaz!”⁸⁰⁵ Ayrıca o; Suudilerin bağnazlıkları sonucu İslam’ı dünyaya kötü bir şekilde tanıttığını, bunun için Müslümanların görevinin İslam’ı “Suudileşmekten” kurtarmak gerektiğini açıkça ifade etmiştir. İslam’ın doğduğu ve ilk temellerinin atıldığı başka bir deyimle beşiği olarak isimlendirilen yerin, İslam’ın mezarı şekline getirilmesine imkân verilmemesi gerektiğinin fark edilerek tedbir alınmasını önermiştir.⁸⁰⁶

Garaudy’ye göre İslamcı bağnazlığın etkili teorisyenlerinden birisi de Pakistanlı Mevdu’di’dir. O, İslamî siyaseti dört maddede özetlemektedir: “Din bilginlerinin elinde olan güçlü iktidar, halkın bu iktidara itaati, bu iktidar tarafından oluşturulup benimsetilen düşünce sistemi ve bunun kurallarını uygulayanların emeklerinin karşılığının verilmesi ve mükafatlandırılması.”⁸⁰⁷ Garaudy, bağnazlıkların başka bir sebebinin cemaatler olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu cemaatlerin iki çeşit insan barındırdığını; dava adamları ve bağnaz şarlatanlar. Ben bu yapılara her türlü toleransı tanıdım onları hiçbir şekilde ret ve inkâr etmedim; fakat onlar bana katlanmayarak beni kovdular.⁸⁰⁸ Garaudy, tanıştığı Ahmet Taner Kışlalı’ya Bağnazlık ile ilgili bir konuşmasında şunu söylemiştir:

“İslam’ın özü ile o özden yola çıkarak o günün koşullarına göre üretilmiş çözümleri birbirine karıştırmamak gerekir. Ben 1400 yıl öncesinin koşulları içinde konulmuş kurallara uymak için dinimi değiştirmedim. O özü beğendiğim için Müslüman oldum. 1400 yıl öncesinin koşullarına getirilmiş olan çözümleri dâhiyane buluyorum.”⁸⁰⁹

⁸⁰³ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 509.

⁸⁰⁴ Garaudy, *Yobazlıklar*, 147.

⁸⁰⁵ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 317.

⁸⁰⁶ Roger Garaudy, *İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018c), 169-172.

⁸⁰⁷ Garaudy, *Yobazlıklar*, 110.

⁸⁰⁸ Garaudy, *Hatıralar*, 13.

⁸⁰⁹ İsmail Özcan, “Ölümün 1.Yılında Aykırı Müslüman Roger Garaudy” (04 Temmuz 2013).

Sonuç olarak Garaudy, İslam dünyasının bu bağınazlıklardan arınması gerektiğini belirtip bunun için bazı önerilerde bulunmuştur: Öncelikle İslam dünyasının bir rönesansa ihtiyacı olduğunu bunun da ancak ve ancak eğitim ve öğretimde köklü bir değişiklik ile yapılabileceğini söylemiştir. Çünkü İslamî bağınazlığın asıl sorumluları ve İslam'ın her çağa uygun hitabını körelten kesimin dinde otorite sahibi olan ulema sınıfıdır. Bu kesimin yaptığı en büyük bağınazlık dinî maneviyattan uzak, şekilci, ruhsuz ve katı kurallar haline getirmeleridir.⁸¹⁰ Öncelikle İslam'ın bu şekilde düşünen bağınaz otoritelerden kurtulması gerekir, bunun akabinde gerçek bir din eğitimi seferberliği başlatılmalıdır. Garaudy'ye göre gerçek eğitim dogmatik olan değil peygamberî olandır. Çünkü peygamberî eğitim en kaotik ortamlarda bile bir yaşam umudu taşır, tarihî süreçlerde ve doğal ortamlarda sorun varsa bile değişik yaşam biçimlerinin olduğunu kavratır bir sistemdir.⁸¹¹ Bu peygamberî eğitimin de kaynağının Kur'ân olduğunu İslam ile ilgili yazdığı eserlerinde görmekteyiz. Ona göre tüm fikir ve düşüncelerin belli bir ömrü vardır, kimisi elli yıl kimisi de yüz sene yaşar sonra unutulup gider; ancak eskimeyen yegâne kaynak, çağları aşan bir ve benzersiz kaynağın Kur'ân olduğunu ömrünün sonuna kadar yüksek sesle dile getirmiştir.

2.3.8.4. Bağınazlıkla Mücadele

Garaudy, bağınazlık hastalığından kurtulmanın ve buna hakiki çözümler bulmanın mümkün olduğunu; ancak bunun için radikal kararlar ve siyasî reformların yapılmasının gerektiğini vurgulamaktadır. En başta iç içe geçmiş bazı sorunları çözmemiz gerekir bu sorunlar: Birincisi, Avrupa'nın tekeli yaklaşımından vazgeçerek, Üçüncü Dünya Ülkeleri ile bir diyalog başlatılmalı ve daha sonra bir entegrasyon sağlanması gerekir. Bir diğer temel sorun işsizlik ve sosyal adalet sorunudur, bunun için de geniş politikalar geliştirilmesi zorunludur.⁸¹² Son olarak her toplumun hem kendi kültürüne hem diğer topluma ait kültüre karşı bakış açısını değiştirmesi gerekir;⁸¹³ yani bir kültürlerarası diyalog zemini kurulmalıdır. Garaudy'nin en büyük hayallerinden birisi olan bu entegrasyon konusu hem toplumun ilerlemesi için gerekli görülmüş hem toplumun temel dinamiklerini bozan ve toplumu geri götüren sorunlara çözüm önerisi olarak sunulmuştur.

⁸¹⁰ Garaudy, *Yobazlıklar*, 136.

⁸¹¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 282.

⁸¹² Garaudy, *Yobazlıklar*, 165.

⁸¹³ Garaudy, *Entegrizm*, 120.

Özetle Garaudy, dinî ve siyasî bağnazlığı en büyük tehdit olarak görmüş ve hayatı boyunca içinde bulunduğu her türlü inanç, düşünce ve kültürün barındırdığı tüm bağnazlıklara karşı durmuştur. Hiçbir şekilde bu konuda tolerans göstermemiştir, bundan dolayı bazen dışlanmış ve bazen cezalandırılmıştır. Ayrıca bağnazlıkla nasıl başa çıkılacağı konusundaki yol haritası ve konuyla alakalı düşüncelerini kitabında dile getirmiştir. O, önce yapılmaması gerekenleri şu şekilde belirtmiştir: Öncelikle herhangi bir baskı kurulmamalı, doğru bilinen noktalarda baskı kurulmadan karşı tarafa da taviz verilmemesi ve konunun saptırılmasına müsaade edilmemesi görüşündedir. Düşünüre göre insanlığa hizmet etmeyen sanat, siyaset ve eğitimin hiçbir anlamı olmadığı gibi ayrıca bu alanlardaki yanlış uygulamalar insanlığı intihara sürüklemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROGER GARAUDY'DE DİN ve DİNLER

Çalışmanın bu bölümünde Garaudy'nin din felsefesinin ana konularından birisi olan dinlere bakış açısı ele alınacak; ancak dinlerin tarihinden ziyade, yazarın kısaca bu dinler hakkındaki düşünceleri incelenecektir. Bu bölümü ayrı bir başlık altında incelememizin amacı ise yazarın din felsefesi konularından özellikle din ve dinler konusunu eserlerinde çok geniş ele almasıdır. Onun din anlayışı, dogmatizme karşı inancın rasyonel ve teorik yönlerinden ziyade pratik ve duygusal taraflarını esas almıştır. O, vahyi hem akla hem de kalbe dokunan bir mesaj olarak ele almıştır. Yöntem olarak genel bir çerçeve çizmiş bu çerçevede dinlerin tarihî süreçleri ile birlikte bu dinlerin gerçek temsilcilerini esas almıştır. Daha sonra bu dinlerde inananların yaptıkları tahrifatlar varsa bunlara dikkat çekmiştir.⁸¹⁴ İnsanlık tarihi boyunca dinler, insan hayatını birçok yönden etkilemiştir. İster Tanrı-âlem ilişkisi isterse de insanların kendi aralarındaki ilişkisi noktasında olsun her zaman belirleyici olmuştur. Aydın'a göre "din, ferdî ve içtimâî yanı bulunan, fikir ve tatbikat açısından sistemleşmiş olan inananlara bir yaşama tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan bir kurumdur."⁸¹⁵

Garaudy'nin uzmanlık alanı dinler tarihi olmamakla birlikte dinler tarihi uzmanı titizliğiyle dinleri araştırıp incelemiştir. Araştırma yaptığı beşerî ve ilahî kaynaklı dinler şunlardır: Orta Doğu halklarının inandığı tek tanrılı dinler olan Yahudilik, Hristiyanlık ve son ilahî din olan İslamiyet dâhil olmak üzere, daha birçok dinî incelemiştir. Örneğin Antik Mısır ile Eski Amerika yerlilerinin inandığı animist ve mitolojik dinler. Uzak Doğu halklarının inandığı Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm ve Taoizm gibi dinler. O, bütün bu dinleri ayrıntılı bir şekilde araştırmış ve kutsal kitaplarını okumuştur. Onun, özellikle dinler konusunu işlediği başlıca eserleri şunlardır: "*Bir Din Savaşına Doğru mu?*", "*Allah'a İhtiyacımız Var mı?*", "*Yaşayanlara Çağrı*", "*Kilise, Komünizm ve Hristiyanlar*", "*Medeniyetler Diyalogu*", "*İnsanlığın Medeniyet Destanı*", "*İslam Medeniyetinin Yükseliş*

⁸¹⁴ Büşra Şahin, *Roger Garaudy'nin İslam'a ve Diğer Dinlere Bakışı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021), 211-214.

⁸¹⁵ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi* (İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 6.

ve *Çöküşü*”, “*Geleceğimizde İslam var*” ve “*İslam’ın Vadettikleri*”. Garaudy, dinler ile ilgili fikirlerini sadece bu eserlerinde değil, bunların dışındaki eserlerinde de zaman zaman işlemiştir. Garaudy, İslam’ı seçmeden önce de insanî saygısından ötürü bu dinî okuyup araştırmıştır. Müslüman olduktan itibaren de Kur’ânî bir ilke olarak, “Biz her elçiyi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara açıklama yapsın”⁸¹⁶ ayeti gereği, onlar ile ilgili bilgi edinmek için diğer dinlerle ilgili okumalar yapmıştır. Ayrıca İslam’ı diğer milletlere anlatmak için Kur’ân’ı ve diğer İslamî kaynakları araştırarak okumuştur.⁸¹⁷ Garaudy, ilahî kaynaklı olmayan ve günümüzde tüm dünyaya hâkim kılınmaya çalışılan; ancak insanların din demekten kaçındığı, başka bir din daha olduğunu söylemiştir: Bu da “Pazar Tektanrıcılığı” dinidir. Bu konuyla ilgili detayları “*Din Savaşına Doğru*” isimli çalışmasında ayrıntılı bir şekilde vermiştir.

Garaudy, din sorununa Hristiyanlar ile komünistlerin bakış açısının farklı olduğunu, bunun barış içinde yan yana durmakla bir ilgisi olmadığını söylemektedir. Marksistlerin bakışına göre birey, bu rejimin oluşturduğu çelişki ve sıkıntıların esiri olmaktan kurtulduğu vakit, bu çelişkinin dinî etkisi kaybolacaktır. Hristiyanlar ise olaya farklı bir pencereden bakmaktadır: “Bu dünya ahenkli bir örgüte kavuşsa da inancımız yaşayacak hatta onu bozan parazitlerden arınacaktır.”⁸¹⁸ tezini savunmaktadır.

Garaudy, inanç serüveninin hiçbir döneminde Hristiyan, komünist veya Müslüman olduğunda önceki savunduğu hakikatlere dair düşüncelerini reddetmemiştir. Ayrıca insanlığın inançlarının ortak bir miras, gelenek ve kültürel değerlerin yansıması olduğunu; fakat bunun değişik isimler ile anıldığını ifade ederken bu inançların özünün bir olduğunu her zaman ifade etmiştir. Ona göre insanlık kendi gerçeğine yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşmadan kurtulan insan ancak özgür olabilir. İşte bu özgür ortamda arınan insan tüm dinlerin özünün bir olduğunu görecektir. Garaudy’ye göre bu özün içeriği ve adı hakkında değişik isimlendirmeler olsa da bunun adı Allah inancıdır.⁸¹⁹ Ona göre Allah’ın göndermiş olduğu din tektir; Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed’in getirdiği veya diğer toplumlara gönderilen peygamberlerin getirdiği ilahî mesaj aynı amaca hizmet etmektedir; bu mesajın hedefi bir olan Allah’ın iradesine boyun eğmektir.⁸²⁰ Çünkü

⁸¹⁶ İbrahim,14/4.

⁸¹⁷ Aydın, “Roger Garaudy”, 2020, EK-1/463-466.

⁸¹⁸ Garaudy vd., *İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor*, 185.

⁸¹⁹ Koçakoğlu, “Garaudy’nin Allah ve Tevhid İnancında Eylem Kavramının Önemi”.

⁸²⁰ Garaudy, *Hatıralar*, 457.

dinlerin de içinde bulunduğumuz dünya ile ilgili kaygılar taşıdığı, toplumsal düzenin korunması, siyasî olarak toplumun yönetilmesi, toplumun iktisadî işleyiş ile birlikte kişiler arası ilişkileri düzenlemek gibi işlevleri de bulunmaktadır.⁸²¹

Garaudy, tüm dinlerin hakikatte bir olduklarını en iyi ifade edenlerin İslam tasavvufçuları olduklarını vurgulamıştır. Hallâc-ı Mansûr'un (858-922), dinlerin bir kökten yükselen dallar olduğu düşüncesi ile İbn Arabî'nin, "Kalbim bütün biçimlere girebilecek bir hâle geldi. O, ceylanlar için bir otlak, keşiş için manastırdır. Putlar için bir tapınak, hacı için Kâbedir. O, Tevrat levhaları ve Mushaftır." Mevlânâ'nın ise "Ben ne Hristiyan ne Yahudi ne Zerdüşti ne Müslümanım. Ben ne Doğulu ve Batılıyım. Benim yerim yersizliktir."⁸²² gibi ifadeleri, bir olan hakikati tarif etmiştir.

Kur'ân'ın ifadesine göre Allah'a teslimiyetin sembolü inananların atası Hz. İbrahim olarak kabul edilmektedir. Kur'ân'ın dikkat çektiği bir diğer nokta ise "Hz. Musa ile Hz. İsa da birer İslam peygamberidir," ifadesidir; fakat onların getirdiği vahiylerin tahrifata uğraması sonucu tashih edici ve tamamlayıcı göreviyle son olarak Hz. Muhammed gelmiştir.⁸²³ Garaudy'ye göre İslam, Hz. Muhammed'in peygamberliği ile sınırlandırılacak bir din değildir. Zira bunu en açık şekilde açıklayan Kur'ân'ın kendisidir. Yazar İslam'ın yegâne din olduğu konusuyla ilgili şu ayeti örnek vermektedir: De ki: "Peygamber olarak gönderilen ilk kişi ben değilim."⁸²⁴ Ayetinde de görüldüğü gibi Allah'ın birçok peygamber gönderdiğini anlıyoruz. Zaten Yahudilik, Hristiyanlık veya İslamiyet'i incelediğimiz zaman bu dinlerin bir ortak noktası olduğunu görüyoruz, o da "Allah'ın iradesine teslim olmak"tır.⁸²⁵ Garaudy, bu durumu anlatırken seçtiği dinlerin bir hedefe gitmesinden dolayı özün bir olduğunu söylemiştir.

Garaudy'ye göre dinlerin bazı yararları vardır: İnsanın kendi hakikatini bilmesine, zaman ile mekân bağlarından kurtulmasına, ölümsüzlük tecrübesinin hakikatine varmasına ve böylece mutlak anlamda bir var olma anlayışına ermesidir. Ona göre bu büyük dinî hareketlerden Hinduizm, Budizm ve Taoizm'in insana en büyük yararı bu dinî

⁸²¹ Ali Işık, *Din ve İdeoloji Bağlamında Nurettin Topçu ile Roger Garaudy'nin Sosyalizm ve İslam Algısı* (Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), 105.

⁸²² Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 254.

⁸²³ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 19.

⁸²⁴ Ahkaf,46/9.

⁸²⁵ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 18.

tecrübelerdir.⁸²⁶ Garaudy, günümüzde tek tanrılı dinler olarak bilinen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'in Mısır, Mezopotamya ile Orta Doğu'nun çok köklü, zengin ve kadim kültürlerinin uzun zaman sonucu birikiminin meyvesi olduğunu söylemiştir. Fakat diğer kültürlerde tek tanrıcılık anlayışı çok daha kadimdir. Örneğin, Hindistan kutsal metinleri olan “*Vedalar*” da; “Bilge kişiler tek varlığa bir isimden daha fazlasını verirler... Onun adları çoktur ama o tektir”⁸²⁷ şeklindeki ifadelerde aslında monoteizmin belirtileri açık bir şekilde görülmektedir.

Garaudy'ye göre din ne bir dünya görüşü ne de bir ideolojidir, o yalnızca bir davranış şeklidir.⁸²⁸ Burada kritik soru şudur: Bir bireyin kendi inancı hakkındaki yorumu önemli değildir, esas olan o inancın o bireyi nasıl bir kişi yaptığıdır.⁸²⁹ Peki biz bunu nasıl anlayacağız? diyen Garaudy, bunu ancak inanan bireyin yaşantısı ve tanıklıklarından hareketle anlayabiliriz, demektedir.⁸³⁰ Ayrıca o, dinin insanın kendisi ve dünyayı değiştirmeyi terk ettiği zaman, anlamsız ibadetler, hurafeler ve içeriksiz efsanelerin merkezinden başka bir şey olamayacağını belirtmiştir.⁸³¹ Dolayısıyla dine değer ve anlam katan da insanın kendi hâl, hareket ve eylemleridir; yani kısaca dine anlam katan insandır.

Garaudy bu bağlamda din konusunda ciddi eleştiriler de getirmiştir: Üç büyük dinin durumunu değerlendiren Garaudy, üçünün de vaziyeti hiç iyi değildir, demektedir. Zira günümüzde Hristiyanlık inancı şeklinde Hz. İsa'nın getirmiş olduğu mesaj ile Katolik Kilisesinin sahip olduğu hiyerarşik teoloji aynı değildir. Ona göre İslam inancının en büyük sorunu İslamcılıktır ve bu dine yapılan en büyük ihanettir. Yahudi peygamberlerin getirmiş olduğu dinî emirler ile siyasî siyonizmin savunduğu değer ve ilkeler birbirine terstir,⁸³² diyen Garaudy, bu üç tek tanrılı dinin indikleri dönem ile şu anki durumları birbirinden çok farklıdır, bu din mensupları inançlarını kendi elleri ile bozmuşlardır. Aslında “Çağımızın belirgin niteliği Tanrıtanımazlık değil, boş inançtır. Oysa her dinin amacı aşkın boyutumuzun bilincine varmak suretiyle öz yapımızı yenilememizdir.”⁸³³ Diyen Garaudy, hangi din veya ideoloji olursa olsun amacı dışında anlam yüklenirse o şey kendisi olmaktan çıkar başka bir şey olur. Şayet bir din, fakirlere karşı zenginlerin veya

⁸²⁶ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 181.

⁸²⁷ Garaudy, *İsrail Siyasetini Oluşturan Efsaneler*, 40-43.

⁸²⁸ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 71.

⁸²⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 219.

⁸³⁰ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 71.

⁸³¹ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 272.

⁸³² Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, 10.

⁸³³ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 397.

mazlumlara karşı güçlülerin tarafını ve iktidarını savunuyorsa; bilimin ilerlemesine karşı batıl inançları ve çalışmak yerine sadece dua etmeye yönlendiriyorsa bu din değil başka bir şeydir.⁸³⁴ Nasıl gerçek hedefinden ayrılan gemi denizde kaybolursa, amacından sapan din de asıl gayesine hizmet etmeyecektir.

Garaudy'ye göre İslam dinî de her ne kadar geldiği zaman ve zeminde bu ezilen kitlelerin umudu olmuş olsa da özellikle dört halife döneminden sonra o da diğer dinlerin maruz kaldığı durumdan kendisini kurtaramamıştır. O güçlü motivasyonunu yitirerek bir iktidar silahına dönüştüğü gibi özellikle Kur'ân dışında kalan metinleri başta hadisler olmak üzere geniş eklemelere ve yorum farklılıklarına maruz kalmış ve tahrifata uğramıştır. Garaudy'ye göre bu tartışmaların dışında kalan tek ilahî metin Kur'ân'ın kendisidir.⁸³⁵ Her ne kadar Kur'ân ayetleri geniş ve değişik bir şekilde yoruma tabi tutulmuşsa da orijinal metnin elimizde olması Müslümanların en büyük şansı ve avantajıdır. Onları diğer din mensuplarından ayıran ölçütün bu olduğunu ifade etmiştir.

Söz konusu teistik din mensupları da onun bazı eleştirileri karşısında ona bazı suçlamalarda bulunmuşlar. Garaudy'nin bugünkü Hristiyanlığın Hz. İsa'nın zalimden değil mazlumdan yana olan sevgi dininden çok Roma İmparatoru I. Konstantin'in iktidarını sürdürmek için çarpıttığı güçlülerin dinidir, şeklindeki eleştirilerine karşılık, Hristiyan din adamları da onu afroz etmişlerdir. Yahudi ve özellikle siyonistler hakkındaki eleştirileri ise; Yahudilerin Hitler tarafından bir zulme maruz kaldığını kabul etmekle birlikte, bunun çok abartıldığını ve bir istismar malzemesi haline getirilmesine karşı çıkmıştır. Garaudy, buna karşılık siyonist Yahudilerin Hitler'i aratmayan uygulamalarından fazlasını Filistin halkına uyguladığını dünyaya haykırdığı için siyonistler ve onların ortakları tarafından hedef alınmıştır. Müslümanların Garaudy'yi eleştirisine gelince; İslam dininin dünyada bir zamanların parlayan yıldızı ve insanlığın yegâne kurtuluş umudu iken, bugün bu rüyadan eser olmamasının nedeni olarak Müslümanların yanlış ve gerici uygulamalarını, ulemanın hatalı ve lafızcı yorumları, içtihad kapısının kapanması ve günün şartlarına uygun çözüm üretecek çalışmaların yapılmaması sorununu dile getirmesinden dolayı birçok Müslüman Garaudy'yi yalnız bırakarak, onu sert bir şekilde eleştirmişlerdir.⁸³⁶ O, eleştiriye açık bir ilim adamıdır; ancak hayatta doğru bildiği yoldan da dönmeyen bir karaktere sahiptir.

⁸³⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 247.

⁸³⁵ Garaudy - Bercavi, *İslamiyet ve Sosyalizm*, 10.

⁸³⁶ Ramazanoğlu, "Derin Sularda Yalnız Bir Mümin" (13 Nisan 2019).

Dinlerin ilahî yönü göz ardı edilirse, bunun yerine toplumsal boyutu önem kazanır. Dinler özellikle zulme uğrayan, yok sayılan ve emekleri sömürülen sınıfların kurtuluşu için manevî olarak ciddi bir motivasyon kaynağı olmuştur. Ancak bu ümitler fazla sürmemiş her ilahî din geldikten bir süre sonra adalet, eşitlik vb. taleplerin aksine amacından saparak küçük bir azınlığın geniş kitleleri kendi emelleri için kullanma aparatı olmuştur. Dinlerin yegâne görevi bu geniş halk kitlelerini uysallaştırarak kontrol etmek ve iktidar sahiplerine itaatkâr bir birey haline getirmek olmuştur. Asıl geliş amaçları olan toplumları birleştiren ve özgürleştiren dinlerin amacından sapmaları, egemen kişilerin fikirlerine uygun olarak dönüşmeleri, kitlelerin menfaat grupları halinde ayrılmalarına ve toplumun birlik ve beraberliğinin dağılmasına yol açmıştır. Asıl değerlerinden uzaklaşan dinler ezilmişin ve fakirin değil iktidar sahibi ve zengin kimselerin tahakküm ve ideolojisini sürdürme silahına dönüşmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bu çalışmamızda onun teistik dinlere bakışını ele alacağız.

3.1. Yahudilik, Siyonizm ve Holocaust

Çalışmamızın bu bölümünde kısaca Yahudilikten bahsedeceğiz; ancak Yahudi tarihinden çok Garaudy'nin siyonizm hakkındaki düşüncelerine paralel olarak biz de bu konuya ağırlık vereceğiz. O, Yahudilik ile ilgili çalışmalarında özellikle siyasî siyonizmi Yahudilikten ayırarak çok farklı değerlendirmeler yapmıştır. Ona göre Yahudilik, İbrahimî gelenekten gelen, tek tanrılı ve Orta Doğu kökenli bir dindir. Kafka, Yahudi tarihini insanın Tanrı ile iletişimin bir resmine benzetmiştir. Ayrıca o, İsrail halkını Tanrı'nın gazabına uğramış olan dik kafalı bir halk şeklinde nitelemiştir. Garaudy'ye göre ise Yahudi tarihi, Pers kralının sadık adamları Ezra ve Nehemya mabedin yeniden inşası ile Yahudi geleneklerini tekrar canlandırmak için görevlendirilince bunlar geri gelirler. Fakat kalan Yahudilerin Kenanlılar ile evlendiklerini görürler ve dinlerini muhafaza bahanesi ile bunların derhâl boşanmalarını isterler. Garaudy, bu ırkçı uygulamadan sonra baş kâhinlerin yönettiği bir sistem kurularak, Yahudi şeriatının çok katı bir şekilde uygulanmaya başlandığını belirtmiştir. Bu şekilde İbranilerin dinî ile peygamberlerin getirdiği inanç sisteminden Yahudilik doğdu. Söz konusu Yahudi şeriatının katı bir şekilde uygulanması sonucu Mişna ve Talmut çok uzun bir zaman geçmesine rağmen muhafaza edilmiştir.⁸³⁷

⁸³⁷ Garaudy, 20. *Yüzyılın Biyografisi*, 205.

Garaudy'ye göre Yahudi inancı evrensel ve uygar kültüre katkısını İbrahimî geleneğin büyük peygamberleri vasıtası ile yapmıştır. Günümüzde ise İsrail devleti insanlığa evrensel değerler bırakan peygamberlerin o mirasından mahrum bir şekilde davranmaktadır. O, Yahudilerin bu peygamberî geleneğin yerine tutucu ve bağınaz hahamların şeriatına uymak zorunda kalmalarının büyük bir şansızlık olduğunu ifade etmektedir.⁸³⁸ Ona göre Kur'ân'ın Yahudilerin özeline karşı yönelttiği eleştiriler, başta Hz. Musa ve diğer Yahudi peygamberlere değildir, bu eleştiriler tutucu düşünce ve yorumları savunanlara karşı yapılmıştır. Kısaca Garaudy bu konuyla ilgili düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bir Yahudi, en yüce ve en saygın dinlerden birine mensup iman sahibi bir adamdır. Hâlbuki bir siyonist, İsrail devletinin saldırılarının bugün destekçisi konumundaki bir milliyetçidir. Bunun içindir ki bizim siyonizmi lanetlememiz, Yahudi düşmanlığına(antisemitizme) karşı mücadelemizden ayrı düşünülemez.”⁸³⁹

Garaudy'ye göre Yahudilerin yaşadıkları ülkelerin siyasî, sosyal ve ekonomik yönlerine katkıları olmuştur. Özellikle Batı kültürünün birçok alanda gelişmesine öncülük etmişler. Örneğin felsefede Spinoza'nın Kartezyen felsefesine önemli katkıları oldu. Almanya'da yaşayan Yahudiler Kant sonrası Alman felsefesini geliştirdiler. Bunların dışında, Einstein fiziğe, Alman müzisyen Felix Mendelssohn, Batı müziğine ve 19. yüzyılın en büyük Alman şairlerinden Heine, şiire büyük katkılar verdi.⁸⁴⁰ Bundan dolayı da Batı medeniyetinin kaynakları Yunan, Hristiyan ve Yahudilerin katkıları ile kurulmuş bir medeniyettir diyebiliriz.

Garaudy'ye göre siyonizm ve Holocaust Yahudilik konusunun iki temel problemidir. Yaygın kanaate göre siyasî siyonizmin kurucusu Herzl kabul edilmektedir. Ancak siyonizm fikrinin yeni olmadığını söyleyen Herzl, “*Hatıralar*” kitabında bu ismi ilk kullanan kişinin 17. yüzyılda yaşamış olan İzmir çevresinde taraftar bulmuş, Sabataycılık olarak bilinen Yahudi tarikatının kurucusu, sahte Mesih Sabetay Sevi olduğunu ifade etmektedir.⁸⁴¹

Yahudi büyük peygamberlerin muazzam mirasına, siyonistlerin sahip çıkmayarak ihanet etmeleri, Yahudilik konusunda Garaudy'yi daha fazla derinlemesine tefekküre sevk etmiştir. Ona göre siyonistler Yahudiliği siyasî amaçları için kullandıklarından dolayı,

⁸³⁸ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 187-190.

⁸³⁹ Garaudy, *Şahitlerim*, 194.

⁸⁴⁰ Garaudy, *Filistin*, 200.

⁸⁴¹ Garaudy, *Filistin*, 235.

Yahudi inancının mirası yerine kutsal metinlerin en ilkel bölümlerini alarak, Avrupa'daki hâkim siyaset sömürgecilik ile milliyetçiliğin mirasçıları gibi davranmışlar. Siyonistler, daha önce atalarının Hz. Musa'nın bir süre yokluğunu fırsat bilerek buzağıya taptıkları gibi bugün de torunları Tanrı yerine İsrail devletini yerleştirmişler. Garaudy'ye göre siyonizm siyaseti ile nübüvvet geleneği yerine kabile geleneği konulmuştur. Doğal olarak hakiki anlamda dinî bir yenileşmeye engel olunmuş⁸⁴² bunun yerine dogmatik kabile kültürü benimsenmiştir. Yahudilik bu şekilde bir din olmaktan çıkarılmış, Yahudi olmayanlara egemen olma siyaseti haline gelmiştir.⁸⁴³ Bu devletin mevcut siyaseti ırkçıdır, bunun açık örneği, Yahudi olmanın ilk şartının Yahudi bir anneden doğmaya dayanmasıdır. Başka bir gösterge de Yahudilerin üstün bir ırk olduğunu iddia etmeleri ve yerleştikleri Filistin topraklarında yayılcı bir siyaset ile 1948'den bu yana Filistin'i adım adım istila etmesidir.

Garaudy'nin dikkat çektiği önemli bir konu da siyonizmin çeşitleridir. Ona göre dinî siyonizm ile siyasî siyonizm birbirinden farklıdır. Garaudy, Yahudiliğe (dinî siyonizme) saygı duyduğunu ve bunlarla herhangi bir sorunu olmadığını özellikle belirtmiştir. Siyasî siyonizme karşı mücadele etmesi ise siyonistlerin sömürgeci siyasetlerinden dolayı olduğunu ifade etmiştir. Garaudy'ye göre dinî siyonizmin esnek yapısının tersine, siyasî siyonizm ve özellikle de kurucusu Herzl çok katı bir tutum takınmaktadır. Hatta Herzl daha da ileri giderek Yahudiliğin bir din olduğunu söyleyenler ile mücadele etmiştir. Garaudy, bu iki yapıyı kesinlikle karıştırmamız gerektiğini ifade ederken, siyasî siyonizm eleştirisinin tersine dinî siyonizmi daha makul bulmaktadır. Dinî siyonizmin Yahudi mistiklerin benimsediği bir doktrin olduğu, bunlara göre Mehdi ile birlikte dünyada Allah'ın saltanatı hâkim olacaktır. Ayrıca bu düşünceye göre Mehdi'nin gelmesi ile birlikte dünyanın bütün milletleri Yahudi ırkına bağlanarak, bütün insanlık bir hakikatin çevresinde toplanarak huzur bulacaktır.⁸⁴⁴

Garaudy'ye göre Herzl hiçbir tanrıya inanmayan bir dinsizdir, dinî metinlere kendi siyasî düşüncesine destek ölçüsünde değer vermiştir.⁸⁴⁵ Herzl durumu şöyle izah etmektedir: “Yahudi meselesi, ulusal bir meseledir ve bu sorunu gidermek için büyük milletler tarafından düzenlenmiş bir konsey dâhilinde tartışarak, bunun bir dünya meselesi haline

⁸⁴² Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 202-209.

⁸⁴³ Garaudy, *Şahitlerim*, 205-218.

⁸⁴⁴ Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, 9.

⁸⁴⁵ Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, 108.

dönüştürülmesi gerekir.”⁸⁴⁶ Garaudy’ye göre siyasî siyonizm Yahudiliği tahrif etmekle kalmamış, Hristiyanlığı da etkisi altına alarak bozmuştur.⁸⁴⁷ Ona göre dinî siyonizm çok az bir kitle tarafından savunulmuş olsa da İslamî çevreler tarafından manevî bir kimlik olarak kabul görmüştür. Ayrıca bu dinî hareketin Müslümanlardan hiçbir muhalefet görmediğini ifade etmiştir. Yazarın iddiasına göre siyonistlerin dinî kimlikleri Müslüman, Hristiyan ve Yahudiler arasında bir ayrımcılığa hiçbir zaman neden olmamıştır. Bu hareketin fikir babası Herzl, öğretisini 1882 yılından sonra Viyana’da kurmaya başladığı bu doktrini, “*Yahudi Devleti*” isimli kitabı ile sistemleştirdi. Daha sonra Dinî siyonizmden uzaklaşarak 1897 yılında Bazeli’de yapılan “I. Dünya Siyonist Kongresi”⁸⁴⁸ ile maneviyattan uzak siyasî ve ırkçı bir politika hayata geçirerek dünyanın değişik ülkelerinden 200 kişinin katılımı ile bu düşünceler uygulamaya konulmuştur.

Bu işin mimarı Herzl de şu kanaate sahipti: Ancak siyasî siyonizm düşmanlığı ile Yahudiler yaşadıkları ülkelerden çıkarılarak İsrail’e göçe mecbur bırakılabilir.⁸⁴⁹ Eski İsrail başbakanlarından İzak Şamir, İsrail’e göç edenlerin çoğunluğu Hitler’den kaçanlar değil bazı Arap ülkelerinden gelenlerdir itirafında bulunmaktadır. Garaudy’ye göre bu durumda yapılacak tek şey kalıyordu: Hitler’in katliamlarında ölenlerin sayısını şişirmek. Örneğin, ölenlerin sayısı 6 milyon gösterilerek “tarihteki en büyük soykırım” şeklinde bir kabul dayatılmaktaydı. Kurbanların hatırası için yapılan anıtın üstünde 1994 senesine kadar ölenlerin sayısı 4 milyon olarak yazılmıştı; ancak şimdi yeni bazı levhalarda 1,5 milyon sayısı yazılmaktadır. Ayrıca Garaudy’ye göre Amerika’nın 60 milyon yerlisi, 100 milyon Afrikalının ve II. Dünya Savaşındaki 50 milyondan fazla kişinin öldürülmesi, Hiroşima ve Nagazaki bu vesileyle unutturulmaya çalışılıyordu. Tabi buna dinî bir kılıf isim bularak “Holocaust” kavramı kullanılarak adeta Hz. İsa’nın haça gerilişi misali onlar da kendini feda etti propagandası ile bütün bunlar planlı yapılmıştır.⁸⁵⁰

Garaudy’ye göre bu efsanenin koca bir yalan olduğunun birinci delili 6 milyon Yahudi’nin ölmediği, ikincisi Holocaust ile kurbanların yakılarak Tanrı’ya sunulması anlamı taşıdığını ifade etmiştir. Ancak Hitler’in onlara karşı yaptığı katliamların din veya dinlerle herhangi bir ilişkisi yoktur. Garaudy’ye göre bu istismarın bir amacı da İsrail devletinin Filistinlilere

⁸⁴⁶ Theodor Herzl, *Yahudi Devleti*, çev. Sedat Demir (İstanbul: Ataç Yayınları, 2020), 23.

⁸⁴⁷ Roger Garaudy, *İsrail Sorunu Siyasi Siyonizm*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2017a), 107.

⁸⁴⁸ Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, 9; Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, 15.

⁸⁴⁹ Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, 91.

⁸⁵⁰ Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, 10.

yaptığı haksızlık ve katliamları başta olmak üzere ABD desteği ile dünyada yaptıkları tüm hukuksuzlukları örtbas amacı taşımaktadır.⁸⁵¹ Bunda da büyük ölçüde başarılı olduklarını görüyoruz; çünkü İsrail siyonist rejimin yaptıkları hiçbir zulüm Batı tarafında ciddi bir tepki ile karşılaşmamaktadır.

Garaudy'ye göre Yahudilere karşı yapılan bu cinayetler tamamen siyasî sorunlarla ilgilidir. Holocaust kavramını gündemde tutmak, ölen Yahudileri II. Dünya Savaşında ölen 60 milyon insandan ayırmak olur. Ayrıca Hitler'in işlediği diğer katliamları maskeleyerek ve kurbanlarını göz ardı etmektir. Kısaca Yahudilere özel bir konum vermektir. Holocaust kavramı ile sadece İsrail'in gayrimeşru yayılcı varlığı da değil, yöneticilerinin de yaptıkları yasa dışı, aşırı ve haksız uygulamalarını meşrulaştırma amacı taşımaktadır. Bütün tarihî hakikatlere aykırı olarak Holocaust efsanesi ile İsrail devletine sürekli bir şekilde katliam yapma yolu ve izni verdiği gibi öç alma duygusunu da hafızalarda canlı tutmaktadır.⁸⁵² Siyasî siyonistlerin, Holocaust ile asıl amaçladıkları bu olağanüstü ve sınırsız destek ile her ne olursa olsun Yahudileri Filistin topraklarına getirtmektir. Onların buradaki esas amaçları, yerli Arap toplumunu buradan çıkarmaktır.⁸⁵³ Günümüze kadar devam eden bu plan işlemektedir.

II. Dünya Savaşından sonra Hitler'in yaptığı katliamlardan, siyasî siyonizm tam anlamı ile durumdan faydalanmıştır. Siyonistlerin kullandıkları argüman da modern bir teodise olarak teolojik içerikli Holocaust kavramı oldu. Söz konusu argümanı kullananlar 1941 yılındaki Almanya ile Rusya arasındaki savaşta Almanların Rus topraklarını işgal etmesini başlangıç kabul etmiştir. Zira daha önceki açıklamalarında Yahudi ve komünistlere karşı açıklamaları olan Hitler'in talimatı ile Yahudiler kamplara toplanmaya başlanmıştır.⁸⁵⁴ Şu bir gerçek ki Yahudiler büyük bir soykırım ile karşı karşıya kaldılar; fakat sayı konusunun şüpheli olduğunu söyleyen Garaudy'ye katılıyoruz.

Garaudy'ye göre bu olay çok büyük bir propaganda ile tarihte yapılmış en büyük Holocaust olarak ilan edilmiştir. Halbuki Hitler'in yaptığı katliamlarda 14 milyonu Slav 65 milyon insan öldü. Şunu unutmamalıyız bu durumun tek nedeni siyonistlerin bu propagandası değildir. Garaudy'ye göre tabii ki bu birçok gücün işine geldi ve yaptıkları

⁸⁵¹ Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, 87.

⁸⁵² Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, 63-80.

⁸⁵³ Garaudy, *Filistin*, 400.

⁸⁵⁴ Muhsin Akbaş, *Yahudi Düşüncesinde Holocaust ve Tanrı* (Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002), 72.

birçok cinayeti kamufle etmiştir: ABD'nin Kızılderili yerlilere yaptığı soykırımdan, Latin Amerika'ya kadar uzanan cinayetleri, Afrika kökenli esirlerin ticaretinden Sovyetlerin Gulak hapishaneleri ile Stalin'in yaptığı daha birçok katliama Holocaust bir perde olmuştur.⁸⁵⁵ Onlar da bu yaptıklarını örtmek ve unutturmak amacı ile bu propagandaya her türlü desteği vermiştir.

Özetle Herzl hem biz kazanacağız hem Avrupa sömürgeciliği kazanacak demek istiyordu. Bu açıklamalarından şunu anlıyoruz. Kendi halkının çıkarı ile Avrupa'nın milliyetçi ve sömürgecilerin amaçları örtüşmekteydi, o da bunu yüksek sesle dile getirerek durumu fırsata çevirmeye çalışmıştır. Siyonistler, Yahudilere yapılan soykırımı kullanarak İsrail devletinin kurulmasına adeta bir zemin hazırladı. Batı'nın kuklası uydu bir devlet kurularak, ayrıca kısmen de olsa hem Yahudiler korkutularak onların buraya gelmeleri sağlandı hem de dünya devletleri bu yöntem ile ikna edilmeye çalışıldı.

Garaudy, Yahudilerin başka bir iddiası olan "seçilmiş halk" teorisini de yanlış bulur, O, Yahudi veya başka bir topluluğun "seçilmiş halk" düşüncesini tarih bağlamında çocukça bir iddia olarak görür. Çünkü birçok toplum kendi yazdıkları kitaplarda seçilmiş halk olduklarını iddia etmişlerdir. Garaudy, bu tezi siyasî olarak canice bulmaktadır; çünkü bu tür toplumlar yaptıkları birçok kötülüğü, işgali ve cinayeti bu kılıf ile kutsayarak örtmeye çalışmıştır. Zira bir halkın seçilmiş olduğunu kabul ettiği vakit, dışlanacak olanların da kabulüne götürür, bunun ilahiyat açısından da kabulü mümkün değildir. Belçika asıllı yazar Nathan Weinstock'un (d.1939) deyimi ile "Seçilmiş halk" ve "Vaat edilmiş toprak" teorilerini kaldırdığımız vakit zaten siyonizm kendiliğinden çöker.⁸⁵⁶

Garaudy, Le Monde gazetesinde sömürgeci siyonizmin mantığı ile ilgili bir makale yayımlayınca, siyonistlerin hamileri olan Batı medyası tarafından büyük bir saldırı ve ambargo ile karşılaşır. Garaudy, ırkçılığa her zaman karşı çıkmıştır. Bu konuda da mücadelesinin dinî istismar eden siyasî siyonizm ile olduğunu belirtmiştir. Siyonizmin bir ırkçılık olduğunu sadece Garaudy söylememiştir.⁸⁵⁷ Aynı zamanda siyonizmin ırkçılık olduğu Birleşmiş Milletlerin 1975 yılındaki tüm üyelerinin hazır olduğu bir toplantısında da kabul edilmiştir. Ancak bu ırkçılığa herhangi bir tepki ve yaptırım kararı alınmamıştır. Siyonistler tam tersine Birleşmiş Milletlerden her zaman bir himaye görmüştür.

⁸⁵⁵ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 207; Garaudy, *İsrail Siyasetini Oluşturan Efsaneler*, 146.

⁸⁵⁶ Garaudy, *Siyasi Siyonizm*, 89-91.

⁸⁵⁷ Garaudy, *İsrail, Mitle ve Terör*, 49.

3.2. Hristiyanlık

Garaudy'ye göre Hristiyanlık tarihi bağlamında köken olarak Doğulu bir dindir. Ancak Doğulu bağlarından kopan Kilise Batı medeniyeti ile bağ kurarak siyasî bir güce dönüşmüştür. Bu birliğin sonucu olarak Hristiyan ilahiyatı daha ilk dönemlerinde Grek felsefesinin düalist yaklaşımları ve Platon'un etkisi ile kirlendi. Kilisenin karşılaştığı ikinci kirlilik sorunu da Kilisenin Roma İmparatorunun doktrini ile yeniden yapılanmasıdır. 13. yüzyılda yeni sorun ve çözümleri için Thomas Aquinas yeni bir reform yaparak, Aristoteles'in akılcı yorumu ile Hristiyanlığı birleştirdi. Böylece o, maddî ve manevî birlik iktidarını önerdi.⁸⁵⁸

Orta Çağ'da Papaların nazarında İmparatorluk her durumda Hristiyanlığın içindedir, ne olursa olsun imparatorlar Hristiyanlığı yaymakla birlikte bu dinin en sadık savunucularıydı.⁸⁵⁹ Hristiyanlık vahyedilmiş bir felsefe olarak tanımlanmıştır. Hristiyanlık zaman zaman değişik felsefelerden etkilenecek onların gölgesinde kalmıştır. Batı deyince hep Hristiyan Avrupa ima edilir ancak hangi Hristiyanlık? Çünkü Hristiyanlık daha ilk asırlardan itibaren Eski Yunan felsefesinin etkisinde kalmıştır.⁸⁶⁰ Örneğin, Platon'dan etkilenen Augustinus, Aristoteles'ten etkilenen Aquinas ve Descartes'tan etkilenen Malebranche olmuştur. Bunların dışında Hristiyanlığa ciddi anlamda etki eden düşünce yapıları Darwinizm ve Marksizm olmuştur. Örneğin Devrimci Kurtuluş İlahiyatı'nın kurucusu Peru asıllı papaz Guterez, Marksizm'den ilham almıştır.⁸⁶¹

Garaudy'ye göre Hristiyanlık; savaşlar, baskı ve şiddet ile büyük bir tahribat görmemiştir. Gerçek kırılma İznik Konsili ile başlamıştır. Daha sonra asıl tahribatı Grek felsefesinin akılcılığı ile Roma imparatorluğunun çarpıtmaları sonunda devletin resmi dinî haline gelmesi ile yaşadı.⁸⁶² Batı'nın aldığı ve benimsediği Hristiyanlık orijinal halinden uzaklaşarak teorik anlamda Grek düalizmi ve idealizminin etkisi ve Roma'nın yönetim şeklinin verdiği din olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶³ Felsefe ve Hristiyanlık karışımı yeni bir yönetim şekli ortaya çıktı.

⁸⁵⁸ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 231.

⁸⁵⁹ Gilson, *Ortaçağda Felsefe*, 256.

⁸⁶⁰ Hadot, *İlkçağ Felsefesi Nedir?*, 231.

⁸⁶¹ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 199.

⁸⁶² Garaudy, *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, 70.

⁸⁶³ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 81.

Garaudy'ye göre Hristiyanlar, 4. yüzyıla kadar kendilerini gizleyen, kaçan ve mazlum bir konumda iken söz konusu dinin devletin resmi dinî özelliğini kazanmasından sonra adeta devletin askerleri ile birlikte insan avına çıkan zalimlere dönüştüler.⁸⁶⁴ Ona göre Roma İmparatoru tarafından organize edilen İznik Konsilinin yapılaş amacı kesin olarak itikadî sorunları çözmek değil, siyasî gayeler içindi. Zira konu tamamen İmparatorluğa tehdit oluşturan unsurların bertaraf edilmesi, siyasî amaçla birliğin sağlanması için yapılmıştır.⁸⁶⁵ Ancak, İznik Konsilinin kararlarını kabul etmeyen bazı Hristiyan gruplar da olmuştur. Bunlar, “Mesela İran’daki Nasturiler, Mısır’daki Monofizitler, İspanya’daki Aryen ve Prisilanyenler”dir.⁸⁶⁶ İznik Konsilinden sonra günümüze kadar İmparatorluğun içinden Papalık ile hanedan üyeleri arasında çok kirli bir siyasî mücadele ve hâkimiyet kavgası da varlığını her zaman sürdürmüştür.

Garaudy'nin Hristiyanlarda gördüğü bir diğer sorunlu alan İnciller konusudur; çünkü İncil'in orijinali Yahudi bir topluluk için yazılmış olsa da bu İncil kayıptır. Aramice yazılan bir nüsha M.S. 40 veya 50'li Yunanca yazılanı M.S. 80'li yıllarda yazılmış olmalıdır.⁸⁶⁷ Kesin kayıt ve kaynaklar olmadığı için konu rivayetler ile bazı çıkarımlardan hareketle çözülmeye çalışılmaktadır. Garaudy, her dört İncil Matta, Markos, Luka ve Yuhanna için, yazarların yaşadıkları dönemin kabileci izleri ve bazı tuhaf ifadeler olduğunu söyler.⁸⁶⁸

Garaudy'ye göre Hristiyanlığın temel bir sorunu da Pavlus'un kendi kendini havari ilan etmesi ve Mesih'in anlattığı kişinin kendisi olduğunu söyleyerek Hz. İsa'nın yerine geçmesidir.⁸⁶⁹ Garaudy, “Hristiyanlık daima bir siyaseti haklı göstermek için kullanılmıştır; ama hiçbir zaman bir siyasete yön vermemiştir.”⁸⁷⁰ O, Hz. İsa'nın Hristiyanlık tecrübesinin tüm insanlık için kurtarıcı rol oynayabileceğini belirtirken asıl dünyaya yayılması gereken Hristiyanlık budur; fakat uygulayan yoktur, demektedir. Pavlus'un uygulamalarına baktığımızda onun hâkim iktidarlarla yaptığı iş birliği ise hegemonyacı ve siyasî Pavlusçuluktur.⁸⁷¹

⁸⁶⁴ Garaudy, *Hatıralar*, 348.

⁸⁶⁵ Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 32.

⁸⁶⁶ Garaudy, *Hatıralar*, 352.

⁸⁶⁷ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 92.

⁸⁶⁸ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 233.

⁸⁶⁹ Garaudy, *Batı Terörizmi*, 93.

⁸⁷⁰ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 198.

⁸⁷¹ Garaudy, *Şahitlerim*, 158.

Garaudy'ye göre bu anlamda sadece Pavlus değil, İznik Konsilinde alınan kararlar, daha sonra gelen Hristiyan din adamları da 1600 yıl boyunca ortağı oldukları iktidarlar ile birlikte ilk başta yok etmek istedikleri Hz. İsa'yı kullanarak hüküm sürdüler. Ayrıca yine bu konsilde kaynağı Grek felsefesine dayanan ve toplantıya katılan rahiplerin çoğu dâhil Hristiyanların çoğunluğu tarafından anlaşılabilen bir amentü oluşturuldu. Örnek verecek olursak herhangi bir İncil'de bulunmayan Grek felsefesine ait dil felsefesinin konusu olan⁸⁷² "Cevher" (ousia) varlığı için başka bir şeye ihtiyaç duymadan varlığı bilinen şey⁸⁷³ ya da Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olarak bilinen Tanrı inancına, benzer daha birçok kavram vardır ve bunları sadece belli düzeyde Yunan felsefesi bilen kişiler anlayabilirdi. Pavlus ekolü bu felsefe kavramları ile hem Hristiyanlığı bozdu hem de kendi konumlarını güçlendirdi.

Garaudy'nin Hristiyanlık konusunda bir eleştirisi de kiliseler ile ilgilidir: Kilisenin dogmatik doktrinleri ve din adamları aslında toplumu olumsuz etkilemektedir. Bu tür yapıların toplumu uyutan afyon olmaya değil, onları birleştiren canlı bir imana ihtiyaçları olduğu açıktır.⁸⁷⁴ Garaudy'ye göre Hristiyanlık ile Marksizm arasında geçen çok katı rekabetin sonucu olarak, Kiliseyi iktidar ile ittifak kurmaya sevk etti. Bu durumun sonucu olarak toplumsal dinamikler devrimci hareketleri yok etti. Ayrıca bu düşünce, her konuyu bilim ile çözeceğini iddia eden dogmatik düşünceli kişilerin eline terk ederek birçok konuda toplumu fakirleştirdi.⁸⁷⁵ Fakat, kurumsal Hristiyanlığı eleştiren Kierkegaard'ın mücadelesini sürdüren Marx olmuştur. O, hiçbir zaman Hristiyanlığın teolojik ve felsefi bir eleştirisini yapmamış; ancak o, ideolojik ve dinî baskıyı reddetmiştir.⁸⁷⁶

Garaudy'ye göre Hristiyan inancını benimsemiş olan birçok kişi Hz. İsa'yı temsil etmektedir. Ancak günümüzde hiçbir kilise ne topluma bir ruh verebilir ne de bu düşünce ile Tanrı devleti kurulabilir.⁸⁷⁷ Her ne kadar Hristiyan din adamları kendilerini bu dünyada Tanrı'nın temsilcileri olarak görseler de Batı toplumu onlara inanmamaktadır. Ayrıca

⁸⁷² Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 239.

⁸⁷³ M. Kazım Arıcan, *Panteizm, Ateizm ve Panenteizm bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), 157.

⁸⁷⁴ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 14.

⁸⁷⁵ Garaudy, *Medeniyetler Diyalogu*, 237.

⁸⁷⁶ Garaudy, *Avons-nous besoin de Dieu?*, 169.

⁸⁷⁷ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 243.

Garaudy'ye göre böyle bir dünyada toplumun bu dinsiz hayattan çıkmaları gerekir, buna yegâne alternatifi sunacak ve insanca yaşamı verecek olan da sadece İslam dinidir.⁸⁷⁸

3.3. İslam

Garaudy, İslam'ı bir din olarak kabul ettiği gibi onu inanca dayalı bir toplum olarak tanımlamaktadır. Çünkü, inanç dediğimiz şey bir toplumun tek başına özel hayatını kapsayan bir şey değildir. Ona göre inanç bireyin, siyasî, sosyal ve tüm hayatını kapsayan bir düzendir: "Ticari bir anlaşmadan tutun, bir evlilik sözleşmesi, politik bir anayasa ve hatta ülkeler arasındaki bir antlaşma da buna dâhildir," demektedir.⁸⁷⁹ İslam düşüncesi üç ana akım tarafından temsil edilmiştir: Birincisi, Selefiyye bu akım nassa kayıtsız şartsız bir itaati istemektedir. İkincisi Kelamcılar, bunlar da İslam'ın savunmasının ancak akıl ve İstidlal ile mümkün olacağını savunuyorlar. Üçüncü grup ise Tasavvufçulardır. Onlar da İslam'ın ancak gönüllerde yaşayacağını savunarak, işin özünü keşf ve ilham ile arayanlardır.⁸⁸⁰

Garaudy'ye göre "İslam, aslında bir davranış ahlakı ve bir güzellik dinidir."⁸⁸¹ Dolayısıyla İslam için hiçbir din adamından yardım almadan da toplumun herhangi sıradan bir bireyi direkt olarak bu dinin kaynaklarına ulaşarak İslam'ı öğrenebilir, kendi bireysel gayreti ile sağlam ve güçlü bir imana sahip olabilir.⁸⁸² Ona göre bu yönü ile de İslam dinî tarihin en büyük devrimini getirmiştir. Ayrıca ruhban sınıfına ihtiyaç duymadan, insanlar iman ederek toplumun sosyal ilişkilerini kendileri düzenleme iradesini göstermiştir.⁸⁸³ Çünkü, İslam inancı insanı, yaratılışında ona verilen ilâhi yüceliklerle birlikte onu değerlendirir. Garaudy'ye göre İslam'a inanan bir insan farklı yerlerden ilham beklemez, Allah onu yeryüzündeki temsilcisi seçmiş ve yüceltmıştır. Bu konu Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde izah edilmiştir: "Hüküm ve mülk Allah'ındır. Burada hükmü siyasete, mülkü de ekonomiye teşmil ediniz. İnsan ise bunların yeryüzündeki emanetçisidir."⁸⁸⁴

Kur'ân'ın anlattığı İslam Garaudy'ye göre evrensel ilkeler ile hareket ettiği için, bir halkın kültür ve geleneklerine bağımlı olmadığından dolayı, muazzam bir biçimde İslam dinî

⁸⁷⁸ İslam vd., *İslam Üzerine Konuşmalar*, 65.

⁸⁷⁹ Garaudy, *20. Yüzyılın Biyografisi*, 326.

⁸⁸⁰ Süleyman Uludağ, *İslam Düşüncesinin Yapısı Selef, Kelam, Tasavvuf, Felsefe* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 13.

⁸⁸¹ Garaudy, *İslam'ın Aynası Camiler*, 21.

⁸⁸² Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 237.

⁸⁸³ Garaudy, *Hatıralar*, 352.

⁸⁸⁴ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 184-185.

dünyada yayıldı. O, bu başarının bir sebebi olarak, herhangi eski bir dine inanan bir birey için İslam'a inanmak eski inancından bir ayrılık ve inkâr söz konusu olmadığını belirtmiştir. Bu durumun tam tersi olarak önceki peygamberlerin getirmiş olduğunu açık bir şekilde İslam'da gördüğü için kolay bir şekilde İslam'ı onaylıyordu.⁸⁸⁵ Kanaatimize göre yazarın önceki vahiylerin muhatabı olanların İslam'ı kolay kabul etmelerini kısmen isabetli olmakla birlikte bu açıklamayı eksik buluyoruz. Çünkü İslam geldiğinde önceki vahiylerin orijinalinden fazla bir şey kalmamıştı. Bundan dolayı tahrif olmuş olan dinler kalmıştı.

Garaudy'nin en radikal fikirlerinden birisi de İslam dininin Hz. Muhammed'in yeni getirmiş olduğu bir din olmadığı, Allah'ın da Müslümanların kişisel Tanrısı olarak görülmemesi gerektiğine dair düşüncesidir.⁸⁸⁶ O, bu konuyu Kur'ân'dan bir örnekle şu şekilde izah etmiştir: “Ben peygamberler arasında bir ilk değilim”⁸⁸⁷ şeklindeki ayet ile açıklamıştır. Garaudy'ye göre İslam, Allah'a teslim oluşturma, Hz. Muhammed, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa gibi ilahî kanunu getiren bir tebliğcidir. Hz. Muhammed ile Hz. İsa'nın getirdikleri arasında herhangi bir çelişki görmediğini söyleyen düşünür, her ikisi de aynı Allah'ın hâkimiyetini kabule davet etmiştir. Hz. Muhammed'in getirdiği davet Hz. İsa'nın getirdiğini kaldırmak değil, onu siyasî, sosyal ve iktisadî olarak uygulayarak kemale erdirmektir.⁸⁸⁸

Garaudy'ye göre İslam, ilahî ve beşerî olmak üzere iki yönü olan yeni bir dünya tasavvurudur. Ayrıca bu dünyada birbirini tamamlayan bir din ve inançlı bir ümmet ile birlikte düzen kurma projesidir. Bu projenin dünyada eşi benzeri bulunmamaktadır, başka bir deyişle tam bir mucizedir.⁸⁸⁹ Ona göre “İslam'a göre aşkınlık ve cemaat, iman ve siyaset karşılıklı olarak birbirini içerir.”⁸⁹⁰ Tabii olarak burada anlatılan cemaat, Batılı literatürlerdeki manası ile toprak, coğrafya, pazar, dil ve tarih birliğine dayalı bir topluluk değildir; tam tersine ortak paydası Allah inancına dayalı nebevi bir cemaattir.⁸⁹¹

Garaudy'ye göre İslam'ı farklı kılan ve onun aradığı başka bir yönü de Hz. Muhammed'in Peygamberliği ile birlikte devlet başkanı olmasıdır. Bu durum o zamanki Medine'de

⁸⁸⁵ Garaudy, *Endülüs'te İslam*, 20.

⁸⁸⁶ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 11.

⁸⁸⁷ Ahkaf, 46/9.

⁸⁸⁸ Garaudy, *Hatıralar*, 337-349.

⁸⁸⁹ Garaudy, *Geleceğimizde İslam Var*, 24; Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, 26.

⁸⁹⁰ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 375.

⁸⁹¹ Âdem Çevik, *Sonsuz Ufukların Sultanı*, 1. b., İstanbul: Ufuk Çizgisi, 2008, s. 106.

yaşayan diğer toplumlardan farklı olarak yeni bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bu toplum sadece siyasî, ekonomik ve toplumsal yönü olan bir cemaat değildi. Aksine diğer boyutları taşımakla birlikte tamamen inanç merkezli bir toplumdur. Bu da onun yirmi yaşından bu yana peşinde olduğu, yani iki durumu bir araya getiren şey yani İslam'dır.⁸⁹²

Garaudy'ye göre İslam dinî insanların evrensel sorunlarına cevap vererek ona sonsuz kapılar açmaktadır. İnsanın hem özel hem genel hayatını ilgilendiren tavırlarına yön veren amaçlar, değişmeyen temel ilkeler koyar. İnsanlar da şayet bu ilkelere hareket ederlerse her devirde kendi ihtiyaçlarına göre kültürel, politik ve iktisadî cevaplar bulabilirler.⁸⁹³ Ona göre İslam gelmeden önce toplumda kabul gören inançların cazibesini kaybetmesi, bu inançların insanların sorunlarına cevap verememesi ve Hristiyanlık ile Mecusilik gibi etkenlerden dolayı dinlerin kurumsal işlevlerini yitirmesi sonucu bu coğrafyalardaki insanlar İslam'ı büyük bir heyecanla karşılayıp bu dine girmeye başladılar.⁸⁹⁴ Garaudy şayet İslam, eskilerin anlamını yitiren formüllerini tekrarlayan bir din olmaya çalışırsa hiçbir gelecek vaadi olmayacağı gibi ölmeye de mahkûm bir inanç olacağını belirtmiştir.⁸⁹⁵

İslam'ın bir asır gibi bir zaman diliminde, Hindistan'dan başlayıp Atlas Okyanusuna varıncaya kadar, kısmen de olsa mesajının üç kıtaya yayılmasının sırrı Garaudy'ye göre zor kullanarak, askeri fetihler ile olmamıştır. Bu başarı İslam inancının özünde taşıdığı gerçek kültür devrimi verdiği adalet, güven ve ışık sayesinde gerçekleşmiştir.⁸⁹⁶ O, bu çok hızlı ilerlemenin nedenini, binlerce yıllık medeniyetlerin içine düştüğü karışıklıklardan çıkamayan toplumlara İslam'ın yeni bir umut kapısı açması olarak belirtmiştir. Ayrıca soy kütüğüne dayalı rejimlerin getirdikleri statükocu yapıların toplumu sürüklediği soruna, İslam'ın bireysel mesuliyeti esas alan toplumsal yapıyı yeniden canlandırması ile İslam farklı ve dinamik yeni bir yaşam biçimi sunarak fetihlerin daha hızlı yayılmasını sağlamıştır.⁸⁹⁷ Garaudy, İslam fetihlerinin askeri zaferlerden ziyade, İslam'ın adalet ve eşitlik anlayışının sonucu olduğunu belirtmektedir.

Garaudy, İslam dininin adalet, hukuk, eğitim ve insan haklarına dayalı insanî yönü ağır basan ilkeler bütünü olduğunu söylerken buna örnekler vermiştir: İslam halifesi ile bir

⁸⁹² Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 180.

⁸⁹³ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 42.

⁸⁹⁴ Garaudy, *Yükseliş ve Çöküşleri*, 30.

⁸⁹⁵ Yazar, *İslamı Seçen Ünlüler*, 201.

⁸⁹⁶ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, 24.

⁸⁹⁷ Garaudy, *Yaşayanlara Çağrı*, 236.

kölenin yolculuğunu anlatmıştır, bunların yolculukta deveye dönüşümlü bindiklerini hatırlatır, eğitim konusunda yine “ilim Müslümanın kayıp malıdır” diyerek eğitime verdiği önemi hatırlatıyor. İslam’daki uygulamalara kitaplarında daha birçok örnek vermektedir. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, o bilerek anlayarak İslam’a girmiş tahkiki iman sahibi bir Müslümandır. Bir entelektüel olarak İslam ile ilgili kitaplar yazmış, konferanslar vermiştir. Ayrıca inancını yaymak için değişik platformlar kullanarak ölünceye kadar mücadele etmiştir. Şimdi Garaudy’nin İslam’ın temel ibadetleri hakkındaki düşüncelerini görelim.

SONUÇ

Garaudy, Batı dünyasının yetiştirdiği bir aydındır. Genel olarak felsefe alanının konusu ile ilgili düşüncelerini belirtmiştir. Bu konu başlıklarından birisi de din felsefesidir. Düşünür bu alanla ilgili düşüncelerini eserlerinde dağınık bir şekilde açıklamıştır. Ancak sistematik bir din felsefecisi değildir. Tez çalışmamızda Garaudy'nin hayat serüveni ve bu dağınık olan din felsefesi ile ilgili düşüncelerini ele aldık. Zira gerçek çalışma alanı felsefe olmakla birlikte din, estetik ve edebiyat gibi birçok konuda eser vermiştir. Biz de konumuzla ilgili yazarın görüşlerini kendi bilgi birikimimiz ölçüsünde detaylı bir çalışma ile değerlendirdik. Yazar ile ilgili vardığımız en genel kaniya göre onun fikirlerinde bazen çok kararlı ve dik durduğunu, bazen de ikilemde kalarak kararsız olduğunu gördük. Bu çelişkileri felsefi görüşlerinden ziyade dinler konusunda yaşadığını düşünüyoruz.

Giriş kısmında Garaudy'nin hayatını işledik onun hayatını incelediğimizde bir mücadele insanı ile karşılaştık. Daha gençlik yıllarında benimsediği devrimci eylem felsefesini daha sonra ilahî dinlerin etkisi ile nebevi bir felsefe ile birleştirdiğini müşahade ettik. Onun hayatı; Hristiyanlık, komünizm ve İslamî olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır. Bu konuda şunu açıkça ifade edebiliriz: Garaudy, hayatı boyunca yürüdüğü yolu değiştirmemiş; ancak bu yürüyüşte ihtiyacı olan bazı enstrümanlarını yeri geldiğinde değiştirmiştir. Müslüman olduğunda neden Müslüman oldun sorularına: “Beni komünist yapan ne ise Müslüman yapan da odur,” demiştir. Başka bir ifadesinde: “Ben İslam’a bir elimde Marx’ın Kapitali bir elimde İncil ile geldim.” diyen yazar sadece bir hakikat arayışında olduğunu söyleyerek kararlı olduğunu belirtmiştir.

Mücadelesi ve yazdığı eserleri göz önüne alındığında onun, dünya çapında bilinen ve tanınan bir filozof ve düşünür olduğunu gördük. Bu bağlamda Batı ve İslam düşüncesine büyük katkıları olmuştur. Bu yüzden 20. yüzyılın da şahidi lakabını almıştır. İnsanın ancak bir ideali varsa yaşayabilme inancı ile hep hareket etmiştir. Bu düşünce ile daha lise çağlarında bir arayışa başlamış, ateist bir ailede doğmuş; ancak bu onun için bir anlam ifade etmemiştir. Öncelikle arayışın ilk durağı olarak Hristiyanlığı benimsemiş; ancak işin içine iyice girince aradığı şeyin bu olmadığına kanaat getirmiştir. İkinci durak olarak komünizme geçmiş, aslında aradığı kriterlere kısmen uygun bulduğu bu çevrelerde uzun bir zaman geçirdikten sonra bundan da vazgeçmiştir. Onun deyimi ile hayatına en güzel anlamı veren düşünce ve inanç sisteminin İslam’da olduğu kanaati baskın gelince hem

gönlü hem aklı ile İslam'ı seçmiştir. Bu tercihinde rahat karar vermesinin bazı sebepleri de vardır: Özgür düşünmeyi kendine rehber etmesi ve bu bağlamda hakikate susamış bir düşünür gibi davranması, olaylara eleştirel bakabilmesi, tartışmaya ve fikirlere açık olmasıdır. Ayrıca yazar olaylara vitrinden bakmamış, hep arka planı irdelemiş ve sorgulamıştır. Onunla ilgili vardığımız kanıya göre o kendisini özellikle Batı dünyasının dar felsefe çizgisinden kurtarabilmiş ve Batı dünyasının dışında geri kalan dünyanın bilim, hikmet ve güzelliklerini görebilmiştir.

Garaudy, Müslüman olduktan sonra özellikle ABD ve Batı dünyasında ona büyük bir ambargo uygulanmıştır. Ayrıca sükût suikastına tabii tutularak, izolasyona ve yalnızlığa itilmiştir. Filistin sorunundaki hassasiyeti ve İsrail'in devlet terörü konusunda yaptığı çağrılar Batı'da tepki ile karşılanmış bundan dolayı Fransa'da mahkemeye verilmiş ve 1998 yılında insanlık suçlarını tanımadığı için mahkûm edilerek yargılandığı davada para cezasına çarptırılmıştır. Ancak ne olursa olsun o doğru bildiği yoldan ölümüne bile olsa vaz geçmemiştir. Aksine daha da hırslanarak ölünceye kadar Filistin davası başta olmak üzere dünyadaki tüm ezilenlerin haklarını savunmayı sürdürmüştür.

Müslümanlarda gördüğü eksikleri sıralayan yazara değişik bazı İslamî çevreler tarafından eleştiriler de yöneltilmiştir. Garaudy'nin İslam mezheplerini gereksiz bulması, Müslümanların tesettür ve kıyafet hassasiyetini ikinci derecede görmesi, içtihad yapılmasının gerekli olduğunu söylemesi, Müslümanların en önemli probleminin büyüme ile kültürel diyalog olduğunu söylemesi ve İslam medeniyetini Araplar ile sınırlayıp özellikle Osmanlı'nın bu uygarlığa katkısından hiç söz etmemesi yazarın en çok eleştirilen düşünceleri olmuştur. Bu eleştiri çevrelerini üçe ayırabiliriz: Birinci grup, onu çok radikal olduğunu bundan dolayı, bazı dinci örgütleri desteklediği eleştirisinde bulunmuşlar; ikinci grup, onu kararsız bularak dinin bütün kurallarına uyması gerektiği noktasında uyarılarda bulunmuşlar: Örneğin hadis konusunu reddettiği, kadın hakları konusunda İslamî kuralları hiçe saydığı ve İslam'a hüküm eklediğini savunmuşlar ve üçüncü grup da onu din dışı kabul edip Müslümanlığından şüphe etmiştir. Buna örnek olarak öldüğünde cesedinin yakılmasını vasiyet etmesini İslam'a aykırı bulunmuştur. Diğer bir eleştiri konusu, Marx ve Lenin ile ilgili olumlu duygularını hiçbir zaman gizlemediği; hatta Marx'ın insanlık âlemine büyük bir değer olarak mal olmasında Yahudiliğin katkısı büyüktür, söylemi eleştirilmiştir. Ayrıca İslamiyet, Hristiyanlık ya da Marksizm fark etmez hepsinin

militanımı diyerek, ayırım yapmadığı aksine bu birbirinden farklı üç düşünce yapısı içinde bir diyalog çabasına giriştiğini müşahede ettik.

Birinci bölümde ele aldığımız kavramlar konusunda ise Garaudy, insanlığın birçok sorunu ile ilgili fikirlerini belirtmiştir. Özellikle siyaset, sosyal adalet, işçi, köle, kadın ve diğer ezilenlerin hakları, özellikle Afrika'daki sömürgecilik, Filistin sorunu, siyasî siyonizm benzeri dünyadaki hukuksuzluklara karşı mücadele etmiştir. Dünyadaki adalet, dengesiz büyüme ve kapitalizmin yanlış ekonomik politikaları sonucu gelecek kuşakların göreceği etki ve tehlikeye dikkat çekmiştir.

İslam dünyasının sorunları ile de yakından ilgilenen Garaudy, İslam inancını bir çıkış yolu olarak tüm insanlığa sunmaktadır. O, Batı'daki "pazar tektanrıcılığı" olarak isimlendirdiği sisteme karşı çıkmıştır. Batı dünyasını bu noktada çok sert eleştiren düşünür, amaç ile araçların karıştırıldığını, her şeyin akıl ile çözüleceğine olan inanç ve dinlerin, değerlerin, aşkınlığın terk edilmesi sonucu Batı'nın maneviyattan koptuğunu dile getirmiştir. Geriye tek amacın bireysel hırslar dışında bir şey kalmadığını, Tanrı'nın kaldırıldığını bunun yerine ateizm, şehvet, para, güç, silahlanma yarışı ve dünyaya getirdiği yıkım ile bireysel çıkarlar konduğunu yüksek ses ile ifade etmiştir. Garaudy, bütün bu olumsuzlukların sorumlusunun Batı'nın kendisi olduğunu söylerken, bunu "Batı bir kazadır, bir felakettir." şeklinde özetlemiştir. Yine Batı'nın çok övüldüğü Rönesans ve Reform hareketlerini kabul etmez, gerçek Rönesans'ın İspanya'da başladığını iddia etmiştir.

Garaudy, komünizm, sosyalizm ve Batı değerleri ekseninde bir kültürle yetişmiştir. Hayatının üçte birinden fazlası olan; otuz yedi yıl boyunca komünist saflarda mücadele etmiş, gençlik kollarından parti sözcülüğüne kadar tüm kademelerde çalışmış; fakat iki şeyi hiç terk etmediğini söylemiştir. Bir Tanrı'nın varlığına hep inandığını, diğeri de ahlaki ilkelerden hiç taviz vermediğini belirtmiştir. O, hayatı boyunca idealleri için mücadele ederek haykırmayı hiç bırakmamıştır. Ayrıca yaşadığı çevreye her zaman dürüst davranmış ve ihanet etmemiştir. Hatta Marksizm'in bir tanrı ve ahlak anlayışı olmazsa çökeceğini iddia edip bunun için mücadele etmiştir. Ancak tanrı konusunda başarılı olamadı ve dediği gibi olmuştur. Komünizm hayali tüm dünyada çöktü. Kısaca eski komünistler bugün en büyük kapitalistler olmuştur.

Komünizm ve sosyalizm konusunda kendisine bir görev biçen Garaudy, Marx, Mao, Che Guevara gibi kendi dönemlerindeki büyük devrimcilerin insanlara bu sistemlerle bir umut

verdiğini söylemiştir. Fakat günümüzde buna öncülük eden devrimcilerin olmamasından dolayı bu umudun kaybolduğunu düşünen Garaudy, bu konuda kendisine bir rol biçmiş ve bizzat bu konuda öncülük yapmıştır. Ayrıca siyaset yaptığı yıllarda siyasetinde bir ahlaki sisteme bağlanmanın şart olduğunu düşündüğü için mücadele etmiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı işgalini haksız bularak Komünist Parti kongresinde bir manifesto ile olayı kınayınca partiden ihraç edilmiştir. Bu tutumunda ahlaklı ve ilkeli davrandığını görmekteyiz. Garaudy, sosyalist bir devlet ideali kurmuş, bunu yeni bir uygarlık modeli, kapitalist kör büyüme modeline karşı bir alternatif şeklinde düşünmüş; ancak bunun gerçekleşemeyeceğini kendisinin yıllarca sözcülüğünü yaptığı partiden atılınca görmüştür. Yeni bir dünya kurmak için çok büyük bir gayret gösteren Garaudy, sadece İslam ile ilgili değil, önce Hristiyanlar ile komünistler arasında daha sonra Müslümanlar ve diğer din mensupları arasında sürekli bir medeniyetler diyalogu kurma çabası içinde olmuştur.

İkinci bölümde din felsefesi konusundaki fikirlerini ele aldık. Din felsefesini birbiriyle bağlantılı üç başlık altında ele almıştır: Eylem felsefesi, Nebevi felsefe ile İslam felsefesidir. Garaudy, kendi yaşam düşüncesine de uygun olmasının yanında, hocası Maurice Blondel'in de etkisinde kalarak, felsefe anlayışında eylem felsefesini benimsemiştir. O, felsefeyi kitlelerin bilinçlendirilmesi hatta "uykudan uyandırılma savaşı" olarak tanımlamaktadır. Devrimci bir kişiliğe sahip olan yazar felsefeyi bu amaç ile değerlendirmiş, bundan dolayı felsefesine hareket felsefesi ismini vermiştir. Aşk ve sevgi felsefesi olarak isimlendirdiği Nebevi felsefeyi Müslüman ve Hristiyan bazı filozof ve ilahiyatçıların devam ettirdiğini; fakat bir süre sonra Batı dünyasında bu işi sanatçı ve şairler sürdürmüştür.

O, hatıralarında bir felsefe profesörü olduğu halde İslam Felsefesini pek bilmediğini ve bu alana yabancı olduğunu itiraf etmiştir. Daha sonra bu alana yönelerek çok geniş araştırmalar yaptıktan sonra, özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki zengin kültürlerden faydalanmak gerektiği ve dünyanın geleceğinin ancak bu şekilde kurtulabileceği kanaatine varmıştır. Buna örnek teşkil etmesi bakımından kendisi buna öncü olmuş ve Avrupa'ya üçüncü dünya ile İslam'ın tanıtılması konusunda çok büyük bir etki bırakmıştır.

Felsefe ve düşünce konularında alanında uzman birçok kişiyle başarılı tartışmalar yapan Garaudy, özellikle varoluşçu felsefenin önemli kurucu babalarından birisi olan ateist Jean-

Paul Sartre ile ateist bilim adamı Jacques Monod ile girdiği felsefi tartışmalar, bir döneme damga vurmuştur. Garaudy, varlık felsefesine karşı tavrını her yerde dile getirmiş ve Batı felsefesinin çöküş nedenlerini kısaca şöyle sıralamıştır: Birincisi, varlık felsefesi savunusu, ikincisi, bireysellik bağlamındaki Batılı yaklaşım tarzı ve üçüncüsü, Tanrı, insan ve tabiat ilişkilerine dair hatalı tutum ve anlayışları olmuştur.

Din felsefesinde Tanrı, ahlak ve eylem merkezli bir düşünce benimsemiştir. Savunduğu felsefe “Nebevi bir eylem felsefesi” şeklinde tanımlanabilir. Felsefenin ilahî aşkın bir boyutunun olmasının zorunlu olduğunu, aksi takdirde felsefenin bir şeye yaramadığını söylemiştir. Garaudy vahyi ve aşkınlığı reddeden, kendisinin Allah ihtiyacı olmadığını, yalnızca akli referans alan bir felsefenin yeterli olmayacağı gibi insanî kurtuluşa yetmeyeceği inancını taşımıştır. Aklın gerekli ancak sınırlı bir işlevi olduğunu ve tek başına vahiy bilgisi olmadan amaca hizmet etmediğini ifade etmiştir. Mutlak servet, bilgi ve iktidar Allah’ındır, tezi ile tevhidi anlayışı benimsediğini vurgulamıştır.

Garaudy’nin Allah tasavvurunda Muhammed İkbâl, Reşîd Rızâ, Muhammed Abduh ve Fazlurrahman gibi modernist fikirleri savunan aydınlar, bazı İslam filozofları ve mutasavvıfların etkisi olduğu kanaatindeyiz. Din felsefesinin temel konularından, Allah’ın varlık delillerini sözde delil olarak kabul etmektedir ve bu konuyu aklın akıl dışı kullanımı şeklinde isimlendirmektedir. Diğer bir din felsefesi konusu olan din-bilim çatışmasının da sahte bir sorun olduğunu, bunun vasıtalar sorunu olmakla birlikte tüm dinler için geçerli olduğunu ifade etmektedir.

Üçüncü bölümde teistik dinlere bakışını ele aldık. Garaudy’nin Orta Doğu dinleri, Afrika dinleri, Uzak Doğu ve Hint dinleri başta olmak üzere dünyadaki neredeyse bütün dinler konusunda bilgiye sahip olduğunu gördük. Fakat bu çalışmamızda çok tanrılı dinleri incelemedik. Garaudy’nin dinler konusundaki görüşüne gelince tüm ilahî dinlerin İbrahimî geleneğin bir devamı olduğunu, sadece zaman ve insanların değiştiğini dile getirerek, özün bir olduğunu; ancak insanların bu özü değiştirmeye çalıştığını vurgulamıştır. O, Yahudilik ile siyonizmi birbirinden ayıran bir düşünceye sahiptir. Nasıl İznik Konsili ile Hristiyanlık bozulduysa, bunun gibi siyonizmin de Yahudiliği bozduğunu söylemiştir. Diğer dinler gibi İslam’a inananlar da birinci nesilden sonra özellikle rivayetler yoluyla kendi dinlerini bozmaya çalıştıklarını; ancak elimizde Kur’ân metni tartışmasız bir şekilde olduğundan dolayı İslam dinî bu konuda sağlam kalabilmiştir.

Garaudy, Hristiyanlık konusundaki düşüncesi ise daha gençlik yıllarında Katolik kilisesinin gençlik yapılanmasına katılmış fakat umduğunu bulmadığı için Hristiyanlık konusunda hayal kırıklığı yaşadığını ifade etmiştir. Hz. İsa'nın savunduğu sevgi dininin egemenlerin eliyle bozulduğunu, özellikle İmparator Konstantin'in fikirleri doğrultusunda despot bir anlayış benimsenmiş ve Hristiyanlığın bozulduğunu söylemiştir.

Garaudy, son nefesine kadar tüm sorunlarımızı sadece Kur'an ile çözebiliriz iddiasında olmuştur. O, her zaman ve zeminde olduğu gibi, İslam dünyasında da gördüğü eksikleri söylemekten de asla çekinmemiştir. Ayrıca bazı Müslüman çevreleri de çok sert bir şekilde eleştirmiştir. Müslümanların iki temel yanlışta olduğunu birincisi, Batı'nın kör bir taklit ile taklitçiliğinin yapılması, ikincisi ise ataları körü körüne taklit etmeleri olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmamızı farklı ve özgün kılan yönü, Garaudy ile ilgili ilk din felsefesi çalışması olmasıdır. Yazarı özel kılan yönü ise hem Batı'yı hem de Doğu'yu çok iyi bilmesidir. Ayrıca o, mücadelesini tüm insanlık adına yürütmüş, ırkçılık, bölgecilik ve tüm ayrımcılıkları reddetmiştir. Ona göre insanlığın tek çıkış yolu vardır, o da "diyalog" yoludur. Böyle önemli bir düşünür ve felsefesi ile ilgili yapmış olduğumuz bu çalışmanın, başta din felsefesi alanı olmak üzere, ilmi bir boşluğu dolduracağını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia. *Felsefe Terimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 7. Basım, 1998.
- Akbaş, Muhsin. “Ölüm ve Ölümsüzlük”. *Din Felsefesi El Kitabı*. 319-340. Ankara: Grafiker Yayınları, 3. Basım, 2018.
- Akdağ, Özcan. *Tanrı ve Özgürlük Gazâli ve Thomas Aquinas Ekseninde Bir İnceleme*. Ankara: Elis Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Akdemir, Ferhat. *Alvin Plantinga ve Analitik Din Felsefesi*. Ankara: Elis Yayınları, 2007.
- Alpyağıl, Recep. *Geleneksel ve Çağdaş Metinlerle Din Felsefesine Dair Okumalar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 4. Basım, 2017.
- Arıcan, M. Kazım. *Panteizm, Ateizm ve Panenteizm bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Aristoteles. *Ruh Üzerine*. çev. Zeki Özcan. Ankara: Sentez Yayıncılık, 4. Basım, 2014.
- Armağan, Mustafa. *İslam'da Bilgi ve Felsefe Kindi'den İkbâl'e İslam Düşünürleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.
- Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yayınları, 3. Basım, 1998.
- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi Sofistlerden Platon'a*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 7. Basım, 2018.
- Arslan, Ahmet. *İslâm Felsefesi Üzerine*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Aslan, Abdülgaffar. *Kur'an'da Vahiy*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.
- Aydın, Cemal. “Garaudy, Roger”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. EK-1/463-466. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/garaudy-roger>
- Aydın, Cemal. “Kültür Gerçekte İnsandır Roger Garaudy”. *Türk Edebiyatı Aylık Dergisi* 350 (Aralık 2002), 44-48.
- Aydın, Cemal - Yorgancılar, Serkan. “Roger Garaudy Üzerine Söyleşi”. *Âyîne Edebiyat ve Sinema Dergisi* 3 (Aralık 2012), 7-19.
- Aydın, Mehmet S. *Âlemden Allah'a*. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2000.
- Aydın, Mehmet S. *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 8. Basım, 1999.
- Aydın, Mehmet S. *Tanrı-Ahlak İlişkisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990.
- Baloğlu, Adnan Bülent. *İslam'a göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon*. Ankara: Kitâbiyât, 1. Basım, 2001.

- Barbour, Ian G. *Bilim ve Din Çatışma - Ayrışma - Uzlaşma*. çev. Nebi Mehdi - Mübariz Camal. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Baykan, Erdal. *Dua Üzerine Din Felsefesi Okumaları*. Van: Bilge Adamlar, 1. Basım, 2009.
- Baykan, Erdal. *Düşünceye Gelmeyen Tanrı Sorunu ve Mevlana*. Van: Bilge Adam Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Bayrakdar, Mehmet. *İslâm Felsefesine Giriş*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2001.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 6. Basım, 2005.
- Çağlar, Firdevs. “Beni Komünist Yapan Ne ise Müslüman Yapan da Odur!” *Mecra Dergisi* (23 Nisan 2022). <https://www.gzt.com/mecra/beni-komunist-yapan-ne-ise-musliman-yapan-da-odur-3513504>
- Çe Tung, Mao. *Oeuvres Choisies*. Paris: Editions Sociales, 1955.
- Çetin, İsmail. *İman ve İnkârın Felsefi Temelleri*. Bursa: Emin Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Çetin, İsmail. *John Locke'da Tanrı Anlayışı*. Ankara: Vadi Yayınları, 1. Basım, 1995.
- Çevik, Adem. *Sonsuz Ufukların Sultanı*. İstanbul: Ufuk Çizgisi, 1. Basım, 2008.
- Dağılma, İbrahim. “Marksizm'den İslam'a Doğru Yalnız Bir Yolcu: Roger Garaudy”. *Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi*, 33.
- Doru, Nesim. *Doğu'dan Batı'ya Köprü Süryaniler Felsefe ve Çeviri Geleneği*. Ankara: Dipnot Yayınları, 1. Basım, 2007.
- Erdem, Hüsameddin. *Bazı Felsefe Meseleleri*. Konya: Hü-er Yayınları, 1999.
- Evans, C. Stephen - Manis, R. Zachary. *Din Felsefesi İman Üzerine Rasyonel Düşünme*. çev. Ferhat Akdemir. Ankara: Elis Yayınları, 1. Basım, 2010.
- Fahri, Macit. *İslam Felsefesi Tarihi*. çev. Kasım Turhan. İstanbul: İklim Yayınları, 1992.
- Feuerbach, Ludwig. *Hristiyanlığın Özü*. çev. Oğuz Özügül. İstanbul: Say Yayınları, 2008.
- Fırlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 10. Basım, 1999.
- Garaudy, Roger. *20. Yüzyılın Biyografisi Garaudy'nin Felsefi Vasiyeti*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2017d.
- Garaudy, Roger. *20. Yüzyılın Biyografisi Garaudy'nin Felsefi Vasiyeti*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2017d.
- Garaudy, Roger. *Afaroşdan Diyaloga*. çev. Sadık Kılıç. Erzurum: Birey Yayıncılık, 1. Basım, 1996.
- Garaudy, Roger. *Alternative, changer le monde et la vie*. Paris: Robert Laffont, 1972.

- Garaudy, Roger. *Amerikan Efsanesi*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 6. Basım, 2018f.
- Garaudy, Roger. *Avons-nous besoin de Dieu?* Paris: Desclée De Brouwer, 1993.
- Garaudy, Roger. *Batı Resminin Yedi Yüzyılı Geleceği Müjdeleyen 60 Tablo*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Kopernik Kitap, 1. Basım, 2022.
- Garaudy, Roger. *Batı Terörizmi*. çev. Ayşe Meral. İstanbul: Pınar Yayınları, 2. Basım, 2015b.
- Garaudy, Roger. *Çöküşün Öncüsü ABD 21. Yüzyılı Nasıl Hazırlamalı*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 4. Basım, 2018.
- Garaudy, Roger. “Demokrasi ve İnsan Hakları Yalanları”. *Uygulamada Karşılaşılan Problemler*. 215-220. Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1997.
- Garaudy, Roger. *Don Kişot Yaşanmış Şiir*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Garaudy, Roger. *Düşüncenin Başkenti Kurtuba Endülüs'te İslam*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 4. Basım, 2018e.
- Garaudy, Roger. “Emperyalizmin Oyuncağı: Arap Milliyetçiliği”. çev. Ali Aydın. *Ensar Vakfı Haber Bülteni* 8 (Nisan 1992), 5.
- Garaudy, Roger. *Entegrizm Kültürel İntihar*. çev. Kamil Bilgin Çileçöp. İstanbul: Pınar Yayınları, 2. Basım, 1993.
- Garaudy, Roger. *Geleceğimizde İslam Var*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 12. Basım, 2018a.
- Garaudy, Roger. *Gerçeklik Açısından Picasso*. çev. Mehmet Doğan. İstanbul: Hür Yayınevi, 1. Basım, 1966a.
- Garaudy, Roger. *Gerçeklik Açısından Saint-John Perse*. çev. Mehmet Doğan. İstanbul: Uğrak Kitapevi Yayınları, 1. Basım, 1967.
- Garaudy, Roger. *Hatıralar Yüzyulumuzda Yalnız Yolculuğum*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 6. Basım, 2019c.
- Garaudy, Roger. *İlahi Mesajlar Toprağı Filistin*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 5. Basım, 2018g.
- Garaudy, Roger vd. *İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor*. çev. Zaven Biberyan. İstanbul: Payel Yayınları, 1. Basım, 1966b.
- Garaudy, Roger. *İnsanlığın Medeniyet Destanı*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 16. Basım, 2019b.
- Garaudy, Roger. *İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 2. Basım, 2018c.

- Garaudy, Roger. *İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 2. Basım, 2018c.
- Garaudy, Roger. *İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Garaudy, Roger. *İslam ve İnsanlığın Geleceği*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 12. Basım, 2019a.
- Garaudy, Roger. *İslam'ın Aynası Camiler*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2017b.
- Garaudy, Roger. *İslam'ın Vadettikleri*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 4. Basım, 2018b.
- Garaudy, Roger. "İslami Alternatif". çev. Atilla Ataman. *Kur'an ve Çağımız*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1. Basım, 2010.
- Garaudy, Roger. *İsrail, Mitler ve Terör*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Pınar Yayınları, 10. Basım, 2017e.
- Garaudy, Roger. *İsrail Siyasetini Oluşturan Efsaneler*. çev. Ali Aydın. Konya: Çizgi Kitapevi, 1. Basım, 1996.
- Garaudy, Roger. *İsrail Sorunu Siyasi Siyonizm*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2017a.
- Garaudy, Roger. *Jean-Paul Sartre ve Marxisme*. çev. Selâhattin Hilâv. İstanbul: Sosyal Yayınları, 1962.
- Garaudy, Roger. *Kafka*. çev. Mehmet Sert. İstanbul: Yirmidört Yayınları, 2. Basım, 2007.
- Garaudy, Roger. *Karl Marx Entelektüel Bir Biyografi*. çev. Adnan Cemgil. Ankara: Fol, 1. Basım, 2020.
- Garaudy, Roger. *Karl Marx'ın Fikir Dünyası*. çev. Adnan Cemgil. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, 1969.
- Garaudy, Roger. *la liberté en sursis Prague*. Paris: Librairie Arthème Fayard, 1968.
- Garaudy, Roger. *le grand tournant du socialisme*. Paris: Gallimard, 1969.
- Garaudy, Roger. *Le projet espérance*. Paris: Robert Laffont, 1976.
- Garaudy, Roger. *Marks için Anahtar*. çev. A. Taner Kışlalı. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1. Basım, 1975.
- Garaudy, Roger. *Medeniyetler Diyalogu*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2015c.
- Garaudy, Roger. "Mekke'de Hac Yolculuğum Roger Garaudy". çev. İbrahim Demirci. *Çerağ Aylık Sanat-Edebiyat Dergisi* 12 (Mayıs 1996), 8-9.

- Garaudy, Roger. *Parole d'homme*. Paris: Robert Laffont, 1. Basım, 1975.
- Garaudy, Roger. *Picasso Saint-John Perse Kafka*. çev. Mehmet H. Doğan. İstanbul: Payel Yayınları, 3. Basım, 1991.
- Garaudy, Roger. *pour un modèle français du socialisme*. Fransa: Bernard Grasset, 1968.
- Garaudy, Roger. *Prag1968 Doğmayan Hürriyet*. çev. Aydı Balta. İstanbul: E yayınları, 1. Basım, 1968.
- Garaudy, Roger. *Siyonizm Dosyası*. çev. Nezi Uzel. İstanbul: Pınar Yayınları, 6. Basım, 2017f.
- Garaudy, Roger. *Sosyalizm ve Ahlak*. çev. Selahattin Hilav. İstanbul: Gerçek Yayınları, 1. Basım, 1965.
- Garaudy, Roger. *Sosyalizmin Büyük Dönemeci*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 2. Basım, 1970.
- Garaudy, Roger. *Şahitlerim*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2015a.
- Garaudy, Roger. *Vers une guerre de religion?* Paris: Desclée De Brouwer, 1995.
- Garaudy, Roger. *Yaşayanlara Çağrı*. çev. Cemal Aydın - Nuri Aydoğmuş. İstanbul: Pınar Yayınları, 5. Basım, 2011.
- Garaudy, Roger. *Yirminci Yüzyлда Marksizm*. çev. Galip Üstün. İstanbul: Habora Kitapevi Yayınları, 1. Basım, 1968.
- Garaudy, Roger. *Yobazlıklar*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 5. Basım, 2018d.
- Garaudy, Roger - Bercavi, Faik. *İslamiyet ve Sosyalizm*. çev. Hasan Erdem. İstanbul: Rebeze Kitaplığı, 1. Basım, 2017c.
- Gilson, Étienne. *Ateizmin Çıkmazı*. çev. Veysel Uysal. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 1994.
- Gilson, Étienne. *Ortaçağda Felsefe Patristik Başlangıçtan XIV. Yüzyılın Sonlarına Kadar*. çev. Ayşe Meral. İstanbul: Kabalcı, 1. Basım, 2007.
- Gilson, Étienne. *Tanrı ve Felsefe*. çev. Mehmet S. Aydın. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 2. Basım, 1999.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 10. Basım, 1999.
- Görgöz, Erkan. *Roger Garaudy'nin Din ve Felsefe Anlayışı*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Greisch, Jean. *Wittgenstein'da Din Felsefesi*. çev. Zeki Özcan. Bursa: Asa Kitapevi, 1999.
- Gusdorf, Georges. *İnsan ve Tanrı*. çev. Zeki Özcan. Bursa: Emin Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Gülecyüz, Kazım. "Garaudy Muamması". *Yeni Asya Gazetesi* (24 Haziran 2012).
https://www.yeniasya.com.tr/kazim-gulecyuz/garaudy-muammasi_207014

- Gündüz, Ziya. “Roger Garaudy ve Yobazlıklar”. *Yığılcanınsesi Gazetesi* (23 Şubat 2017).
<http://yigilcanınsesi.net/yazar/3486/ziya-gunduz/roger-garaudy-ve-yobazliklar>
- Hacıfazlıoğlu, Elif Ayşe. *Kutsaldan Uzaklaşma Bağlamında Hümanizm Eleştirisi: Roger Garaudy ve René Guénun Örneği Üzerinden*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Hadot, Pierre. *İlkçağ Felsefesi Nedir?* çev. Muna Cedden. Ankara: Dost Kitapevi, 2. Basım, 2017.
- Hadot, Pierre. *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*. çev. Murat Erşen. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 3. Basım, 2015.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. Ankara: Yeni Şafak Gazetesi, 2003.
- Hanay, Nermin. *Roger Garaudy'de İslam Algısı*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Hatip, Abdulaziz. *Onların Gözüyle İslâm'da Kadın*. İstanbul: Sebat Basın Yayın Dağıtım, 2005.
- Hegel, G. W. F. *Din Felsefesi Dersleri*. çev. Doğan Naci Kadioğlu. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016.
- Herzl, Theodor. *Yahudi Devleti*. çev. Sedat Demir. İstanbul: Ataç Yayınları, 8. Basım, 2020.
- Hitler, Adolf. *Kavgam*. çev. M. Selman Uğurlu. İstanbul: Sonsuz Kitap, 2016.
- Hizmetli, Sabri. “Karmatiler”. 20/510-514. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/karmatiler>
- Huntington, Samuel P. “The Clash of Civilizations?” *Foreign Affairs* 72/3 (1993), 22-49.
<https://doi.org/10.2307/20045621>
- İbrahimhakkıoğlu, Belkıs. “Bozuk Düzeni Silkeleyen Kitap: Yobazlıklar”. *Yeni Şafak Gazetesi* (12 Kasım 2016). <https://www.yenisafak.com/hayat/bozuk-duzeni-silkeleyen-kitap-yobazliklar-2562795>
- İkbal, Muhammed. *İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden İnşası*. çev. Rahim Acar. İstanbul: Timaş Yayınları, 6. Basım, 2017.
- İkbal, Muhammed. *Kulluk Kitabı*. çev. Ali Nihat Tarlan. İstanbul: Sufi Kitap, 1. Basım, 2006.
- İslam, Yusuf vd. *İslam Üzerine Konuşmalar*. İstanbul: İslam Mecmuası Yayınları, 1. Basım, 1986.
- İşık, Ali. *Din ve İdeoloji Bağlamında Nurettin Topçu ile Roger Garaudy'nin Sosyalizm ve İslam Algısı*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- İşık, Aydın. *Bir Felsefe Problemi Olarak Vahiy ve Mucize*. Ankara: Elis Yayınları, 2006.
- İşık, Aydın. *İnanç Krizi Augustinus, Gazali, Kant, Russell*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009.
- İzzetbegoviç, Aliya. *Doğu Batı Arasında İslam*. çev. Salih Şaban. İstanbul: Klasik, 34. Basım, 2018.

- Kam, Ömer Ferit. *Dini Felsefi Sohbetler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Basım, 2003.
- Karadağ, Fırat. *Roger Garaudy'de Din ve Medeniyet*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Karataş, Esra. "Endülüs'te Tatlı Bir Huzur". *K Sanat ve Edebiyat Dergisi* 185 (23 Nisan 2010), 8-11.
- Kaya, M. Cüneyt. *İslam Felsefesi Tarih ve Problemler*. Ankara: İsam Yayınları, 5. Basım, 2017.
- Kaya, Mahmut. *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*. İstanbul: Klasik, 8. Basım, 2013.
- Kaya, Mahmut. *Kindi Felsefi Risaleler*. İstanbul: Klasik, 3. Basım, 2014.
- Kaya, Mustafa. "Batı'daki Yobazlıklar". *Milli Gazete* (30 Ocak 2018).
<https://www.milligazete.com.tr/makale/1494705/mustafa-kaya/batidaki-yobazliklar>
- Kılıç, Recep. *Ahlakın Dini Temelleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Kılıç, Recep. *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2. Basım, 2004.
- Kılıç, Sadık. "Roger Garaudy: Batı Entegrizmine Derin Eleştiri". *Marife* 6/3 (K 2006), 377-396.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.3343777>
- Kıransal, Abdulaziz. "İslam-Sol Sentezinin Tarihsel Arka Planı" 50 (2014), 105-120.
http://isamveri.org/pdfdr/D01353/2014_50/2014_50_KIRANSALA.pdf
- Koç, Turan. *Din Dili*. İstanbul: İz Yayıncılık, 5. Basım, 2017.
- Koçakoğlu, Halil. "Garaudy'nin Allah ve Tevhid İnancında Eylem Kavramının Önemi" 286 (Haziran 2018), 69-73. <http://umrandergisi.com.tr/u/umran/pdf/286-1527838756.pdf>
- Koçakoğlu, Halil. *Roger Garaudy'ye Göre İslam Düşüncesinin Temel Meseleleri*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Kurtoğlu, Mehmet. "Düşüncenin Zabıtası Roger Garaudy". *İstanbul Birnokta Aylık Edebiyat Dergisi* 118 (Kasım 2011), 28-36.
- Kuvancı, Cenan. *Din Dili Dil Oyunu mu?* İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Küçükalp, Kasım. *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 1. Basım, 2008.
- Küçükalp, Kasım - Cevizci, Ahmet. *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller*. Ankara: İsam Yayınları, 4. Basım, 2017.
- Le Poidevin, Robin. *Ateizm İnanma, İnanmama Üzerine Bir Tartışma*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2003.
- Mahi, Yacob. "Yürüyen 'Medeniyet Tasavvuru' Roger Garaudy". *Kırmızılar*. 05 Eylül 2018. Erişim 21 Ocak 2021. <https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/konuk-yazarlar/3652-yuruyen-medeniyet-tasavvuru-roger-garaudy-i>

- Manafov, Rafiz. *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Marx, Karl - Engels, Friedrich. *Din Üzerine*. çev. Kaya Güvenç. Ankara: Sol Yayınları, 4. Basım, 2008.
- Meriç, Cemil. *Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Basım, 1999.
- Momjan, H. *Marksizm ve Dönek Garaudy*. çev. Hüsnü Yılmaz. İstanbul: Bilim Yayınları, 1. Basım, 1976.
- Özcan, Hanifi. *Mâtüridi'de Bilgi Problemi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 1998.
- Özcan, İsmail. "Ölümün 1.Yılında Aykırı Müslüman Roger Garaudy" (04 Temmuz 2013). <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/olumunun-1-yilinda-aykiri-musluman-roger-garaudy-537491>
- Özcan, Zeki. *Augustinus'ta Tanrı ve Yaratma*. İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1. Basım, 1999.
- Özcan, Zeki. *Dil Felsefesi I*. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 1. Basım, 2014.
- Özdemir, Ahmet. *İbâdiyye'nin Ana Hadis Kitabı el-Câmius's-Sahih Müsnedu'r-Rebi'b.Habib*. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Özdemir, Metin. *İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi*. İstanbul: Furkan Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Öztürk, Mustafa. "Kur'an'ın Aktüel Değeri", 77-101.
- Pakyürek, Niyazi. "Yobazlıklar". *Olay Gazetesi* (06 Ocak 2019). <https://www.olay.com.tr/yazar/niyazi-pakyurek/yobazliklar-280147>
- Peterson, Michael vd. *Akıl ve İnanç Din Felsefesine Giriş*. çev. Rahim Acar. İstanbul: Küre Yayınları, 1. Basım, 2006.
- Polat, Sait. *Kişisel Kimlik Bağlamında Ölümsüzlük Düşüncesi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2020.
- Politzer, Georges. *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. çev. Ersin Cengiz. İstanbul: Olympia Yayınları, 2020.
- Rahman, Fazlur. *Ana Konularıyla Kur'an*. çev. Alparslan Açıkgenç. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 4. Basım, 1998.
- Rahman, Fazlur. *İslâm*. çev. Mehmet Dağ - Mehmet Aydın. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 6. Basım, 2000.
- Rahman, Fazlur. *İslâmi Yenilenme Makaleler II*. çev. Adil Çiftçi. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1999.

- Rahman, Fazlur. *İslami Yenilenme Makaleler III.* çev. Adil Çiftçi. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.
- Ramazanoğlu, Yıldız. “Derin Sularda Yalnız Bir Mümin: Garaudy”. <https://www.dunyabizim.com/>. 13 Nisan 2019. Erişim 17 Ocak 2021. <https://www.dunyabizim.com/portre/derin-sularda-yalniz-bir-mumin-garaudy-h10031.html>
- Ramazanoğlu, Yıldız. “Garaudy’nin Endülüs Rüyası”. *Ayraç Aylık Kitap Tahlili ve Eleştiri Dergisi* 92 (Haziran 2017), 32-41.
- Russel, Bertrand. *Din ile Bilim.* çev. Akşit Göktürk. İstanbul: Say Yayınları, 6. Basım, 1994.
- Rüşd, İbn. *Felsefe Din İlişkileri.* çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 3. Basım, 2004.
- Sel, Sümeyye. “Roger Garaudy Kimdir?” *Roger Garaudy Kimdir?* 13 Temmuz 2019. Erişim 17 Ocak 2021. https://www.dunyabizim.com/portre/roger-garaudy-kimdir-h4159.html#google_vignette
- Störig, H. J. *İlk Çağ Felsefesi Hint - Çin - Yunan.* çev. Ömer Cemal Güngören. İstanbul: Yol Yayıncılık, 3. Basım, 2015.
- Sulhan, Mehmet. “Covid-19 Bağlamında Kötülük Probleminin Çeşitleri”. *Tasavvur Dergisi* 6/2 (Aralık 2020), 797-820. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.790263>
- Sulhan, Mehmet. *Çağdaş Ateist Varsayımlar: Tanrı Yanılgısı Örneği.* Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Swinburne, Richard. *Mucize Kavramı.* çev. Aydın Işık. İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.
- Swinburne, Richard. *Tanrı Var mı?* çev. Muhsin Akbaş. Bursa: Arasta Yayınları, 2001.
- Şahin, Büşra. *Roger Garaudy’nin İslam’a ve Diğer Dinlere Bakışı.* Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Taslaman, Caner. *Big Bang ve Tanrı.* İstanbul: İstanbul Yayınevi, 10. Basım, 2013.
- Taslaman, Caner. *Modern Bilim Felsefe ve Tanrı.* İstanbul: İstanbul Yayınevi, 8. Basım, 2013.
- Taylan, Necip. *İslam Düşüncesinde Din Felsefeleri.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Fakültesi Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2013.
- Tillich, Paul. *Ahlak ve Ötesi.* çev. Ruhattin Yazoğlu - Tuncay İmamoğlu. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.
- Tillich, Paul. *Din Felsefesi.* çev. Zeki Özcan. Alfa Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Topaloğlu, Aydın. *Ateizm ve Eleştirisi.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, 2004.
- Topaloğlu, Aydın. *Tanrıtanımazlığın Felsefi Boyutları Teizm ya da Ateizm.* İstanbul: Furkan Kitaplığı, 1. Basım, 2001.

- Uğur, Ali. *Ünlü Davalar Ağca Dreyfus ve Diğerleri*. İstanbul: Burak Yayınları, 1. Basım, 2006.
- Uludağ, Süleyman. *İslam Düşüncesinin Yapısı Selef, Kelam, Tasavvuf, Felsefe*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 11. Basım, 2017.
- Uslu, Ferit. “İman, Akıl ve Bilgi İlişkisi”. *Din Felsefesi El Kitabı*. 31-48. Ankara: Grafiker Yayınları, 3. Basım, 2018.
- Uysal, M. Saim. “Roger Garaudy”. Erişim 07 Ağustos 2022. <http://bornovarotary.org/roger-garaudy-kimdir/>
- Ülger, Ali. “Matematiğin Kısa Bir Tarihi-2: Eski Yunan Matematiği”. *Matematik Dünyası Dergisi* 1/5 (2003), 49-53.
- Varol, Ahmet. “Ahmet Varol’dan: Roger Garaudy”. *Türkiye Yazarlar Birliği* (23 Haziran 2012). <https://www.tyb.org.tr/ahmet-varoldan-roger-garaudy-7258h.htm>
- Weber, Alfred. *Felsefe Tarihi*. çev. H. Vehbi Eralp. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 5. Basım, 1998.
- West, David. *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. çev. Ahmet Cevizci - Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 4. Basım, 2016.
- Yabuloğlu, Ahmet. “İnsanlığın Bugün ve Yarını için Yapılması Gerekenler”. *Yeni Çağ Gazetesi* (16 Ekim 2016). <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kitap-ahmet-yabuloglu-148373h.htm>
- Yaran, Cafer Sadık. *Kötülük ve Theodise*. Ankara: Vadi Yayınları, 1. Basım, 1997.
- Yasa, Metin. *Tanrı ve Kötülük*. Ankara: Elis Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Yazar, Yusuf. *İslamı Seçen Ünlülerle Röportajlar*. İstanbul: Akabe Yayınları, 2. Basım, 1984.
- Zeller, Eduard. *Grek Felsefesi Tarihi*. çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları, 2. Basım, 2008.
- Biyografya. “Roger Garaudy”. 10 Şubat 2019. Erişim 21 Ocak 2021. <https://www.biyografya.com/biyografi/21793>

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Mehmet	SULHAN	
Doğum Yeri ve Yılı	Silopi	1977	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Arapça		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	1993	1996	Gaziantep Ömer Özmimar Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	1998	2002	İzmir 9 Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2007	2009	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doktora	2017	2022	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.	2001	2012	Diyanet İşleri Başkanlığı
2.	2012	-	Milli Eğitim Bakanlığı
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	5. Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu: Roger Garaudy'nin Medeniyetler Diyalogu ve Batı Sömürgeciliği		
Yayınlar:	Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi, C. 6 sy. 2. Aralık 2020: Covid-19 Bağlamında Kötülük Probleminin Çeşitleri		
Diğer:			
İletişim (e-posta):	msulhan@hotmail.com		
Tarih:			
İmza:			
Adı-Soyadı:			